

PAVOL STRAUSSA

Rok viery – Jubilejný rok Pavla Straussa

Joseph Ratzinger. ...Táto – podľa svojho názvu – kresťanská Európa sa zhruba pred štyrmi storočiami stala kolískou nového pohanstva, ktoré nezadržiteľne rastie v samom srdci cirkvi a hrozí, že ju zvnútra podlomí. Podoba cirkvi je v novoveku podstatne určovaná tým, že sa úplne novým spôsobom stala cirkvou pohanov a ešte oveľa viac ňou aj naďalej bude – pričom nie ako kedysi cirkvou pohanov, z ktorých sa stali kresťania, ale cirkvou pohanov, ktorí sa ešte volajú kresťanmi, no v skutočnosti sa stali pohanmi. Pohanstvo dnes väzí v cirkvi samotnej, a práve to je rozlišujúcim znakom ako cirkvi našich dní, tak aj nového pohanstva. Jedná sa o pohanstvo v cirkvi a o cirkev, v srdci ktorej žije pohanstvo. (Z prednášky z roku 1958.)

Pavol Strauss. Náš vek lapidárne dokazuje, že svetu je potrebná viera, jednotná a jednotiacia viera. Jediná istota, na ktorej možno budovať, v ktorú možno veriť, je lepšia než sto možností, o ktorých možno pochybovať. To je ortieľ nad liberalistickým demokratizmom.

Vyložená živá a žitá viera je jedinou garanciou sveta. Nech si to každý uvedomí. – Len tak sa zasa stane z duševnej preliačiny, ktorou je dnes Európa, prameň impulzov šťastia a tvorivého rozmachu pre celý civilizovaný svet.

Jozef Porubčan. Ľudia si už o všeličom mysleli, že ich to spraví šťastnými, ale zatiaľ vždy sklamaní zistili, že to nebolo ono. Možno budú opakovať ešte mnoho pokusov, márných pokusov, kým niekto nevysloví otázku, či by to ohrdnuté, zanedbané a ignorované Evanjelium predsa len nebolo riešením.

Pavol Strauss. ...A konečne Vás prosím, naučte sa milovať a poslúchať detinskou oddanosťou a poslušnosťou Matku Cirkev, ktorej údom tajomného tela sa stanete s Božou pomocou. Ako na každom živom organizme a strome, aj na nej sú choré orgány a suché konáre. Ale to svedčí len o jej živote a mladosti, že ju zlé nezničí, ale že sa ho postupne zbavuje. Hľadte predovšetkým na jej večnú hlavu, ktorou je Kristus, a na jej srdce, ktorým je Mária. Nehľadte na ľudí a na kňazov príliš kriticky, modlite sa radšej za nich. Snažte sa nevidieť len katolíkov, ale katolicizmus. (Z listu mladej konvertitke.)

Ladislav Hanus. Diagnóza Cirkvi o svete, i keď vystihuje jeho ťažké neduhy, nie je pesimistická. V tom, čo je, čo sa deje, vidí črtať sa n o v ú e p o c h u l u d s t v a . Deje sa tu sociálna a kultúrna tvárna premena. Mnoho komplikácií skrsá zo samej tejto premeny. „Ako to býva pri každej vzrastovej kríze, aj tvárna premena prináša nemalé ťažkosti. Človek ešte nikdy toľme nevypál svoju moc, no nedokáže ju riadiť tak, aby slúžila jemu, a nie proti nemu. Hlbšie než kedykoľvek preniká do hĺbok svojho vnútra, no čo do pomeru k sebe samému, borí sa s čoraz väčšou neistotou. V zákonoch, ktoré ovládajú sociálny život, nadobúda jasno krok za krokom, no rady si nevie, akým smerom ich usmerniť.“ (Gaudium et spes.) Chýba tu konsiderácia, chýba hlavný riadiaci duch.

Pavol Strauss. Čo nám umierajúci Spasiteľ na Kalvárii zanechal, je Slovo. Tým nám treba v každej situácii manipulovať. Kázanie na Hore zaznieva do všetkého, čoho sa človek dotkne. Čo je tam, to je dobré. A čo je od toho odvrátené, je skaza. Je skoro nepochopiteľné, že až do našich čias sa nestratilo násilie, vojny, ale vždy znovu vzplanie a vždy v nových odpornejších formách. Sem patria aj nepravdivé a falošné táračky našich a svetových politikov. Pre koho už je prijateľná čistá pápežova osobnosť? Katolicizmus ostáva najnenávidenejšou formou života a spoločnosti. Vláda diabla je stále evidentnejšia vo všetkých oblastiach života. A žije sa ďalej.

Pavol Strauss. Málo dejinných údobí pocítovalo škríp apokalyptických verají tak nástojčivo ako teraz. Zriedkakedy v dejinách sa vyčerpali hmotné a pozemské nádeje ľudstva ako teraz. – A preto sa vari ani jedna netúlila natoľko do adventných prísľubov. Čímže sú? Prísľub možnej spásy, druhého príchodu Kristovho a možnej pomoci skrz spoluvykupiteľskú moc milosti a záchranu, sprostredkovateľných Máriou. Kto nie je schopný čakať toto, nech sa zriekne očakávania. Pominula éra prihrotených katedrál rozumu. A prídu zasa časy, keď sa aj rozumovými cestami dôjde k poklone pred vierou, ktorá bude tróniť na najvyššom šteblíku rebríka vedy. Ak je viera i veda pravda, musia zapadať do seba.

Áno, ubolené a ustaté ľudstvo dychtí v duši, adventne vychystanej, po dobe, keď Desatoro bude zákonníkom, Krédo krédom a blahosladenstvá vedúcim heslom.

Jozef Šišila

Ešte ďalšie Listy PS k jubileu

„Blahoslavený 30. august 1912 pre rodinu, pre cirkev, pre Slovensko, pre mňa a dúfam, že aj pre celý svet“, hovorí Vlado Šosták vo svojom príspevku Pavol Strauss a doba novej evanjelizácie v týchto Listoch PS 18-19.

Je mojím potešením, že sa nám darí k stému výročiu prichádzať s ďalším dvojčíslom. Tentoraz ešte bohatším o osem strán. Impulzom sú pre nás akcie k storočnici, ktoré sa udiali či pripravujú a práve dejú, no hlavne príspevky hodné aktuálneho uverejnenia pri takejto príležitosti. Z udalostí spomeniem len tie, ktoré sú nám známe a na ktorých sa ako Spolok podieľame. Verím, že nie sú jediné.

Cítili sme potrebu i možnosť uctiť si storočnicu presne v deň stého výročia od narodenia, 30. 8. 2012 (30. 8. 1912). Sme radi, že sa nám to podarilo. V chráme sv. Mikuláša, kde bol Pavol Strauss v roku 1942 pokrstený, sa uskutočnila slávnostná spomienková sv. omša. Celebroval ju nový čestný predseda nášho Spolku a súčasne i relatívne nový spišský diecézny Otec biskup Štefan Sečka. Prevzal tak obidve žezlá po nedávno zosnulom Otcovi biskupovi Františkovi Tondrovi. Otec biskup Sečka sa nám prihovára i teraz v týchto Listoch PS. Slávnostnú homíliu predniesol Martin Koleják: Svätosť v živote reholníka a laikov. Homíliu v plnom znení tu uverejňujeme. Po sv. omši neďaleko naproti chrámu na už známú pamätnú tabulu v dnešnom sídle Múzea Janka Kráľa a v dome, kde prežil Pavol Strauss svoje mladé roky, sme pripojili veniec Mesta Liptovský Mikuláš a nášho Spolku. Večer sme potom strávili spoločne členovia Spolku spolu so Zuzkou a Jožkom Straussovcami. Mal som pocit atmosféry vzájomnej príbuznosti, spriaznenosti, akoby rodinného spoločenstva. Spoločenstva vytvoreného Straussom. Na naše potešenie prijal pozvanie zúčastniť sa svätej omše i Otec Ladislav Vrabel, bývalý správca fary Nitra Horné Mesto, kde chodieval do kostola i Pavol Strauss a osobne sa poznali. Jeho spomienku tu uverejňujeme. Pripojil sa k nám i Enzo Passerini, mladý Talian žijúci v Bratislave, ktorý sa zoznámil s dielom Pavla Straussa, preložil už do taliančiny Tesnú bránu a práve rukuje s vydavateľom o vydání diela. Ako ho oslovil Strauss, sa nám i tu vyjadril.

V Rádiu Lumen bola 29. 9. venovaná relácia Od ucha k duchu storočnici Pavla Straussa. Redaktor Pavol Jurčaga si pozval

Jožka a Zuzku Straussovcov a našich členov Martina Kolejaka a Paľka Ondriku. Relácia sa nachádza v archíve Rádia Lumen a je si ju možné kedykoľvek vypočuť. Veľmi odporúčam. V Slovenskom rozhlasení je relácia pripravovaná už dlhšie redaktorkou pani Mirjanou Šišolákovou. Bola už v Nitre i v Prahe a nahrála rozhovory so Zuzkou, Jožkom i Jurajom Straussovcami. Na naše príjemné prekvapenie pani Františka Sokolová uverejnila v 37. čísle Katolíckeho týdeníka rozhovor s Jurajom Straussom, kde prirodzene spomínal i na svojho brata Pavla.

Tri najvýznamnejšie udalosti k jubileu sa chystajú na tieto dni v krátkom slede za sebou.

31.10. 2012 sa uskutočňuje v Nitre v poradí spolu siedmy a ôsmy ročník Ceny Pavla Straussa. Laureátmi ceny za roky 2011 a 2012 sa stávajú básnik a prekladateľ Viliam Turčány, speváčka ľudových piesní Darina Laščiaková, scénograf Jozef Ciller a herečka Božidara Turzonovová. V programe vystúpia husľový virtuóz Dalibor Karvaj, spevák Marcel Palonder a skupina Javory s Hanou a Petrom Ulrichovcami. Bratislava si poctí storočnicu slávnostným večerom 9. 11. 2012 na dôstojnej pôde v komornom prostredí Múzea Jána Cikkeru.

V rodnom meste Liptovskom Mikuláši sa 17.11. 2012 uskutočňuje k storočnici tiež slávnostný večer Pocta Pavlovi Straussovi. Mesto Liptovský Mikuláš udelí Pavlovi Straussovi Čestné občianstvo mesta in memoriam. V programe vystúpi moderátor Lubomír Dušaničová a Pavol Ondřík, ako sólisti operní speváci Zuzana Rašiová, Michaela Kušteková a Lubomír Popík, huslistka Lucia Šarayová, Orchester Art Collegium Nicolaus a spevácky zbor Tatran s dirigentom Lubomírom Rašim. Na všetkých podujatiach budú predstavené Vydavateľstvom Michala Vaška posledné dva zväzky, a spolu s nimi i celé Zobraň literárne a mysliteľské diela Pavla Straussa. Súčasťou spomienky v Liptovskom Mikuláši bude v Múzeu Janka Kráľa otvorenie výstavy s názvom Pavol Strauss - Človek pre nikoho - človek pre všetkých. Autorka výstavy pani Iveta Blažeková urobila veľa v príprave výstavy a prispela i k lepšiemu poznaniu jeho životného behu. Výstave sa budeme venovať podrobnejšie v nasledujúcich číslach našich Listov PS.

Pri tejto vzácnej príležitosti opäť uvádzame súvislosti a spojenia Pavla Straussa s jeho významnými súputníkmi. Opäť sa vraciame k Ladislavovi Hanusovi, ale po prvýkrát uvádzame i spojenie s generačným druhom a spolujubilantom Jozefom Kútnikom Šmálovom. Nedávno vyšla

knížka Otca biskupa Viliama Judáka s názvom Vo všetkom je láska, životopisný profil arcibiskupa ThDr. Eduarda Nécsey. Práve v tomto roku má jubileum 120 rokov od narodenia. Uvádzame spomienku Pavla Straussa na neho z roku 1969.

V tomto čísle pokračujeme druhou časťou v uverejňovaní spomienok na Pavla Straussa, obetavo zbieraných a spracovávaných Andreou Eliášovou: Objavy, vyznania a „priznania“. Tento raz bratov Prokopovcov zo Senca a cez nich i ich uja profesora Františka Minarových. Ďalej pokračujú spomienky MUDr. Loveckého zo Skalice, ktorého spomienka odznela na odovzdávaní jednej z cien Pavla Straussa a sme ju tiež v tom čase uverejnili. Spolu s autorkou sme si vedomí, že sa objavujú i budú objavovať nové, či prekvapivé skutočnosti zo života Pavla Straussa, a bude ich potrebné ďalej rozvíjať, skúmať a konfrontovať s už známymi a overenými faktami.

Toto dvojčíslo uzatvára vzájomná korešpondencia Pavla Straussa a Julia Rybáka z roku 1983, ktorá nám ľudsky priblíži autora i jeho priateľa a obdivovateľa.

Nemôžem sa nezmieniť ešte o jednom významnom počine a príspevku. V desiatom zväzku súborného diela je spracovaná rozsiahla bibliografia Straussovho diela. A práve pani Ludmila Rohoňová z Národnej knižnice v Martine, spoluautorka tejto bibliografie, nám prispieva formou bibliografickej skice Blízky i vzdialený Pavol Strauss k pripomenutiu jeho života a diela.

V týchto dňoch, (koniec októbra 2012) boli vydané posledné dva zväzky zobraň spisov: deviaty zväzok Nemecké básne (Deutsche Gedichte, dvojazyčne) a desiaty zväzok Preklady, korešpondencia a bibliografia. Jeho životné dielo sa uzavrelo posledným zápisom do denníka Body istoty v deň svojej smrti 3.6.1994 už mnohokrát citovanou vetou „Smrť neovplyvní vesmírny čas“. Teraz po temer dvadsiatich rokoch sa tak uzatvára vydanie jeho rozsiahleho diela. Nie je to symbolické, že práve v roku jeho storočnice?

S výdychom uľahčenia si hneď tým ďalším nádychom uvedomujeme, že až teraz môže naplno nastať „Straussov čas“. Naplno sa nám všetkým otvoril. Teraz je rad na nás. Začali na plný hlas odbíjať hodiny pre vedeckú, odbornú, pedagogickú, umeleckú, filozofickú, literárnu, teologickú, prírodovedeckú, lekársku, hudobnú verejnosť, aby ho spoznali, osvojili si ho a jeho nadčasové myšlienky nielen analyzovali, ale pretvárali a rozvíjali na aktuálne časové a priestorové podmienky. Prišiel čas aj pre kohokolvek z nás, aby sme spolu s ním, s jeho darom, s jeho odkazom, s jeho múdrosťou a príkladom života lepšie chápali náš svet, náš život v ňom a usilovali sa byť lepšími pre druhých, a tak i pre seba samých..

Pavol Strauss a Pravda evanjelia

Koncom augusta 2012 sme si pripomenuli v Liptovskom Mikuláši 100. výročie narodenia Pavla Straussa. Životný príbeh tohto lekára a konvertitu, kresťana - katolíka môže byť veľmi silným impulzom pre život každého z nás, ktorí sme vyrástli v katolíckom prostredí.

Celé dejiny ľudstva preniká túžba po poznaní pravdy o samotnom človeku, o svete, o pravom Bohu, s čím súvisí aj otázka o pravom náboženstve. Významné miesto tu majú dejiny židovského národa a jeho náboženstva, ktoré sú dejinami postupného zjavovania sa jediného pravého Boha vyvolenému národu, ktorý ho takto čoraz lepšie a pravdivejšie poznával. Nakoniec sa sám Boh stal človekom. „Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami“ (Jn 1, 14).

Kresťania sú si vedomí, že poznajú pravého Boha i pravého Vykupiteľa a že sú zodpovední za odovzdávanie tejto pravdy. Pán Ježiš túži po tom, aby ho ľudia poznali, prijali, aby im mohol darovať Boží život a priviesť ich k Otcovi. Preto poslal svojich učeníkov do celého sveta (porov. Mk 16, 15).

Kresťania sa už v prvých storočiach stretali s vyznávačmi rôznych náboženstiev, čo bolo sprevádzané mnohými polemikami. Základným problémom pre ľudí bolo, ako rozlíšiť pravé náboženstvo od náboženstiev, ktoré si vymysleli ľudia alebo, ešte horšie, ktoré pochádzajú od zlého ducha.

Do tejto polemiky zasiahol Tertulian († 220), prvý kresťanský autor, ktorý písal latinsky. Argumentuje jednoducho, pričom vyznáva: „To, čomu sa my klaníme, je jediný Boh, ktorý z ničoho stvoril tento obrovský svet.“ Nikto mu v skutočnosti nepomáhal v jeho stvo-

riteľskom diele, žiaden iný boh. Preto pokračuje: „Ak teda vaši bohovia neexistujú, je tiež pravdou, že neexistuje ani vaše náboženstvo. A ak nie je náboženstvo, pretože neexistujú bohovia, my nemôžeme byť zodpovední za urážku náboženstva. Naopak, táto výčitka sa obracia proti vám, čo sa klaniate klamstvu, pretože nielen že ste nedbanliví voči skutočnému náboženstvu pravého Boha, ale navyše proti nemu aj bojujete, čím upadáte do deliktu skutočnej nevery.“

Kresťania sa tak dostali do sporu o pravé náboženstvo nielen so židmi, ale aj s predstaviteľmi rôznych iných náboženstiev, ktoré boli preniknuté množstvom nerozumných mýtov a povier. Kresťanské náboženstvo je v súlade s rozumom, na základe ktorého odmietlo a vyvrátilo povery. Je však aj náboženstvom, ktoré si je vedomé, že tajomstvo pravého Boha presahuje ľudský rozum, hoci mu neprotirečí.

Kresťania si zároveň všimli, že aj v iných náboženstvách sa nachádzajú zrn-

ká pravdy. Ján Pavol II. vo svojej encyklike *Redemptor hominis* poukázal na to, že už „cirkevní otcovia správne videli v rozličných náboženstvách akoby odrazy jedinej pravdy, «semená Slova», ktoré svedčia o tom, že hoci rozličnými cestami, ale predsa akoby tým istým smerom sa uberá tá najhlbšia túžba ľudského ducha, ktorá sa prejavuje v hľadaní Boha, a zároveň – práve týmto zameraním na Boha – v hľadaní plného rozmeru ľudskosti, plného zmyslu ľudského života.“ (č. 11).

Pavol Strauss celý život hľadal pravdu o svete, človeku a Bohu. Bol fascinovaný pravdou. Hľadal ju v ideológiách, filozofiách, náboženstvách, umení, vede. Všade bolo možné nájsť zrnká pravdy, s ktorými sa však nevedel uspokojiť. Kto úprimne hľadá Boha, tomu Boh ide v ústrety. Straussa si nakoniec našla tá Pravda, ktorej odraz poznával vo filozofiách, ideológiách a náboženstvách, ktoré študoval.

Ako katolík si bol vedomý pokladu, ktorý vlastní. Vedel, že vyznáva jediné pravé náboženstvo. Píše: „Ustavične ide o nových katolíkov. Ide o nových katolíkov z nekatolíkov. Ale podotýkam, konvertovať sa dá jedine ku katolicizmu.“ Podobne ako kresťania v prvých storočiach, aj on si bol vedomý zodpovednosti za šírenie tejto pravdy.

Pavol Strauss vyrastal na území Spišskej diecézy v Liptovskom Mikuláši. Na krst ho pripravoval kanonik Dr. Kozár. Boží sluha, otec biskup Ján Vojtaššák, udelil povolenie na jeho krst, ktorý prijal v roku 1942, počas druhej svetovej vojny. Jeho život i dielo je pokladom, ktorý by mal inšpirovať novú evanjelizáciu v našej diecéze. Ona má viesť k uvedomeniu si jedinečnosti katolíckej viery. Iba Katolícka cirkev má plnosť prostriedkov k spásu a iba ona sa nezriekla žiadnej pravdy kresťanského náboženstva. Nová evanjelizácia má ďalej viesť k osobnému vzťahu s Ježišom Kristom (prostredníctvom sviatostí), ktorý jediný nás môže priviesť k nášmu Otcovi do neba.

Po otcovi biskupovi Františkovi Tondrovi som neprevzal len vedenie diecézy, ale aj čestné predsedníctvo Spolku priateľov Pavla Straussa. Teším sa z aktivity členov tohto spolku a žehnám.

Mons. Štefan Sečka
spišský diecézny biskup

„... Ohňom môžem ničiť, ale ohňom môžem pretvoriť, obnoviť. Boží oheň je pretvárajúci, oheň utrpenia, ktorý – isteže – v nás veľa zničí a vedie k Bohu, ale predovšetkým nás mení, obnovuje a tvorí novost človeka, ktorý sa stáva Božím svetlom.“

(Benedikt XVI. pri zahájení zasadnutia Biskupskej synody o novej evanjelizácii.)

„... Je tu čas, keď sa bude musieť človek konečne tak intenzívne a vážne zaoberať milosťou, ako sa zapodieva dielom a cieľom ničenia.“

Svet zahynie alebo v dunení atómových výbuchov, alebo sa zachráni v ohni lásky. – Oheň Božej lásky vie byť ničivejší než všetky atómové hrozby. Ale my sami sme schopní ho ovládať tak ako atómy. Ide o to: zničiť svet láskou. Mnoho z neho neostane. Lebo väčšinou bol formovaný opakom.“

(Pavol Strauss na Nový rok 1951; Tesná brána.)

Vladimír Šosták

Pavol Strauss a doba novej evanjelizácie

Som vďačný Pánu Bohu a zároveň veľmi šťastný, že sa týmto príspevkom môžem zaradiť do zástupu ľudí, ktorí majú tú česť nielen vo svojom srdci, ale aj navonok, pozdraviť storočnicu narodenia človeka, ktorého môžeme zaradiť do nepatrnej skupiny génirov slovenského národa - MUDr. Pavla Straussa. Dôvody tejto mojej vďačnosti a radosti vyjadrené slovníkom a optikou dnešného sveta by som charakterizoval ako môj dlh voči tejto osobnosti, lebo Pavol Strauss – tak, ako som to už neraz vyznal – je jedným z mojich duchovných otcov. Patrí k tým, ktorí v značnej miere ovplyvnili môj život v nebeskej perspektíve. Slovanami a v optike viery by som dôvod svojej vďačnosti a radosti za definoval hlavnou teologickou doménou nebeského patróna doktora Straussa, sv. apoštola Pavla, a ňou je: *milosť*. Všetko, čo leží v mojom srdci a snažím sa to vyjadriť slovami, by sa dalo zhrnúť do jedného blahoslavenstva:

Blahoslavený 30. august 1912 pre rodinu, pre Cirkev, pre Slovensko, pre mňa a dúfam, že aj pre celý svet.

Znova a stále nanovo sa s dojatím hlásim k počiatkom „dotykov“ s Pavlom Straussom a k postupnej osvete jeho osobnosti, ktorá začala skoro hneď po jeho smrti. Dnes už ako kňaz stredného veku môžem konštatovať, že to blahoslavenstvo – vďaka Bohu – si naše Slovensko, i Cirkev v nej žijúca, stále viac uvedomuje, hoci si musíme priznať aj to, že naša spoločnosť ešte nedorástla do potrebných výšin pre náležité uctenie si života a diela MUDr. Pavla Straussa. Aj napriek tomu pevne verím vo vyvrcholenie prežívania tohto blahoslavenstva, ktoré nemôže spočívať v ničom inom ako v blahosladení a svätorečení života, ktorý pomáha mnohým iným k blahu ducha a svätosti života.

Sté výročie narodenia Pavla Straussa je však pre mňa príležitosť, v ktorej nemôžem nerozvinúť aktuálne poslanstvo vyplývajúce z tohto blahoslavenstva, a to predovšetkým pre život našej Cirkvi, ale i našej spoločnosti. V rámci univerzálnosti Cirkvi sa v tomto roku naša pozornosť upriamuje na XIII. biskupskú synodu, ktorá sa uskutoční v Ríme v dňoch od 7. – 28. októbra. V októbri začíname

sláviť aj Rok viery. Jeho začiatok stanovil Svätý otec Benedikt XVI. na 11. október 2012. Bude to práve na 50. výročie začiatku 2. vatikánskeho koncilu a 25. výročie promulgácie nového Katechizmu katolíckej Cirkvi. V rámci európskeho a zvlášť slovanského priestoru má pre nás veľký význam blížiaci sa 1150. výročie príchodu našich vierozvestov, svätých Cyrila a Metoda, na naše územie a s tým aj súvisiace slávenie Roka sv. Cyrila a Metoda. Keby sme všetky tieto udalosti podčiarkli a hľadali spoločného menovateľa, zrejme by nebolo ťažké vyjadriť ho následne: je to snaha o *posilnenie vo viere, ktoré potom smeruje k radostnému odovzdávaniu viery*.

Čo má toto všetko spoločné so životom a dielom Pavla Straussa? V súčasnej snahe Cirkvi o aktuálnu obnovu sa odhaľuje ako jedna z najdôležitejších priorít pre realizáciu týchto zámerov **osobnosť apoštola, osobnosť vodcu**, alebo ak to chceme vyjadriť slovníkom súčasného sveta – osobnosť lídra (z angl. lead – viesť). Hoci existuje Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska, nazdávam sa (priznávam, že možno mylne), že zväčša sa tieto osobnosti spájajú s ich hrdinstvom vzhľadom k predošlému režimu. Podľa môjho názoru je pramálo osobností aj v radoch spoločnosti, aj v radoch Cirkvi (myslím na všetkých pokrstených), ktorí by významným spôsobom vtlačili pečať súčasnému spoločenskému daniu, súčasnej kultúre a životu ako takému. Tento názor si dovoľujem vyjadriť kvôli môjmu osobnému presvedčeniu, že keby to bolo opačne – teda keby sme tých osobností mali aspoň relatívne dostatočne – pravdepodobne by sa život rozvíjal oveľa pozitívnejším smerom. Charizmou osobnosti je okrem iného aj to, že dokáže vtiahať, či strhnúť iných kráčať správnym smerom.

Žijeme v dobe, ktorú nemusím bližšie opisovať, pretože každý z nás si uvedomuje, že je to doba nezvyčajných možností. Tieto možnosti sú veľmi vnímateľné zvlášť v oblasti komunikácie – a teda aj v oblasti možnosti vplyvu. A práve, ako som už načrtnol, zrejme najdôležitejším kritériom pre rozpoznanie opravdivej osobnosti, autority, či vodcu, je práve jeho významný vplyv na život ostatných.

Pri bežnom sledovaní politického vývoja na Slovensku v posledných rokoch a desaťročiach sme mohli postreh-

núť, že naše Slovensko až príliš nápadne a takpovediac „za každú cenu“ hľadá osobnosť takéhoto vodcu. Ináč si neviem vysvetliť výsledky nejedných volieb „katolíckeho Slovenska“.

Ak je teda na jednej strane čitateľný hlad po opravdivých vodcoch, skutočných lídroch národa; ak sú tu neslýchané možnosti komunikácie, a teda vplyvu a dosahu; tak na druhej strane je život s konkrétnymi výsledkami, ktorý poukazuje na to, že všetko ide akýmsi nesprávnym smerom. Nie je to iba výsledok sčítania ľudu; nie je to iba stále sa zvyšujúce percento rozvodov; nie je to iba kriminalita, nezamestnanosť, stále sa zvyšujúci počet osôb s rôznymi závislosťami. Nie je to iba nešťastná sociálna politika, či už v súvislosti s Rómami, ale aj vo vzťahu k starnúcim rodičom, o ktorých povinnosť postarať sa majú jeho deti. Je to predovšetkým stále nehasnúca abortívna politika v našom národe, o ktorej sa mlčí. Je to predovšetkým nezrelosť pre kňazstvo a manželstvo, ktoré sa jasne ukazuje. Je to predovšetkým zranenosť mnohých detí, ktoré sú nechcené a potom aj nemilované. Je to teda predovšetkým **absencia vodcov, ktorí by dokázali obhájiť nádej, ktorú v sebe uchováme vďaka Kristovi**. Na ten nesprávny smer poukazoval aj Pavol Strauss v presvedčení, že dušou kultúry je kultúra duše. *Duša súčasného človeka je chorá a potrebuje lekára*.

Na pozadí toho sa v kútiku tejto spoločnosti slávi storočnica narodenia jedného lekára, MUDr. Pavla Straussa, ktorý nežil v dobe takých nevšedných možností, ktorý nemal svoj blog na internete, svoju mailovú adresu, svoj mobil, ale oddal svoj život Lekárovi, ktorý sem neprišiel kvôli zdravým, ale kvôli chorým. Písal... písal obyčajným perom a keďže nevedel, či sa to vôbec niekedy bude aj publikovať, písal iba pre obyčajnú zásuvku. Vplyvom perzekúcie nemohol ovplyvňovať smerovanie „špičky medicíny“, no vďaka svojej profesnej odbornosti a ľudskej добрôte „špička medicíny“ – ktorou vždy bola a je pomoc ľuďom – sa zakotvila v jeho srdci. Pavol Strauss bol človekom v pozadí života spoločnosti, bol takým človekom „za“ a nie „pred“. Azda aj preto si radšej sadol za klavír, a nie pred televízor. No napriek tomu všetkému sa pre mnohých z nás stal ohromným vodcom, či duchovným otcom.

Odpoveď, či poslanstvo a súčasne aktuálne blahoslavenstvo pre túto dobu novej evanjelizácie by spočívalo v jednoducho konštatovaní: Pavol Strauss bol človekom, ktorý radikálne šiel „za“ Kristom, a tak sa stal veľmi vnímateľným jeho vplyv „pred“ nami. Pochopil, že žiť a umrieť za Krista je jediný zmysel nášho

života, a tak sa v mnohom ohľade stal našim pred-staveným. Je to typ autority, ktorá nezávisí od verejných funkcií, stavu, či postavenia, ale stojí a padá na vzťahu s Kristom. A tento vzťah je možný iba vďaka Božiemu Duchu, ktorý jediný má moc meniť všetko, čoho sa dotkne.

Keď sa v tejto dobe novej evanjelizácie obzeráme po niečom, čo by sme mohli a azda aj mali robiť, skúsme našu pozornosť zaostriť na tohto slovenského Pavla, pôvodom Žida, ktorý vo svojich tridsiatich rokoch prijal Krista a oddal mu celý svoj život. Som presvedčený, že tak ako jeho patrón, aj on mohol prehlásiť: „Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus“ (Gal 2,20). Skúsme sa zahľadieť na človeka, ktorý toho neskutočne veľa načítal a porovnateľne ohromujúco veľa aj napísal. Skúsme sa nechať ovplyvniť človekom, ktorý bol nesmierne pracovitý, poznal a plynule rozprával viacerými cudzími jazykmi, poznal umenie rôzneho druhu. Pavol Strauss bol virtuóznym myslenia. No toto myslenie nezostalo na úrovni filozofie, ale aj zmyšľal, aj robil tak, ako Kristus Ježiš. A tak ho myslenie viedlo bližšie k Bohu a k jeho moci, ktorá sa prejavila a dodnes prejavuje v živote mnohých.

Každá premena života začína zmenou zmyšľania a myslenie je zrejme tou najväčšou slabinou nás, súčasných kňazov, politikov, súčasných vodcov. Nikdy nebudeme ináč konať, keď nebudeme ináč zmyšľat. A iné myslenie neznamená zaškatuľkovať sa do jednotlivých neprežítých fráz, ale *vedieť, komu sme uverili a byť si v tom istý*. Keď sme si teda v úvode položili otázku: Čo má spoločné Pavol Strauss a táto doba novej evanjelizácie? V čom by sme sa ním mohli, či mali inšpirovať v osobnom živote, v živote Cirkvi, ale i spoločnosti? Tu je moja odpoveď: **Metanoia – zmena myslenia, poctivosť myslenia, kristocentrickosť myslenia a odvaha i pokora myslenia**. Kresťanstvo prináša tomuto svetu nový druh poznania, nový druh inteligencie, či myslenia; a ním je poznanie cez prežívanie tajomstva. Kresťanstvo sa nemôže šíriť poznaním, mentalitou a logikou tohto sveta, ktoré je predmetným poznaním, ale iba prostredníctvom napojenia sa na Božieho Ducha, napojením sa na prameň poznania tajomstva.

Pavol Strauss, Slovák, ktorý sa narodil pred 100 rokmi bol majstrom tohto poznania. Ináč sa nedá vysvetliť jeho život a jeho tvorba. Nech príležitosť jubilea jeho narodenia nám pomôže hľadať a nachádzať chodníčky k tomuto Božiemu prameňu, aby sa z neho vylialo požehnanie na tento svet.

Pavol Strauss

(4. 6. 1950) I naša doba. Doba veľkých presunov a hodnotení. Doba veľkých premien a realizácie zjavení.

Problém soli zeme, problém dôvery Božej a poverenia Božieho je otvorený, je na pretrase dejín duší.

V generáciách a cez stáročia sformalizovaná viera preteká na nové národy, apoštolská horlivosť vybuchuje tu i tam vo veľkých a neústupných konverziách. Konvertitská horlivosť prestáva byť pohnutkou k ľahko a elegantne ironickým úsmevom na perách laxných obchodníkov s kresťanstvom, či už ekonomickým, či literárnym, lebo ich pery meravejú v bezmyšlienkovitej strnulosti nad živými súdmi Božími, ktoré sami zapríčinili svojou zmeravenou a bezkrvnou tiež eštevierou. Povýšenosť patentovaných plienkových kresťanov – ktorí to dostali do plienok – kapituluje dávno pred náporom, pred ktorými krv ozajstných konvertitov ani len neschladne. Lebo dnes už nie je problémom žiť za svoj ideál, ale zaň trpieť alebo zomrieť. Pravdaže, zmechanizované ideály nestačia svojim vnútorným tempom dobehnúť tempo dňa. (...)

Dejiny sú herbárom odkvitnutých nádejí. Pre ľudí, pre ktorých sú dejiny celkom jasnou stopou Božej vôle, musia byť vítané všetky snahy a intenzity, ktoré sa snažia nastaviť do týchto Božích siločiar.

(3. 10. 85) Práve som si znovu prečítal múdre a hlboké pásmo Julka Rybáka O jednotu vedomia a žitia. A pýtam sa sám seba – ako už toľkokrát - je myslenie život? Je, ale nedajú sa odlúčiť. Sú chcená alebo nechcená jednota. Lebo keď sa raz zintenzívnené myslenie o bytostných problémoch života, jeho pôvodu a jeho zacielenia stále prehlbujú, majú živý odraz v živote. A životné danosti majú odraz vo sfére myslenia.

V živom fluidu duchovného života je iskierka nášho myslenia živá vlnka. A tá vplýva na okolité vlnky, ešte i na okraji temného slnka doby.

Emanácia žeravého toku myšlienok je pečať sveta v tej ktorej dobe. Čas tu nehrá rolu. Žiarivá a atraktívna je duchovná pečať individua.

(10. 5. 85) Najvyšší príznak ľudskej dôstojnosti je myšlienka. Piatimi zmyslami vnika do náš svet a môžeme si ho v čase pritúliť. Ale myšlienka je orgán našej vnútornej správy. Je nezávislá od časopriestoru. Má nesmiernu silu penetrácie. Vyvoláva reakcie i vo viditeľnom svete, ba je schopná sa materializovať. Pohybuje sa v nadzvukovej oblasti, ba i v oblasti mimo

úrovne vlnenia. Jej začiatok a jej koniec nie sú – zatiaľ – postrehnuteľné. Svet myšlienok je svet nad svetom, i keď je svet vo svete. Je nekonečným pozadím bytia.

(11. 10. 85) Wilde kdesi napísal, že je život priveľmi dôležitý, než aby sa o ňom veľa hovorilo. Ale životu sa pridá, keď sa ako vzácny nástroj uloží do jemného pudra myšlienok.

Život je hlina a myšlienka je hrnčiar-sky kruh, ktorý dodáva definitívny tvar, krásu a lesk. Tolko ako opozícia Wildovmu aforizmu. Veď v myšlienke je plnosť a hodnota života. Myšlienka ako záprah nekrotného, ako liace hodnotového smeru.

Tri záznamy zo zápisníka

(8. 4. 1994) V knižočke kardinála Godfrieda Danneela „Kristus nebo Vodář?“ čítam naliehavé otázky súčasného človeka: „Co však obzvláště chybí, to jsou duchovní vůdové. Neboť moderní člověk, vědomý si jedinečnosti svého vlastního duchovního prožitku, se táže: „Kdo mi pomůže najít Boha?“ Mezi zrozením a smrtí jde každý člověk jako poutník svou vlastní neprobádanou cestou: kdo mu vloží do ruky hůl, aby mohl jít vpřed? Kdo mu pomůže, aby porozuměl novým způsobem starým pravdám, aby je dovedl vsadit do rámce nového myšlení a znovu je formulovat?“

Odpovedám: „Otec Pavol!“

(8. 5. 1994) Treba si zodpovedať otázku, čo prináša slovenský duch – skrze Straussa – do rozvoja európskeho ducha. Na prvom mieste hádam *obrodu viery*. – To dokáže oceniť len ten, kto dobre pozná súčasnú európsku rozkolísanosť viery – aj v hlavách najvyšších teológov.

Táto Straussova knižočka (Kolíska dôvery) vychádza ako liek Jánovi Pavlovi II. v jeho súčasnej chorobe a v jeho najväčšej duchovnej bolesti. – Keby ju mohol čím skôr čítať!... – „Obroda viery, ktorú ponúka Pavol Strauss nám a svetu“ – taká by mohla byť téma seminára, ktorý by mala pripraviť Konferencia biskupov Slovenska.

(11. 3. 2011) Jurajovi S. som včera písal do listu, že čím ďalej tým viac som presvedčený, že Strauss bol poslaný na svet práve kvôli nastupujúcej novej evanjelizácii. – A že na biskupskej synode, ktorá bude v októbri 2012 (tesne po jeho storočnici!), by slovenský delegát mal pred zhromaždenie postaviť 10 zväzkov Straussovho Zbraného diela – a povedať: „Toto je vklad slovenského ducha do novej evanjelizácie Európy!“ (J.R.)

Arcibiskup Eduard Nécsey a Pavol Strauss

K 120-temu a k 100-ému výročiu ich narodenia

„...Máme však aj všeličo na export. Máme veľký mravný kapitál, ktorí nám získali mnohú vyznávači svojím utrpením, ba i smrťou. Západnému svetu by sa zišla neochvejná viera našich ľudí, našich kňazov a biskupov.

Tak rastie osud sveta, inde i u nás. Jediný kapitál vo svete je možnosť návratu k Bohu. Humanistické ideály sa musia o to opierať, lebo bez Boha v konečnom výsledku všetko a všade stroskotá.“

(Pavol Strauss)

Svojho času sa mi prihodilo toto. Jeden deň som v novom čísle Katolíckych novín (2012, č. 26) čítal recenziu Róberta Letza knihy biskupa Viliama Judáka „Vo všetkom láska. Životopisný profil ThDr. Eduarda Nécsey“. Tam je odcitovaná aj „azda najvýstižnejšia charakteristika“ arcibiskupa Nécsey z úst litoměřického biskupa **Josefa Hloucha**: „Tento kňaz, keď niekto s ním hovoril, budil dojem, že práve vstáva od adorácie alebo kontemplácie, že práve klačal a čelom sa dotýkal päty kríža. Kto odchádzal od neho z Nitrianskeho hradu, vracal sa domov lepší, ušľachtilejší a ochotnejší obetovať sa.“

Závrtné slová! Nitra mala v našej dobe (zomrel 19. júna 1968) takého arcibiskupa! Obdivovateľ nitrianskeho primára MUDr. Pavla Straussa si hneď kladie otázku: stretli sa v živote tieto dve veľké osobnosti? Aké to muselo byť zvitanie takých príbuzných duchov! Dá sa o tom niečo dozvedieť?...

Na druhý deň sa mi zahlásil telefónom na návštevu kľuknavský kňaz Pavol Ondřík; nesie z Nitry od MUDr. Jozefa Straussa vzácne straussovské dokumenty na výstavu do Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši a chce, aby som sa najprv s nimi zoznámil.

Priniesol v dvoch rukách čosi veľké. V jednej plnú čiernu objemnú aktovku (ako vysvitlo: tú, s ktorou chodil Pavol Strauss do práce), v druhej priestrannú kabelu, z ktorej trčali akési trúby... O tom, aké vzácne dokumenty mi začal na stôl vykladať, sa ťažko dá nakrátko niečo povedať. S každou z tých pár sto vecí a vecičiek by bolo treba stráviť osobitný čas...

Tak sa zjavila na stole aj škatuľa s fotografiami, kde ma čakalo prekvapenie za prekvapením. Čo ma však – po včerajšom stretnutí s arcibiskupom Nécseyom – ohromilo najviac, bola fotografia, na ktorej Pavol Strauss klačí hlboko k zemi sklonený pred pánom arcibiskupom... Tu je teda vzácny doklad o ich stretnutí, o ktorom som sa včera mohol len dohadovať...

Ako to vše býva, jedno prekvapenie rado podáva ruku druhému. Prešlo niekoľko dní a od Jozefa Voskára zo Sabinova som dostal kópiu jeho listu biskupovi Viliamovi Judákovi do Nitry (!), v ktorom mu ďakuje za venovanú čerstvú publikáciu o živote otca arcibiskupa E. Nécsey, a zároveň ho

ubezpečuje, že napíše o tejto knihe recenziu do tohoročného jubilejného čísla Listov Pavla Straussa a tiež do časopisu „Slovo“...

Nakoniec túto „štafetu prekvapení“ zakorunoval sám Pavol Strauss, keď sa v spomínanej monografii v cykle „Spomienky súčasníkov“ objavilo aj jeho dojemné spomienkové vyznanie (str. 292-295), ktoré nemôžeme neponúknuť aj našim čitateľom.

(Tým viac, že – ak ma zrak neklame – v doterajších ôsmich zväzkoch Zobraňných... diel Pavla Straussa tohto textu niet.)

(J.R.)

Pavol Strauss

Spomienka na arcibiskupa ThDr. Eduarda Nécsey

Kto vstúpil do duchovnej atmosféry nášho zvečneného otca arcibiskupa Dr. E. Nécsey, mal pocit ochrany a istoty, duchovnej výlučnosti a otvorenosti, tvorivého priesoru, žičiaceho všetkým. Človek sa ocitol v atmosfére nabitej duchovnou koncentráciou. Ako to spomenul otec biskup Dr. Hlouch v reči na pohrebe Dr. Nécsey, vždy ho našiel, ako by bol práve došiel z adorácie.

Moje najosobnejšie pocity človeka a lekára, ktorý som smel byť často v jeho blízkosti, dovolil by som si zhrnúť do dvoch oblastí: do ľudsko-etickej a do duchovno-osobnostnej. Ako lekár som mal príležitosť prostredníctvom jeho osobného lekár Dr. Štefana Pechu spoznať jeho neobyčajnú disciplinovanosť a úctu pred každým nariadením, liečebným zásahom, presnosť ich dodržiavania. Nikdy sa nestážoval, nikdy neprejavil zjavné známky bolesti alebo netrpezlivosti. Roky ho trápila nespavosť, to však vždy len vecne konštatoval. Z toho vyplynula chronická vyčerpanosť, ale tá mu nikdy nezabránila každého lás-

kavo prijať a vypočuť. Napriek telesnej krehkosti a celoživotnej chorľavosti bol nesmierne pracovitý, tvorivý. Bol teológ a právnik veľkého formátu. Bol uznávaný nielen v kruhoch domácej hierarchie a kňazstva, ale aj v kruhoch kuriálnych a svetového episkopátu, a tak bol často vyznamenávaný prejavmi osobnej priazne Svätého Otca Jána XXIII. a Pavla VI.

Nečudo, že jeho zduchovený a nevšedný zjav ho už i navonok puncoval za zvlášť vzácnu bytosť. Láska z neho priam sršala a kto s ním prišiel do kontaktu, mal dojem cennej chvíle, očistného stretnutia. Vibrovala v ňom láska k človeku. Za všetkých a za každého sa cítil zodpovedný. Mal ťažkosti a veľa ťažkých chvíľ mu spôsobili ľudia. Ale o tých mal najväčšie starosti. Keďže škodili svojim dušiam. Nikdy som od neho nepočul negatívne stanovisko voči nikomu. I v najintímnejšom rozhovore hovoril o bratoch evanjelikoch, o bratoch pravoslávnych. V jeho spoločnosti mal človek skutočne pocit, že všetci ľudia sú na ceste za Kristom, len jedni na kratšej, iní na kľukatejšej

a zasa iní na zdĺhavejšej ceste. Nikdy nepestoval lacný optimizmus, lež optimizmus lásky, ktorá ráta s reálnymi ťažkosťami, ale nikdy nestráca nádej a nikdy sa nevzdáva.

Všetko lacné a triviálne, či v oblasti myšlienkovej, či spoločenskej, či citovej, všetko zastalo pred neviditeľnou priehradou jeho prirodzenej a akoby samozrejmej noblesnosti. Jednoducho v sebe nemal anténu na osočovanie, malichernosti a nízkosťi, hoci ich videl a jasno rozpoznával. Inak bolo rozkošné, ako sa ten tichý a vážny človek vedel úprimne a detinsky tešiť naivnému, jednoduchému žartu alebo všednej epizóde.

No nie je mojím cieľom retušovať osobnosť otca arcibiskupa. Ostatný rok ho čoraz väčšmi opúšťali sily, nestačil na nával úloh. Hoci myslou ich sledoval, nestačil už ochabnutým telom. Cítil potrebu byť všade. Keby bol vládol, bol by ponavštevovateľ i továrne i JRD. Všade by bol išiel za človekom.

Začiatkom roku 1968, po malom zákroku na nohe, sa prvý raz zistili opuchy nôh z ochabnutosti srdcového svalu. Jeho osobný lekár ma na to upozornil a s obavou predpovedal blízke zlyhanie.

Slová proroka Izaiáša by mohli vyjadriť, čo sme v ňom videli: „Ústa mi urobil sťa ostrý meč a v tieni svojej ruky ma ukryl a urobil zo mňa brúsený šíp. Do svojho tulca ma schoval. A riekol mi, sluhom mojím si ty, Izrael, tebou sa chcem osláviť.“

Ak spánok je radostným dovŕšením dňa po vyplnenej práci, tak smrť je radosťou po živote vyplnenom tvorivou prácou a láskou. Áno, dobrý boj dobojoval náš arcipastier.

Krehká a šlachetná schránka veľkého ducha sa v našich myšliach zachovala živo. Lebo intenzívny duchovný život je stále víťazstvo nad smrťou. A ostáva s ním.

Často sa vynára otázka: Prečo len sa v jeho menovaní na arcibiskupa významenie celého slovenského národa zablysko na takú krátku chvíľu?

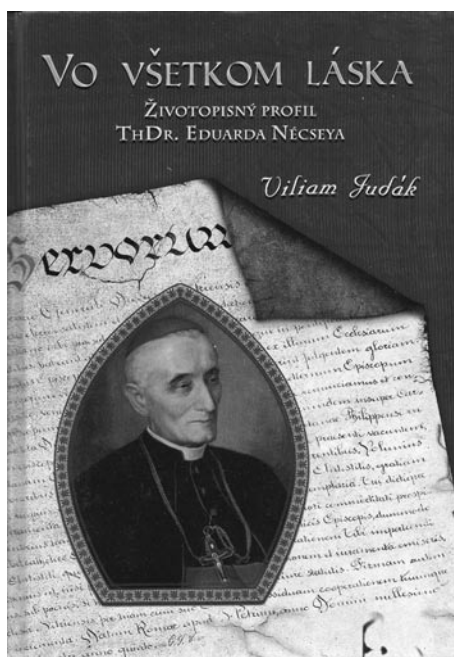
Bolí sme hodní arcipastiera takého formátu alebo svet si nezaslúžil toľkú čistotu? Chcel ho Pán ušetriť katastrof alebo jeho odchodom sa začala nová éra?

Je isté, že duchovný život je živý a bezpečný prechod do večného života. A preto je náš otec arcibiskup stále s nami. Náš život je pod jeho žehnajúcim pohľadom. A podľa toho nám ho treba formovať. Aby zo svojho zvečneného bytia poslal požehnanie na celú našu vlasť.

Bol človekom modlitby, hoci sa s nikým nerozlúčil, aby neprosil o modlitbu. Teraz, keď nastalo lúčenie, nech ostane víťaz stálej modlitby. My zaňho a on za nás.

(1969)

Dozrel čas...

V časoch, keď krízy hrozivo zasahujú mnohé oblasti nielen ľudských aktivít, ale aj mnohé základné ľudské hodnoty ako sú život, manželstvo, rodina, autorita, viera, láska a pod., vtedy akosi inštinktívne cítime absenciu osobností medzi nami, o ktoré by sa bolo možné s istotou opierať a usmerňovať život správnym smerom.

V živote Cirkvi akési „Conditio sine qua non“, aby vyrástla osobnosť, ktorá by zosobňovala a zároveň stigmatizovala daný dejinný úsek, je hlboká spolupráca s Božím Duchom, ktorý je hlavným aktérom na všetkých osobnostných úrovniach človeka i v sociálnych vzťahoch.

Takúto osobnosť v Cirkvi z nedávnej minulosti nám predstavuje v svojej publikácii cirkevný historik, sídelný nitriansky biskup Mons. Viliam Judák, z pera ktorého sa dozvedáme o nevšedných osobnostných kvalitách veľkej postavy jedného zo svojich predchodcov na nitrianskom biskupskom stolci – arcibiskupa Eduarda Nécseya.

Odborná erudícia autora dáva záruku, že čitateľovi sa v chronologických udalostiach z bohatého dokumentačného materiálu odkrýva životná línia osobnosti nevšedných kvalít, ktorá predstavuje v Cirkvi trvalé depozitum so živým odkazom pre jej súčasný život a s výrazným eschatologickým nábojom. Biskupské heslo arcibiskupa Nécseya – „Vo všetkom láska“ bolo prizmou, cez ktorú sa formovala jeho osobnosť vo všetkých jeho životných etapách a ozdobovalo ho vzácnymi čnosťami, medzi ktorými zvlášť vynikala jeho úžasná pokora. Je až obdivuhodné, aký veľký duch sídlil v tak chatrnom a chorľavom tele, a to ešte v časoch, keď ateistická moc v bývalom Československu systematickými represiami usilovala o likvidáciu Cirkvi.

Sám autor predkladanej publikácie, ktorú môžeme nájsť na knižných pulkoch pod názvom biskupského hesla arcibiskupa Nécseya „Vo všetkom láska“, ho charakterizuje ako „vzácného človeka, vysokého cirkevného hodnostára, erudovaného teológa, vynikajúceho kazateľa, kňaza svätého života a veľkého syna slovenského národa. Dodajúc hľadám treba i to, že sa zúčastnil ako koncilový otec všetkých zasadaní II. Vatikánskeho koncilu, že bol vo veľkej úcte a obľube u oboch koncilových pápežov – Jána XXIII. a Pavla VI. a osobnostne dozrieval do obdivuhodných duchovných dimenzií v službe ťažko skúšanej Cirkvi na Slovensku.

Vo svedectvách mnohých jeho súčasníkov nachádzame výroky, ktoré buď implicitne, ale aj explicitne (v tejto publikácii 32x!) hovoria o jeho svätom živote, ktorý by sa mal celkom prirodzene procesom blahorečenia zaradiť do galérie nebeských orodovníkov. Profesor Bagin hneď po smrti otca arcibiskupa Nécseya napísal veľmi zdvorilý list na biskupský úrad v Nitre s návrhom, resp. prosbou na prípravu procesu blahorečenia. Pre ateistický štát to bola vtedy absurdná požiadavka, preto bola zamietnutá.

A preto pri 120. výročí od narodenia ThDr. Eduarda Nécseya je už natoľko zrelý čas, aby proces jeho blahorečenia nabral na obrátkach a dostal sa čím skôr k úcte oltára ako orodovník pre potreby partikulárnej Cirkvi a potom aj Cirkvi všeobecnej po procese kanonizačnom.

Ponúkaná publikácia Mons. Viliama Judáka môže poslužiť ako bohatý zdroj informácií pre odborné štúdium dejín našej Cirkvi v časoch jej prenasledovania totalitným ateistickým režimom na Slovensku a môže tiež poslužiť k budovaniu predprocesného kultu kandidáta na proces blahorečenia.

Jozef Voskár

Martin Koleják

Svätosť v živote rehoľníkov a laikov

(Homília prednesená na slávnostnej svätej omši v Lipt. Mikuláši 30. augusta 2012)

Pred Druhým vatikánskym koncilom sa kresťania delili na dve kategórie: „jednoduchí veriaci“, spokojní s nevyhnutným morálnym minimom, a rehoľníci, ktorí sa snažili o dosiahnutie vyššej méty. Ako túto otázku riešili Cirkevní otcovia?

Niet pochýb, že hneď ako vznikol pustovnícky život, okamžite získal úctu v kresťanskom ľude. Z druhej strany veľkí učitelia považovali za omyl a ujmu pre všetkých, nielen mníchov, ak sa zdôrazňovala viac rozdielnosť ako rovnakosť na základe krstu. „Písmo sväté nepozná takéto delenie, chce, aby všetci viedli život mníchov, aj tí, čo žijú v manželstve“, píše Ján Chryzostom a dodáva, že „laik nemá o nič viac ako mních, okrem spoločného života so ženou“. Chtiac-nechtiac teda pripúšťa rozdiel medzi rehoľným životom a životom laikov – celibát. Je výrazom dokonalej lásky. Láska je čnosť, ktorá zaväzuje všetkých, avšak je dynamická, rastie. Nie všetci dospeli k takej dokonalosti.

V Egypte uvažovali nasledovne. Zachovávanie všetkých Kristových prikázaní je rozpoznávacím znakom všetkých kresťanov. Ako teda niekto môže prejsť k mníšskemu stavu života? Nezavisí to iba od slobodnej vôle človeka, ale od Božieho povolania.

Aj podľa veľkého teológa východnej cirkvi, svätého Jána Damascénskeho, tak jednoduchí pokrstení ako aj mnísi majú mať tie isté čnosti. Avšak robil rozdiel medzi čnosťami „duše“ a čnosťami „tela“. Skutočnými čnosťami sú prvé, spoločné všetkým. Druhé sú prostriedkom, nástrojom na dosiahnutie čnosti duše, ktoré sú u každého človeka iné, podľa jeho povolania. Sú tým, čo v dnešnej reči nazývame „evanjelióvymi radami“, potvrdenými sľubmi čistoty, poslušnosti a chudoby. Každý kresťan je viazaný čistotou srdca, aby videl Boha (Mt 5, 8). Ale kvôli očisteniu túžby milovať rehoľník žije v celibáte. Každý kresťan sa má oslobodiť od idolatrických túžob po vlastní sveta, ktoré sú prekážkou milovania Boha. Rehoľná chudoba umožňuje žiť tento odstup od pomínutelných materiálnych dober aj navonok. Všetci, čo veria v Boha, s dôverou sa odovzdávajú do jeho prozreteľnosti. Sľubom poslušnosti sa táto dôvera konkretizuje a vkladá sa do života Cirkvi.

Vyplýva z toho, že rehoľníci sú dokonalejší, ako ostatní veriaci? Svätý Ján Chryzostom to nehovorí, dodávajúc, že oni „ak chcú dosiahnuť spásu, musia sa viac usilovať“. Na začiatku 7. storočia však počujeme u Jána Klimaka niečo iné. Hovoriac o ľuďoch vo svete, zvolá: „Kto z nich urobil niekedy zázrak? Kto vzkriesil mŕtvych? Kto vyhnal diablov? Toto všetko je odmenou mníchov, čo svet nemôže dosiahnuť. Ak by to mohol, k čomu by slúžil asketický život a sebazaprenia?“

Následne na Východe bol tento text veľmi často opakovaný a Cirkev kanonizovala takmer výlučne rehoľníkov. Starovekí Cirkevní otcovia istotne nechceli, aby sa došlo k takýmto konklúziám. Ani v tomto prípade netreba oddeľovať to, čo Boh spojil, povolávajúc všetkých ľudí k spásu a dokonalosti.

Ako túto otázku riešil Pavol Strauss? Netreba sa čudovať, že najskôr videl dokonalosť kresťanského života v rehoľnom živote. Píše: „V prvom zápale som videl ideál veriaceho zosobnený v rehoľnom živote. [...] Potom som v rehoľníkovi videl sústredenosť a disciplinovanosť a usmernenie na zdokonalenie života. Padla mi do rúk *Kresťanská dokonalosť* od Rodrigueza. A potom sme žili s krstnými rodičmi v blízkosti a područí jezuitov v Ružomberku. Videl som, ako sa formovala duša Tomáša Munka pod vedením pátra Broniša. Ja som sa dostal do rúk pátra Mikuša. Chcel som vstúpiť k Milosrdným bratom, netušiac, že raz budem lekárom ich nemocnice. Od toho ma odhovoril pán kanonik Kožár. Pripúšťal jezuitov.“

Postupne však prichádzal k presvedčeniu, aj pod vplyvom príkladu rodiny Munkovcov, že rodinný život by mal byť v istom zmysle podobný s rehoľným. Preto pokračuje: „Ale tak, ako možno po chorobe žiť v rytme špitálskeho života, možno i v manželstve žiť nielen v rytme cirkevného roku, ale urobiť z rodinného života v princípe duchovný svet rehoľný, s pravidlami poriadkumi-

lovnosti a v tempe duchovného usmernenia. Rodina ako naznačený kláštor; v tejto dobe odpadov laikov i kňazov. Tým viac musí zosilnieť duchovný život rodín. Zdá sa mi, že v dnešnom svete sa zblízuje život veriacich so životom kňazov a rehoľníkov. Podstatou je život modlitby, rozjímania a predovšetkým vnútorná modlitba. I v rodine sa dá viesť život komunity. A cirkevný rok je kalendár lásky. Okrajom života nás povedie milosť. Týmto Mariánskym rokom sa jednotlivci, ale i národy dostávajú bližšie do atrakčného rajónu životného tajomstva a jeho pochopu.“

Strauss neostal iba pri úvahách. On tak žil. Každé ráno chodil na sv. omšu a potom do práce. Doma sa spoločne modlievali nielen svätý ruženec. Okrem toho sa modlieval aj osamote, zrejme aj breviár – liturgiu hodín, ktorú sa majú za povinnosť modlievať kňazi a zasvätené osoby, a ktorú Ján Pavol II. veľmi odporúča všetkým veriacim. Vieme, že pre svoju vieru znášal mnohé nepríjemnosti on i jeho rodina. „Aj keď mu niekto krivdil, neexistuje, že by on na niekoho dačo povedal, alebo žeby sa ho to veľmi dotklo, že by sa bol sťažoval. Nikdy. Všetko bral z takého nadhľadu“ – hovorí manželka Mária a pokračuje: „Náš život nebol nejaký ružový, bolo tam veľa úzkostí a veľa strachu, ale všetky tieto najťažšie chvíle sme riešili obidvaja na kolenách... Deviatniky. A všetko sa vyriešilo.“

Sám Strauss vyznáva: „Problémom bolo, ako zladíť život lekára so životom viery v ateisticky orientovanom štáte. Od chvíle konverzie som nemal problémy. Primárne bolo orientovať sa v každej chvíli a v každej situácii na absolútne. Nebol som schopný prejsť vedľa kostola alebo kaplnky a nepokloniť sa živému Kristovi.“ Aká je tu podobnosť s Jánom Pavlom II., ktorý, keď vo svojom súkromnom byte vo Vatikáne prechádzal okolo kaplnky, nikdy nezabudol do nej vstúpiť a zastaviť sa aspoň na chvíľu pred Eucharistiou. Strauss pokračuje: „Židia čakali a čakajú Mesiáša. Pre mňa bol Pán Ježiš Mesiášom a pre mňa bol tento problém osobný i nadosobný vyriešený. Pre mňa je Spasiteľ sveta tu. Tradícia nie je viera, ale tvári sa ako kritérium charakteru. Pre mňa je to vyznavačstvo pravdy. A tak som vyznával vonkajším i vnútorným životom. Mňa nikdy neiritovali pohľady sprava i zľava.“

Niekedy sa vedú diskusie o tom, aký je rozdiel medzi spiritualitou kňazov, rehoľníkov, manželov, politikov atď. Pred Druhým vatikánskym koncilom sa jednotlivé rehole snažili vymedziť jedny

voči druhým a ich členovia sa spravidla nestretávali, aby neoslabili svoju spiritualitu. Dnes sa veľmi radi stretávajú, aby sa navzájom obohatili. Kto má jasno vo svojom povolaní a poslaní, všima si styčné body rôznorodých druhov spirituality. Veď všetci ľudia majú tú istú ľudskú prirodzenosť, ktorá je pozdvihaná a zošlachťovaná nadprirodzenou milosťou Božou. Všetci ľudia sú povolaní vstúpiť do dôverného vzťahu s Bohom. Život s Bohom, život v jeho milosti, nie je niečo navyše, o čo človek môže, no nemusí mať záujem. Život s Bohom je niečo, čo patrí k podstate života každého človeka. Nebyť v jeho milosti znamená, že človeku niečo podstatné chýba.

Aká bola ich spiritualita - Panny Márie a svätého Jozefa? Im bol zverený na výchovu sám Boží Syn. Panna Mária a svätý Jozef sú vzorom pre rodinný i rehoľný život. Strauss zdôvodňuje svoju víziu o blízkosti života veriacich a rehoľníkov takto: „Ide stále viac a viac o to, sústrediť život na Boha. Vytvárať božské prostredie hlbším chápaním stálej prítomnosti Božej vo všetkom prítomnom živom i neživom v nás, medzi nami i vo vesmíre. Vo všetkých prejavoch prírodovedeckého poznania, ale i v rastúcej hĺbke umeleckého stvárnenia. V stupňujúcom sa šťastí z prejavov krásy, hudby, poézie a múdrosti nášho citu a múdrosti našej lásky.“

Mnohí laici čítajú knihu *Nasledovanie Krista*, ktorá bola napísaná pre rehoľníkov. Diecézni kňazi chodia na duchovné cvičenia ku kontemplatívnym rehoľníkom, aby si prehĺbili duchovný život. Karola Wojtyła, neskoršieho pápeža Jána Pavla II., ešte vo veľmi mladom veku zoznámil s dielami mystikov (svätého sv. Jána z Kríža a svätej Terézie od Ježiša), *Jan Tyranowski*, povolaním úradník, ktorý sa rozhodol pracovať v krajčírskych dielni svojho otca. Strauss sa s vrcholnými dielami kresťanskej mystiky oboznamoval ešte pred krsťom a po ňom prehľboval ich poznanie v rámci poznávania bohatstva kresťanského učenia. Píše: „Veľkou oporou mi bol Rilke, Nasledovanie Krista, Lippert, Dostojevskij a Guardini, spisy sv. Jána z Kríža, pápežské encykliky a Filotea.“ Mystici veľmi pomáhajú zatiahnuť na hĺbinu, kráčať cestou dokonalosti nielen rehoľníkom, ale všetkým kresťanom.

Catherine de Hueck Doherty (Ketrin de Huck Doherty), pochádzajúca z Ruska, kúpila v Kanade veľký pozemok, postavila na ňom drevené domčeky v istej vzdialenosti od seba a uprostred nich kaplnku. Tak vznikla autentická *pustina* typu ruských kláštorov. Tam chodilo

veľa ľudí učiť sa rozprávať s Bohom. Vo svojej knihe *Pustina*, ku ktorej úvod napísal kardinál T. Špidlík, píše: „Dúfam, že jedného dňa bude mať každý z našich domov svoju vlastnú pustovňu. To je však hudba budúcnosti.“ Je to vízia blízkosti života veriacich kresťanov so životom zasvätených osôb.

Ako videl Strauss príbuznosť medzi životom veriacich a rehoľníkov, tak ju videl aj medzi povolaním kňazským a lekárske: „Keď sa hovorí o povolaní, myslí sa hneď na kňazstvo. Ale dá sa to aplikovať i na život lekára. Je medzi nimi veľa podobností. Obaja majú do činenia s osudovými stavmi a poslednými vecami človeka. Preto sú nesmierne zodpovedné a vyžadujú prirodzenú dispozíciu, zámerne kultivovanú.“ Dôvodom štúdia bola preňho láska k pacientom, ktorá sa tak stávala účinnejšou. Žil lásku k pacientom a dospel k pohľadu na chorého ako na trpiaceho Krista. Pacienti mali k nemu veľkú úctu a dôveru. Právom ho nazvali *lekár chudobných*.

Pavol Strauss

Vinš k narodeninám

Drahá Maňka! Sme generácia, ktorá skoro celý svoj život trávila v perspektíve na koniec sveta. Veď koniec sveta sa do určitej miery kryje s ohraničenosťou, a to s vedomou, nášho individuálneho bytia. A predsa každým dňom vchádzame do trvania ovenčenou bránou nádeje.

No kde sú korene našej nádeje a všetkých nádejí. Zo stále sa opakujúcich pokusov vnoriť sa do seba, nájsť sa pred tvárou Všemohúceho, a tým si prisvojiť kľúč k vlastnej osobnostnej problematike a tú zas premietnuť do problematiky okolia a sveta. Na to sa vlastne redukovujú všetky úkazy vlastného vnútra a produkujú od pozitívnych myšlienok i pozitívne vzťahy. Všetko sa musí premietnuť ponad obzor našich malých záujmov, našej malej úbohej doby, do večnostných vzťahov a perspektív.

A tak sa v nás vytvorila synchronne snaha vytvoriť v sebe, ale i pre druhých, nám blízkych i vzdialených, výhľad a výhľadovú zodpovednosť na koncové a konečné ciele. A vytvárať pre ne predpoklady. Lebo naše šťastie je šťastie našich detí.

Žiť je vždy riziko, vedome či nevedome. A z toho sa dajú odvodiť a chápať naše postoje. Sme tragická generácia, skonfrontovaná s náramne sekularizovaným svetom, ktorý nie je schopný a ochotný priblížiť sa životnému pocitu, ktorý sme v sebe vypestovali po schodoch modlitby, i spoločnej modlitby a koncentracie alebo snahou o koncentráciu. A preto sa zdá, že sme tu ako vydedenci sveta, ktorý si myslí, že ho nechápeme, alebo ktorý sme nie pripravení a schopní pochopiť.

No v nás nežije dedičstvo kultúrnej alebo mravnej nadradenosti, osobujeme si právo nehladiť úkosom na tých, čo stratili orgány na vnímanie iného obrazu sveta ako toho, ktorý v nich narástol. Pripúšťame to každý, i keď nutne dochádza k zdravej konfrontácii. Veď len tak sa šinie vývoj sveta.

Nám neprichodí smútiť, že nie sme v tej rojnici, v ktorej pochodujú moderní duchovní agnosticci. A ani si pri nich za nijakú cenu nechceme polievocku zohrievať. No to, čím sme, čo sme si v sebe vybudovali a vybojovali a o čo sa denne navzájom opierame, modlitba, odovzdanosť a oddanosť, sú hodnoty, ktoré sa denne oživujú, udržuujú a utvrdzujú vo večnostnej perspektíve. A tento vnútorný rytmus nás udrzuje, že Všemohúce mu odovzdávame každý uplynulý deň svojho života a zverujeme mu všetko, s čím sme sa stretli.

To je základný akord života, ktorý sme si, hlavne Tvojou zásluhou, vytvorili. Nech sa odkrúca i naďalej na ciferníku na hodinách nášho života v rytme lásky veľká ručička a tá malá nech sa šinie v rytme milosti. A v tom nech nás, Maňka, ešte dlho drží milosť Všemohúceho Boha Otca, Syna i Duchu Svätého a nech nás chráni Nevesta Duchu Svätého, Panna Mária. A naše deti a deti detí a celú rodinu blízku i ďalekú nech opatrujú naši veľkí patróni sv. Jozef, sv. Judáš Tadeáš a sv. Pavol v zdraví, v šťastí a v milosti Božej.

Ján Pavol II. vo svojej prvej encyklike *Redemptor hominis* tvrdí, že príčinou dnešnej krízy je to, že technický pokrok nenapreduje ruka v ruke s duchovným pokrokom. A duchovný pokrok značí ovládanie techniky duchom. Duch však značí etiku, značí vzťah človeka k svojmu pôvodu, svojej prírode, svojmu určeniu a cieľu, ba k svojmu počiatku a k transcendentnému cieľu – k Bohu!

Od krstu bol pre Pavla Straussa, človeka vedy a kultúry, podstatným sviatostný život, život v milosti. **To, čo môže dnešného človeka Pavol Strauss učiť, je neskutočne živá viera.** Ona je cestou k spásu a dáva zmysel celému životu. Vystihujú to Straussove slová: „Len intenzívny vnútorný duchovný život je prechodom k posmrtnému bytiu, lebo to je jediná oblasť človeka, ktorá nezávadne, nerozloží sa, ale prerastá cez seba, i keď vyrastie zo seba. Duchovné jestvovanie je nepretržité.“ Amen.

Pavol Ondřík Jozef Tóth o Pavlovi Straussovi

Ako je dobre, keď bratia žijú pospolu...

Keď naša mama – ešte dávno – v lete chodievala do lesa na čučoriedky, vždy sme sa tešili na jej príchod. To nie len preto, že konečne prišla, ale najmä že každý raz nám z lesa doniesla niekoľko celých konárikov – iste tých najkrajších – obsypaných nádhernými, modrastochiernymi čučoriedkami, ktoré boli „sladké“ ako med... Tie vo vedre boli určené na iné. Ale tieto boli len a len naše. Nie veľa, ale s nimi k nám prišlo akoby všetko bohatstvo a dobrota lesa.

Po prvej návšteve u Jožka Tótha v Košiciach mi prišlo tak trochu ľúto, že ten med pravdy a vzácny poklad skúseností, poznania, názoru bude obtečený len okolo mojej duše a srdca. Preto som si začal nosiť so sebou aj voľajaké nahrávacie zariadenie. Zapínal som ho len vtedy, keď sa otvárala vážna téma, keď Jozef – napriek svojej chorobe a veku priam vstával vo vytržení od vecí, o ktorých sa práve rozhodol hovoriť... A tak mám niekoľko desiatok minút zachytených nielen slov, ale najmä tej zvláštnej „energie“ jeho prorockého ducha, ale aj pokojnej atmosféry bytu na ul. Československej armády. Tá sa mi vždycky ľahko viaže a prepleť sa jeho neodbytnou štedrosťou a vôňou krásna, ktoré celý čas na nás pozerá z obrazov na stenách, ale najmä s jeho Božím duchom presvetlenej duše. Dnes som rád, že niekoľko pravdou žiariacich momentov z toho vzácneho srdca môžem ponúknuť aj vám. Sú to jeho vyjadrenia najmä ohľadom nášho Pavla Straussa.

JT: Gratulujem vám, ktorí sa zúčastňujete na týchto Hviezdoslavovských a Straussovských podujatiach. Znovu musím povedať, musím sa vyhovoriť, lebo už dlho nebudem...

Taký génius ako Pavol Strauss nebol! Ty (JR) si ho priniesol na svet! Takýto génius nebol!!! Tá analýza je taká precízna, je taká univerzálna, že žiaden autor, a ak si pán profesor Paštéka myslí, že Papini bol väčší, tak pri tej jeho úctyhodnej, úžasnej práci, že toto vydáva, že to dáva dokopy, to je ohromná vec!, ale nepostrehol tú najzákladnejšiu vec: Strauss nemá konkurenciu! Takúto syntézu o ľudskom živote nikto nepovedal. Nikto! A pritom aj taký bol. Nebol nejakým učačkaným, alebo špekulatívnym Židom a multimilionárom a ja neviem ešte čo... Toto je niečo úžasné. Ani nemôžem čítať. Zbytočne čítať, lebo..., V pár riadkoch je vlastne všetko skoncentrované. Všetka naša múdrosť.

JT: Vieš, to je dobré, sú tie krúžky, Spolok priateľov Pavla Straussa, je to tu. Ale aby to niekto transplantoval. Julio to dostal do povedomia. To znamená, že to niekto teraz musí chytiť! Teraz to už majú napísané, už teraz nie že on hovorí, už to tu majú, jeho, celého, samého čo hovorí... Gymnázia, teologické fakulty a filozofické fakulty. Sú tu na to, aby to dielo šíрили, lebo iba tieto školy sú schopné ovplyvňovať ľudské prostredie. Techniky a ostatné smery nie... Aj prírodné vedy len okrajovo, ale tieto humánne smerovania to musia ovplyvňovať. Keď toho nebude, tak budú len spolky, združenia, takí - onakí, ale všetci budú uzavretí len do seba a do svojej chyže. Ale to je zle...

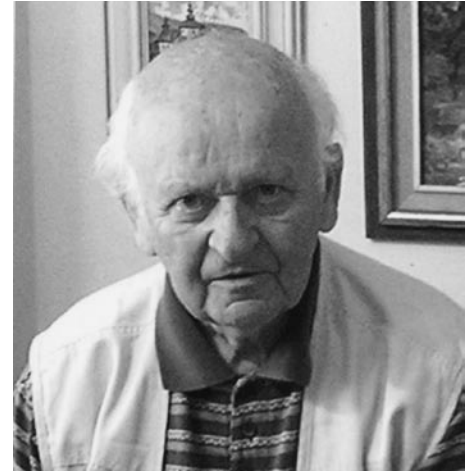
JT: Ja už o ňom nemôžem písať. To je tak veľký človek, že ja som v živote nič lepšie nečítal, nič. Vráťane Dostojevského. Nič! To je ďalej ako Dostojevský...

Vybrali sme sa s Julkom R. za Jozefom raz v takom čase, keď svetlo sveta uzreli ďalšie zväzky súborného diela Pavla Straussa. Po bratskom privítaní a vvedení do obývačky mu Julko podáva ako prezent štvrtý, piaty a šiesty zväzok spomenutého diela:

JT: No tak to už hej! Pánečku, to je výkon! Takúto knihu, za taký čas! Nedávno vyšli tri... To je nádhera! Ako mohol ten človek (PS) toľko toho popísať... pri svojej práci...? Veď to je aj fyzický výkon. To nie je len duchovná robota, ale to je fyzický výkon..., otázka času... Úžasné. Úžasné!!! Fantázia človeče, to je úžasné...

To je vyformovaný muž, napriek tomu, že tiež mal svoje problémy. Nevie, či má podobu vôbec v svetovej literatúre. takýto monument, s takým širokým spektrom... Veď to nie je hocičo...! To je integrálny človek. Je to integrál o ktorom sníval Papini, ale nikdy sa k nemu ani len nepriblížil, k tejto veľkosti. Mnohí nesúhlasia s týmto tvrdením, ale pri všetkej svojej poetickej veľkosti je Papini popri Straussovi, popri tejto genialite ako učeň.

Je to nezmerateľné. Toho človeka nemôžeš ani hodnotiť. Je to nejaký posunutý prorok Izaiáš, alebo Mojžiš; je to posunutie, ale široko rozpracované, lebo ani tí neboli tak široko rozpracovaní ako on. On zahrnul do toho 20 storočí – a ešte plus – dve či tri tisícročia židovskej histórie... Pavol Strauss je Žid, aký nemá podobu. Nemá podobu!

Tento muž je na filozofické traktáty, na prednášky, na pastoráciu, na všetko... Ani ho nespomenú. Jednoducho, tieto veci sa neanalyzujú, ani ich na školách nemajú, nie sú predmetom záujmu, nie sú predmetom výučby. Kto spomenie Straussa, alebo Hanusa, alebo iných veľkých duchov našej nedávnej minulosti? Kto sa týmto zaoberá? Nikto... Nikto...! To je niečo strašné! Stredné školy, gymnázia – najmä katolícke – načo sú? Učebnice sú všade rovnaké – matematika, fyzika... To nie je grund katolíckych škôl; to má byť príprava osobnosti! Preto biskup Prohaszka hovorí, že netreba katolíckej školy. A hovorí to v XIX storočí! Treba katolíckych profesorov na stredných a vysokých školách, ktorí by vedeli explikovať evanjelium ľuďom a tí prenášajú túto atmosféru do života, do sveta. Bez tohto princípu vyrastá bigotnosť. A tak sa aj stáva...

Julko! Strauss by nikdy nebol vyšiel do takého povedomia a do takej formy prezentácie ako je teraz, nebyť Teba. Je to Tvoja zásluha za ktorú budeš odmenený aj hore. Možno by si aj sám naňho (PS) prišiel, ale má na tom zásluhu aj náš drahý, už nebohý priateľ Blažej Krasnovský, že Ťa informoval o Pavlovi Straussovi a hneď postrehol, že tu ide o čosi veľké! Ale bez Teba by to nebolo, ani tie zväzky by tu neboli položené. To je kolos!

PO: Veľmi je zaujímavá aj takáto Jozefova skúsenosť.

JT: Kňazi nemajú zmysel pre kultúru... Kultúra podáva spirituálny svet v určitej estetickej podobe. Toto treba vnímať. Kňazi toto nechcú vnímať. Myslia si, že oni sú všetko. Nie sú všetko! Teda – sú všetko, ale sú zabalení – do mecha! A to je chyba... Literatúra je veľká. Ale hudba už je... – hudba už nemá tvary. Aj slovo vždy má formu, ale hudba sa vymaňuje forme. To je už fluidácia...

PO: Strauss hovorí, že príde iný čas hudby, takej o ktorej my ani netušíme

a ktorú budeme vnímať celkom iným spôsobom. Nateraz to presahuje náš pochop... Neprieči sa nášmu rozumu, ani logike, ani viere. Ale keď svet vybuchne – nie atómovou bombou, ale bombou lásky – vtedy zaznie tá iná hudba, hudba sfér, nehrateľná na žiadnom nástroji. Možno je to to, čo prežívame, keď sa navzájom milujeme? Možno že to je tá hudba, ktorú reálne vnímame, ale je nezaznamenateľná – láska...?!

Aká je tu postupnosť v ľudskom vyjadrovaní sa! A vrcholom je Boh. Jedine Boh...!

PO: Jozef, čo je podľa Teba príčinou, že taký veľduchovia ako je Pavol Strauss sú nedocenení, ba až obchádzaní?

JT: Podľa mňa je príčina v centre. V biskupskom zbore, v katolíckych a teologických fakultách. Lebo odtiaľ to musí prechádzať na laikov. Je totiž málo takých, ktorí by sa o také veci zaujímali a vnášali by ich do spoločenského povedomia a verejného života. Veď ja si vlastne práve toto prajem; takí ako je Julo Rybák, ktorí nie sú kňazmi a robia túto prácu, teda že Straussa transplantujú do novín a časopisov. I keď nevela ľudí to číta, ale my nikdy nevieme, ako Duch Boží pôsobí. Ten čo seje, nevie ako bude vyzerať úroda, ako zrno bude pučať v zemi, klíčiť, kolko ho vzide – nad tým už rozsievateľ dozor nemá.

Túto misiu musia prebrať všetci pokrstení. Teda nakoniec nie len biskupi a kňazi, lebo kostolná misia je už málo, a zvlášť dnes.

PO: Je tu potrebné to, aby kresťania boli „čitateľní“. Nikdy nevieš čím koho oslovíš. Duch vychádzajúci z nás cez drobné gestá, naše úsmevy či výrazy tváre. Všetkým týmto sa prihovárame toľto svetu. A naozaj už nemôže byť našou starosťou, ako a koho tým oslovíme. Ale Kristus musí z nás žiariť!

Tak mi prišlo do témy prvé čítanie zo 14. nedele cez rok B:

„A kým ku mne hovoril, vstúpil do mňa duch, postavil ma na nohy a počul som toho, čo ku mne hovoril. I riekol mi: „Syn človeka, posielam ťa k synom Izraela, k vzbúreneckým pohanom, ktorí sa mi vzopreli. Hrešili proti mne oni aj ich otcovia až po dnešný deň. Synovia majú strpnutú tvár a zatvrdnuté srdce; posielam ťa k nim, povedz im: „Toto hovorí Pán, Jahve.“ A oni, či počúvnu a či si nepovšimnú – veď sú odbojný dom –, dozvedia sa, že bol medzi nimi prorok. Ty sa ich však, syn človeka, neboj ani ich rečí sa neboj, hoci budú pri tebe ako trnie a bodlač a budeš bývať medzi škorpiónmi. Ich rečí sa neboj a ich samých sa nestrachuj, veď sú odboj-

ný dom! A budeš k nim hovoriť moje reči, či počúvnu a či si nepovšimnú, veď sú odbojní!“ (Ez 2,2-7)

PO: Ty, človeče choď a hlásaj! Ty sa nestaraj čo národ s tým slovom, ktoré im ja cez teba posielam, urobí. Ale aby tento národ zvedel, že tu bol prorok...! To už nie je tvoja starosť, či ono všetko padne do úrodnej zeme, či vyklíči a či bude rásť. Ako si povedal, Jozef, rozsievateľ seje a rozvie, čo s tým zrnom bude ďalej. Ale rozsievateľ musí, lebo nato je tu...

JT: Kedy nastane už tá zmena? Odvrátenie sa od zla a „prívrat“ k Bohu? Ten vred je už taký obrovský... Čo si s ním počať a skade ho začať liečiť? Je strašný rozklad. Iste, zdravé jadro tu je. Náboženský svet nezanikol, ani viera v Boha. To je do nás, do našej podstaty vložené entitatívne. Ale je na tom taký nános, že to jednoducho udúša. Čo sa bude robiť? Lebo svet sa rozkladá. Tie obrovské ekonomické problémy...! A za všetkým je jediná príčina – ego – ja... – pažravosť a nenásytnosť.

PO: Potom Jozef vstal a vyšiel z izby. Dvíhajúc sa od stola povedal páru slov a boli vážne. Zapísal som si ich na papierový obrúsok: „Ja sa bojím o Pavlovi Straussovi už aj niečo povedať. V ňom emanuje Božie svetlo. Každý večer sa ho dotýkam (ukazuje na vydané zväzky) a prosím: „požehnajte ma tam zhora...““ A keď sa vrátil, vrátil som ho k nim.

PO: Jozef, neporozumel som tomu, ako si hovoril, že sa ho bojíš aj čítať, či hovoriť o ňom...?

JT: Vôbec... o ňom hovoriť... Ja nemám arzenál, aby som mohol o ňom hovoriť... Rozumieš, už toto všetko, čo som o ňom vypovedal...???

PO: Čo znamená slovo emanuje?

JT: Vyžaruje... Z neho priamo vyžaruje to zakódované prisľúbenie... Vyžaruje z neho Kristus!!! Lebo to je finále. Finále starého zákona nie je Mojžiš, ale Kristus. Mojžiš len udrel prvý a na tej klaviatúre, finále je Kristus. Ale také finále, že nie len na poslednej klapke, ale aj na prvej aj na poslednej. Všade je zvuk, jeden vyšší, druhý nižší. Ale Kristus ovláda celú škálu.

Keď som aj ja niečo napísal, pán profesor Paštéka hovoril, že sa o ňom (o PS) vyjadrujem pateticky. O ňom sa nemôžeš vyjadriť nepateticky! Na to neexistuje slovník. Lebo tu je tak kumulované poznanie, viera a vôbec – ľudské chápanie a ľudský zážitok, že... – jednoducho sa cítim ako keď ma postaví pred jeden „komputer“; ja sa do toho nepustím, ja som len šlosár, obyčajný šlosár... To je

taký konglomerát, taká bohatosť Božej pravdy. Užas! A je tam daná dokopy. Na každom riadku je synteticky vypovedaná. Je tam „rácio a fides... a grácia“. „Grácia“ je tam.

My sme sa učili: *Quide fides? Actus fidei in quo consistitur...* V čom spočíva akt viery? Čo to je viera? *Tres partes* – tri časti má viera: *ratio, voluntas et gratia*. *Ratio* – rozum, lebo nemôžem chcieť to, čo nepoznám; *vôla* – musím dať súhlas na to, čo som poznal. Lebo keď nedám súhlas, nie je akt... Ale tretia, a to je podstatný prvok, ktorý preniká rozum aj vôľu je *gratia* – milosť. A na milosť je tam definícia: *fides gratia habitualis quede gratia actualis...* atď. No a tento muž práve v symbióze týchto troch prvkov pracuje. Je tam *ratio* – jeho argumenty sú také, ako keď priklincuješ. *Voluntas* – núti ťa poznať toto a súhlasiť s tým a všetko je pretkané silou, že na teba účinkuje – a to je milosť. Má všetky tri prvky. To je muž zrelý na blahoslavenie.

Každý večer, dotýkajúc sa jeho diela sa k nemu modlím. Aj pri premenení si nášho spomínam. Aj na tých ďalších... ..na orodovanie blahoslaveného muža... Lebo rozhodne je blahoslavený. Musí byť! Keď on nie je blahoslavený, potom ja stratím vieru...

Po takých stretnutiach sa zmôžeš iba na bezmocnosť. Moja poznámka: „Jozef, vzácna je každá chvíľa pri Tebe a s Tebou...“ mi pripomína Petra na vrchu Tábor...

Len Boh požehnáva túto zem a s ňou aj nás.

Ecce quam bonum ...

Po všetkom tom som sa zmohol len na jednoduché skonštatovanie:

„Ako je dobre, keď bratia žijú pospolu ...“

A on, s radosťou na perách na to:

„*Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum:*

sicut unguentum optimum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron,

quod descendit in oram vestimenti ejus.

Sicut ros Hermon,

qui descendit in montes Sion.

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem,

vitam usque in sæculum.“ (Ž 132)

Ten tretí z nás celú túto slávnostnú chvíľu okrášlil trbleťou šťastia, ktoré okrášnilo jeho oči.

Potom nás Kristus požehnal ...

K blahorečeniu Pavla Straussa

Jozef Tóth

„...Verím, že všetky snaženia o blahorečenie na Slovensku sú opodstatnené. Sú tu ľudia, ktorí niesli Ježišov kríž. No Strauss ho osobne v takej miere neniesol, ale niesli ho jeho najbližší a on z tohoto kríža vyčaroval vzkriesenie, a to nielen po smrti, ale už **tu**, na zemi, v súčasnom i budúcom živote na celom svete. Preto by to mali zohľadniť a nazvať ho: „*sanctus Paulus Secundus huius saeculi*“!

(V liste Julovi R. z 27. septembra 2012.)

Jozef Tóth

Sám

Som sám,
naozaj sám.
A v tej samote si vravím,
načože je mi všetko,
všetko, čo vidím a počujem
a mám?!

Svet hučí, rúti sa,
je krásny ako májový kvet
a ja som tu opustený
a sám!

Lež čosi vo mne je
ako záblesk nádeje,
čosi, čo som už zažil,
keď som nebol sám,
a že samota je len klam!
Čosi, čo som zažil
ako v najkrajšom sne,
keď som sa narodil z hlíny,
lahúňko ako z pavučiny
a nado mnou
a vo mne
vanul zázračný dych,
opájajúci mam,
a vtedy, vtedy som zistil,
že nie som
a nemôžem byť sám!
Ktosi, nie čosi,
nie nervy, lež pamäť
mi to pripomína
a v drení kostí
vrastené to mám!
Raduj sa a nesmúť,
stále som v tebe a s tebou,
nikdy nie si sám!
Preto vesel sa
a neboj sa ani smrti.
Smrť, to sú len dvere
a za dverami jasajúci chrám,
chrám a nová zem,
nový svet
a krajšieho už niet!
A samota pri dverách,
to nie je fikcia,
ani žiadny klam,
je to len chodníček k nebesám,
kde ťa už všetci čakajú,
vítaciu pieseň spievajú:
*Neboj sa, neboj sa,
nikdy nie si sám.*
A tak nehľadím dolu,
lež hore,
hore,
k nebesám!
Nie, nie som sám!

(Reflexia na Hviezdoslavovu báseň
Tak sám a sám!...)

(Reflexia na Hviezdoslavovu báseň
Tak sám a sám!...)

Sám

Som sám,
naozaj sám.
A v tej samote si vravím,
načože je mi všetko,
všetko, čo vidím a počujem
a mám?!

Svet hučí, rúti sa,
je krásny ako májový kvet
a ja som tu opustený
a sám!

Lež čosi vo mne je
ako záblesk nádeje,
čosi, čo som už zažil,
keď som nebol sám,
a že samota je len klam!
Čosi, čo som zažil
ako v najkrajšom sne,
keď som sa narodil z hlíny,
lahúňko ako z pavučiny
a nado mnou
a vo mne
vanul zázračný dych,
opájajúci mam,
a vtedy, vtedy som zistil,
že nie som
a nemôžem byť sám!
Ktosi, nie čosi,
nie nervy, lež pamäť
mi to pripomína

P. O. Hviezdoslav: Tak sám a sám!... (Úryvok)

...A cestou zajdúc životnou –
jak, pútnik nevoľný, som po nej kráčal,
vzdor protivenstvám, ústrkom sa hnala
za cieľom večne ďalekým,
neskrotiteľný dychtivec;
či keď som v sparne dňa sa uchýlil
v stieň u dráhy, znoj poutrieť si z čela,
či ku studienke zahnu zvonivej
o dúšok vody: v každom prípade
dosť postretal som spolupútnikov,
dosť: - takých, zo života trhu
čo výskajúci unášali korist'
a bláhali si v sladkom pohodlí;
i takých, ktorí nad stratami
prehorké slzy cedili
a hynuli až v tiesni nešťastia –
No oných ani netkla sa ma radosť,
ich triumf lichým nad ziskom
jak blýskavice žmurkot zmihal vedľa
(- Tak mizli mi i vlastné potechy,
na ústach trpký úsmech nechajúc...);
tých bôľ však ako nebožiec
mi prosto zaryl do srdca:
i o jednu zas ranu bohatší,
o smútok s ťažším bremenom
som rušal ďalej cestou žitia, ďalej
za cieľom večne neznámym,
nad sebou čiernej sudby oblak...
A trebárs márnosť na mňa uprela
svoj pohľad šklabivý, len čeperím sa
vpred, nošu teperím -; i kamkoľvek
smer vzal som dosiaľ bludným ťažením,
kdekoľvek poklesla mi noha
na oddych krátky, kedykoľvek
mi do pomyslov chľuplo toku
to biedne „ja“: jak raja vyhnanec,
jak káranec by zrovna za to,
že na svet prišiel som, - som bol, ach, bol
vždy sám a sám...

Skad' tento pocit samoty,
to pustovníctvo duše? v družstve
tá nedružobnosť? v ruchu, v hluku sveta
tá strnulosť, ten zámlk zaťatý,
mrzutá uzamklosť? kýs nesúvis
kol s veľkým celkom, odryvok,
odrodok... skade? Nevie, neviem, neviem –
Aj nehľadám viac toho príčinu,
jak zháňal som sa po nej, chcejúc
ju v brlohu jej dopadnúť,
a stáby hydru zadrhnúť ju,
dať uchvátiť sa veškerenstva prúdu,
v ňom úprimnú si vlnku pritiahnuť
a zápät' tiecť s ňou – tiecť – tiecť v nekonečno –
Nekutám za ňou. Len sa osnúvam
ojedinenia mätnou pavučinou,
jak večná kukla zavíjam sa,
v hmlu zahaľujem dialavu;
len ako v púšti sirá osika
potíšku vzdychám, želim, osrkám;
len pravom vetrím o poludní
akoby polnoc, o polnocí zasa
hrob akoby – I na vlastnom
sa zhrýzam srdci, nebožiatku,
kment vlastnej duše driapem: v osudné
to zamestnanie zatrateny
súc sám a sám...
Tak sám a sám!...

Pavol Strauss

Umenie žiť Smrť

Litánie k smrti („Oroduj za nás!“)

„Domov života.“
„Hlavné kritérium života“
„Lúčavka ľudskej zloby.“
„Krásne pozadie života.“
„Filtročná stanica večnej životnej obnovy.“
„Informátor našich pomýlených očí.“
„Posledný odrazový môstik našej nádeje.“
„Ústie do ríše pravdy.“
„Brána do večnej slobody.“
„Hlavný program života.“
„Vrchol budúcnosti.“
„Vyústenie do absolútnej skutočnosti.“
„Najzaujímavejší, najtrvalejší a najzáhadnejší kút života.“
„Najlepšia učiteľka skromnosti.“
„Najľahšie pochopená spravodlivosť.“
„Záchranca našich životov.“
„Ktorá dávaš životu cenu, tvárnosť i tvar.“
„Cez ktorú človek môže lepšie dovidieť do seba.“
„Ktorá si len deformovanou láskou.“
„Ktorá vraciaš životu jeho podstatné rysy.“
„Ktorou život vrcholí.“
„Pre ktorú nie je nič dôležité.“
„Ktorú Kristus pojal do seba a urobil z nej dvere k sebe.“
„Ktorá si ako ochotné padanie listov, ako vrávorajúci tieň,
ošial' podstaty všetkého.“
„Ktorá si opelená bunkami budúceho života.“
„Ktorá si večne mladá.“

(Zborník Duchovnosť ako princíp tvorby, s. 63.)

Blahorečiť budú ľudia toho, čo by odhalil tajomstvo smrti.
Zatiaľ by stačilo tajomstvo života. Ale veď je to skoro to isté.

Veľkým vynálezom bude: naučiť nás pochopiť smrť a utrpenie. Naučiť nás novej radosti, napriek smrti a utrpeniu. Naučiť nás ju chápať ako radostnú nutnosť, ako tichú metamorfózu našich tkanív, ako tiché zastavenie nášho srdca na brehoch iných poznání, iných rozletov a skusov a vidov.

Treba sa ľudstvu učiť starému umeniu umierania. Vedieť povedať áno, prijímam Ťa. Spustiť závery citu. Ako pri voľnom páde jesenného listu. Bez veľkých emócií. Do novej fázy bytia, pri všetkom nebytí. Pri vpadnutých očiach dňa.

Prečo tak lipnúť na živote? Ide o večný život spásy duševnej...
Buď pokojná, duša! Božia добрota najlepšie rozhodne všetko – i našu chatrnú časovosť. Tolko jej bude, koľko jej bude treba.

Pane, keby si ma odvolal a ešte by som nemal dajakú prácu dokončenú, upokojil by som sa takto: Pane, tebe kvôli som to ešte chcel urobiť. Ak to nepotrebuješ, som spokojný. Idem.

Generační druhovia: jubilanti Pavol Strauss (30. 8. 1912) a Jozef Kúttník Šmálov (23. 11. 1912)

Liptov – kolíska veľkých duchov

„Poludnica, Kriváň, Choč – je stále oným symbolickým trojuholníkom v strede s okom Božím, ktorým sa po veky zobrazuje Duch svätý.“
(Milan Rúfus)

Som šťastný, že ma večná Dobrota a Múdrost vsadila v život tu, u nás, v tom milovanom Slovensku. Kolko ušľachtilej krvi pretieklo slovenskými cievami. Ako závdavok nosnej budúcnosti...

(Pavol Strauss)

Ladislav Hanus

(Rodné hniezdo)

Slovensko je veľký domov, všetkým citom objatý, ktorému sa život a dejisko zaprisaháva. To je tá veľká danosť, ktorou sa žije, ktorá spoluzvučí pri bytí, práci, boji, utrpení. Do tohto rámca patríme, on nás spája v naše krvné a duchové spoločenstvo. No je aj voľačo bližšie, užšia domovina, ktorá sa už pohľadom dá obsiahnuť: k r a j . Aký silným určujúcim činiteľom je, u nás vari silnejším ako inde! Vrchy nás obrubujú, doliny oddeľujú, ale aj spájajú. Tento obkľučujúci obraz je mocným výkričníkom. On vypúšťa svojich, ale aj drží. Nezaprú sa. Naša literárna veda si má viacej všímať slovenskej krajovosti, krajovej príslušnosti. Ešte viac sa má táto príslušnosť vyjadriť aj v najsubtilnejších výtvoroch. Pravdaže, aj to všespojivo vlasti má byť ešte mocnejšie než doteraz. Viac sa máme duchovne zmocniť tohto svojho imania.

Kúttníkovým domovom je L i p t o v . Čím je nám tento kus sveta! Ako odznie toto slovo, ozve sa v nás mocne: hudbou, básňou, spevom to možno vypovedať. Len čo odznie, noria sa nám štyri jeho body, na východe, severe, juhu, západe: Kriváň, Baranec, Poludnica, Choč. Požehnaná kotlina! Tie hrádze od severu a juhu, stuha Váhu, čo ladno odchyľuje tú a tú stranu – aký rozdiel, či sa kto narodil na tej či druhej strane Váhu, už to sa mu priam na tvári značí. Ale Liptov, to sú doliny, ako knihy kladené vedľa seba, to sú potoky, tancujúce nad priepastami, kým si zmyslia hodiť sa dolu ako strieborné vlákna.

Liptov, to je osobitný, uzavretý svet v sebe. Ale ešte aj v tejto jednej kotline, zase osobitne v sebe, horný a dolný Liptov. Horný, otvorený k východu, otvorený švihu nahor, ku mračnám nad Kriváňom, a dolný, kotol sa stisne, a ledva, ledva prepustí už mocný Váh, až keď sa vleje doň Orava, a tá prichádza z tajomnej tiesňavy, zas z iného sveta. Tu by začali svoje spievať zase Oravci. Horný a dolný Liptov rozdelený aj ľudovým rázom. Nielen v nárečí, v kroji, ale aj konfesiónálne. A konfesia zase ináč, po svojom, vytvára fyziognomiu svojho ľudu. Jedného Boha vyznávajú, a jednako, kolka diaľka od seba, jak rozdielna tu tradícia. V ospevovaní Kriváň len v hromoch-bleskoch, túrne svojou chmúrnou hlavou, chlapi len v opaskoch a s valaškou, a hneď do bitky. Tvrdosť nad tvrdosť. Dolný Liptov nie menej tvrdý. Tvrdosť kresaná iným ohňom, kremeňom a nákovou.

Nuž, Kúttník pošiel z tohto druhého ohňa. Predstavujeme si ho, ako si zastane na strmom kopci, hore Váh, dolu Váh, pozrie nahor, pozerá navôkol, kto sa chce so mnou merať? Veľká sila sa núka z neho vybiť. Tela či duše?...

Pavol Strauss

(Môj Liptov)

Každý nemá to šťastie, že sa narodil v Liptove. Kto to šťastie mal, je opuncovaný pohľadom na Poludnicu až po Baranec, Kriváň a z druhej strany po Choč. A to nielen pohľad vonkajší, ale i vnútorný. Veď z kolkých nadaných Liptákov vyprýštila duchovná krása poézie. Z Plávku, Alexyho, Rúfusa a iných...

Nikdy v nás nevyblednú okolité kopce rodného mesta a reťaze vysokohorských zubálov za nimi. Do takej horskej kotliny je detstvo zakliate. A v spomienke na ňu je naveky uchované ako kvet v skalnom kryštáli, ako tisícročný kvapel v jaskynnom jazierci. Ako spomienka v zápise večnosti...

Každý sa niekde narodí. Túto trúfalosť videl v mojom prípade Liptovský Sv. Mikuláš. Náš svet vlastní vonkajšiu krajinu a vydobýja a vybudúva si krajinu vnútornú. Rastieme vo svete a rastieme so svetom. Nie je to to isté, či sme deti púšte, horských veľikánov a dramatickej skalnej a ladovcovej púšte, alebo krajiny nežných usmievavých kopcov, polí a dolín. A pritom človek vlastní svoju krajinu vnútra, ktorá sa nemusí podobat tej vonkajšej. Zvonka môžu byť pálavy a vnútri chlad a lad. Alebo naopak. A preto duch človeka zachytí zo svojho okolia to, na čo je ladený. A keď projikuje svoje vnútro, padne na krajinu jas alebo tieň...

Ak sa ma niekto opýta, čo je moja vlasť, odpoviem: kraj medzi Poludnicou, Kriváňom a Chočom. To je môj Liptov, to je moje Slovensko. Odtiaľto som a sem patrí. Nech už naši tzv. poprední politici vystrúhajú akékoľvek nesúrodosti, nezniži to Slovensko, ale len ich samých. No od kraja nepasujú ešte do Európy. Bez kultúry a taktu, bez vzdelanostnej inteligencie. Oni z nás robia bačov. Ale barani sú oni, aj v ministerských kreslách. Ja nie som humorista, ale je mi do smiechu.

Žije to doteraz v nás a bude ďalej žiť aj v iných, ktorých očarila prítomnosť Božia. Prítomnosť Božieho mieru a pokoja v nás i jej možnosť okolo nás. Darmo ničíme prírodu a všetky zdroje prírody. Darmo ničíme duchovnú prírodu v nás. Darmo síce čakáme na to, aby každý človek v každom druhom videl i seba, ale vieme, že Kristus vošiel do sveta i medzi učeníkov s veľkým svetoborným Šalom, a na tom ostane...

O generácii

Ladislav Hanus ...Bolo to čoraz zreteľnejšie: z tohto priateľského spoločenstva, z tohto príbuzného spolucítania, zo spoločných ideálov a z toho spoločného postoja voči hýbajúcim otázkam a problémom vytvára sa g e n e r á c i a .

Generácia je ako zákon vegetácie v prírode. Nič nazmar, nič náhodne. (...) I to najmenšie je organický dielec celku, ako hovorí Teilhard de Chardin: všetko súvisí so všetkým. Aj v hmotnom svete. Tým skôr vo svete duchovnom. Vo všetkých počinoch je tam nejaký vnútorný súvis, je tam nejaký skrytý stred (nejaký ústredný orgán), odkiaľ celé dianie vychádza a tam sa zase sústreďuje. Je to proces stály, rovnomerný, ustavičný. Jeho stálym modelom je, bol aj ostáva ľudský organizmus.

Takú orgánovú funkciu má pre národnú pospolitost' generácia. Tvorivé skutky, prvotne, vychádzajú od tvorivej osobnosti. To duchovné-prapôvodné vychádza z vyhne personálnej. No ako tvorca, tak i dielo nepovstane samo, pre seba. Vieme, ako sa to deje. Keď sa vysloví, už hľadá adresáta, už ako článok spája sa s nejakým veľkým mysleným celkom. Aj to najmenšie pradiť tkanivo na celkovom duchovnom telese. Z ohnísk všetkých sa živí, napája, buduje sa to duchovné národné telo. F. X. Šalda tak hovorí: jednotlivec osebe je nič (tak ako tomu on vo svojom súvisie rozumie). Ale živototvorné a tvarotvorné pre celok je počínanie generácie. Ona je tvorcom toho humusu, na vytvorení ktorého spolupracuje toľko lomikameňov, toľko organických i neorganických zárodkov – v duchovnom analogickom zmysle. Generácia preberá odkaz minulosti, plní svoju časovú úlohu v prítomnosti, ktorá je odkazom pre pokolenia budúcnosti. Generácia je mostom časov. Ona zaisťuje kontinuitu pospolitého života, ktorá je časová a spolu nadčasová. A národ je materské teleso, hovoríme „uterus“, ktoré generáciu odnosi a stále nosí, je jej životným, dejinným, naddejinným priestorom. (...)

Z celkového zamerania rezultuje: táto generácia bola i d e a l i s t i c k á, podľa nadčasového vzoru idealizmu, ktorý ostáva ideálom pre všetky veky a generácie. Ktorý sa nijako nedá oddišputovať. Táto generácia vyznávala k r e s t i a n s k ú hierarchiu hodnôt. Túto svoju hierarchiu dokázala svojimi ďalšími životnými osudmi.

Život tejto generácie sa odohráva v 20. storočí. Je poznačený osudovým spádom a aj tragédiou tohto storočia. Chýli sa už ku koncu. Vrstovníkov tohto času voľky-nevoľky sa chytá apokalyptické rozochvenie. Nie je možné, aby ona len hladko prešla do ďalšieho tisícročia. Ovzdušie je nabité očakávaním, že na tomto konci musia sa diať osudové, vekové rozhodnutia. Pesimistické predpovede zápasia so živou vierou. Vierou v človeka, vierou v ducha ľudstva, vierou v Boha Sudcu a riadiaceho kurzus tohto sveta. Vierou, že kataklizma tohto napätia, ktoré hrozí sebapožieraním ľudského pokolenia, sa vyrieši pozitívnou výslednicou, kde preváži vierou v Boha osvietený rozum.

Pavol Strauss (28. 2. 85) Iba kto prešiel najtemnejšou nocou, sa môže úprimne tešiť svetlu, i keď len možnému. Kto nepozná zatienenie skrytosťou, nevie sa nadobro otvoriť náznakom priazne.

Sme generácia, ktorá prešla tieňmi vojny a hrôz, neopodstatnenými a skoro nepredstaviteľnými represáliami a príkorím. A preto pociťujeme ako pod lupou všetky krásy sveta, od šťastia, že môžeme žiť, až po radosť z každého kvietka, z každej kvapky rosy na kvetoch a stebľách, z kúska odhrnutej opony chmár.

Naše životy boli a sú vypožičané a to do tej chvíle, kým nesplatíme dlh svojej ľudskej úbohosti.

Pavol Strauss

Formovanie generácie

(20. 11. 1950) Zlo vo svete okolo nás i v nás je krutá realita. Sú tu choroby, krivdy, opustenosť, vojny, úrazy a zranenia. A preto treba liečiť, pomáhať, tešiť, vyludzovať úsmevy, spoločovať sa, bojovať proti vojnám a ošetrovať všakové rany. To je boj proti zlu aj proti najväšiemu zlu, ktorým je smrť. A keďže Kristus veľkým kľúčom svojho kríža otvoril nekonečné priestory vzkriesenia, musíme so smelou, hoci neujasnenou nádejou vojsť do svojej smrti, kde nás bude čakať ako Lazára pred odvalenou skalou hrobu. (Človek pre nikoho)

(1. 6. 1950) O čo vlastne ide? O boj o pravdu, alebo o boj o moc? Môže jestvovať bezmocná pravda? Môže moc nahrádzať pravdu? Tisíce otázok sa nám dnes natiskajú. Postupuje zlo? Ustupuje dobro? Môže jedno nahrádzať druhé? Môže sa vôbec niečo absolútne nahradiť?

Celé generácie sú zmračené v ustavičných zápasoch ostatných desaťročí, a nič nie je jasnejšie. Myslím, že vnútru žiadneho človeka nestačia tlapačové polopravdy na námestiach sveta. Myslím, že všetci úprimní ľudia všetkých ideových odtiakov sme zadychčaní historickým tempom očakávania a závanom možností, ktorých predpokladmi sú ešte len doterajšie zboreniská.

Dejiny nezastanú kvôli nikomu. A nik ich nemá sám v prenájme. - Myslím, že najpokojnejšie dýchajú ostrý závan zajtrajškov tí, ktorí s rozovretým náručím vítajú realizácie Božej vôle.

Tvorí sa nová intelektualita, organicky, život si ju vytvoril. - Predtým vyrastala v okúzľujúcej, i keď trochu skleníkovej atmosfére rekapitulácie cudzích výdobytkov, vyrastala na podklade závatnej – často – sčítanosti a informovanosti, a striasala sa neraz pod prievanom života. A veru i dielom celkom veľkých duchov okolo počiatku tohto storočia vane niečo spráchnivené, ba i starobabské a dýchavičné a kýchavičné.

Prvým prielomom do tejto formy duchovnosti je tragická generácia vojnová a povojnová, expresionistická generácia spred a spoza prvej svetovej vojny. Tí najväčší z nej vykrcávali v opustenosti granátových trichtierov. V nich samotných a v ich tragických koncoch bol záblesk spomienky na vypätia mučeníkov.

A život Európy a sveta sa rútil ďalej spustnosťou a všeobecnou prefikanosťou okolo druhej svetovej vojny. Iba formy hnusu berú na seba zavše iný výraz. Ide len o novú fázu zahŕňovania ľudstva. Vždy v mene nových a zaručených „ideálov“ sa robia tie isté zverstvá, tie isté staré ohavnosti.

Ale vo sfére duchovnosti si život vytvoril novú situáciu. Prestáva starý systém, že z dvoch starších knižníc vyrastie jedna knižnica novšia. Nie knihy sa hádzu do života, život sa vrhá do kníh.

Diletanti sa vždy demaskujú tým, že sú hlásnymi trúbami politických efemérností. U tých druhých prestal ich život byť životom umelcov, to jest mašín na výrobu obrazov, básní a kníh, a stal sa primárne žitým a trpeným životom ľudským. Veľkí básnici minulosti boli preto veľkými, že boli veľkými ľuďmi.

Teraz je údobie, v ktorom vyrastú veľké a prosté vyznania reality a pravdy, hlboké ako Písmo a tvrdé a teplé ako samotný život (podč. J. R.). Literatúra nebude páchnuť ani literátskym klišé, ani nebude nalomená a v poklonkujúcom postoji ako poslušná objednávka sekretariátov. A nebude tuchnúť ani linimentom reumatických usmrkaností. - Život, sloboda a všeobecné bratstvo budú jej vzpriamenými krstnými rodičmi.

(11. 9. 1950) Len žiadny literárny bontón. Nech radšej všetko páchne potom nášho úsilia, našich bojov. Nech sú naše slová radšej pokryté zaschnutou krvou našich rán alebo našich takých vyčerpávajúcich srdc než muzeálnym pachom a prachom. Žijeme len preto, aby sa zajtra a napozajtre životnejšie a životahodnejšie žilo.

Závideniahodné priateľstvo generačných druhov

Ladislav Hanus: O priateľstve. ...Formuje sa osobnosť. Medzi všetkým faktormi, ktorými sa utvára skutočnosť, je ten rozhodný, personálny činiteľ. Kamarátstvo už nestačí. Osobné vnútro jemnými tykadlami hľadá kontakt s druhým vnútrom. Čiže si práve na toto svoje citlivý. Chrániš si ho ako posledné útočisko. Dovoľtiť tam niekomu nahliadnúť, nedajbože... Keby ma ešte odtiaľ vyhnali, stratil by som tvár...

Čiže sú tie chodníky zamotané. Predvídať a naplánovať sa nedá nič. Ono sa vynorí samo to stretnutie, tie stretnutia. A to čo najhodnotnejšie. A jednako je v tom zákon. Dôvera sa budí. A to je ten dotyk, ktorým sa vnútro otvára pred druhým. Čiže je to riziko: priam skok, stáby do priepasti. Ale stojí to zato. To vydanie sa na pospas treba vydržať. Všetko to sú „dobrodružstvá života“, o ktorých hovorí Peter Lippert. Toto je dobrodružstvo priateľstva. Z dvoch osobných tajomstiev vstáva jednota. Hodnota sa naplní. Život sa stáva bohatým. Človek človekom sa stáva v dvojnosti. Je jednota v dvojnosti, dvojnosť v jednote.

Pavol Strauss (10. 7. 85) Ľudské blízkosti sú v dnešných časoch zriedkavosťou, také boli vždy. Kolkto si napríklad znamenali Goethe a Schiller a aké priestory ležali medzi nimi. A to boli dvaja obri ducha, ale charakterové defekty sa neraz ukázali cestou nechápavosti a netaktnosti. Odohrávalo sa to v oblasti ich duchovného formátu.

No a ako my malí ľudkovia? Dochádza k rôznym a mnohým kontaktom. Ale chyba vrúcnosť ducha, v ktorej sa tešíme zo vzájomných výbojov do sveta tvorivosti. Tu je vari jediný doc. Rybák, ktorý vie rezonovať na moje texty. Sú intenzívne rozhovory, spoločné analýzy na filozofickej úrovni, ale sú to rozhovory vzduch a hmla, pravda, s možnosťou odrazu v diele. Či u mňa, či u nich.

Keďže nie je zaručené listové tajomstvo, je aj korešpondencia vykliešená. Myslím, že je málo skutočnej družnosti medzi slovenskými spisovateľmi. Vzťahy sú úprimne chladné. Skusujem to i s Rúfusom. Tí, čo sú zameraní na momentálnu publikačnú činnosť, sú deformovaní tým, čo sa od nich žiada, a nie tým, čo by mali žiadať od seba.

O mne nie je reč a cítim sa aj, bez ľútosti, na periférii literárneho diania. Robím, k čomu ma to pudí, bez vonkajších zreteľov. A preto nie som zraniteľný, lebo nič nečakám. Čo robím, to robím, a to tiež len úchytkom. Preto som ani nič jednotného neurobil. Periférny pseudoesejista bez hany, pseudochirurg bez miesta, pseudoklavirista bez systematického cviku. Torzo možností svojich možností. Sebe na posmech a možno aj iným. Ale verím v zmysel všetkého, a preto žijem v nádeji.

(20. 9. 1984) Sú vzácne duše, ktoré sú nám pridelené. Stretávame sa s nimi po kadejakých okľukách a náhodách. Sú s nami späté, ako spojené nádoby. Aj keby sme ich chceli odsunúť a ony nás, vždy sú tu. Pri týchto spojeniach panujú nepreskúmané zákony atraktivity a spolupatričnosti. Neviditeľné závislosti a synchronizácia vnútorných oblastí. Od pocitu telesnej i duševnej zodpovednosti až po neviditeľné obetovanie, začlňanie žičlivosťou až po modlitbu. A tak svet rastie vždy len láskou. Preto toľko vrážd a iného zla vyšlo naprázdno.

Pavol Strauss

Trosky spomienok (Úryvok)

...Členenie našej spoločnosti chce, aby sa evokovalo predošlé. Nie ako kult mŕtvych, ale ako návaznosť súčasnosti na skoro stratenú súčasnosť minulých generácií. Ide o ľudí ducha, o básnikov a mysliteľov, o tvorcov výrazu minulosti, o živých aktérov slovenskej duchovnosti.

Mám skúsiť vyvolať si postavy okolo Katolíckej moderny. Trpíme ako aj v minulosti na to, že všetko a všetkých chceme mať zaškatulkovaných. Nikdy to nebolo vedomé združenie. Boli to básnici orientovaní katolícky, mnohí z nich boli kňazi, mnohí neboli kňazmi, mnohí boli ideove tiež do toho zaradení, mnohí písali prózu filozoficky orientovanú na mysliteľov v zahraničí: Maritain, Guitton, Rahner, Schmaus, Guardini, Lippert, Newmann.

Kto a kde sa prvý raz použila definícia Katolíckej moderny. Nie je vylúčené, že kto a kedy použil túto charakteristiku ako hanlivý atribút menejcennej poézie. Ale je to tu a manipuluje sa s tým.

Ale sú to neodmysliteľné osobnosti poézie, kritiky a filozofického razenia, ktoré publikovali v Obrode, Verbume, v Novej práci, Smere. Boli to **Dilong, Karol Strmeň, Beniak, Janko Silan, Šprinc, Veigl, Žarnov**. Lenže do tejto duchovnej rodiny patria predovšetkým veľké osobnosti **Hanusa**, iniciátora Verbumu, spolu s **Jožkom Kútnikom-Šmálovom**, systematickí myslitelia a britké rozumy.

Zo starších som sa neraz stretol s Mikulášom Šprincom, manželkiným bratrancom. No jeho básnické pero vyrástlo viac v cudzine. S Dilongom sme sa stretli v Karlovej Vsi pri oberaní čerešní na susedných stromoch. Beniaka som navštevoval vždy po návšteve priateľa Jozefa Felixa. Bývali blízko seba. S Žarnovom sme spolu sedeli na lekárskom zjazde v Piešťanoch. Bolo to tri dni pred jeho únosom. Ešte ma zdržiaval, aby som nediskutoval proti brnenskému docentovi...

A tu sme už u Janka Silana. Jeho priateľstvo s mikulášskym chirurgom Dr. Murínom preskočilo i na mňa. Jedného dňa vtrelili ku mne Janko Silan a Jožko Kútnik a priateľstvo bolo spečatené. Z letného tábora, ktorý organizovala ako vedúca SKM manželka, už bola stará známosť. Tak došlo až k spolupráci s revuou Verbum. Tam už vydali tenkú knihu s dlhým nadpisom: *Všetko je rovnako blízke i ďaleké*.

Priateľské stretania boli vždy častejšie. Pri mojich cestách do Liptova boli vždy dve hlavné zastávky: na Sliachi u Joža Kútnika, predtým v sv. Michale. A u Janka Silana v Ždiari a potom len vo Važci. Poznal nás vždy po hlase, lebo ten zrak postupne slabol. Ale heroicky to znášal... Pri jednej z jeho návštev sme sa rozhodli, že preložíme Lippertovu knihu: Človek Jób hovorí s Bohom. A rozhodli sme sa pre tri fázy. Prvá fáza: odnemčiť. Druhá fáza: poslovenčiť. A tretia fáza: politerárčiť.

Janko Silan mal mnohých priateľov, nečudo pri jeho ľudskom šarme. Nielen tých čudných pokúšiteľov, ale aj obdivovateľov a literárnych druhov, najmä Karola Strmeňa a Vala Beniaka. Z najbližších mu bol Dr. Hanus a Jožo Kútnik...

K Hlbinovi sme sa vybrali s Jankom Silanom a Jožkom Kútnikom do Bobutu, kde v tie časy faráčil. Urobil niekoľko krokov, s ktorými sme veľmi nesúhlasili. Tak sme k nemu išli, aby sme mu pomohli upraviť si niektoré pohľady a postoje. Janko prehlásil, že ho ideme pokresťančiť. Strávili sme tam skoro celý deň v diskusiách. Tí dvaja do toho vložili celý svoj temperament a bolo to chvíľami aj hlučné. Ja som tichší a zamĺknejší. Nakoniec prehlásil, že sa so mnou dá hovoriť, s tými dvoma nie. Zrejme sme toho moc nevykonali.

U Beniaka sme nedošli k dákej duchovnej rozprave. Viac ho vtedy zaujímali edičné problémy. Vždy som ho obdivoval pre jeho majstrovstvo rečové a nádherné jeho duchovné texty. Skoro vždy vyrušovali návštevy z rozhlasu, ktoré chceli vždy nové nahrávky, aby sa zachoval jeho hlas a prednes. Nezabudnuteľný prejav Milana Rúfusa na jeho pohrebe, keď sa priznal, že sa od neho najviac naučil.

Janko Silan bol a je pre mňa prototyp poetickéj personifikácie. A preto si doňho premietam to, čo bolo pekné na tej básnickej generácii, i keď individuálne čaro každej z tých osobností bolo rozdielne. Každý z nich došiel i k vrcholom vlastných možností, ale osobná aura bola u každého iná. A osobné kontakty tiež...

L. Hanus. Kútnik mal silnú spoločenskú indigenciu. Mal potrebu zdôveriť sa, rozdávať sa, spoločne myslieť, diskutovať, plánovať, konať. Družinu mať kolo seba. Také čosi ako hôrných chlapcov, v samozrejmom zbrataní a sprisahaní. Ako sa povie, na život a na smrť, len v duchovnom vydaní. Kútnik, možno povedať, bol absolútne čestný, až drsno mužný. Chcel dôverovať. Keď už, nuž celkom sa otvoriť. Ale naprostú dôveru si aj vyžadoval. Sklamanie ho až fyzicky poškrvňovalo, ako každá špinavosť. Slabé charaktery, zbabelú nejasnosť, pohodlný kompromis, chabé uhýnanie od zásady mu bolo odporné. Rýchlo prekukol a zúctoval. Jeho priateľstvo, družina priateľov okolo neho, bola čestná, neromantická, nesentimentálna, mužná. Ide o naše veľké veci. Nehráme sa o „fiziolky“...

P. Strauss. (22. 3. 1950) Náš život je presiaknutý konvenčnými zlozvykmi a klamstvami. Sú to vlastne povykrúcané čnosti. Najhoršie z nich sú ohľady. Ohľad je falošné zastieranie našich snažení, našej vôle. Nebojíme sa, že sa pravda neuplatní. Ale bojíme sa, že sa znepáčime niekomu. Hovorili sme vtedy, keď sme mali mlčať. A cítime to. Mlčali sme, keď sme mali hovoriť. A vieme to. Bojíme sa a nechceme si priznať, že sa bojíme. Koríme sa, keď máme pranierovať. A škrípeme v sebe zubami.

To všetko by si človek mohol ušetriť, keby bral ohľad iba na Božie utrpenie v ľuďoch. Ľudí sa strachujeme, a Boha sa nebojíme. Keby sme sa úplne odovzdali a pokorili Bohu, získali by sme pokoj, ktorý by nám nemohol vziať ani človek, ani žiadna iná moc by ho nemohla naštrbiť. Lebo pokoj je vnútorná sila, ktorá zvíťazila nad všetkým strachom. Iba život spradený z pokoja a hľadania pravdy ústi do lásky, ktorá je schopná všetko si podmaniť.

Ladislav Hanus

Na návšteve u Straussov

...Kútnik ďalej pestoval svoje bratislavské priateľstvá. To znamenalo zavše zapadnúť tam alebo tam. Bolo sa treba stretnúť s Urbanovcami, vyškiepiť a vyvadiť sa pre tú trilógiu, ktorú mu nemožno odpustiť. Spomenul som mu, ako na nás pôsobila v kriminále, na Tída J. Gašpara, na Fera Paňáka, na Jana Diešku, na nás všetkých. Dôverne nám povedal, že už dokončuje záverečný diel, kde Hlavaj mladší vyzneje

pozitívne.

I odišiel, i nedočkali sme sa ho. Odskočilo sa do Nitry do Straussovcov, na subtilný rozhovor s Paľkom Straussom. Primár, chirurg, kapacita, filozof, básnik, hudobník. Starý priateľ, aj s manželkou z Mikuláša. Zduchovený konvertita. Vzácný idealista. Žije vo svojom čistom vysokom duchovnom svete.

Aké je potrebné pre náš život, že exaktnú vedu spája s kultúrnou univerzálnosťou a s integrálnou hĺbkou. Špeciálnosť sa tu prehodnocuje hierarchiou hodnôt. Ako pútavo sa nám čítajú jeho knižočky – meditácie o živote a smrti, o láske a bolesti a o všetkom, čo môže dušou človeka hýbať (**Zákruty bez ciest**). „*Naša generácia prežila toľko, že sa jej nebezpečenstvo zdá bezpečnejším než bezpečnosť. Z bezpečnosti sa stalo už len očakávanie nebezpečenstva.*“ „*Žiť znamená vždy mať ťažkosti a problémy. Veď i kvety zla sú kvety. Treba len vedieť objaviť ich krásu.*“ „*Veda je vlastne nesprávny názov. Zapodieva sa tým, čo nevieme.*“ „*Človek rezonuje len na to, na čo je vnútorne usporiadený. Na čo má duševnú anténu. A tak vlastne prichádzame správnym cestovaním k sebe. Môžeme prekročiť desiatky hraníc, hranice svojich vnútorných dimenzií neprekročíme.*“ (**Dušečná turistika**) „*Utrpenie nie je, ako sa myslí, životným deficitom, ale životnou formou, ktorou sa živo získava hĺbkový rozmer.*“ (**Skoro len sebe**)

Dobre si zaštepíť tieto zrnká pre život. Zásady a zásadovosť potrebujeme. Sú to zväčša paradoxy. Môžeme povedať, náš Chesterton. V čase znehodnotenia hodnôt, v čase duchovného chaosu, nedá sa ináč písať, iba v paradoxoch. Nech to len dobre udrie po nose. Nech to len morí lúštením. S Paľkom Straussom, v jeho pracovni zapadnúť, vysoké sympóziu. Tichá melanchólia. Presvitá veselost' vykúpeného dieťaťa. Aj v dnešnom čase sú niekde duchovné hody.

P. Strauss. Prenikavá osobnosť bol Dr. Ladislav Hanus, v Innsbrucku vyštudovaný filozof a teológ. Skvelý štylista, šarmantný rozprávač, veľký humanista a autor jedinečného diela Rozprava o kultúrnosti. Zoznámil náš intelektuálny svet s Romanom Guardinim, Lippertom, Maritainom, Teilhardom de Chardin, Karlom Rahnerom a v mnohých publikáciách s filozofickou problematikou nášho odkresťančeného sveta....

Tridsať rokov som nevzal noviny do rúk, aby som si zašanoval mozog. A kontakty som mal len s podobne difamovanými. Bol tu. L. Hanus, Jožo Kútnik-Šmálov, profesor Ludovít Novák a Janko Silan so svojou vetou: „*To nie je moje srdce, lež srdce všetkých Slovákov.*“...

Ako vidíte, žil som v dobrej spoločnosti a všetko, čo bolo v našom kultúrnom svete inferiórne, ma odpudzovalo a presiatie mojou lekárskou životnou atmosférou, plnou ľudského utrpenia, úzkosti a obáv, plnou bolesti a blízkosti smrti, mi bola náplňou, ale aj surogátom scvrknutej úprimnej voľnosti, ale vždy v optimistickej, chorobne optimistickej polohe vnútra. Mne dopĺňal meditatívny, duchovný život vonkajší a spoločenský rozlet. O tempora! O mores! Akceptoval som večné témy a náplň filozofie, či pozitívne, či odmietavo – Boh, sloboda a nesmrteľnosť duše.

Ján Maga. Pán profesor Hanus, ako dobrý priateľ, blízky človek, ktorý sa vedel s Kútnikom veľmi otvorene pohádať pre ideové problémy, hneď po jeho smrti povedal: Nie, nám sa nesmie stratiť ten poklad, ten rozhľad vedomostí a nápadov, ktoré Kútnik zozbieral. My pozbierame všetky jeho práce, kúsime zhodnotiť jeho život a úsilie, aby sa to všetko zachovalo. A nám sa podarilo túto knihu predstaviť, (L. Hanus, Jozef Kútnik-Šmálov. Život – činnosť – tvorba – J. R.) Keď sa vám dostane do blízkosti rúk, siahnite na ňu očami a dajte jej aj vstup do svojho vnútra, aby ten rozum, ktorý je povoláný intus legere – čítať aj vo vnútri vecí a jednotlivých životov ukázal, že Pán miluje aj našu dobu, že miluje aj náš čas a to tým, že nám dáva veľkých ľudí, ktorí nám pomáhajú čítať a objavovať. Že aj kvôli nám prišiel Ježiš Kristus, aby sme mali život, ale aby to bol život v plnosti.

Nepostihne Straussa Hviezdoslavov osud?

Jozef Kútnik-Šmálov

Hviezdoslav stále živý

...Počet vydání jeho Zobraných diel svedčí o tom, že po tých knihách je dopyt, pravda, niekedy aj pochybne motivovaný; z Hviezdoslava sa stal totiž reprezentatívny básnik, jeho kult je akosi povinný, lenže aliquid semper haeret.

Ťažko predpovedať, aká bude jeho ďalšia realizácia. Jeho aktualizáciu možno podnecovať, no nikdy nie celkom usmerniť. Ale kritika, ak chce byť tvorivá, pre veľké objektívne kultúrne hodnoty, ktoré toto dielo obsahuje, musí ho bezpodmienečne sondovať, nahmatávať jeho životné tepny, poukazovať na zložky dobovo účinné, musí ich objavovať a predkladať tvorcom i konzumentom. To je jej záväzná funkcia.

Nie je nám nijako na chválu nedbanlivosť a ľahostajnosť, s akou sme sa k tomuto dielu stavali, ako sme ho ignorovali, ani keby sa nás netýkalo. Obchádzali sme ho plní rozpakov. Nevedeli sme si s ním vlastne rady, ale nepriznávali sme si to. Trčalo tu ako nejaký bludný balvan, o ktorý sa občas zavadilo. Čo s ním? Uspokojiť sa s tradičným súdom o genialite, o klasicke? Alebo ho nepriať, napadnúť? Lebo aj tento postoj je pravdivý a tvorivý. Zdá sa, že sme boli príhodní zapodievať sa ním, prerážať sa týmto labyrintom chodieb a súvisov. Alebo presahoval schopnosti a pripravenosť našej kritiky?(...)

Práve dnes Hviezdoslav môže zapôsobiť ideovými a etickými hodnotami svojho diela, pretože je typicky ideový a tendenčný básnik. Ustrojenie jeho nacionalizmu s výrazným kresťanským základom, presahujúcim číro biologickú oblasť a hospodársko-spoločenskú záujmy, jeho dôraz na ľudovosť a na etické hodnoty slovenskej dediny, slovenského prostého človeka tak ako vzdelanca, to sú také konštruktívne aj aktuálne prvky v jeho diele, že sa prichodí čudovať, ako ľahkomyselne šafárimo so svojim kultúrnym kapitálom, ako sa nám tradícia mení na frázu a prestáva byť tvorivou silou, podnetom a východiskom pri riešení novej situácie. Ale aj celkový objektívny a intelektuálno-analytický ráz jeho poézie ponúka pre dnešné kritické položenie nášho básnictva bez duchovných fondov a životnej pribojnosti množstvo stimulov; v ubijajúcej atmosfére ľubovôle a zvrátenosti frivolnej lyriky bez mravnej zodpovednosti a skutočnej osobnostnej kultúrnej tvorby môže zapôsobiť uzdravujúco; jeho epické a dramatické kompozície ostávajú výčitkou pokoleniu, ktoré v prajných spoločenských podmienkach mňa energiu na plytké podujatia efemérnej platnosti.

Pavol Strauss. (18. 10. 1985) Jestvujú aj vražedné duchovné prvky. Ľahostajnosť a zabúdanie. Sú dva úseky rozčesnutého čertovho chvosta. Všetkí aj on je duchovný princíp.

Ľahostajnosť nie je pasivita, ale vedomé a vysoko aktívne odsunutie podstatného a formotvorného princípu na vedľajšiu koľaj a presadenie vedľajších ohľadov bez zjavného zdôraznenia. Nejde o tvorivý postoj, ale o vedomé úsilie získania osobných výhod, od posilnenia postavenia až po hmotné výhody a odmeny.

Je to forma odosobnenia exogénnej oblasti a odcudzenia endogénnej. To sú fenomény, keď sú malí ľudia na veľkých postoch. To sú fenomény, keď spoločenské entity, národné a odborné záujmy ustúpia pred rozdávenou peňaženkou. To sú úklady vývoju a rozmachu.

Áno, ľahostajnosť je petrifikovaná neochota a neschopnosť otvoriť vstupnú bránu zajtrajšku, cez poznanie vedných, duchovných a morálnych zákonov spoza našich plotov.

A ľahostajnosť a zabúdanie sú spojené nádoby s ničivou tektutinou na vytretie všetkých výdobytkov minulosti vo vede a v umení a nastolenie jestvujúceho stavu vlastnej priemernosti a podpriemernosti.

Keby sa toto chcelo totalitárne uplatniť, nastala by ľadová doba ducha s polnočným svetlom dňa, s morovou nádejou vzplanutia zabudnutých hviezd.

P. O. Hviezdoslav

Vajanskému (úryvky)

Viem, pod slnkom svobody, pod blankytným nebom
neskaleným kúdolmi lže a nepravosti:
vo vlasti, čo nenie len ploditeľkou chleba,
lež kde voľne rozkladá smelé letorosty
každá vôľa dobrá i každá vyššia snaha,
ani neobláme ich závisť, neobkmaše
podlosť; kde na výšinách nesmrteľnej paše
každý duch môže závodit', nezvráta ho kyje,
ani nie sú pastiermi vlci, draci, zmije;
kde na pravdy oltároch každá obeť drahá:
tam, viem, poezia v let vďačne krýdla spriaha:
ako kedys' z Aischyla mysle šlahla rada,
keď Helladou potriasol triumf Miltiada.
U nás? – Rabstvo, krvavá tryzeň, ťarcha tlaku...
-Šťastný! Bleskom sprerážals' i olovo mraku!

Ó, mal národ u Tatier, na skalnatej pôde
bársi zdávna hrdlači, mal tiež hojnosť žniva!
hej: bo Otec národov kynul ku pohode,
v správu siahla pravica jeho dobrotvá.
Vzbudil v milosti mu čas pravých vyvolencov,
ktorí vstali za svitu, opásali silu,
v postat' pritkli pluhy: a vekov prez mohyly
ťahla orba zázračná, obrat preveliký!
oblakom sa zvlnila zem, zblýskali styky...
Takých mu dal oráčov! po chvíli i žencov!
Sviatok nastal; rolička každá v kráži vencov
vzplála skvostnom, v pohľade nevädzovom rosa...
No dnes všetci nebeskou nivou sejú, kosia
i zvažajú svetla plod na hviezdovej sprži...
-Šťastný! i Ty zviezols' už mnohý pokos svieži!

Aká tedy príčina? – Vari slabá hrivna?
a ja i tú zakopal, šafár nerozumný?
Môž' byť i to. Alebo – bo je rýchlá, divná,
a nie motýl túlavý hockeja na záhumní –
nestačil som ulapiť chvíľku ponadchnutia?
trúfal, záchvat vráti sa? – ale horký vrátil! –
Či sklamania, straty?... Och, i ja krvou platil
za nejednu nádej, jež neuzrel som kvetu!
i mňa osud obráňal.. A či krýdel letu
zavadiť kto, spozdilec? hlúpy švihom prúta
rozplašil vtač spevavú, ducha stiesnil v putá? –
Áno, i ja podletel včasne s vášňou orla,
túkal v dvere chrámu, kde posvätení horlia;
vrátnik však, len vrátnik! sa zoprel o vereje...
a preds' jab'ko na slnci rastie, bronie, zreje!

Alebo snád' duší chlad, nenáklonnosť sluchu,
bezozvonnosť rodných brál, nesúcitná vrava
zemských spolupútnikov: to odňalo duchu
činnú pružnosť, ochotu? – i tým dokonáva
mnohá vloha: v krútnave mlkvej, v trhu víre –
A mne ak i Hospodín rozžal túžbu v hrudi,
nedal mi preds' zdeliť ju primerane ľudí
ľahkým vtípom? i spev môj, leda zhrajúc v lúči,
voskrz v priepasť zábudy vodopádom hučí...
Či nešťastie národa? veľké, širo-šire
čo pokrylo ranami temä jeho siré,
denne diablov pri vresku sputná branné ruky,
pokým v srdce zaráža mu klin novej muky?
Na byt' jemu zaľahlá mura bohopustá...?
Ach, mne bôl' a pomsty hnev skôr uzavrie ústa...

Neprekonateľný autoportrét

V Človeku pre nikoho nájdeme v úvode znamenitej VIII. kapitoly Straussov záznam: „Dnes, 30. augusta 1962, mám päťdesiat rokov.“

Týmto záznamom Strauss uvádza starší rukopis zo skalických rokov vysokého tvorivého i pracovného vypätia, ktorý veľmi pripomína „Tri rozhovory“ Vladimíra Solovjova, a ktorý by sa v priaznivejších okolnostiach možno bol na takúto „tri rozhovory“ – nielen čo do rozsahu, ale aj čo do významu – rozrástol.

Po kapitole, ktorú sme venovali vzájomnému súžitiu spriatelnených druhov Straussovej generácie, je táto VIII. kapitola Človeka pre nikoho pre nás významná a zaujímavá jednak tým, že tu zastihneme trojicu takýchto druhov v povznesenom zaujatom rozhovore, ktorý nám, dnešným, pripadá ako z iného sveta; a jednak tým, že pri zobrazení jedného hrdinu tohto rozhovoru, lekára Petra, Pavol Strauss načrtnol taký portrét seba samého – svojho najvnútornejšieho vnútra, - ktorý nikto nikdy neprekoná.

Ponúkame ho našim čitateľom – v trochu skrátenej podobe:

Pavol Strauss

Peter

Peter žil v storočí veľkých možností, veľkých objavov, veľkých vojen, veľkých vodcov a veľkých zločinov.

Bol lekárom, ale túžil byť filozofom, cítil sa kňazom, ale chcel iba veľmi a čisto milovať.

Mal veľmi vyvinutý zmysel pre všetko boľavé na tele i v skrytosti, bol rodeným lekárom. Mal hrejivé oči, ktorými sa dalo vidieť až na dno jeho otvoreného srdca, a hlas a ruky mal mäkké a hladiace ako jemná vata.

Miloval hudbu samoty, Debussyho prechody do transcendentna a snové výlety ducha. Všetko praktické a nejemné ho mrazilo ako studený večeť po chrbte.

Vedel mnoho o ľuďoch, o ich dejinách a kultúrach, ale najlepšie vedel to, že sa narodil prineskoro, alebo príčas.

Vedel, že tvorivý osud básnika sa odohráva v napísaní básne medzi dvoma výstrelmi z kanóna, pričom nie je isté, či sa dožije tretieho. Ak by ho tretí výstrel trafil, nezostane iné, iba ceruzka v zakrvavenej tráve a obhorený skrútený papierik s ťažko čitateľným písmom. Toto je tragika znehodnotenia tvorivého človeka v tomto tvorivom veku.

Ale mesiac, hviezdy, vietor a detské oči i vrchy sú tie isté, aké boli. Aj Boh je ten, aký bol. Večne staré je silou večne nového.

Nič sa nestráca, všetko tu ostáva. Kameň mudrcov je v našej hrudi, v jej prahorných vrstvách. A Boh si uvedomuje i tých, ktorí sa nechcú stále osvedčovať.

Svet je veľká nemocnica. A prijímacia a prepúšťacia kancelária má čoraz viac práce.

Človek je alebo pred chorobou, alebo je chorý, alebo je po chorobe. A Peter ľúbil chorého človeka. Chorý človek je taký blízky, prístupný a teplý. Choroba je najväčším dobrodením ľudstva, veľkou mravnou lúčavkou, elixírom dobroty. Keďže jestvovala choroba, nevedel Peter pochopiť, že ľudia vedeli byť aj zlí, malicherní, besní.

Peter nikdy nepripustil, že sa stretá v nemocnici iba s úlisnou, potmeňúdkou a len načas skrotenu dravou a bezočivou šelmou.

Nevedel, či si viac cení utrpenie, či trpiacich. Ctil si oboje, seba kládol za všetkých a za všetko. Obdivoval starého idiota,

koprofága, plnoprávneho to občana, obdivoval bezstarostnosť a chuť do života a do žrania u ošípaných – staval sám seba do kúta pred nimi.

Cítil sa zbytočný nie preto, že to bolo úradne kodifikované, ale preto, že do tohto vnútorného postoja vrástol doterajším vnútorným vývojom.

Bol vnútorne ľahký, voľný a veľmi pohyblivý. Poznal mystériu lyrických a maliarskych opojení z opojenia iných, večne opojených. Poznal saltá mnohonásobne poprelamovaných metafor a ich slasti. Vedel vo svojej izbičke padnúť na kolená pred hviezdou oblohou po surových invetívach kolegov a nebyť iným – len večným ďakovaním.

Bol šťastný, že smel slúžiť, že ho budili v noci. Videl v tom malé ospravedlnenie svojho bytia – ale nedostatočné. Vedel, že všetko je skúška. Zdalo sa mu, že ustavične prepadá. Najradšej by sa bol ustavične ospravedľoval, že vôbec jestvuje.

Ako ďaleko došiel človek, keď vidí svoje ospravedlnenie len v utrpení a vie sa tešiť len z radosti iných! Opusteného a zavšivaveného žobráka bratsky hladkať rukou vycifrovanou umením a esenciou duchovnosti, v tej istej hrsti držať hviezdy a rozložené orgány je ľahké pre stáleho priateľa smrti.

Družnosť citu a úplná otvorenosť voči každému a odovzdanosť boli základným postojom, povinnosťou, nie zásluhou. To bola norma, o ktorej sa nesmeli hovoriť.

Jedna krv kolovala svetom. Hoci to mnohí neuznávali. Zvislá krv gotického človeka bola vždy možná. A jediná kvapka najčistejšej krvi Kristovej bola vstave zrytmizovať more žijúcej i mŕtvej krvi Božím tempom. Svet nebol opustený. Len človek sa opúšťal a potom sa cítil sám. A Peter bol vždy sám a nikdy sa necítil opustený.

Peter ešte nepatril do pokolenia vykúpených, keď sa zišiel so svojimi nekoršími krstnými rodičmi.

Mal dosť veľkú konfúziu v rozumovom poschodí svojho srdca. Bol presvedčený o nevyhnutnosti sociálnej dynamiky svojho veku, pritom však vrástol do vnútorných svetov indickej mystiky. Tento zdanlivo nedoriešený myšlienkový svet sa však vliat v životnej praxi do otvorenej lásky voči všetkému a každému. Nečakal od nikoho nič, ale dával ochotne každému všetko.

Ale bol akoby roztratený, rozliaty do sveta predmetov a osôb. Nemal jasné pochopové hranice pre seba a voči druhým a nemal jasné kontúry hádam ani v očiach iných. Vidíme síce všetko okuliarmi vlastných nedostatkov, takže „každá kritika povie vlastne viac o kritikovi než o kritizovanom“, ale Petrova osobnosť vskutku nebola dosť jasná. Podobala sa nevybrúsenému nerastu s nekonečnými možnosťami obrusu, ale každý drahokam má konečný počet fazi. A tak i vyzretý človek je krajší vo svojej ohraničenosti ako rôsolovitá neogabanosť nevyšpytateľných možností večne pubertálnych osobností.

Peter nenarážal na ľudí – veď ich všetkých mal nad sebou. A do Petra nikto nenarazil – veď bo personifikovanou učepeňosťou. Peter narážal iba na svoje ľudské slabosti a ohraničenosti a na hviezdne nebo, s milým dávnym prísľubom možnej slobody a budúcej krásy a možností vývoja.

Túžba je najreálnejšou výhovorkou duše voči nesmrteľnosti a nádej najpádnejším ospravedlnením bytia. Medzi týmito piliermi je natiiahnutý most jedinej možnosti bytia, života. I Beethoven si vedel titansky zastenať: „Čože by sme boli bez nádeje?“ A titan z Tarzu ju kládol pred vieru.

I Petrov život takto čnel nad kopec všednosti. Jeho vnútro sa nespravovalo kalendárnym životným rytmom. Mával alebo chcel mať v sebe vždy nedeľu, ešte dávno predtým, než mu bola dňom Pánovým.

A je to naozaj tak, človek sa môže zobudiť devätnásteho novembra na obed, a môže pritom mať v sebe krásne vyumývavé májové ráno s vyleštenou obrubou vrchov a rajským hláhlom prvotnej radosti.

Sú ľudia, ktorí sú nositeľmi večne polárnej atmosféry duše, a sú takí, ktorí sú stálym povahovým zrkadlom jadranského poludnia. Sú duše stepí a púšte, a jestvujú i porajskí nositelia edenskej polahody. Jestvujú duše prievanu, chodbové duše stálych priechodov a prechodov a duše kufrové, z ktorých sa už stratili kľúče. Ale sú duše – otvorené kvety a rozkvitnuté lúky. (...)

...Veď život je len tajná modlitba a chodí sa doň schodiskom bolesti. A Peter sa v tieto časy zvratu a prevratov začal učiť žiť obrátene, nie dopredu, ale dozadu, nie v zmysle požiadaviek voči budúcnosti, ale v zmysle vďačnosti voči minulosti.

Denne ďakoval za prežitý deň a dopredu bol otvorený, nečakal nič, nežiadal nič, budúcnosť neponižoval na svojho poplatníka. Život nebol pre neho, možno on bol na dačo potrebný pre život.

Bol rád, že sa narodil v tomto zaujímavom a riskantnom storočí, a nebol by chcel čarovať s nijakým iným obdobím dejín. Ale táto radosť, ktorá bola akoby zjemneným a zduchovneným údivom nad športovým rekordom zla a zvrhlosti, bola súčasne zatajenou – ani sebe nepriznanou – ochotou výkupnej obete, metafyzickým šteklením možnosti zásahu všetkej ukrytej ubitosti a bezvýznamnosti. Bola v ňom zahrnutá vitálna radosť celého života odsunutého na slepú koľaj, ktorému význam rástol iba v neviditeľných záhradách nadprirodzených potrieb a nevyhnutností.

A jeho úsmev bol pozdravom vetrov z týchto záhrad, ktoré dobiehali k jeho čelu. A jeho pokoj bol už istotou večnosti, lebo veď obyčajný život je zdanlivo dobre chránenou miestnosťou pred búrkami Pravdy.

A tak došlo ono syté ráno, keď ležal pred hlavným oltárom chrámu vodorovne na zemi ako plaz a dvíhal sa do bytia Božích detí prvý raz významným Credo in unum Deum.

Dlho váhal vyznať vnútorné rozhodnutie aj navonok. Hľadel ešte na ľudí a usiloval sa myslieť ako oni a vedel, že nebudú chcieť veriť čisto nadprirodzeným úžitkovým hodnotám jeho rozhodnutia. To všetko bol ostatný dar nepokrsteného Petra Bohu, že i tento ostatný ohľad pýchou odložil.

A tak sa nahý a bezbranný hodil do náruče večnej lásky, olizovaný z jednej strany opovrhnutím, ba nenávisťou tých, ktorých duchom opustil, a chladnou nedôverou veriacich, a najmä neveriacich veriacich. Ale vedel so smrteľnou istotou, že Boh je všetko. Preto mu nebolo ničím, že ho všetko opustilo

Podobe ako Noe pred potopou mal aj Peter zo všetkého dvoje: jeden letný a jeden zimný oblek, jednu farbistú kravatu a jednu čiernu. A tak ako sa podľa vyvesenej zástavy vidí, že je sviatok, bolo nosenie čiernej kravaty vrcholom Petrovej vonkajšej sviatočnosti.

A tak vykročil s dušou medzi hviezdami a s klačiacim srdcom z katakomby svojho bytia, aby sa na prvý raz stretol zoči-voči so svojim večným nazaretským Bratom. Nevedome sa cítil mudrcom od východu, ktorý šiel ránom sveta za ostatným cieľom. Vedel, že nikdy nebude môcť dôjsť ďalej...

(Zobrané literárne a mysliteľské diela III., str. 437-442.)

Pokajanie...

Aj to sa stáva. Keď som už mal skomponovaný a do tlače technicky upravený celý cyklus „Generační druhovia: jubilan-ti Pavol Strauss a Jozef Kútnik-Šmálov“ (str. 12-17), padol mi z police do rúk VII. zväzok Zobraných literárnych a mysliteľských diel Pavla Straussa – a otvoril sa mi práve na Straussovej vynikajúcej (slabé slovo) eseji **Za Jožkom Kútnikom** (str. 262-265). Bola napísaná pred 30 rokmi, a podľa poznámky editora bola tu uverejnená prvý raz.

Nemám odvahy dotýkať sa v danej chvíli bližšie tohto textu. Len chcem upozorniť na čitateľov, ktorých problematika pozoruhodnej generácie katolíckych „modernistov“ v kultúrnom a duchovnom vývoji Slovenska zaujala a zaujíma.

„Prečo by sa nemohla porovnať práca mysliteľa s prácou sochára? Myšlienka, ktorá drieme v hĺbke hmoty, či dreva, či kovu, ale hlavne v kameni a v mramore, sa prediera myslou tvorcu do skutočnosti, poddáva sa jeho sile a v tvaroch tela sa stáva tým, čím je a čím chce byť viditeľným obrazom toho, čím bola v neviditeľne. Sú ozrejmene útvary myšlienok, pretrvávajúce ako z mramoru (podč. J. R.). Aristoteles a Platón, Tomáš a Augustín, ktorých odlesk a odliatky putujú vekmi.“ (Strauss)

Takto pulzovala myseľ a dych veľkých duchov druhej polovice 20. storočia - generačných druhov „katolíckej moderny“; „múdрых, prísnych a nekompromisných v krajine slova a myšlienky, s pohľadom vždy upretým do budúcnosti, ale s bázou v overenej tradícii“; mužov „stálej pripravenosti ducha ako stále napnutej tetivy“.

Mužov, čo boli povolani, aby vdýchli dušu do vedomia Slovákov 21. storočia, tej epochy, na ktorú sa vzťahujú prorocké slová Jána Pavla II., že „slzy tohto (dvadsiateho) storočia pripravili pôdu pre novú jar ľudského ducha“.

- Ach, veď sú to len fantázie, sny a myšlienky! – povie si premúdrely skeptik našich dní... Pamätajme však na to, čo o myšlienke povedal už raz tu citovaný Pavol Strauss (str. 5): „...Myšlienka je ogán našej vnútornej správy. Je nezávislá od časopriestoru. Má nesmiernu silu penetrácie. Vyvoláva reakcie i vo viditeľnom svete, ba je schopná sa materializovať.“

Máme sa na čo tešiť, priatelia!

Venovanie

Naším prapredkom, ktorí spolu s Kútnikom-Šmálovom odpočívajú na sliáčanskom cimiteri – a ich potomkom, čo s takou pietou uchovávajú pamiatku na svojho veľkého kňaza, a tak verne sa držia jeho odkazu: „Ja odchádzam. S vami bude Boh.“ (J. R.)

Julo Rybák

S Pavlom Straussom v jubilejnom roku 2012

„Len písať! Aby sa cez sito mnohých osobností zachoval pach tejto doby, z tohto kúta zeme. Aby sa cez poodhalené obloky dnešných duší dovidelo do tisícročí vývoja pred nami, aby sa vedelo, že sme i my videli možné i nemožné možnosti budúca, ako vždy a všade myslia ľudia. A aby sa vedelo, že sme sa zo všetkých výletov ducha vrátili zajtraš do utekajúcich dneškov.“

Apríl

(2. apríl)

V noci sa mi zazdalo čudné, že som si nepripravil pár slov na rozlúčku s V. M. – veď nám bola vlastne ako člen rodiny... V tej súvislosti som si spomenul na straussovské „Litanie k smrti“ – a náhle mi napadlo: Ak sa prenikneme ovzduším týchto Straussových litánií, nevyhnutne sa nám zažiada pre označenie „smrti“ vymyslieť nejaké iné, jasavé, svetlé slovo!

Mali by sa nás hlboko dotýkať Špidlíkove slová (Duše Ruska), že je treba, aby aj náš národ našiel svoju identitu. Nakoniec nás na to upozornil už Dostojevskij r. 1877, keď napísal, že západní Slovania sa „až po stratu svojej identity nadchnú pre európske politické a sociálne formy, a že teda budú musieť prežiť dané obdobie europeizácie skôr, akoby postihli čo-to z významu svojej slovanskosti a zo svojho špecifického poslania v človečenstve“.

Nakoniec: kto iný by nám mal ukázať pravú ideu nášho národa, ak nie Hviezdoslav, keď „do plánu Boží prozřetelnosti mívají vhléd lidé duchovní“ (Špidlík)?

Že sa mi po tomto dni so Solovjovovým prorocťom o striedaní civilizácií otvoril Hviezdoslav práve na skladbe „Ach, nevoľa! / ach, doby plné brudu...“; sa mi zdá úplne symbolickým. – Aj s tým záverom – teraz, pár dní pred Vzkriesením:

*A naše ženy,
len slnko vzošlo trudnej po sobote,
priletia s heslom: „kameň odvalený!
ó, podte, muži bolesti, ó, podte –
sme vykúpení!“*

(3. apríl)

Dve historické etapy spovede: 1. S pohľadom na Ukrižovaného – Smútok. 2. S pohľadom na Vzkrieseného – Radosť.

Je udivujúce, ako mi s mojou prvou dnešnou poznámkou súzvučne znie text z Merežkovského eseje „Meč“, ktorú si

(Pavol Strauss)

práve čítam v našej antológii (Ján Komorovský, Vladimír Sergejevič Solovjov a ruská náboženská filozofia):

„Tretím stupňom – zjavením Tretej Osoby – bude definitívna syntéza tézy a antitézy, objektu a subjektu, tela a ducha, konečné zjednotenie Prvého Kráľovstva Otca s Druhým Kráľovstvom Syna v Treťom Kráľovstve Svätého Ducha, Svätého Tela, Tretí zákon bude zjavením Troch v jednom. – Dnes sa začína náboženské vedomie dvíhať na tento stupeň. Tradičné kresťanstvo končí, pretože sa „naplnilo“ až po okraj, rovnako ako sa „Zákon a proroci“ završili príchodom Krista. Kristus zákon nezrušil, ale naplnil. Duch kresťanstvo nezruší, ale naplní.“

(5. apríl)

Ktovie, ako sa raz bude hodnotiť Straussova poézia, – píšem si na okraj tohto záznamu:

Kupkova „Ruská moderna“ uviedla poéziu Vl. Solovjova citátom z Jurija Ajchenvalda, podľa ktorého „poetický talent nie je tou najsilnejšou stránkou výnimočného všestranného nadania Vl. Solovjova. Tento v próze umelec je vo svojej poézii často iba mysliteľom.“

Polárne protichodný obraz Solovjovovej poézie nájdeme v našej antológii v práci S. N. Bulgakova „Príroda vo filozofii Vl. Solovjova“ (porov. str. 246-248). Napr.: „Mnohým sa vidí náhodilou, bezvýznamnou okolnosť, že Vl. Solovjov bol okrem všetkého ešte opravdivým básnikom z Božej milosti. Ale tak sa možno naňho pozeráť len pod podmienkou, že v jeho poézii budeme vidieť len estetickú hru a budeme v nej negovať špecifické videnie pravdy, a teda aj vnútorné poji-vo medzi filozofiou a poéziou. (...) Späťosť filozofického a básnického nadania, mystiky a špekulácie, ktoré sa vzájomne dopĺňajú a umocňujú, je v dejinách ľudstva mimoriadne vzácnym javom.“

Tá VÝSTRAHA Vjačeslava Ivanova, ktorú citujem v článku o Komorovskom (Viera a život 2012, č. 3, s. 64: „Katastrofa Ruska by bola katastrofou celého sveta“) mi zrazu – ako blesk! – pripomenula dva párne texty (Gogola a Hviezdoslava)

v knihe „V dotyku s Pavlom Straussom VI.“:

*On, obor, kde sedí, tam predná sveta os.
Daj pokoj, panstvo, neklň pohoniča,
by dajak nevoľnal dnu v priepasť s tebou
voz!*

(6. apríl)

Intenzita vnímania stvoreného sveta = intenzita strachu zo smrti, zo zániku, aký sa prejavil u Straussa už v rannej mladosti (porov. jeho slová: „Ako trinásť-ročný som si začal písať denník. Prvá veta bola výrazom strachu pred smrťou, a keď sa zachová tento denník, uniknem úplnému zániku“ – Kolíska dôvery).

Ten strach, ktorý nájdeme aj v Hviezdoslavovej skladbe „Kolkorázkolvek už čo zrelý muž...“:

*Tak spieval som ju, lkajúc traslavo,
úpejúc: jakbych v tomže okamžení
mal zo svetlého sveta dejšťa
do podsvetovej prepadnúť sa tmy.*

*Či nebolo by lepšie bývalo
sa nenarodiť, nevyjsť z ničoty
neznámej, obojetnej, neciteľnej,
a preto iste blahu podobnej...*

Táto skladba P. O. Hviezdoslava – popri mnohých iných – môže byť skvelým dokladom toho „špecifického videnia pravdy“, toho „vnútorného poji-va medzi filozofiou a poéziou“, o ktorom hovoril S. N. Bulgakov.

Vôbec je čosi symbolické v tom, že sa mi tá skladba dostala do rúk pred spaním na Zelený štvrtok – v čase keď akoby smrť popierala všetku krásu života...

*Nie drsná protiva to? odpor? rozpor?
pohoršujúci výsmech osudu?
Och, vzbura v duši, akej nevzniká
za leta hoďas najhorúcejšieho;
nevole výbuch! mdloba nevlády!...*

Onoho problému „básnického videnia pravdy“ sa dotýka aj L. Šimon v článku „Dotýkať sa slovom toho, čo treba spať“ (Katolícke noviny 2012, č. 14/15, s. 18-19), venovanom poézii Rilkeho. – Čo tu Šimon hovorí o preklade poézie Rilkeho, sa raz iste povie aj o preklade poézie P. Straussa.

Jozef Tóth v pamätnom článku „Traja Pavlovia“ (Listy PS 11 (2009), s. 3-4) pripodobnil Pavla Országha i Pavla Straussa k sv. Pavlovi... V Hviezdoslavovej skladbe „Na pamät“ (stých narodenín A. Sládkoviča) nájdeme tomu potvrdenie:

*Ba odo mňa zvlášte
ti češ i chvála, vďaka, sláva, ty
príkladný vzore, vzorný príklade,
mi zasvitnuvší kedys' - bludárovi,
jak Šavlovi – ak voľno porovnať –
poblúďilcovi v ceste do Damašku...*

Kolkokrát hovoríme o OBRÁTENÍ – a málo si pritom uvedomujeme, že tým čarovným prútom, spôsobujúcim obrátenie, je Láska. – To ona dokáže „...zhriať srdce na ten stupeň citomeru“, o ktorom hovorí Hviezdoslav – natolko, že sme „nesklátiteľní krásy ctiteľia: / bár pokryli nás chladné šediný...“

(7. apríl – Biela sobota)

Ráno – s Paľkovou Eucharistiou („Eucharistia očami konvertitu“, Mozaika nádeje) -pred Oltárnou Sviatosťou...

Ako sa tie dve veci u Solovjova (i u Hviezdoslava) krásne spojili: 1. „pozitívne zjavenie naozajstného náboženstva“; 2. ktorého nositeľom má byť „iná historická sila“.

(To „naozajstné náboženstvo“ je – v najhlbšom zmysle slova – Straussova „Eucharistia očami konvertitu“.)

Ak to prvé má byť obsahom nastupujúcej NOVEJ EVANJELIZÁCIE – tak je jasné, že sa ona nedá uskutočniť, ak sa Západ neobrátí k „novej historickej sile“.

Za raňajší veľkonočný „kúpeľ“ som sa Paľkovi odvdáčil článočkom do Porubských novín: „Dvaja priatelia: Rúfus a Strauss“.

Stopy po čítaní Straussovej Eucharistie som našiel aj v knižočke „So Straussom – po Straussovi I.“ (z 22. júna 1994). Zaujímavé, že vtedy som ju „vzťahoval“ na celú slovenskú inteligenciu – dnes ju vzťahujem iba na seba.

Tam som napísal: Esej „Eucharistia očami konvertitu“ je napísaná nadprirodzeným spôsobom! To je krst, ktorým má slovenská inteligencia prechádzať *povinne*. Slovenský klérus! Ako je možné, že je táto Straussova esej pol storočia v takom tieni?

Straussova Eucharistia a Hviezdoslavov Nový svet!

„Najumeleckejší výkon duše!“ (P. S.)
„Ha, už sa rozvíja
nebeská svetla lalia...“ (P. O. H.)

Politika je droga. – Poslanci! Čo je to za usľachtilé poslanie, že musíte kvôli tomu skladať prísahu?

(9. apríl – Veľkonočný pondelok)

Nádherné snečné veľkonočné ráno!
– Síce studený východný vietor a jeden stupeň pod nulou, ale to slnko! To slnko!

Komu robí dobre robiť dobré, toho sa treba pýtať nie čo robil zlé, ale dobré!

Staroba nie je príčinou upadnutia ducha, ale úpadok ducha je príčinou staroby.

(10. apríl)

Páter Porubčan ma navracia k známemu ľudskému nároku: „Čože by som nenadával a nepreklínal, keď mi tak strašne ublížili?“ – „Nikdy nikomu nebolo tak ublížené a nik nebol tak nevinný ako tento ukrižovaný. A on má na srdci miesto pomsty len starosť, aby bolo všetkým odpustené, aby tí, ktorých miloval, nezostali sami.“

Biela sobota tejto našej doby: – „Bolesť a smrť nie sú popretím šťastia a života, sú len jeho vystúpením do vyšších polôh“ (Porubčan). – Touto vyššou polohou má byť „model spoločnosti hodný veľkoleposti človeka“. (Počujete, Daniil Andrejev?)

Porubčan podporil môj „zámer“ dať smrti nové meno: „Odteraz sa musíme zbavovať hororu, s ktorým sme spájali vo svojej fantázii záhrobie.“ – Tento Porubčanov „najväčší objav vo výskume života“ treba opakovať pri každej rozlúčke so zosnulými...

Z dnešného listu prof. Mikuláška: „...Děkuji za vše, co mi posíláte, pane Julo, všechno, co píšete, dýchá porozuměním a povzbuzením k přemýšlení. Neměl jsem takové štěstí v životě jako Vy, když jste se setkal s P. Straussem, ale jsem rád, že jsem v závěru mého pobytu na světě potkal Vás, vzácného, vnímavého a laskavého člověka s úpřimným srdcem...“

Dnes som „Poznámky k odkazu Jána Komorovského“ poslal pani Komorovskej. – V závere listu sa mi spojili slová Benedikta XVI. o potrebe „budúcich modelov spoločnosti hodných veľkoleposti človeka“ s Komorovského veľkou túžbou po takej spoločnosti.

Téma, ktorú by bolo treba rozpracovať zvlášť.

Ó, aký úžasný – dosiaľ mnou asi prehliadaný – sonet mi ponúkol Hviezdoslav – v trojici sonetov „Opřcha listie lipy, spadá dolu...“ – Veď je to priamy obraz toho ROZČESNUTIA Slovanstva, o ktorom hovorí prvá fáza Dostojevského prorocstva! Veď tak sme prijali tú vy-túženú slobodu:

*Keď svoboda, ať voľná korisť, zisk!
Zavrhli všetko, i vďak v pekla ruchu:
do srdca spásy zatínajú pysk –
Hľa, Kolláre! Vztek proti tvojmu duchu!*

To je OBJAV, ktorý raz bude treba zverejniť! – Veď ktože je SRDCOM SPÁSY, ak nie Kristovo Rusko!

Do ruky mi prišiel lístok s Rúfusovou *absolútnou definíciou lásky*:

*Tak to je láska:
dláto sochárovo.*

*A kameň, ktorý za život
neriekne ani slovo,
odrazu spieva.*

A Straussova „definícia“ Lásky – Eucharistie: „Eucharistia je Božie dlátko, ktoré z nás oddlabáva našu náhodnosť, až z nás zostane iba Kristus. Zoblečie nás načisto, aby sme boli ozaj pripravení obliecť si Krista.“

Prišiel mi do ruky lístok, ktorý ma úpenlivo poprosil: – Odlož si ma k tým Benediktovým slovám vyššie – veď som o tom istom! – „Dochádza ku kultúrno-duchovnému paradoxu. Zo systematického zriekania sa evanjeliového posolstva sa stal čisto rozumový výplod ducha, mravov a premýšľania, ktorý ale nakoniec dôjde na svoj pôvod a z celosvetového antikresťanstva dôjde, vďaka „podfuku Ducha svätého“, k pôvodnému presvedčivému prameňu z pôvodných duchovných zdrojov znovu vyvierajúcich večných právd. – Ak nebude budúci svet kresťanský, nebude ho vôbec. Stála obmena privedie svet „ad fontes“ (k prameňom), do blízkosti Kristovej. Dejinné prevraty budú duchovné prívraty.“ (Pavol Strauss)

(12. apríl)

Včera sa mi zaujímavovo stretli na stole dve veci:

1. Záznam zo staršieho zošita, kde si spomínam na jednu návštevu v Nitre – a na Maňkin povzdych: „Veď ten večne sedel v tej izbe a čosi čítal alebo písal. Deti sa báli k nemu vojsť, a ja tiež, hovorila som mu, že ty si ani neuvedomuješ, aký odmietavý pohyb urobíš, keď vstúpim dnu, že sa bojím vôjsť.“

2. A Hviezdoslav, ktorý sa mi otvoril na básni „Ani netaj ani nezakrývaj...“, kde sa dojímavovo opakuje:

*Lebo ja viem, ač som skromná žena,
že to nenie semä planej trávy,
čo len tupí, znešvaruje záhon...*

Lebo ja viem, ač som slabá žena,

čo ti zvieria v duši, nenie žiadosť
obyčajná, nízka, sestra hrudy...

Lebo ja viem, pozorlivá žena,
viem, jak šťastný, šťastný vtedy práve;
nuž nemeškaj – lampa už, hľa, svitla
jagotave – krídla rozpni, drahý...
-Dočkám si ťa v smutnej komôrke...

(13. apríl)

Rúfusov „Tichý plač srdca“ je plačom
nad tým, o čom hovoril Dostojevskij: že
skôr, ako by sme sa dozvedeli o svojom
poslaní, vrhneme sa do cudzieho koša-
ra:

Hej, horí ohník, horí.
A my tu pri ňom, chorí.

Čím chorí? Čomu na vine?
Ak vôkol vetria, že im patríme?
Choré sú dejiny?
Alebo my sme chorí,
ak nás v nich tušili,
jak dravce možnú korist'?

Straussovo kolísanie medzi „Nech si
ma nechcú!“ a „Ja chcem byť vyslyšaný!“
– je nádherne vyjadrené v Hviezdoslavo-
vej básni „Som sirý hlahol volajúceho na
púšti...“.

(16. apríl)

Mám vzácnu návštevu. Po rokoch
ku mne znova prišiel Jean Guittou v po-
dobe nádhernej knižočky „Otvorené do-
pisy“. (Vďaka, otec Tkáčik!)

Tá, na poctu ktorej je knižočka na-
písaná, mu hovorila: „Po celý svůj dlouhý
život jste mnoho psal. Činil jste tak proto,
abyste vyložil své myšlenky, abyste se po-
kusil přesvědčovat. To, co od Vás chci teď,
je něco úplně jiného: jde o to, abyste se
nám svěřil s důvěrnými věcmi.“

V podstatě po Vás chci, abyste neplnil
žádný úkol, nehrál žádnou roli. Prosim
Vás, abyste byl sám sebou. – Často jste
citoval heslo kardinála Newmana: Cor
ad cor loquitur, srdce k srdci promlouvá.“
A dodala jste, že to je právě to, co by měl
každý člověk dělat, když promlouvá k dru-
hému člověku.“

Neraz som sa navracal k myšlienke,
či sme ešte nie „len na krajíčku“ – a tu ju
nájdem v takejto závatnej podobe: „Jsem
ve věku, kdy člověk konečně uniká ze své
kobky, kdy vidí útek galaxií, kdy si klade
tu nejméně řešitelnou otázku, onu pro
tvora podléhajícího času nejvíc vzrušující
otázku: **Stojím na konci, či na počátku
světa?**

Uzavírá se jedna éra. Zrychlení dějin je
pronikavější. Vše se řítí k jakémusi posled-
nímu, osudnému a stále bližšímu okamžiku.

ku. – Má to být konec a pak nový začátek?
Jsem já poslední? Jsem první člověk?“

Moji drahí, moji drahí!
„A v „obcování svatých“ jsou rozdíly
zrušeny. Nepřítomní v nás přebývají a
často jsou přítomnější než živí. A nevtí-
ravě nás připravují na ten vyšší život,
kam nás předcházejí“ (Guittou).

(20. apríl)

Tak sme sa stretli so Straussom
v Kultúre č. 8, s. 6-7! („S Pavlom Straus-
som v jubilejnom roku 2012 – Január.“)
– Musím sa priznať, že som s tým spo-
kojný. Názorne sa potvrdilo moje dávne
presvedčenie, že netreba nič, iba zobrať
nejaký úryvok zo Straussa, a vyzdvihnúť
ho hore na dlani...

A čo ma dvojnásobe teší: že tu tak
zaznel Hviezdoslav!

Znova sa mi navrátilo pokušenie
pripraviť pokračovanie toho „Jubilejn-
ho roku s P. S.“ – v nádeji, že tá prvá časť
vyvolá taký hlas, že si pokračovanie vy-
žiada sama.

(23. apríl)

Patriť do „spoločenstva, v ktorom
má byť raz dovŕšený vesmírny vývoj“
(Porubčan) – to je závať nad závrate!

Listujem „So Straussom – po Straus-
sovi I.“, a pán Pašteka svojou úvahou
o Straussovi ako mystikovi (s. 21) mi
okamžite vybavil, čo hovorí o mystikoch
Vjačeslav Ivanov v našej Kultúre č. 8, s.
6.

Zaujímavé. Posledné dni prenikli aj
do našej domácnosti internetové disku-
sie okolo „Teologického fóra“. – Prudko
sa mi pritom zažiadalo zacitovať celé pa-
sáže zo Straussa, ktoré sa do tých debát
priam prosia. Ale to by som musel preko-
nať moju averziu k internetovej komuni-
kácii, čo nedokážem...

V tejto chvíli mi znova prišla pred
oči „závratná myšlienka Vjačeslava Iva-
nova, ktorú sa mi žiada vzťahovať aj na
Pavla Straussa“ (ako hovorím v spomína-
nej Kultúre) – a ktorá presne vystihuje to,
prečo sa mi žiadalo viesť Straussa do
tých internetových debát: „Myšlení náro-
da nepřestává v podobě milionů mystiků
kovat duchovní meč, jenž musí odtnout
vše, co je Kristovo, od toho, co je vůči Kris-
tu nepřátelské.“

(25. apríl)

To bude nádherne objatie Slovákov
a Rusov, keď sa o 200 rokov Rusi stanú
takými, ako Puškin, a Slováci takými,
ako Pavol Országh!

(26. apríl)

Pri tých nekonečných a nechutných
handlovačkách o tom, koho má vyniesť
na čelo národa politický zápas, by sa mi
žiadalo s Ivanom Iljinom volať: „Vy sči-
tajete, čo persona (tá a tá) vyše Rodiny
i čo my imejem pravo terzať Slovajku
iz-za toho – že sa neviete dohodnúť, kto
je akého postu hodný?“

(28. apríl)

Náhodou som siahol po knižke Pav-
la Matejoviča Ivan Kadlečík (z r. 2001).
Tam som sa dozvedel, že v Kalligrame
existuje edícia Váhy, ktorej editorom je
Peter Zajac, že v nej vyšli a pripravujú
sa také a také knižky (ktovie, koľko ich
za 10 rokov od tých čias vyšlo) – ale ani
Straussova storočnica nestačila na to, aby
niekto v Kalligrame na Paula Straussa
pomyslel.

V práve dokončenom príspevku do
Kultúry hovorím aj o aplikácii podob-
stva „Poznáte ich po ovocí“ – podľa toho,
či ovocím je SKLAD alebo ROZKLAD.
– A patriach Kirill v prejave, ktorý sa mi
práve dostal do rúk (Russkij mir, Apríl
2012), hovorí: „Prečo by sa raz nemohol
urobiť taký prieskum: koľko percent máme
pseudo- a antikultúry, a oproti tomu koľko
kultúry, ktorá dvíha ľudskú osobnosť. Ved'
všetci dobre vieme, odkiaľ sa vzalo slovo
„kultúra“ – od slova „kultivovať, pestovať“.
A o pestovaní čoho ide? Samého seba,
svojho vnútorného sveta. Tak by sa zistilo,
aké percento relácií je venované tomu, aby
sa človek intelektuálne, duchovne a este-
ticky dvíhal, a aké tomu, aby sa to všetko
rúvalo a nahrádzalo, ako som už hovoril,
pseudokultúrou.“

(31. apríl)

Staromódny Pavol Strauss! – Ale ak
chcete byť moderní, nemáte inej cesty,
ako ísť za ním: „Ak sa niekedy niekomu
javí Ježišovo Posolstvo ako prežitok, tak
to len preto, že sme v ňom zanedbali túto
dynamiku rastu, uspokojili sme sa s tým,
čo z neho pred stáročiami pochopili iní,
a tým sme sa uzavreli pred Duchom, ktorý
nám chce zjavovať jeho nové hlbiny“ (Po-
rubčan).

Hneď som si spomenul na Strausso-
vo „dlátko Eucharistie“, keď čítam slová:
„On každú ratolesť, ktorá na mne nepriná-
ša ovocie, odrezáva, a každú, ktorá ovocie
prináša, čistí, aby prinášala viac ovocia“
(Jn 15, 2).

(Poznámka. Prvé dve časti cyklu „S Pavlom
Straussom v jubilejnom roku 2012“ boli uverejnené
v Kultúre 2012: Január – č. 8, s. 6-7; Február – č. 13,
s. 6-7.)

Za profesorom Jánom Komorovským

K úmrtiu 20. 3. 2012

Moje stretnutie s profesorom Komorovským

„Dobré i zlé a ťažké situácie životné boli nutné, aby sa došlo, kde sa došlo. Všetky stretnutia a blízkosti neboli náhodné, ale boli sme k nim privedení. Všetky pojaté myšlienky tiež.“

(Pavol Strauss)

S profesorom Jánom Komorovským sme sa prvý raz stretli zoči voči (ak ma pamät neklame) 24. januára 2001 vo vlaku z Leopoldova do Nitry; obaja sme – z rôznych strán – cestovali na slávnostnú prezentáciu knihy Pavla Straussa *Človek pre nikoho* (Vydavateľstvo DAKA) v štúdiu Divadla Andreja Bagara.

Už som bol ponorený do čítania dákej knižky, keď do dverí vstúpil vysoký muž a sadol si mi naproti. Pravdaže, nepoznal ma, a tiež vyťahoval čosi na čítanie z aktovky. Dovtípil som sa, o koho ide (predtým sme si už vymenili listy), prekonal som ostych a oslovil som ho. – O čom sme potom až po Nitru, nevíšmajúc si okolie, debatovali, nedokážem si po rokoch vybaviť. Našťastie sa mi z cesty do Nitry aj z nitrianskych dojmov zachovali v Zapisníku záznamy, ktoré nám – spolu so zachovaným mojím následným listom Komorovskému a s jeho reakciou na môj list – umožnia vybaviť si atmosféru týchto dní. A zároveň nám pomôžu sprítomniť si osobnosť tohto nášho veľkého súčasníka a blízkeho priateľa a súputníka Pavla Straussa, ktorý nás nedávno opustil (20. marca 2012).

(23. január 01)

Ukázalo sa, že zajtra v Nitre na predstavení Palkovej knižky bude treba niečo povedať, tak sa musím prichystať.

Je zaujímavé, že deň pred opísaným stretnutím vo vlaku sa mi Straussova Tesná brána otvorila na zázname, ktorý akoby predznamenal to naše stretnutie: „Ide o to, aby ľudia na rôznych miestach fyzicky i v duchovnom zameraní nekompromisne sledovali svoju individuálnu líniu. Len tak potom prinesú oplodňujúce nové impulzy pri občasných stretnutiach. Lebo z intenzívnych dištancií vznikajú produktívnejšie blízkosti ako z blízkostí vulgárnych a neprestajných (podč. J. R.). – Teda nie splendeeed isolation, ale intenzívna práca na sebe a so sebou – za všetkých.“

(24. január 01)

Z cesty do Nitry. – Vo vlaku si pozerám 4. číslo Kultúrneho života, a z neho sa dozvedám, že František Mikloško, ktorý je tu na fotografii s vysoko v pravicu vyzdvihnutou Tatarkovou knihou *Navrávačky*, bol krstným otcom tejto knihy, ktorú 17. jan. 01 pokrstili v „zaplnenej sále bratislavského Českého centra. Prezentácia sa konala za podpory Kruhu priateľov českej kultúry“.

Som zvedavý, či v Prahe nejaký Kruh priateľov slovenskej kultúry v zaplnenej sále nejakého Slovenského centra pripraví takúto prezentáciu knihy P. Straussa („Človek pre nikoho“), ktorý v Prahe vyštudoval a zakorenil tu natrvalo svojím bratom Jurajom. – Odčinila by sa tým smutná skúsenosť tohto brata na slovenskom veľvyslanectve, keď žiadal o slovenské štátne občianstvo. (Blížšie o tom pozri Listy PS 4, s. 7.)

Vôbec: tento fakt stojí za zafixovanie. V tom istom čase vychádzajú na Slovensku dve knihy dvoch najvýznamnejších vnútorných disidentov (Tatarku a Straussa). Porovnanie týchto diel a spôsob ich uvedenia na trh mnohé napovedá o nepomere hodnôt, aký na Slovensku panuje a ktorý sa intelektuálnou smotánkou horlivo fedruje.

Už som v hosťovskej izbe v divadle A. Bagara. – Beseda, ktorá trvala skoro plné tri hodiny za veľkej účasti ľudí (200?) sa skončila, a ja som, ako obyčaj-

ne, zostal úplne vyprázdnený. – Ale to je v poriadku. *Dobrá vec sa vydarila.*

(25. január 01)

Andrej Červeňák včera nadhodil zaujímavý tému. Požiadal (údajne) kolegov filozofov, aby mu svojim pojmovým aparátom vymedzili, v čom spočíva fenomén Strauss. Po istých pokusoch to vzdali: ich spôsobu uchopenia skutočnosti sa Strauss nepoddáva. – To isté skúsil s literárnymi vedcami – a s takým istým výsledkom.

Vyvstáva otázka: kto je teda vlastne schopný uchopiť Straussa? – Andrej nechal túto otázku otvorenú. (Ten paradox: vyhlasujeme, že sa literárnym vedcom Strauss nepoddá, a tam vystupovali sami literáti; ani jeden – napríklad – teológ. A bol tam ozaj aspoň jeden z nitrianskych kňazov? Podľa tety Márie nie.)

V noci sa mi poskladala taká odpoveď. Ten, komu sa Strauss poddá, je BĀSNIK. – Básnik v najvyššom zmysle slova, miláčik MŪZY, teda POÉZIE.

Paľko neraz hovorí, že poézia je vo všetkom, aj v tatranskom brale, aj v atome... Poézia je teda tá druhá tvár nám neviditeľného sveta – tá jeho tvár najskutočnejšia. – Strauss sa poddá tomu básnikovi, ku ktorému sa svet obracia touto poetickou stranou (ako sú Rilke, Pasternak, Cvetajevová...). Pravdaže, ako je Strauss vzácny, tak je aj taký básnik vzácny. Pritom je jasné, že tu môže ísť o Básnika, ktorý nikdy nenapísal jediný verš. Je jednoducho *mystick*.

Včera som hovoril aj o tom, že „človeka pre nikoho“ si ja prekladám ako „človek pre III. tisícročie“. – Pritom som spomínal, že ako bol posunutý začiatok 20. storočia (Pasternakova Lara), tak sa možno aj začiatok 21. storočia posunie niekedy na rok 2012, na rok stého výročia Straussovho narodenia!

Bude to chvíľa, keď všeobecne nastane pocit, že sa všetko od základu zmenilo. Keď bude **všetko nové**, ako hovorí Paľko vo svojom proroctve z 1. januára 1951. („Všetko tvorím nové.“) – A to bude ten pravý Straussov čas, čas, keď prestane platiť „Človek pre nikoho“...

Teraz ráno som si na chvíľočku otvoril knihu Vladimíra Solovjova *Rusko a univerzálna Cirkev*, ktorú mi včera venoval Komorovský. Michaela Moravčíková začína svoj predhovor ku knihe mottom – slovami Pierra Teilharda de Chardin, ktoré mi okamžite pripomenuli ten včerajší rozhovor: „Som čoraz väčšmi presvedčený, že **niečo veľké sa rodí v srdci cirkvi. Niečo, čo svojou nákazlivou mocou obráti zem.**“

To je nádherné!

(26. január 01)

Po návrate z Nitry som našiel doma pekný list Juraja Straussa z Prahy – žiada sa mi ho prepísať:

Milý Julko,

veľké prekvapenie mi pripravil Jožko, keď mi poslal Palkovho „Človeka pre nikoho“. Už som sa dal do čítania a znovu prežívam ten náš spoločný život v detstve a za štúdií. V každej vete čísi duch jeho životnej filozofie. Ale len útržkom odhaľuje tie konkrétne spomienky našich spoločných zážitkov v Mikuláši. No pri pohľade na obal knihy s montážou fotografií sa mi priam srdce rozbúšilo. Som zvedavý akú recenziu kniha obdrží.

Julko, ďakujem Ti za predvianočný pozdrav s Palkovým Vianočným príhovorom a s jeho poéziou. Ty na mňa nezabúdaš. Vážim si toho. (...)

20. 1. 01

Sú priatelia, z ktorých sa ti nemôžu stať nepriatelia, keby ako chceli. – A sú priatelia, z ktorých okolnosti môžu spraviť tvoje najväčšie nepriateľov.

(27. január 01)

K listu Marty Toningerovej bola priložená pohľadnica s vinšom: „...K blížiacemu sa slnovratu (ktorý je už na obzore) Ti prajem dobré zdravie, kúsok ľudského pochopenia na každý deň – a **nevýčerpateľnú chuť sledovať myšlienkové pochody tých, ktorí Ťa bytostne oslovili.**“

Marte hneď balím Palkovu knižku.

Druhý dlh: píšem list Jankovi Komorovskému – reakcia na naše stretnutie vo vlaku z Leopoldova do Nitry – a prikladám mu rad materiálov od Daniila Andrejeva:

Janko!

(Akosi sa mi v tomto liste nedarí vykať.) Nie je vylúčené, že som do Nitry musel cestovať hlavne preto, aby sme sa my dvaja stretli, a aby som do ďalších povolaných slovenských rúk „potisol“ Daniila Andrejeva.

Pochopíš, že jeho dve knihy, ktoré vlastním, sa mi nežiada vypustiť z rúk: 1. Roza Mira (Metafilosofia istorii). Moskva, „Russiko“, 1991. 2. Russkije bogi (Stichotvorenija i poemy). Moskva, „Sovremennik“, 1989. Dúfam, že v Bratislave sa to dá zohnať. (Ak nie, sem-tam by som dačo skopíroval.)

Neraz sa čudujem, že „špidlíkovci“ (aj Tenace) nezahrnuli, nepojali myšlienkový svet a vesmír jeho vízií do svojich uvažovaní. Posielam ti z neho tri ukážky: 1. Ruža sveta... z Lit. týždenníka 94, č. 39. (Víziu Ruže sveta rozhodne treba kon-

frontovať s víziou „univerzálnej“ Cirkvi.) 2. Poslanie Vl. Solovjova (čo Leščinský do Verbumu neprijal). 3. Kópiu záverečnej časti Ruže sveta – jeho vízia poslednej kataklyzmy.

Pomaly si nachádzam „mizierky“ pre vníkanie do knižiek, ktoré si mi nechal, a cítim sa ako malý žiačik, ktorému však múdrosť tohto učiteľa nehasí dychtivosť po poznaní jeho sveta.

Závidím Ti stretnutie s Michelinou Tenace; ak mi dáš adresu, možno sa jej odvážim niekedy napísať.

Ešte jedno pripomenutie: mal by si spomienky na Palka položiť na papier. Čo sa tomu, kto to prežil, zdajú len také maličkosti, z hľadiska tretej osoby (ako som bol pri počúvaní ja) sa to všetko nespierne zvýznamňuje.

Čo je nádhernej roboty vôkol!

Uprimne si Ťa pozdravuje Julko R.

Len čo som si spomenul na Tvoje slová o Rusku, hneď sa mi zažiadalo, aby si si prečítal moje „Od Kaina k Ábelovi“ z Viery a život, 2001, č. 1.

27. január 01

Spomienka na Nitru. Chutná bola teta Mária, keď sme po bezvýslednom hľadaní rukou-pisu „Sme mocnejší než čas“ (nenašli sme ho) – zasadli k stolu, umorení toľkými Palkovými „pisačkami“ – a ona si povzdychla:

„Veď ten večne sedel v tej izbe a čosi čítal alebo písal. Deti sa báli k nemu vojsť, a ja tiež, hovorila som mu, ty si ani nevedomuješ, aký odmietavý pohyb urobíš, keď vstúpime dnu, že sa bojím vojsť.“

(Odbočím. Stalo sa, že pri čítaní tohto textu vyššie mi prišla do rúk Hviezdoslavova báseň „Ani netaj, ani nezakrývaj, / nezháňaj sa po mdlých výhovorkách...“ (Zobrané spisy básnické II, s. 211n.) – Odporúčam čitateľom si ju – práve pri tejto príležitosti – prečítať.)

Zaujímavé: cítim potrebu zachytiť si stretnutie a spoločnú cestu s Komorovským vo vlaku z Leopoldova do Nitry – stále mám pocit, že ak to nezapišem, niekam to uletí, ako by sa ani nebolo stalo. – A súčasne: akože sa to dá zapísať?...

„To je len v Rusku možné!“ – píšem si na okraj príhody, ktorú v doslove k Solovjovovi („Rusko a univerzálna Cirkev“) spomína Komorovský.

Roku 1970, pri 70. výročí smrti Vl. Solovjova sa v Moskve v jednom byte zide dvanásť ľudí, ktorých v zrelom veku rôznymi cestami priviedol ku kresťanstvu Solovjov. Pravoslávny kňaz odslúžil

panychídu, počas ktorej stála na stole fotografia Vl. S. v kúdole dymu z kadidla. Odznelo päť prednášok, rozprúdila sa diskusia. Všetci cítili, že je tam s nimi prítomný aj jeho duch. Michail Aksionov-Mejerson, na byte ktorého sa to stretnutie uskutočnilo, si spomína:

„Prítomným sa zdalo, že sa tu odohráva čosi významné, že táto panychída spojená s prednáškami v súkromnom byte, usporiadaná mladými ľuďmi, ktorých rodičia, vychovaní v tridsiatych rokoch, pravdepodobne ani nepočuli meno Solovjova, akoby znamenala filozofov návrat do vlasti po polstoročnom ideovom vyhnanstve.“

Veď také isté polstoročné ideové vyhnanstvo postihlo aj Pavla Straussa!

– Ako často ja hovorím, že Palko je stvorený pre to, aby priviedol slovenskú inteligenciu – v zrelom veku! – ku Kristovi. – Tých mladých inteligentov, ktorých rodičia meno Straussa vôbec nepočuli!

(Ohláša sa mi k tomu, čo som napísal v recenzii Solovjovovho Židovstva... Že Strauss je slovenský Solovjov.)

Naozaj je čosi symbolické v tej zhode: že sa tak stretli v tom istom čase prezentácia Straussovej knižky a vloženie tohto Solovjova Komorovským do mojich rúk.

(Skončilo sa to „Dodatkom“ k listu Komorovskému, z ktorého vyberám):

„Zatúlala sa mi do rúk miniatúrna Prišvinova knižočka „Počti každaja ľubov' načinajetsia rajem“. Chcem Ti zacitovať z nej zápis hlboko súzvučný so Smyslom ľubvi Vl. Solovjova: „Dumal o ľubvi, čo ona, konečno, odna, i jesli raspadajetsia na čuvstvennuju i platoničeskuju, to eto kak raspadajetsia samaja žizň čeloveka na duchovnuju i fizičeskuju: i eto jesť v suščnosti smerť.“

Práve preto musí v slovenčine vyjsť „Smysl ľubvi“, lebo rozčesnutí (a teda vlastne mŕtvi!) ľudia nemôžu stvoriť živé vsejedinstvo. Niet inej cesty k jedinému ľudstvu, ako skrze jediného (jedno telo a jeden duch!) človeka. Z jedincov, čo budú obrazom jednoty Sv. Trojice, sa stvorí jednotný svet, ktorý bude nádherne zrkadliť Božskú Jednotu, na podobu ktorej bol stvorený.

(Aký musím byť vyhladnutý po súzvuku, keď nemôžem prestať.) J.

Budem najbližšie roky žiť v perspektíve: 1. Straussovho 90. výročia narodenia a 60. výročia krstu (2002) ; 2. Solovjovovho 100. výročia narodenia (16. 1. 2003) a súčasne 130. výročia narodenia M. M. Prišvina.

(28. január 02)

Tej pošte, ktorú posielam Komorovskému, by som sa ako adresát veľmi po-tešil.

Píšem list Leščinskému s návrhom na vydanie vo Verbume: 1. Strauss: Sám za sebou (už dávno tu leží); 2. Komorovského prekladu Solovjova Zmysel lásky.

(29. január 01)

Včera na omši sa mi zezdalo symbolické, že tesne po Straussovom večere v Nitre zazneli Jeremiášove slová – ktoré symbolizujú aj Palkovo poslanie a jeho osud: *Za dní kráľa Joziáša Pán prehovoril ku mne takto: „Skôr ako som ťa utvoril v matkinom lone, poznal som ťa; a skôr, ako si vyšiel z neho, som ťa posvätil; ustanovil som ťa za proroka národom. Prepáš si teda bedrá, vstaň a povedz im všetko, čo ti prikazujem! Nezlakni sa ich, aby som ti nenahnal strach pred nimi. Ja ťa dnes urobím opevneným mestom, železným stĺpom a bronzovým múrom proti celej krajine, proti kráľom Judey a jej kniežatám, proti kňazom a ľudu krajiny. Budú proti tebe bojovať, no nepremôžu ťa, lebo s tebou som ja, hovorí Pán, ja ťa zachránim.* (Jer 1, 4-5, 17-19)

V novom ročníku Katolíckych novín sa začala rubrika „Deň s myšlienkou“ – sedem myšlienok na týždeň. – Zatiaľ som Straussa medzi nimi nenašiel a bojím sa, že by tak mohlo byť až do konca roka. – Po čase mi prejde trpezlivosť a ozvem sa im.

Komorovskému som zdôrazňoval potrebu vydať preklad Zmyslu lásky tým, že bez prekonania rozčesnutia človeka, bez celistvého človeka sa nemôže všejednota vytvoriť. Znova mi to zišlo na myseľ, keď v jeho doslove k Solovjovovi (Rusko a univerzálna Cirkev) čítam:

„Sofia najprv vytvára jednotu neorganického sveta, potom sveta organického, a korunou tohto procesu sa stal človek, prirodzené ohnivko medzi Bohom a materiálnym bytím, presadzovateľ všejednotiaceho božského princípu do živej mnohosti, usporiadateľ a organizátor kozmu, Boží spolupracovník.“

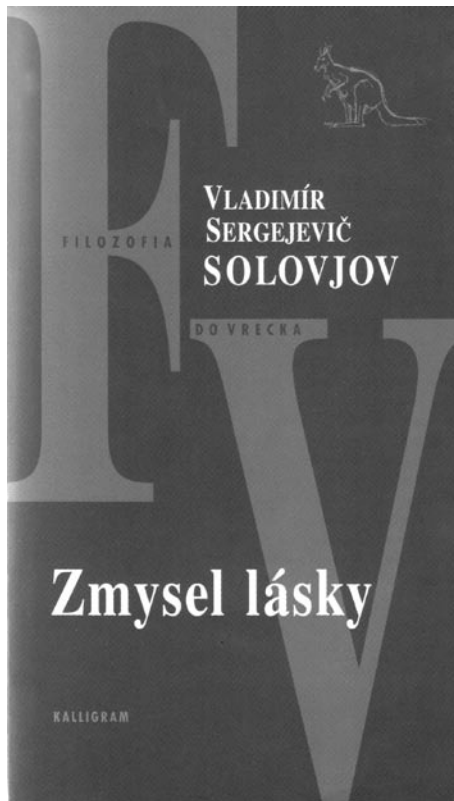
Ako by ten, ktorý je stvorený na túto úlohu, nemal byť na obraz Boží celistvý a jednotný („Ja v Tebe a Ty vo mne“)?

V predvoji ľudského ducha idú tí, čo najviac pokročili v „celistvom poznávaní celistvého bytia“ – píšem si na okraj Komorovského slov: „N. Losskij vidí v prácach Vl. Solovjova zreteľne vyjadrenú črtu, charakteristickú pre celú originálnu tvorbu tvorcov ruskej náboženskej filo-

zofie, teda aj pre samého Losského, totiž hľadanie celistvého poznávania celistvého bytia, z čoho vyplýva konkrétny charakter ich svetonázoru.“

Doma ma čakal PRIORITY list (tak sa teraz bude volať expres?) od Martina Jančušku z Viedne. Reaguje hneď po návrate z Nitry – a okrem iného slovami:

„Na ceste do Viedne ma napadla myšlienka – keby sa niečo podobné udialo vo Viedni s rakúskym občanom Straussovho formátu, bol by tam prítomný kardinál a najmenej desať kňazov. Nevie, či medzi prítomnými bol kňaz, ale určite tam mal prehovoriť. Už je pozde. Ľutujem, že ma to napadlo až po stretnutí. Nepovedal by som takí sme my Slováci, ale takí sme my organizátori. Chýbajú nám skúsenosti, alebo žeby sme sa učili pomaly?“

+ + +

Na moje zásielky reagoval Janko Komorovský listom z 11. februára 01:

Julko,
som rád, že si prejavil iniciatívu a začal si mi tykať. Vo vlaku na ceste do Nitry som to mal na mysli, ale potom sa to medzi rečou zahovorilo. Keď sa s niekým duševne zblížim, mám automaticky nábeh na tykanie. Aj tento raz v rozhovore s Tebou som si mimovoľne „zatykal“, potom som sa zbadal. Naše stretnutie bolo vyslovene providenciálne. Už som sedel v inom vozni, keď ma zrazu čosi pochytilo a šiel som si po-

hľadať miesto v ďalšom. Stáva sa mi to dosť často. Každé ráno sa odporúčam do Božej vôle a Duch sv. ma vedie.

Ďakujem Ti za list a xeroxy. S „Kainom a Ábelom“ som sa už oboznámil, lebo časopis Viera a život odoberám, a to od I. ročníka. Vtedy mi v ňom uverejnili môj príspevok o fenoméne svedomia, ale upravili mi ho tak, aj pisateľ referátu o časopise V. a ž. vo Verbume sa o mojom článku zmienil dosť nechválne, myslím s nepochopením, a tak som doň prestal prispievať. Ničmenej, asi redakcii pošlem kapitolu o kniežati I. Gagarinovi SJ z môjho rukopisu Postavy z dejín ruského katolicizmu. Do prešovskej Petry som poslal ponuku, ale od jej vedúceho Mgr Juraja Gradoša som doteraz odpoveď nedostal. Uvažujem ešte o košickom vydavateľstve Byzant. Nevieš, či funguje? A ako?

Predstavenie Solovjovovej knihy sa síce odbavilo v príjemnej atmosfére, ale ako jeden z hlavných bodov mi chýbala diskusia, ktorá v Nitre bola veľmi bohatá. Riaditeľka Moravčíková sa mi zmienila, že Ťa pozvali, na čo som jej povedal, že si sa mi ospravedlnil. Koniec koncov, merať takú vzdialenosť len kvôli prezentácii knihy, ktorú si si možno už stačil zhruba pozrieť a oboznámiť sa s mojím doslovom a ed. poznámkou, bolo by bývalo neúmerne efektu.

Na večierku som sa spýtal riaditeľky na adresu prof. Micheliny Tenace. Pri sebe ju nemala a príležitostne si ju vyzdvihnem v jej kancelárii. Michelina je naozaj pozoruhodná osobnosť. Pochádza z komunistického rodu. Keď mala 5 rokov, jej otca s rodinou vypovedali, a útočisko našiel vo Francúzsku. Vie strhujúco prednášať a Solovjova, ako aj celú ruskú náboženskú filozofiu miluje. Je to skvelá žiačka o. Špidlíka, a môže byť na ňu hrdý.

V Nitre som Ti slúbil, že Ti pošlem rukopis prekladu „Zmysel lásky“. Keď som si ho však po dlhom čase znovu pozrel, rozhodol som sa prepracovať ho na počítači, a tak ho zároveň pripraviť pre tlač. Pôvodne som sa totiž nazdával, že Teodora Križku uvediem ako spoluprekladateľa, keďže môj preklad som konfrontoval s jeho. Tým sa však stalo, že som s ním šiel na kompromis a na ústupky. Pritom jeho preklad, ako som Ti spomenul, je veľmi voľný a miestami nepresný. V počítači mám cca 20 strán, celý preklad bude mať asi raz toľko, čiže som v polovici. Nevie, čiže som v polovici. Nevie,

či Ti bude vyhovovať text na diskete, či máš možnosť si ho premietnuť alebo vytlačiť. Ináč by som Ti mohol zaslať jeden výťahok.

Daniel Andrejev ma svojím spôsobom zaujal, ale nemám rád, keď niekto kladie Solovjova na jednu rovinu s indickými mystikmi, čo pre mňa vždy zvažovalo ezoterikou, a dnes aj ideológiou New Age, lebo tým sa spochybňuje jeho ideovosť, špecifikum jeho filozofie vtelenia, ktorá má v dnešnom svete pre ľudstvo mimoriadny význam. Jeho myslenie je blízke židovskému svojou konkrétnosťou a materiálnosťou. Ako u Palka Straussa, a raz by som sa to pokúsil ukázať v nejakom článku, podobne ako aj Straussov ekumenizmus.

Myslím, že prv, ako by sa prikróčilo k spracovaniu Palkovho životopisu, mal by sa zhromaždiť spomienkový materiál o ňom, vrátane od jeho najbližších príbuzných, najmä pani Márie. Veľa by mohla poskytnúť Škalica s jej terajším mešťanostom, ako som usúdil z jeho vystúpenia v Nitre. V tejto veci by som mohol osloviť kolakovičovskú Rodinu, keď sa stretneme koncom marca. Dobré by bolo obrátiť sa aj na Odokienkovicov, osobitne Pavla Odokienku, ktorému Strauss bol krstným otcom, vidí sa mi, že spolu s nebohou prof. Pecíkovou.

Budeme si musieť rozdeliť prácu – kto čo od koho obstará. Jožko sa určite zapojí. Materiál sa bude musieť sústreďovať na jednom mieste, u mňa, u Teba alebo u Jozefa.

Prekvapilo ma, čo som sa dozvedel do Jožka, že obaja bratia sa len pomerne nedávno dozvedeli o židovskom pôvode ich otca. Tým viac, že to jeho tvorba dosť prezrádzala. Jožko sa s týmto faktom vyrovnal, ale jeho brat Pavol sa s tým nevie zmieriť. A predsa, aj jeho bude treba presvedčiť a dostať od neho spomienky na otca. Pani Máriu by si mohol „vyspovedať“ Ty, a to čo najskôr, lebo už má dosť vysoký vek. Ty alebo ja najlepšie vieme, čo si taký životopis vyžaduje. Na tom sa môžeme dohodnúť. Aby sme ju nemolestovali dlho. Príbuzní by totiž mohli stavať otázky subjektívne. Jedno riešenie by bolo, vydať spomienky na Pavla, ktoré by nahradili jeho životopis.

To židovské v Pavlovi som najviac obdivoval a nechápem, že to mohlo jedného z jeho synov tak rozladiť. Nevie, či to, čo som povedal na predstavení Pavlovej knihy, bolo pi. Márii „po srdcu“. Myslím, že aj iní z prítomných

v štúdiu nevedeli o Straussovom pôvode. Myslím, že v tomto ohľade som urobil dobre, keď som sa ozval.

No, napísal som toho až-až. Budeš mať čo čítať. Budeme sa musieť navzájom viesť „v evidencii“, ako hovorieval Palko. Ozvi sa! Nedaj na seba dlho čakať!

Srdečne Ťa pozdravuje

Ján Komorovský

+ + +

Poznámky:

1. Naše stretnutie s Jánom Komorovským nás prenáša do obdobia prelomu z 20. do 21. storočia, ako o tom svedčí aj záznam Zápisníka z 12. okt. 2000:

„Jubilejný rok vyvrcholil zasvätením či zverením tretieho tisícročia pod ochranu Fatimskej Matky v nedeľu 1. októbra v Ríme. Pri tej príležitosti sv. Otec povedal: „Máme možnosť svet premeniť na záhradu, alebo z neho urobiť kopu trosiek. Využiť svoje sily na dobro v medziach morálneho zákona, či podľahnúť pokušeniu povýšeneckej vedy, čo nepozná hraníc... Stojíme na križovatke!“

Čas, prorokovaný Straussom pred polstoročím, sa naplnil. Už nemôžeme urobiť krok dopredu bez toho, aby sme sa nerozhodli, ktorou z ciest tejto križovatky sa vydáme.“

Ak Ján Pavol II. hovorí, že „Máme možnosť svet premeniť na záhradu...“, nie je to nič iné ako Solovjovovo: „Krása pretvári, promeňuje stvorenie tým, že mu dáva podobu, ktorou má mať. ... Krása činí z prírody ráj a láska vytvári v človeku obraz Boží.“

2. S Michelinou Tenace (presnejšie: s jej knihou „Úvod do myslenia Vladimíra Solovjova“, Velehrad 2000) som sa zoznámil nejaké tri mesiace pred stretnutím s Komorovským. Stránky môjho Zápisníka pri jej čítaní úplne zaplesali. Vyberám pár úryvkov, blízkych našej téme:

(10. 10. 2000)

Toto dielo prichádza ku mne v prvý čas – vzhľadom na príspevok, ktorý sa chystám predniesť na seminári o Vl. S. v Nitre. Pomôže mi vyrovnat sa s úvahami nad Solovjovovým „zmyslom lásky“ v Sisákovej recenzii Etkindových „Chlystov“ (Revue svet. lit. 2000, č. 3).

Úvod Michala Altrichtera o autorke vzbudzuje zvedavosť na celý rad jej ďalších prác.

(11. 10. 2000)

Akoby na privítanie Straussovho životopisu (teda knihy *Človek pre nikoho* – J. R.) mi znejú slová Tenaceovej: „Umelecká diela nám pomáhajú hľadať a milovať pravdu tým spíše a lépe, jestli se v nich zrcadlí autorův život. Toho, kdo s jedním dechem přečte Solovjovův životopis, uchvátí jednota a krása, která z něho vzhází.“

Aj toto by som vzťahoval na Pavla Straussa (a na jeho kýžené blahorečenie): „Vyprávěním se nám otiskují obrazy a „ikonická“ podoba Solovjova dostává pevné obrysy světe.“

A čo krajšie povedať o Straussovi, ako že uňho objavíme „... znaky génia veľkého mysliteľa, človeka víry, skromného a zdrženlivého proroka, ktorý si odnesl tajemství života navštíveného milostí a propracovaného veľkým očisťovaním“.

Tenace cituje Solovjovovo presvedčenie, ktoré sa tiež – slovo za slovom – vzťahuje aj na Straussa: že „silný Bůh si volí silného člověka, schopného bojovat s ním (Israel): svobodný Bůh se zjevuje osobě nezávislé, svatý Bůh se spojuje pouze s člověkem hledajícím svatost a schopným opravdového mravního vzestupu“.

Priznám sa, že v nasledujúcich slovách Michely Tenace som videl podporu môjho dávneho presvedčenia, že KU v Ružomberku by mala niesť meno Pavla Straussa: „Mnohé instituce v Rusku si dnes dávají jméno Vladimíra Solovjova, aby tak naznačily, že Rusko v něm vidí osobnost, na něž je možné se odvolat při obnově intelektuálního tkaniva, rozkouskovaného desítkami let materialismu“ (podč. J. R.).

Ján Komorovský

VLADIMÍR SERGEJEVIČ SOLOVJOV
A RUSKÁ NÁBOŽENSKÁ FILOZOFIA
ANTOLÓGIA RUSKEJ NÁBOŽENSKEJ FILOZOFIE

EX ORIENTE LUX

„Slovania boli pokrstení poslední a možno povedia Európe posledné slovo.“
(Tomáš Špidlík)

(Pozvanie do Komorovského Antológie ruskej náboženskej filozofie)

„Nemáme azda dôvod práve uprostred súčasných dejín opäť konštatovať, že sa nemôže podariť žiadne pozitívne usporiadanie sveta tam, kde zdivejú duše?“
(Benedikt XVI.)

Vladimír Solovjov. V tom sa zrači veľký zmysel negatívneho západného vývoja, veľká úloha západnej civilizácie. Táto civilizácia znamená úplné a dôsledné odpadnutie prirodzených ľudských síl od božského princípu, ich výlučné sebazdôraznenie, snahu založiť stavbu univerzálnej kultúry na sebe samých. Cez neudržateľnosť a osudový neúspech tohto úsilia dochádza k sebaodriekaniu, sebaodriekanie zas vedie k slobodnému znova zjednoteniu s božským princípom.

Radikálny zvrät, veľká kríza vo vedomí západného ľudstva sa už začala (povedané r. 1877 – J. R.). (...) Keď sa západné ľudstvo z praxe, historickej skutočnosti presvedčí, že samozdôrazňovanie vôle, nech by sa akokoľvek prejavovalo, je prameňom zla a utrpenia, pesimizmu, zvrät k sebaodriekaniu prejde z teórie do života, a vtedy bude západné ľudstvo pripravené prijať náboženský princíp, pozitívne zjavenie naozajstného náboženstva.

No podľa zákona historickej delby práce jeden a ten istý kultúrny typ, jedny a tie isté národy nemôžu uskutočniť dve svetové idey, splniť dve historické poslania, a ak západná civilizácia mala za úlohu, ak jej poslaním vo svete bolo uskutočniť negatívny prechod od náboženskej minulosti k náboženskej budúcnosti, potom položiť základ tejto náboženskej budúcnosti je súdené inej historickej sile. (Antológia, s. 15.)

Joseph Ratzinger. Európa, práve v tomto čase jej najväčších úspechov, sa akoby vyprázdnila zvnútra, lebo v istom zmysle je ohrozená krízou svojho obehového systému, krízou, ktorá ohrozuje jej život, odkázaný takrečeno na transplantáciu, ktoré môžu jedine zničiť jej identitu. Tomuto oslabovaniu nosných duchovných síl zodpovedá fakt, že aj etnicky je Európa akoby na poslednej ceste.

Je zvláštne, ako tu chýba vôľa po budúcnosti. Deti, ktoré sú budúcnosťou, sa považujú za hrozbu pre prítomnosť; odnášajú nám preč niečo z nášho života, taký je všeobecný názor. Nie sú vnímané

ako nádej, ale ako obmedzenie prítomnosti. Natíska sa porovnanie so zanikajúcou Rímskou ríšou: ešte pôsobila ako veľký historický rámec, ale prakticky žila z tých, ktorí ju mal rozložiť, lebo už nemala žiadnu životnú silu. (...)

Na Západe existuje nenávisť k sebe samému, čo je divné a čo možno považovať len za niečo patologické. Západ, plný pochopenia, sa pokúša chvályhodným spôsobom otvoriť vonkajším hodnotám, ale už nemiluje sám seba. Vo svojich dejinách vidí už iba to, čo je odsúdeniahodné a deštruktívne, avšak nie je schopný vnímať to, čo je v nich veľké a čisté. Ak chce Európa prežiť, potrebuje nové – určite kritické a pokorné – prijatie samej seba. (...)

(Európa. Jej základy v súčasnosti a v budúcnosti, s. 23-24; 34-35.)

Ludovít Štúr. Ak by Západ skutočne jedného dňa zašiel tak ďaleko a úplne sa vzdal kresťanstva, potom by bolo svätou povinnosťou slovanstva znova prinavrátiť svojim vplyvom česť večnému krížu a dopomôcť mu ku konečnému víťazstvu. Galilejský nezvífazel obrátením Konštantína, jeho víťazstvo sa v skutočnosti naplní až vo výroku: „*Vicisti tandem cum Slavia, Galilaea!*“

(Slovanstvo a svet budúcnosti, s. 129.)

Je paradoxné, že to, čo platilo o európskom Západe pre nejakými 70-80 rokmi, to o *dnešnom* Slovensku neplatí vôbec:

Nikolaj A. Berďajev. Ruských ľudí, ktorí sa v čase poníženia Ruska a ruskej Cirkvi z vôle Prozreteľnosti dostali na Západ, prekvapuje záujem, aký sa vyskytuje u duchovne zmyšľajúcich ľudí Západu o ruskú náboženskú ideu a ruský náboženský život. Tento záujem nepochádza z nejakej túžby po poznaní, znamená hlbšiu duchovnú potrebu, čosi ako hľadanie náboženského svetla z Východu. Západ už nemôže žiť iba z vlastného oslabeného náboženského svetla a jeho doplnenie hľadá v prameňoch svetla, ukrytých a uchovaných na Východe, v Rusku. (...) Popravde najlepší ľudia Západu viac veria v ruské náboženské povolanie, než mnohí maloverní ruskí ľudia. Všetko vonkajšie núti k tomu, aby sa stratila viera v ruskú ideu a povolanie Ruska. A potrebná je veľká sila ducha, aby za vonkajším rozkladom bolo vidieť to, čo je vnútorne trvácne. (...)

Najcitlivejší, duchovne založení ľudia Západu chápu, že naozajstné, pôvodné Rusko je Rusko Dostojevského, a o Dostojevského je najväčší záujem, pomocou Dostojevského ľudia chcú rozlúštiť ruskú hádanku. (...)

Svet vstupuje do epochy, ktorá sa veľmi podobá na helenistické obdobie, obdobie zániku grécko-rímskej, antickej civilizácie. Teraz, ako aj vtedy, prebieha zblíženie a zjednocovanie Východu a Západu, rôznych typov kultúr, náboženstiev a rás. Európa nemôže zotrvať vo svojej uzavretosti a nemôže mať aj naďalej výlučný monopol na kultúru, ktorá presahuje svoje medze. (...) Európa sa musí znova stretnúť s Áziou a tento raz nielen ako s objektom kolonialisticko-imperialistickej politiky. A týmto tvoriacim stretom sa musí začať nová epocha svetových dejín. Ale v strede Západu a Východu, Európy a Ázie stojí Rusko, veľký Východo-Západ, spájajúci v sebe dva prúdy svetových dejín. V tomto procese zjednocovania sveta, v náboženskej syntéze, Rusku má patriť ústredná úloha. (...) (Antológia, s. 193-194.)

Len duchovná jednota kresťanstva Východu a Západu môže klásť odpor mohutnému spojenectvu protikresťanských síl. Ruská náboženská idea, ktorá dnes zaujíma Západ, sa väčšmi ako kedkoľvek v minulosti neuskutoční, ak sa ruský Východ bude uzatvárať do seba, lež vtedy, ak sa zjednotí so Západom. Kresťanstvo vstupuje do obdobia, keď ako v stredoveku vytvorí jednotný duchovný kozmos, jednotné preduchovené ľudstvo. (...) Žijeme v prechodnej epoche krachov a katastrof, v dobe temna, pred vzplanutím nového náboženského svetla. (Antológia, s. 219.)

Pavol Strauss. Večne cestujúci, vždy len a len človek, mal Rilke jedinú domovinu – tvorbu. A Rusko, ktoré tak miloval a kde hľadal a našiel Boha, uznával za svoju jedinú vlasť, lebo tam – v nedohľadnej diaľke prírodnej krajiny a krajiny duše ruského človeka – našiel také rozmery, že všetko zvieravé z vlasti s úzkymi hranicami sa posunulo do ďaleka; tam bol človek ustavične vo vlasti, akosi nevychádzal z nej, nemohol vypadnúť z hniezda, z tepla učupenosti. Tu sa naučil milovať človeka a život, hoci pôsobil bolesť a utrpenie, alebo práve preto. Tu sa naučil prikývnuť životu a zobrať ho na pleciah, i keby bol akýkoľvek ťažký a príšerný. A tu spoznal večný zákon tvorivého života: „Len jedna cesta vedie od vrúcnosti k veľkosti: obeta.“ (Zobrané literárne a mysliteľské diela I, s. 34.)

(J.R.)

Svet (k dobrému) zmenia len premenení

„Ale hádam kričíme najviac práve vtedy, že je svet zlý, keď v nás niet sily, aby sme sa sami polepšili. V atletickom nadúvaní hlasiviek a bicepsov nie je sila. Silná osobnosť nebýva násilná. Preto je násilník zriedka silnou osobnosťou.“

„Nádej skutočnej premeny je len vo fundamentálnej zmene morálnej štruktúry človeka, keď sa svedomie stane nepodvrátnym zákonom.“

(Pavol Strauss)

V cykle Straussových porocíetiev, ktoré uverejňujeme v Prilohe tohto čísla Listov PS, sú aj prorocké slová venované téme o premene sveta skrze premenenie človeka, jednotlivca.

Na prelome rokov 2011/2012 výrazne podporil toto Straussovo presvedčenie moskovský patriarcha Kirill v televíznom rozhovore vo sviatok Narodenia Pána (9. 1. 2012). Jedna otázka moderátora sa dotýkala v tom čase ožehavého problému demonštrácií „Za čestné voľby“. Čo by mohol patriarcha odkázať aj tým, čo majú moc, aj tým, čo proti nim protestujú; ako nájsť ich vzájomné pochopenie, ako protestovať bez toho, aby sa tým nenarušili základy nášho spoločného domu?

Patriarcha potvrdil právo občanov v spoločnej spoločnosti vyjadrovať svoju mienku, a teda aj právo na výhrady demonštrujúcich k súčasnému vedeniu štátu, a účasne aj povinnosť vládnucej moci rešpektovať verejnú mienku a podľa potreby korigovať kurz. V súvisie s tým zdôraznil:

„Pre Cirkev je to veľmi háklivý problém, veď naši veriaci sú aj medzi tými, čo boli na námestí, aj medzi tými, proti ktorým vystupovali. Slovo Cirkvi teda nemôže byť spolitizované, musí byť vyvážené v tom najzásadovjšom zmysle slova. Nie v zmysle nejakej falošnej diplomatickej vyváženosti, ale v tom ohľade, že slovo Cirkvi musí byť nositeľom pravdy, ktorú prijímajú všetci – jedni aj druhí. A pravda spočíva v tom, že lož musí ustupovať z nášho života, či politického, ekonomického alebo sociálneho.“

Dozvoľte mi však teraz povedať niečo, čo sa nemôže nedotknúť nikoho z tých ľudí, čo protestovali na námestí. (...) Ak sa prehrešujeme proti pravde v našom osobnom živote – v rodinnom živote, v profesionálnej sfére – prečo tak vášnivo požadujeme, aby sa pravda dodržiavala kdesi na makroúrovni? A na mikroúrovni nemusí byť? Preto nás Cirkev vyzýva, aby sa pravda rešpektovala všade – na úrovni osobnosti, rodiny, pracovného kolektívu, na úrovni politických strán, hospodárskych korporácií, na úrovni

vlády, na úrovni tých, čo sú na čele krajiny. (...) Preto prvé, čo sa mi žiada povedať dnes všetkým, je: **Musíme sa naučiť žiť podľa Božej pravdy, a teda nesmieme si navzájom luhať.**

Druhý moment, o ktorom sme už hovorili: ak sa niečo deje, spoločnosť musí mať právo vyjadriť svoju nespokojnosť. Ale pritom sa musí zachovať istá múdrosť. Keby sa demonštrácie, ktoré predchádzali revolúcii 1917. roku, boli zavŕšili vyjadrením mierových protestov a keby za nimi nebola nasledovala krvavá revolúcia a bratovražedná vojna, dnes by malo Rusko vyše 300 miliónov obyvateľov a dosiahlo by takú úroveň hospodárskeho rozvoja ako Spojené štáty, alebo ešte vyššiu.

Vtedy sme však nedokázali zachovať rovnováhu a prejaviť múdrosť. A tak sme rozvrátili svoju krajinu. Prečo sa tak stalo? Jednoducho preto, že vcelku spravodlivé protesty ľudí sa veľmi šikovne využívajú tými politickými silami, ktoré sa derú k moci, a radikálna zmena moci vždy znamená zmenu elit. Spomeňme si na vychýrené heslá našich demokratov na konci sovietskej epochy: Treba zvrhnúť nomenklatúru! Treba sa zbaviť všetkých, čo sa vozia na čiernych „Volgách“! (...)

A čo sa stalo? Dostali moc do rúk a z čiernych „Volg“ presadli do čiernych „Mercedesov“ (...) a rozdelili si národné bohatstvo. Neobhajujem to, čo bolo predtým, len chcem ukázať, ako ľahko je možné obalamutiť ľudí. To isté sa dialo aj v spojitosti s revolúciou 1917. roku. „Rozkradnite nakradnuté!“ A výsledok? Vtrhli do bytov, poničili majetky, vypálili krajinu... A kde sa podelo to nakradnuté? Nová elita dačo z toho dostala, a národu sa vari žilo lepšie?... Úloha teda spočíva v tom, aby náležitým spôsobom vyjadrené protesty viedli ku korigovaniu politického kurzu. To je najdôležitejšie. (...)

To hlavné, čo sa mi žiada povedať predstaviteľom moci aj ľuďom vôbec: treba vedieť vyjadriť svoj nesúhlas, ale nepoddať sa pritom provokáciám a nerozvracať krajinu. U nás je už limit rozdeľovania naskrze vyčerpaný. Nemáme žiadne právo na rozdeľovanie, preto musí štátna moc cestou dialógu a rešpektovania mienky obyvateľov korigovať svoj kurz...

Nemôžem predpisovať nejaké sociálne či politické recepty, ako vy-

riešiť problémy, hoci ako každý iný občan mám na to svoje isté názory. Ako pastier však hovorím: **nič dobrého nedosiahneme, kým skutočne nezmeníme svoje zmýšľanie, kým sa nezmení naše srdce, kým sa nenaučíme vážiť si jeden druhého** (podč. J. R.).

Tieto slová Cirkvi však zostávajú visieť vo vzduchu, hoci sa ich snažíme hovoriť nahlas, ale nie všetci nás počujú. A pritom je to základný princíp usporiadania spoločenského života. Prečo je to tak? Jednoducho preto, že je taká Božia vôľa. Nie moja ani vaša, nie vôľa vlád či parlamentov – Boh tak chcel, aby človek bol šťastný iba vtedy, keď bude dodržiavať zákony spoločného života. Skúsme teda zachovávať tieto zákony, ako nám na to naše sily stačia. A svet sa zmení tak rýchlo, že nebudeme stačiť ani okom mihnúť.

(J. R.)

„Nik predsa neprišiva na starý odev záplatu z novej látky, lebo záplata sa z odevu vytrhne a diera bude ešte väčšia. Ani nové víno nevlievajú do starých mechov, lebo mechy sa roztrhnú a aj víno vytečie, aj mechy sa zničia. Ale nové víno vlievajú do nových mechov, a tak sa oboje zachová.“ (Mt 9, 17)

„Vždy, keď sa nám zdá, že svet je taký alebo onaký, sme azda príliš sfarbení vlastným vnútrom. Azda vždy, keď sa nám všetko vidí beznádejne pustým a neopraviteľným, votrelo sa do nás Zlo. A všetko je zas krásne a vzbudzuje veľké nádeje vtedy, keď sme zaplavení milosťou.“

„Všetko závisí od človeka. Nejde o systém, ide o človeka. I dobrý systém je v zlých rukách na škodu. To sa svet nikdy nechce naučiť. A tak to vyzerá ako hojdačka. Raz vyletí na jednu stranu, raz na druhú, a kolíše toho istého človeka, v tom istom odevu, v tom istom stave, ktorý sa pozerá tými istými očami. Jediné, čo vie zavolať a čo stále volá, je: Chceme sa dostať na druhú stranu, to je ideálny kýžený stav. A keď je tam, zase volá to isté.“

(Pavol Strauss)

„Išlo o to, pripraviť Európe novú kresťanskú epochu. Jej nositeľmi sa mali stať ľudia pretvorení od gruntu, mládež novej kultúry a rýdzej formy.“

(Ladislav Hanus)

„Pane, keď Ti mnohí plujú do tváre, aj my Ťa zajtra oplujeme?“

V roku 1977 po príchode do Nitry som si po svätej omši všimol na bočnej chodbe kostola u Františkánov pred sochou Panny Márie fatimskej modliť sa staršieho pána. Kľačal na zemi a bol mimoriadne sústredený. Prvé, čo ma napadlo, či to nebude MUDr. Strauss, o ktorom som veľa počul i čítal jeho knihy. Spýtal som sa kaplána, že kto je to. On mi odpovedal: *Ty nepoznáš doktora Straussa?*

Rozhovory s ním boli pre človeka sviatkom. Snúbila sa u neho židovská inteligencia s kresťanskou skromnosťou. Veci a problémy vedel presne a jasne definovať. Jeho vyjadrenia mi v mnohom pripomínali sv. Augustína. Bol majster aforizmu. Bol mimoriadne čestný. Vážne veci vedel úprimne priznať. Napríklad, že cintoríny často ukrývajú aj naše lekárske chyby, omyly a zanedbané povinnosti. Na túto myšlienku som si spomínal, keď som ako väzenský duchovný vstupoval do väzníc, kde zasa často zatvárame obeť zanedbaných rodičovských a kňazských povinností.

Vedel vycítiť, čo človek prežíva, a citlivo a účinne mu pomôcť. Keď som mu spomenul, že štátna bezpečnosť

ide po nás, lebo sa na fare stretáva veľa vysokoškolákov, tak - aby ma povzbudil - zaspomínal: „Keď som prežíval v Skalici ťažké chvíle, dostal som rozkaz odstrániť z nemocnice kríže, bolo mi ťažko. Vtedy sme s manželkou kľakli pod Kristov Kríž. Zahľadeli sme sa do Kristovej tváre. Po slovách: „Pane, keď Ti mnohí plujú do tváre, aj my Ťa zajtra oplujeme? bolo rozhodnuté.“ Na tieto slová som si často spomínal, keď ma čakali vážne životné rozhodnutia.

Obdivoval som jeho pozornosť voči ľuďom. Keď zbadal, že pri omši sa necítim dobre, skromne prišiel, porozprával sa, zmeral tlak, teplotu a poskytol lekársku pomoc. Moja mama v poslednú nedeľu života mi povedala, že by sa nebola dožila 85 rokov života, keby nemala v Nitre takú lekársku starostlivosť. Keď som v roku 1983 zápasil o život, MUDr. Strauss sa pričínil o záchranu môjho života.

Svätá omša a Eucharistia boli stredobodom jeho života. K sv. prijímaniu vždy pristupoval s veľkou úctou. Pri každej návšteve som mal dojem, ako by bol práve vstal od adorácie Sviatosti Oltárnej. Pekne to vyjadril: **„Kde sa budú zapalovať červánky opravdivej lásky, ak nie pri Božom oltári.“**

Ladislav Vrábek, bývalý správca fary
Nitra Horné Mesto

Pavol Strauss Eucharistia očami konvertitu

(Úryvok)

Keďže je Kristus ten istý ako v deň vzkriesenia a také sú i ľudské srdcia, môže byť aj ich vzájomný vzťah taký živý ako v časoch apoštolských, v časoch včasného kresťanstva, keď sa ešte Duchom Svätým ježili šstice kňazov, na ktoré položili ruky apoštoli, keď sa ešte golgotská krv sčerstva vyparovala svetom a dušami.

To treba našej dobe, a to je možné i pre náš vek. Boh je tak úžasne veľký ako vtedy, len v nás, ľuďoch, nemá miesta. My sme malí, naše srdcia sa scvrkli od samého prehrabávania sa v zoschnutom ovädnutom lístí malých záujmov a prehadzovania hodnôt.

Každý veriaci je vlastne konvertita a denne musí byť konvertitom – až do ostatného dychu. Lebo byť konvertitom znamená – convertere – odvrátiť sa od zla, od nevedomosti, od hriechu, od zatratenia. Ale veď to je život každého kresťana, to je nasledovanie Krista. (...)

Eucharistia je večným svetlom v chráme viery, bez ktorého by bola iba vybielenou modlitebňou, náhodnou miestnosťou pre schôdzky veriacich. Kristus, ktorý je pre nás najreálnejšou – ba večnou – skutočnosťou, povedal: „Toto je moje telo“ a hovorí to denne skrze svojich kňazov a cez naše srdcia. I sv. Pavol nás utvrdzuje: Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes, i na veky.

A keďže Kristus je pevným stredobodom života i časov, je ním i Eucharistia. Kolká to krása Božej vravy. Svet a všetok život sa krúti okolo bieleho bodu, ktorý je večnosťou. (...)

K viere v Boha sa môže dôjsť i čisto rozumovou cestou. K viere eucharistickej treba viac: milosťou vystuženú vieru. Viera v Eucharistiu je najumeleckejším výkonom duše. Lebo Eucharistia je tajomstvom tajomstva Božieho. Vrcholným postojom k nej je zmlknutie duše po výkriku: **Adoro te devote latens deitas! Klaniam sa Ti vrúcne, skryté Božstvo!**

Benedikt XVI.

Mária, hviezda nádeje

V hymnuse z 8.- 9. storočia, teda viac než tisíc rokov starom, pozdravuje Cirkev Máriu, Božiu Matku, ako „hviezdu nádeje“: *Ave maris stella*. Ľudský život je cesta. K akému cieľu? Ako k nej nájdeme prístup? Život je ako cesta na búrlivom a neraz tmavom mori dejín. Cesta, pri ktorej sledujeme hviezdy, ktoré nám ukazujú smer. **Pravými hviezdami nášho života sú ľudia, ktorí dokázali správne žiť. Oni sú svetlami nádeje.** Ježiš Kristus je skutočným svetlom, žiariacim nad všetkými temnotami dejín. Aby sme však dospeli až k nemu, **potrebujeme bližšie svetlá, ľudí, ktorí nám dávajú svetlo tým, že berú z jeho svetla a tak ponúkajú orientáciu aj nášmu putovaniu** (podč. J. R.). Kto z ľudí by mohol byť pre nás väčším svetlom nádeje než Mária, ktorá svojím „áno“ otvorila samotnému Bohu bránu nášho sveta, tá, ktorá sa stala živou archou zmluvy, v ktorej sa Boh stal telom, jedným z nás, a postavil si svoj stan uprostred nás (porov. Ján 1, 14)?

Peter Liba SUGESTÍVNA OSOBNOSŤ

Nad 100. výročím narodenia Pavla Straussa (30. 8. 1911 – 3. 6. 1994)

Zmysel jubilea nespočíva v zdvorilostnej či povinnostnej spomienke, ktorá zaniká západom slnka. Pavol Strauss nepatrí do zástupu príležitostných spomienok. On

sám je udalosť v našej kultúre a literatúre, originálna osobnosť, ktorá svietila v štyridaťročnej tme „znásilnenej pravdy a slobody“ vlastným životom, myslením a literárnym slovom vyjadrovala protirečivosť doby, teda aj nás. Vnútili mu žiť akoby na okraji, umlčovali i sporadicky privolávali na literárnu scénu; vzpieral sa ako „zbytočný“, odmietaný, ale svojím duchovným bytím ovládal nielen podstatný stred ľudského i spoločenského diania, ale aj vývinové premisy a ciele nášho, „manipulovaného“ života. Bohatý na dary rozdával sa.

Čo spôsobilo obavy z Pavla Straussa, čo viedlo k tomu, že mu nevydávali diela a odmietali ho ako autora? Možno je odpoveď jednoduchá: vernosť viery konvertitu, pokora a ľudskosť, videnie mystika, výstižné poznanie vedca – kresťanského antropológa, psychológa, chirurga, filozofa, spisovateľa, básnika, znalca európskej kultúry, dejín, patriota. Ukazuje sa, že medzi osobným životom a dielom Pavla Straussa niet rozporov. Jednota slova a činu je verifikovateľná.

Dve autobiografické diela ponúkajú výpovede o životných osudoch mladého i dospelého muža: *Mozaika nádeje* (1948), najmä stať *Prečo som sa stal katolíkom*, a *Kolíška dôvery* (vyšla až roku 1994) o detstve, štúdiách, o vojnových a povojnových udalostiach. Pridať treba aj posmrtné vydanú knihu *Človek pre nikoho* (2000).

Ako lekár – chirurg zakotvil v Skalici, nakrátko, lebo „preverovací valec“ vedúcej politickej strany nepreveril odborníka do funkcie riaditeľa nemocnice. Takže sa ocitol „z trestu“ v Nitre. Nezamlčal svoje náboženské presvedčenie. Zopakoval to biblické: viem, komu som uveril. V knihe *Človek pre nikoho* spomína: „Do komunizmu som podvedome premietol svoje kresťanské etické a sociálne čítanie, a nechápali ma, že som hľadal hlbší ľudský

rozmer, no nadarmo. Za prvej republiky som bol komunista. Za slovenského štátu som bol židobolševik. Luteráni, väčšinou neveriaci, ma po konverzii mali za klamára. Katolíkom som bol podozrivý. Židia ma považovali za zradcu a podvodníka. A ja som sa nikdy nedištancoval od ich utrpenia, ale neboli ochotní uveriť, že pre mňa bol Ježiš Kristus Mesias, a im dávno slúbebný.“

Pocit hľadača pravdy a outsidersa? Aj, ale predovšetkým vedomá túžba „po dobre, po kráse, po dokonalosti“. Taká bola aj cesta k literatúre, teda „láska k umeniu ako základu dobroty a ľudskej ochoty“. Trest a poníženie v roku 1956 prijal s rozvahou a pokorou. Bolestivejšia bola po februárová kultúrna politika, ktorá zastavila básnický i spisovateľský rozvoj Pavla Straussa. Ešte pred vojnou začal publikovať literárne, meditatívne, reflexívne, štylisticky kultivované príspevky. Sám spomína Leppovu cestu od komunizmu ku kresťanstvu, od Gorkého k Sienkiewiczovi a svoju od Rollanda cez Rilkeho k Dostojevskému a potom k Lippertovi, Guardianimu. „Na troch pilieroch bol postavený most cez môj život,“ vyznáva sa sám, a to „na hudbe, na slove a myšlienke, na medicíne“. Priznané pramene i dary. Všetkým však preniká poézia, vyjadrenie neuchopiteľného krásna a dobra – zážitok, echo ducha. V týchto autorových vyznaniach sa nachádza tematická i významová podstata jeho literárneho diela.

Poznanie je najväčším vyznamenaním človeka, sprostredkúva „životnú rozkoš“ z umenia a poézia sa začína tam, kde sa človek dotýka tajomstva a zmyslu života, ľudských vzťahov, tajomstva miest a krajov, ľudského srdca a vedomia. „Prvky poézie obsahujú všetko, nielen atmosféru života, ale aj vedy, vari aj matematiky. Lebo poézia je ten prvok života, ktorý všetko presvetľuje svojím jasom“ (*Človek pre nikoho*, 2000). Preto ho zaujíma pamäť vecná, vedomostná, psychologická i duchovná. Tieto vyznania sú pre nás aj kľúčom k ústrednej téme jeho diela, ktorou sú prejavy života a smrti, bolesti a utrpenia, kríža a nádej, láska nenávisť, dobro – zlo, teda celá škála kresťanskej antropológie. Človek je tajomstvo i kritérium hodnoty, t. j. schopnosti obetovať sa – pre iných. Človek je pre Pavla Straussa „svet vo svet“, najmä ten vnútorný svet.

Pavol Strauss patrí k moderným spisovateľom, ktorí myslia intenzívne, vyjadrujú sa gnómicky, skracujú príbeh na plochu prítomnosti, pozorujú a vidia človeka v pohybe, v kontextoch existenciálnych, filozofických, náboženských, sociálno-kultúrnych, psychologických, metafyzických... Táto komplexnosť je vždy prítomná v realite doby a prostredia, ktorú prežíva, hodnotí, interpretuje, komentuje aj s odstupom, ale aj s účasťou na zodpovednosti. Na Slovensku rozvinul európske, tzv. krátke biografické žánre, eseje, denníky, glosy, záznamy. Lenže vychádzať tlačou nemohli, lebo by ukázali verejnosti ducha obmedzenosti a usvedčili by „satanské vybočenie ľudstva“. Mnohé práce teda ostali v rukopise. To viedlo Pavla Straussa ku skepse, ktorú striedal kresťanský optimizmus, „obnova cesty do svetla“.

Nedá mi nepripomenúť, že Pavol Strauss ako spisovateľ a mysliteľ nebol prijateľný po roku 1948, hoci mu v tomto roku vyšli eseje s názvom *Mozaika nádeje*, básne v próze *Stĺpy*, aj spoločný preklad duchovného diela Petra Lipperta *Človek Jób hovorí s Bohom*. V Ríme vyšli jeho diela *Aforistické diárium* (1960), *Krížová cesta* (pseud. Jozef Augustín), *Postila dneška* aj *Roztrhnutá opona*, čo mu len a len priťažilo na umlčani, no nie na písaní.

Strauss viackrát vstúpil do čitateľskej pozornosti. V roku 1968 vyšli *Zápisky diletanta* a v roku 1971 *Zákruty bez ciest*. Až po roku 1989 sa však vytvorili možnosti ďalšieho vydávania jeho literárnych skvostov – *Mozaika nádeje* (1992), *Ecce homo* (1992), *Tesná brána* (1992), *Kvety z popola* (1992), *Kolíška dôvery* (1994), *Človek pre nikoho* (2000). Mnohé však vyšli až po smrti.

Každý môj čitateľský dotyk s dielom a životom Pavla Straussa sprevádza údiv a obdiv, bázeň i radosť, vďačnosť – i výčitka do vlastných radov slovenskej kultúry. Moja spriaznenosť s jeho životom a dielom má svoje pozadie podobnosti. Vynára sa mi – aj dnes – otázka: Aká v ňom pôsobila duchovná sila, ktorá určovala, podmieňovala, usmerňovala jeho pokorný život a jeho písané i hovorené slovo, také bohaté, pravdivé, výstižné, hlboko analytické a fascinujúce výrazom? Vedel som o kolakovičovskom povojnovom fenoméne v ich rodine, o konverzii, aj o dôverných priateľstvách a mienke pacientov. Poznal som úprimné priateľstvo medzi ním a Julom Rybákom.

Nevošiel však do dejín slovenskej literatúry, do predmetu literárnej výchovy, do záujmu literárnej kritiky, ba ani do dejín slovenskej estetiky, ako si právom zaslúžil. Nevošiel – ešte aj dnes – do dejín slovenského filozofického myslenia, hoci rozvíjal kresťanský personalizmus i existencializmus. Nevošiel do teoretických sond nášho umenovedného myslenia, aspoň nie do roku 1989.

Pavol Strauss svojim jedinečným literárnym dielom oslovil literárnych vedcov až po roku 1989. Napríklad v Nitre zásluhou Tibora a Marty Žilkovej v roku 1992 samostatnou vedeckou konferenciou, potom v Ostrihome, v Prešove (I. Vaško) a opäť v Nitre. Dôkazom toho sú zborníky štúdií *Duchovnosť ako princíp tvorby* (ed. T. Žilka, 2001) a *(Ne)naplnený čas Pavla Straussa* (ed. J. Leikert, 2006) a monografia Márie Bátorovej *Paradoxy Pavla Straussa* (2006). Len postupne vychádzajú jeho eseje, denníky či staršie práce, najmä zásluhou Júliusa Rybáka, rusistu a dlhoročného priateľa. Dnes máme k dispozícii z plánovaných desiatich zväzkov osem dielov *Zobraného literárneho a mysliteľského diela Pavla Straussa*, a to pričinením Františka Mikloška a edičnou prípravou Júliusa Pašteku. V tomto roku vyjdú posledné dva diely, pravda, bez vydania bohatej korešpondencie a textologickej komplexnosti.

Do kultúrneho vedomia vošiel Pavol Strauss aj tým, že Univerzitné pastoračné centrum v Nitre nosí jeho meno, aj tým, že budovu bývalej polikliniky v Nitre, v ktorej pracoval, ozdobuje pamätná tabuľa, že v Liptovskom Mikuláši vznikla Spoločnosť P. Straussa, ktorá vydáva Listy PS. Z iniciatívy J. Leikerta sa na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre už piaty rok udeľuje významným slovenským umelcom a osobnostiam *Cena Pavla Straussa*. Potešujúce je, že Straussove štúdie, glosy a vyznania zaujali aj teológov, o čom svedčí časopis *Verbum*. O to neuveriteľnejšie pôsobí skutočnosť, že dvojzväzkové matičné *Dejiny slovenskej literatúry* (2009) osobnosť Pavla Straussa i Jána Ch. Korca ignorujú. Napriek tomu hodnotový prínos Pavla Straussa do slovenskej kultúry neoslábí ani postmodernej relativizmus, ani akékoľvek ideologické motivácie. Jeho dielo je stále živé, inšpiratívne, obohacujúce. Nielen čítať, poznať, ale si aj osobne a verejne osvojovať duchovné bohatstvo Pavla Straussa – to je pravý zmysel aj stého výročia jeho narodenia.

Vodca zajtrajška

Keď som svojho času čítal knižočku Henriho J. M. Nouwena *Ranený uzdravovateľ* (Serafín, 1999), pri istej kapitolke som si na okraj viackrát poznamenal: *Pavol Strauss*. Zdá sa mi, že je príhodné – tu a v tejto chvíli – si tú kapitolku v čiastočne skrátenej podobe znova prečítať:

Henri J. M. Nouwen

Duchovný ako človek schopný vyjadrovať vnútorné deje

Prvou a najzákladnejšou úlohou, ktorá sa vyžaduje od duchovného zajtrajška, je objasniť nesmierny zmätok, ktorý môže nastať, keď ľudia vstúpia do tohto nového vnútorného sveta. Je to skutočne bolestné, keď si uvedomíme, ako slabo je väčšina kresťanských vodcov pripravená, keď ich požiadajú o duchovné vedenie v pravom zmysle slova. Väčšina je zvyknutá myslieť v kategóriách organizovania veľkých podujatí, zhromažďovania ľudí v kostoloch, školách a nemocniciach a dirigovania každej akcie ako riaditeľ cirkusu. Od hlbokých a významných hnutí ducha si odvykli, alebo sa ich trochu boja. Mám obavy, že o niekoľko desaťročí bude Cirkev obvinená z toho, že zlyhala vo svojej najzákladnejšej úlohe – poskytnúť ľuďom tvorivé spôsoby komunikácie so zdrojom ľudského života.

Ale ako sa môžeme vyhnúť tomuto nebezpečenstvu? Myslím si, že nijakým iným spôsobom, než v prvom rade vstupom do stredu nášho jestvovania a oboznámením sa so zložitostami svojho vnútorného života. Len čo sa budeme cítiť ako doma vo vlastnom dome, objavíme tmavé kúty i svetlé body, zatvorené dvere i miestnosti, kde je priedan, náš zmätok pomíne, naša úzkosť sa poľaví a mu budeme schopní tvorivej práce.

Kľúčovým slovom je tu vyjadrovacia schopnosť. Človek, ktorý dokáže vyjadriť poryvy svojho vnútorného života, ktorý dokáže pomenovať svoje rozličné skúsenosti, už nemusí byť obeťou seba samého, ale je schopný pomaly a dôsledne odstraňovať prekážky, ktoré stoja v ceste Duchu. Je schopný vytvoriť miesto pre Toho, ktorého srdce je väčšie ako jeho, ktorého oči viac vidia ako jeho a ktorého ruky môžu uzdravovať viac ako jeho.

Som presvedčený, že táto vyjadrovacia schopnosť je základom duchovného vodcovstva budúcnosti, lebo len ten, kto je schopný vyjadriť svoju vlastnú skú-

senosť, môže poskytnúť seba iným ako zdroj objasnenia. Kresťanský vodca je preto v prvom rade človekom, ktorý je ochotný poskytnúť svoju vlastnú formulovanú vieru tým, ktorí ho žiadajú o pomoc. V tomto zmysle je sluhom sluhov, pretože je prvý, kto vstúpi do zaslúbennej, ale nebezpečnej krajiny; je prvý, kto oboznámi bojazlivých s tým, čo videl, počul a čoho sa dotýkal. (...)

Kresťanský vodca, duchovný alebo kňaz nie je ten, kto odhaľuje Boha svojmu ľudu – kto dáva niečo, čo má, tým, čo nemajú nič – ale je ten, kto pomáha tým, čo sa usilujú odhaliť skutočnosť ako zdroj svojho jestvovania. Z tohto hľadiska môžeme povedať, že kresťanský vodca vedie človeka k vyznaniu v klasickom zmysle slova – k základnému uisteniu, že človek je človek a Boh je Boh, a že bez Boha nemožno človeka nazývať človekom.

V tomto kontexte pastoračný rozhovor nie je len šikovným využívaním konverzačných techník na to, by sme ľudí dostali do Božieho kráľovstva, ale hlbokým ľudským stretnutím, v ktorom je človek ochotný vložiť svoju vieru a pochybnosť, svoju nádej a zúfalstvo, svoje svetlo a tmu do rúk iným, ktorí chcú prekonať svoj zmätok a dotknúť sa pevného jadra života. V tomto zmysle ohlasovanie znamená viac ako odovzdávanie tradície. Je to skôr obozretné a citlivé vyjadrenie toho, čo sa deje v spoločenstve, aby tí čo počujú, mohli povedať: „*Hovoríte to, čo som tušil, vyjadrujete to, čo som nejasne cítil, vynášate na svetlo to, čo som so strachom skrýval potlačené v mysli. Áno, áno, hovoríte nám, kto sme, poznáte náš stav...*“ (podč. J. R.).

Keď je počujúci človek schopný povedať niečo takéto, potom je pripravená pôda pre iných, aby prijali Božie slovo. A nijaký duchovný nemusí pochybovať o tom, že Slovo nebude prijaté! Najmä mladí nemusia utekať pred svojimi obavami a nádejami, ale môžu sa spoznať v tvári človeka, ktorý ich vedie. On im umožní pochopiť slová spásy, ktoré im v minulosti zneli ako slová z cudzieho a neznámeho sveta. (...)

Preto prvou a najzákladnejšou úlohou kresťanského vodcu v budúcnosti bude vyviešť ľud z krajiny zmätku do krajiny nádeje. Preto musí mať v prvom rade odvahu objavovať nové územie v sebe samom a opísať svoje objavy, považujúc to za službu generácii introvertov.

(J. R.)

Všetky cesty vedú – k Straussovi

Zo Žiliny – Ján Lenčo. Krajská knižnica v Nitre ma pozvala na besedu. Keď som sa ubytoval v Nitre v hoteli, tešil som sa, že si oddýchnem. Sotva som však vliezol do postele, ozval sa telefón. Recepčná. Vraj ma čaká na vrátnici jeden pán. V duchu som zahromžil, chytro som sa obliekol a zišiel dolu. Ten pán, čo ma čakal, bol Pavol Strauss. Ako spisovateľ si pokladal za morálnu povinnosť prísť navštíviť spisovateľa, čo príde do jeho mesta.

S človekom, ktorého som osobne dovtedy nepoznal, sa vyvinul dlhý rozhovor, v ktorom sme si čoraz viac rozumeľi. Po besede v knižnici ma pozval k sebe a v jeho rodine sme v rozhovore pokračovali. Po každej vete bol náš vzťah bližší a bližší.

Vymenili sme si niekoľko listov. O niekoľko týždňov zatým ma stihla správa, že MUDr. Pavol Strauss zomrel. Naďalej však žije v mojom srdci (Telefonát zapisala E. Kaplanová 10. 5. 2012.)

Zo Zákopčia – Kristína Bednárová. Pri čítaní 3. zväzku Zbraného literárneho a mysliteľského diela Pavla Straussa som opäť žasla nad Straussovým úchopom sveta. Reflektovanie jeho myšlienok sa neustále zrkadlí na hladine Večnosti. A práve „vnútro spisovateľa je to vnadidlo“ (Nádhera nečakaného), ktoré ponúka „duchovným rybárom“, i cez priestory miesta a času, možnosť loviť v oceáne možností. Až narazím na ostrov Lásky, kde jediným zákonom je úplné odovzdanie sa do rúk Najvyššieho. A vtedy zistíme, „že sa nestane to, čo chceme, ale to, čo by sme mali chcieť“ (Kvety z popola). Tak „ostáva možnosť prekročiť sa, zanechať sa a vydať sa napospas vplyvom, ktoré nás dohnali na okraj seba samých, kde sa začína možnosť cele sa oddať iným ľuďom a iným svetom, do ktorých je náš svet votkaný, hoci o tom nevie. Treba znovu začať za hranicou vlastného bytia“ (Človek pre nikoho). A to sú tie náhodné stretnutia s Pavlom Straussom, práve za hranicou „vlastného ja“, keď sa človek cez kaleidoskop jeho myšlienok zrazu ocitne pri „vodopádoch milosti“. (8. júla 2012)

Údel človeka

*Bolesť, to večná stigma.
Údel človeka, s ktorým sa rodíš.
Životná prizma,
cez ktorú ďalej dovidíš.
Len bolesťou sa zrak čistí,
ako železo ohňom.
A deň za dňom
narážaš na seba.
A potkýnaš sa na otázkach bytia.
Prekážky ako schody dohora,
vedúce k rozhladni žitia.*

Z Bratislavy – Enzo Passerini. Do styku s Pavlom Straussom som sa dostal prostredníctvom Dr. Gerharda Weaga, ktorý vyrobil dokumentárny film „Strauss – Dvaja Bratia“. Vyhotovali sme aj taliansku verziu tohto dokumentárneho filmu, aby mohol byť Strauss prezentovaný aj v zahraničí taliansky hovoriacim ľuďom.

Jeden deň som na vlnách rozhlasovej stanice Rádio Lumen počul, že sa čítali úryvky zo Straussovho diela *Mozaika nádeje*. Žasol som nad hĺbkou a pravdivosťou niektorých myšlienok, hlavne o situácii „dnešných“ kresťanov, o svete okolo nás a o moci Eucharistie.

Po nejakom čase som začal skutočne čítať Straussa. Pri určitých vetách som mal niekedy pocit, že čítam niečo, čo som odjakživa chcel povedať aj ja, ale nevedel som to sformulovať (možno jednak z jazykovo-syntaktických dôvodov, jednak kvôli tomu, že mi často chýba sústredenosť a koordinovanie myšlienok). S niektorými pasážami som sa úplne a stopercentne stotožnil. V súčasnosti je mojím cieľom preložiť aspoň niektoré Straussove diela do taliančiny. Živím sa prekladmi a chcel by som sa podujat' na takýto projekt, aby boli Straussove myšlienky známe a dostupné aj v zahraničí. Bola by škoda, keby kvôli jazyku zostali uzavreté v relatívne malom priestore a dostupné len minimálnemu počtu potenciálnych čitateľov. Len čas ukáže, do akej miery má byť táto iniciatíva zrealizovaná (ak je to Boží zámer a súčasť Jeho plánu s mojím životom). K dnešnému dňu bolo preložené iba jedno dielo, a to *Tesná brána*. S talianskym vydavateľom riešime možnosť a podmienky vydania knihy. Naďalej pracujem na preklade ďalších diel, a to konkrétne *Mozaika nádeje* a *Postila dneška*.

Snažím sa žiť podľa Evanjelia a hľadať na svet očami Kristovho učeníka, a to napriek mojim mnohým každodenným pádom, slabostiam a nedostatku dôvery. V tom mi pomáha a povzbudzuje príklad i slová svätých alebo veľkých osobností, medzi ktoré patrí aj Pavol Strauss. Som mu vďačný za jeho spisy a za jeho radu: *modlitba, eucharistia, pokora, obetavosť*.

Od Prešova – Mária Rákošová. Moja cesta k Pavlovi Straussovi začala vďaka stretnutiu s Gerhardom Weagom z asociácie Live AID, ktorý mi porozprával o jeho živote a diele a venoval mi časopis Listy Pavla Straussa. Potom ma už viedla moja zvedavosť vedieť o tomto píšucim lekárovi viac. Pri čítaní diela *Mozaika nádeje*, súborného zväzku S výhľadom do nekoenečna a Tesnej brány, ktorú som mohla vďaka MUDr. Jančuškovi čítať aj v nemčine, som si uvedomila, že sa mi podarilo

nájsť autora, ktorý vo svojej tvorbe zahrnul všetko, čím som doteraz žila – samoštúdiom teológie, hľadaním svojho povolania kresťana v cirkvi, snahou o konverziu zo zvykovej viery na živú vieru, k čomu patrí aj svedectvo každodenného života podľa príkladu sv. Františka.

V diele Pavla Straussa som našla mnoho impulzov pre svoj osobný život i pre moju prácu v sociálnej oblasti... Čím viac spoločného som v jeho diele našla, tým viac mi bol tento autor bližší, predovšetkým svojou zvláštnou citlivosťou k človeku, k jeho utrpeniu, prijímaním života so všetkým, čo prináša, hlavne ak nejde podľa mojich predstáv. Čítanie jeho diela vo mne posilnilo záujem o klasickú hudbu, o filozofiu, poéziu, nemeckú u francúzsku literatúru, a prebudilo túžbu po živej viere, po dobre, po obete v práci, v rodine a vo všetkom, kde ju treba priniesť. Ako mladému hľadajúcemu človeku s veľkými ideálmi a snami mi ukázal, že naše sny môžeme realizovať, ak sme vytrvalí, a tiež že ako vzdelaní ľudia plní sily si máme zachovať pokoru a vďačnosť voči Bohu, i odvahu žiť svoje kresťanské povolanie svedomito, zodpovedne a ostať verným svojej krajine, či sme ďaleko či blízko. Verím, že čítanie kníh Pavla Straussa mi bude naďalej oknom s výhľadom do nekoenečna a prípravou na večnosť.

(Vyznanie Márie Rákošovej sprevádzala žiadosť, aby sme k nemu pripojili Modlitbu za zvedavých ľudí Pavla Straussa. Tu je:)

Pavol Strauss Modlitba za zvedavých ľudí

Ďakujeme Ti, Pane, že si stvoril i ľudí zvedavých po pravde a pokroku a že sú im tieto viac než vlastné blaho a sloboda; ďakujeme Ti za týchto krtoch podzemia ducha. Bez nich by bol život nepružná šedivá púšť driemania. Ani chrbát ľavy, vďaka im, nie je kolembavý a čas chytrejšie dozrieva.

Ďakujeme Ti za zvedavých ľudí, lebo sú milovníkmi (milovníkmi? – J. R.) vývoja a kopymi Ducha Svätého. Sťahujú kožu temna zo všetkých dostupných tajností.

Udržuj v nich stále vrchy zásob zvedavosti. Udržuj ich stálu pružnosť ohliadania a neposednosť a uprav ich v tok dobra.

Daj im vždy nové oči, aby mohli nazrieť do plných hrncov skutočností. Daj im vždy hlboké uši, aby mohli načúvať pri nevyčerpatelných akumulátoroch Tvojho sýteho mlčania. Daj im vždy svieže prsty, aby nimi načierali do sväteničky Tvojich možností.

Zachovaj týchto pažravcov ducha, zachovaj ich tomášovský začiatok, vrcholiaci v ich pavlovskej krvi, a odpusť im.

Odpusť im ich dobrodružnú svätosť a odpusť aj ich karikatúram, ich falošným bezzubým odliatkom. Amen.

(Zobrané...diela I, s.48) (J. R.)

Poznámky k Straussovmu „Nežiť a žiť“

Ako každý Straussov rukopis, aj „Nežiť a žiť“ má svoj (pohnutý) osud. – Toto dieľo kompletne vyšlo až v III. zväzku edície Zbrané literárne a mysliteľské diela (Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov, 2009). Niektoré časti z neho boli uverejnené predtým v knihe Rekviem za živých (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1991). – Rukopis tejto práce je datovaný rokom 1976; rozpätie od napísania po uverejnenie je teda značné.

Ako som sa dozvedel zo Straussovho listu z 11. 2. 1983, rukopis si najprv poležal vo vydavateľstve Osveta v Martine. (Týmto listom reagoval P. Strauss na moje požiadanie o texty, z ktorých by sa dali robiť rozhlasové pásma.)

„Chytil som sa Vášho návrhu s tým pásmom. Nič takého som nerobil. Kedysi robila manželka pásma do bratislavského rozhlasu. – Nuž vybral som esej z knihy „Nežiť a žiť“, ktorá je v „Osvete“ v Martine a o ktorej som dostal správu, že ju na rok hodlajú vydať. Zvyšok je z nevydanej knihy. Pri prepisovaní zabudli urobiť pomlky medzi jednotlivými časťami. Naznačil som ich krížikom.“

K osudu rukopisu „Nežiť a žiť“ v Osvete sa Pavol Strauss vrátil aj v liste z 31. 5. 1983. Píše: „Čo sa týka problémov s rukopismi je to všelijaké. V „Osvete“ mám rukopis 6 rokov. Vtedy stálo v recenzii, že je to hamletovský dekadentizmus a skepticizmus (rukopis má názov „Nežiť a žiť“). Z toho to (jedno nečit. slovo – narčenie? – J. R.). Ide o eseje o zdravotníckej problematike, lekár a nemoc, medicína a hudba, štúdiá o umení a patológii a iné. Keď som si vyžiadal rukopis, pretože si vindikujem právo hodiť ho vlastnoručne do papierového koša, napísali mi, že sa situácia zmenila a že je to práca hodnotná. Za rok by mohla vyjsť.“

Vráťme sa však k zásielke z 11. 2. 83. – Tak sa mi dostala do rúk záverečná kapitola rukopisu Nežiť a žiť s rovnomenným názvom, ktorá bola neskoršie pojatá aj do výberu v Rekviem za živých. Moje ďalšie poznámky sa budú dotýkať len tejto kapitoly.

„Nežiť a žiť“ patrí k najnáročnejším Straussovým textom. Ako som sa s ním skoro pred 30 rokmi „popasoval“, o tom vydáva svedectvo môj zápisník z toho obdobia (porov. J. R., V dotyku s Pavlom Straussom I, CompuGraph Košice, 2006, str. 17-29).

Zrejme som aj p. Straussovi tlmočil v liste svoj „dojem závatna, ktoré až odpudzuje, tak som pred ním malý!!!“ (porov. str. 17 spomínanej publikácie), lebo v liste zo 14. 3. 1983 reaguje slovami: „Prosím Vás, prepácte mi, ak som Vám tou písáčkou spôsobil rozpaky a ťažkosti. Mal som vari poslať iné veci. Ale mačka padne vždy na nohy a ja do abstrakcie“ (tamže, s.31).

Možno aj to bolo na príčine, že košické štúdium Čsl. rozhlasu potom toto pásmo („Stretnutie s budúcnosťou“) neprijalo (hoci mohli byť aj pádnejšie dôvody; neza-

búdajme, že sme v roku 1983!).

K navráteniu sa k eseji Nežiť a žiť ma po dlhých rokoch vyprovokovala Straussova spomínaná poznámka: „Zvyšok je z nevydanej knihy. Pri prepisovaní zabudli urobiť pomlky medzi jednotlivými časťami. Naznačil som ich krížikom.“

Vytvára otázka. Neprenieslo sa toto „zabudnutie urobiť pomlky medzi jednotlivými časťami“ – napriek Straussovým krížikom – aj do vydania v Rekviem za živých a v Zbraných... dielach III.? – A veru prenieslo. Vnímavý čitateľ týchto stránok pocíti, že sa tu do jedného súvislého prúdu spája čosi, čo na seba neviaže, čo sa na dané miesta v kontexte nehodí a mohlo by byť zaradené na ľubovoľné iné miesto...

To nás podnietilo, aby sme skopírovaný text Straussovho rukopisu (originál sme mu vrátili), rozstrihaný na časti, ako to vyžadovalo rozhlasové pásmo, znova pozliepali do pôvodnej podoby a zrekonštruovali tak, aby to, čo Strauss označil krížikmi, bolo oddelené ako samostatné časti.

Vyberme si ako príklad jednu stranu (95) v tej podobe, akú má text v Zbraných literárnych a mysliteľských dielach III., a porovnajme ju s podobou, akú chcel dať textu P. Strauss:

Ale za iróniou večnej premeny badať bolestný výraz na tvári možnosti. Ona vie, že je pomenovaním a stvárnením v slove a tvare skutočnejšou a prítomnejšou. Je skoro trvaním.

Lebo len čo sa preletom vpiše do azúru chvíle, nikdy neprestane.

Byť a trvať sa stávajú jedným.

Múdry človek urobí ešte aj správne chyby. Šťastná disharmónia pomoci. Nech ani škripot času nezatiení možnosť: byť užitočným.

Duchovná sila človeka udržuje organizmus. Primitívny dôkaz. Ten istý úraz rôznych potencií vôle má rôzny výsledok hojenia. Silná vôľa si vyformuje i z defektných morfológických predpokladov dokonalejšie výsledky nielen funkčné, ale aj formotvorné. Už dávno mi na tom nezáleží, aby sa rozplienili strany. Dost' je všakovej papierovej buriny.

Len zachovať kus neopakovateľného súcna. Minulosť nami prerástla. To isté je vždy iné. Podľa toho, kto ho osvetľuje a presvetľuje, z akej dialky, z ktorej strany a kto pozoruje a odkiaľ.

Všetko má vrstvy. Všetko má fazety. Múdry pohľad osvetlí a uchová čo najviac skutočnosti. Narodíť sa – je vždy pre niečo zomrieť. Myšlienkou sa batolíme popod horizont. Celá realita je silný nápoj a nápoj pre silných.

Kto sa chce zapáčiť, je slaboch. Kto chce presvedčať – sám hľadá. Kto chce slúžiť – je kus života.

A spomienkami dorastá budúcnosť.

Služba je oddych duše. Nikdy však nie je celá ani vyčerpaná, lebo sa necíti ako dokončený vzťah voči skutočnosti. Cítíme sa napriek službe dlžníkmi. A nami navodený smer dobra chce doplnenie. Skutočnosť je nenávratná. Pretože nie sme ničím úplným, trpíme prázdnotou vzťahu.

Mať radosť, je stav neúplnosti. Ako je úsmev rána nie celý deň. Môže to byť omyl, ako je i v bolesti nie celý údel ľudskej možnosti.

Len kto by dovidel na dno skutočnosti, by mal pokoj.

Cesta ducha ide pod povrch. Vývoj je v tom, že sa úpenlivo hľadajú, čakajú a vytvárajú tvary duchovného, umeleckého, a praktického a vedeckého umu, čo by sprístupnili nové oblasti skutočna. To možno docieliť len novými formami výrazu umeleckého i vedeckého.

Ale za iróniou večnej premeny badať bolestný výraz na tvári možnosti. On vie, že je pomenovaním a stvárnením v slove a tvare skutočnejšou a prítomnejšou. Je skoro trvaním.

Lebo len čo sa preletom vpiše do azúru chvíle, nikdy neprestane.

Byť a trvať sa stávajú jedným.

Múdry človek urobí ešte aj správne chyby.

Šťastná disharmónia pomoci. Nech ani škripot času nezatiení možnosť: byť užitočným.

Duchovná sila človeka udržuje organizmus. Primitívny dôkaz: ten istý úraz v rôznych potencií vôle má rôzny výsledok hojenia. Silná vôľa si vyformuje i z defektných morfológických predpokladov dokonalejšie nielen funkčné, ale aj formotvorné výsledky.

Už dávno mi na tom nezáleží, aby sa rozplienili strany. Dost' je všakovej papierovej buriny.

Len zachovať kus neopakovateľného súcna. Minulosť nami prerástla. To isté je vždy iné. Podľa toho, kto ho osvetľuje a presvetľuje, z akej dialky, z ktorej strany a kto pozoruje a odkiaľ.

Všetko má vrstvy. Všetko má fazety. Múdry pohľad osvetlí a uchová čo najviac skutočna. Narodiť sa – je vždy pre niečo zomrieť. Myšlienkou sa batolíme popod horizont. Celá realita je silný nápoj a nápoj pre silných.

Kto sa chce zapáčiť, je slaboch. Kto chce presvedčať – sám hľadá. Kto chce slúžiť – je kus života.

A spomienkami dorastá budúcnosť.

Služba je oddych duše. Nikdy však nie je celá, ani vyčerpaná, lebo sa necíti ako

dokončený vzťah voči skutočnosti. Cítíme sa napriek službe dlžníkmi. A nami navodený smer dobra chce doplnenie. Skutočnosť je nenávratná. Pretože nie sme ničím úplným, trpíme prázdnotou vzťahu.

Mať radosť je stav neúplnosti. Ako je úsmev rána nie celý deň.

Môže to byť omyl, ako je i v bolesti nie celý údel ľudskej možnosti, ani ich zrovnovážení. (?)

Len kto by dovidel na dno skutočnosti, by mal pokoj.

Cesta ducha ide od povrch. Vývoj je v tom, že sa úpenlivo hľadajú, čakajú a vytvárajú tvary duchovného, umeleckého a praktického a vedeckého umu, čo by sprístupnili nové oblasti skutočna. To možno docieľiť len novými formami výrazu umeleckého i vedeckého.

+ + +

Tieto poznámky potvrdzujú moje dávne presvedčenie: pri príprave budúcich vydaní (a tým viac pri príprave akademického súborného diela) sa treba vrátiť – pokiaľ sa zachovali – k pôvodným rukopisom Pavla Straussa.

Julio Rybák

Ján Letz o P. Straussovi

„Kto chce naozaj milovať svoj národ, musí porozumieť aj jeho dejstvom, a to sa mu môže podariť len spolu s tými osobnosťami z vlastného národa i osobnosťami z iných národov, ktoré sa o toto porozumenie už usilovali. Krátko, hlavným kľúčom (no nie jediným!) k porozumeniu vlastného národa, jeho miesta v ľudstve, je jeho intelektuálna elita.“

(Ján Letz)

S Jánom Letzom sme sa vo vzťahu k Pavlovi Straussovi stretli na stránkach Listov PS trikrát. Prvý raz v čísle 3, s. 16-17, kde sme z Letzovej monografie *Život v hľadaní pravdy. Vývin osobnosti a myslenia* citovali Letzove vzácné spomienky na stretnutia s Pavlom Straussom. Ani neviem povedať, kto zo žijúcich filozofických duchov slovenských mal možnosť tak blízko konfrontovať svoj duchovný svet s duchovným svetom ešte žijúceho Pavla Straussa ako Letz. To ho zaväzuje – pred čitateľmi Straussa, ktorí takúto možnosť nemali – aby sa k podrobným spomienkam na stretnutia so Straussom navrátil.

Druhýkrát sa s Jánom Letzom stretáme v Listoch PS č. 6, s. 22-23, keď nám bol poslal Straussovu *Autobiografiu* – Straussove vyčerpávajúce odpovede na Letzov dotazník, ktorý mu poslal v súvisi s prípravou samizdatového Slovníka slovenských spoločenskovedných pisateľov 20. storočia.

Tretíkrát nájdeme Jána Letza v Listoch PS v čísle 7, s. 13-14, keď nám na požiadanie zaslal medajlóny dvoch európskych mysliteľov, ktorí mali vplyv na formovanie Pavla Straussa: Petera Wusta a Maxa Picarda. Myslí, že to bol počin, ktorý by v slovenskej filozofickej obci mal nájsť svojho pokračovateľa.

Teraz máme možnosť privítať na stránkach Listov PS Jána Letza – vo vzťahu k Pavlovi Straussovi – po štvrtýkrát. Prišla nám totiž do rúk jeho monumentálna monografia *Slovenská kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy* (Trnava – Kraków, 2010). V tomto diele – v kapitole „Orientácia na slovenskú kultúrnu filozofiu“ – venuje Letz pozornosť aj Pavlovi Straussovi (str. 82-86).

(Pripomeňme, že Vedecká rada Univerzity Pavla Jozefa Šafárika udelila 21. mája

1992 Pavlovi Straussovi čestný doktorát práve filozofických vied!)

Zo spomínanej kapitoly vyberáme pre našich čitateľov podstatnú časť:

Pre Straussovu tvorbu bola primárna jeho afinita k umeniu a meditácii, k poézii, hudbe a filozofii. Tieto rozsiahle a rozmanité zdroje poznania a duchovnej skúsenosti nikdy od seba neoddeľoval a vždy u neho tvorili organický celok. Intelektuálne žil pod stálym vplyvom sv. Pavla, sv. Augustína, Pascala, Kierkegarda, Lipperta, Gardiniho, Rilkeho, Dostojevského i sv. Jána od Kríža. Pritom intenzívne pociťoval svoju premenu i premenu celého sveta. Čoraz väčšmi sa stával nielen významným chirurgom ľudských tiel, ale najmä chirurgom vlastnej duše. Pretavoval vo svojej duši myšlienky všetkých týchto i ďalších mysliteľov do svojho osobitného existencialisticky ladeného myšlienkového výrazu. Bol mimoriadne bdely a pozorný k svojmu životu i k životu druhých. Žil v stálom napätí „života na hranici“: „*Život je vždy v hraničnom pásme. Len malý posun a je z rovnováhy, na obe strany. A poznanie je tiež na dosah smerom oboch strán.*“ Teda pravdivý život, ktorý vedie k stále vyššej duchovnosti, je podľa Straussa výstupom po ostrom hrebeni. Každý nesprávny krok, na jednu alebo druhú stranu, môže znamenať osudový pád. Akýkoľvek návrat je nemožný, lebo je prejdená už veľmi dlhá cesta. Treba len liezť po nebezpečnom hrebeni ďalej. Opravdivý a falošný vzťah k životu polarizuje čoraz väčšmi život moderného človeka. „*Hlad po živote je motto života. Čím duchovnejšia chce byť časť sveta, tým prospechárskejšia je tá druhá, a pragmatickejšia. Chýbala a chýba súhra elementov.*“ V modernej dobe sa často zabúda na to, že život smerujúci nahor, sprevádzaný vyššou kultúrnosťou a intelektuálnosťou, nemôže byť opravdivým životom, keď cieľavedome neprihliada na tých, ktorí takto nenapredujú. Takýto vzostup v zabúdaní na druhých je falošným vzostupom a skôr alebo neskôr povedie k pádu. Je vzostu-

pom na vlastnú päšť, v ktorom sa zabúda na Spasiteľa alebo sa postupuje tak, akoby ho nebolo. Strauss sa dovoľáva „súhry elementov“, pod ktorou podľa môjho názoru – i podľa viacerých Straussových zmienok v jeho diele – sa rozumie prehodnotenie samotných princípov duchovnosti a pokroku, ktoré je možné len na kristovskom základe. Horlivý filozofujúci konvertita si nezastiera oči pred neduhmi modernej i nedávno uplynulej doby. Nazerá ju cez prizmu holokaustu, a ešte väčšmi cez prizmu spásy v Ježišovi Kristovi. Stáva sa existenciálne orientovaným filozofom krízy modernej kultúry. Táto kríza má podľa neho všeobecný charakter a je všadeprítomná. Spočíva v absolutizácii života-pre-seba, ktorý sa všade neoprávnene dosadzuje za život-pre-druhého či za život-pre-druhých. A keďže prototypom a základom života-pre-druhého je Kristus, treba túto všeobecnú krízu klasifikovať ako krízu zabudnutia na Krista či ignorovania, ba až popierania Krista. Strauss krízu dnešnej doby chaakterizuje výstižne takto: „*Kríza doby, kríza sveta je kríza človeka. Svet plný priehrad. Redukovaný človek, redukované spoločenstvo. Každý pre seba a nič v sebe. Všade geto, nielen v sebe, ale i okolo seba. Okolo každého ohrada. Ohrada sociálna, ohrada náboženská, ohrada národná. Každý proti každému a všetci proti každému i proti všetkým. Plávame v mori lásky a topíme a dusíme sa v svojej izolovanosti.*“ Takýto svet je pre Straussa vskutku hnusným svetom. Plahočíme sa cezeň a nevidíme to more lásky, nedokážeme, aby zavlažilo naše srdcia. Týmto morom lásky je podľa Straussa božské prostredie, *miliu divin*, či priamo kristovská skutočnosť presahujúca rámce kresťanských cirkví a konfesií. Preto Strauss zdôrazňuje: „*Bez zakorenenia v Kristovej osobe v novej, živej a sublimovanej forme nezjednotíme duchovné prúdy a snaženia v každej oblasti myslenia i umenia a ich spoločenský a všeludský obraz, ako sa to sčasti pokúsil Teilhard de Chardin, Albert Schweitzer...*“

(J. R.)

Objavy, vyznania i „priznania“ – II. časť

(pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

V minulom vydaní Listov PS sme vám slúbili pokračovanie v pátraní po dosiaľ nepublikovaných a málo známych spomienkach na MUDr. Pavla Straussa. Pri objavovaní svedectiev o ňom ma „Božia rúžia“ zaviedla aj do rodiny Prokopovcov v Senci. Vďaka reholi Milosrdných bratov som sa vlani spoznala na jednom podujatí s prekladateľkou-tlmočnicou PhDr. Alicou Prokopovou, vtedy ešte netušiac, že mám pred sebou človeka, ktorý spolu so svojimi bratmi má k téme Dr. P. Straussa čo povedať. Ich ujo - profesor František Minarových, katolícky kňaz, ktorý počas komunizmu prežil desať rokov vo väzení ako politicky nepohodlný, bol jeho osobným priateľom. Prokopovci ochotne pre „Listy PS“ priniesli vzácne, ale i prekvapivé výpovede, ktoré azda bude treba rozvíjať a možno čiastočne aj konfrontovať s doteraz známymi faktami...Keďže ide o obširnejšie spomienky, prinášame len ich časť, v ďalšom vydaní bude pokračovanie. Výpovede majú formu rozhovorov.

Ing. Peter Prokop (nar. 1954) vyštudoval Vysokú školu poľnohospodársku v Nitre – agronomickú fakultu. Povoláním je inšpektor, zároveň degustátor a výrobca vína.

Pán Ing. Prokop, čo sa vám predovšetkým vybaví pri mene Dr. Pavol Strauss?

- Človek s veľkým srdcom, ohromným citom, skromnosťou a láskavosťou, človek, ktorý sa snažil pomáhať ľuďom maximálne ako vedel a bol ohromne precízny duchom, veriaci. V r. 1942 konvertoval vďaka môjmu ujovi, bol to kňaz, volal sa prof. František Minarových. Pôvodne mal Dr. Strauss, tak, ako ďalší Židia, odísť transportom do koncentračného tábora, bol v ohrození, kým ešte tieto transporty neboli zastavené (po intervencii pána biskupa Kmečka u ministra vnútra Šaña Macha a následne na vláde u Dr. Tisa). Ujo bol introvert, skromný človek, ale od neho a aj priamo od Dr. Pavla Straussa viem - on hovoril, že: „Nebyť vášho uja, ja tu dnes nie som, ani moji chlapci, ani moja žena.“ Totiž ujo, keď sa dozvedel, že takáto vec (transporty – pozn. aut.) sa deje, tak sa maximálne zasadil o to, že zobral Dr. Straussa do jedného kláštora k sestričkám, aby ho tam schovali, a pre-

tože doba bola zlá, ľudia všelijakí, v kláštore povedal, že je to jeho brat. To, že bol u sestričiek v kláštore, to ho zachránilo. Vtedy ešte nebol ženatý. Nevieť však, o ktorý kláštor išlo.

Kolko rokov ste mali, keď ste spoznali MUDr. Pavla Straussa?

- 14 rokov. Zo začiatkov si ho najviac pamätám tak, že keď bola v Senci birmovka, tak môjmu bratovi Paľovi bol birmovným otcom, on si ho vybral. Potom po birmovke bol u nás doma, mali sme pohostenie, pamätám si, že Dr. Strauss nám taktne hovoril: „Chlapci, vážte si vášho uja, nebyť jeho, nie som tu ja ani moja rodina.“ Uja niekedy navštívil doma sám, inokedy s rodinou. Návštevy boli väčšinou krátke, lebo ujo bol stále pod drobnohľadom štb. Desať rokov bol vo väzení, potom po návrate ho nik nechcel zamestnať, tak chodil kosiť lúky a až oveľa neskôr robil v Slovsporte vo Vajnorochoch, ale „tajní“ stále chodili za ním alebo pýtať sa naňho. Ujo –mamin brat- mal doma u nás svoje dve izbičky, tam prekladal *Ilias a Odyseu* a iné, aby mohol nejako žiť, posielal to rôznymi cestami do Ríma.

Dr. Pavol Strauss teda udržoval s vašou rodinou čulé, úzke vzťahy, styky?

- Áno, samozrejme. Aj brat, ktorému bol birmovným otcom, chodil k Straussovcom, viem, že mal jeden čas aj problém s pľúcami, keď chodil na SVŠku, dokonca aj lieky myslím, že mu MUDr. P. Strauss posielal. A brat k nim chodieval pomerne často. Aj ja, keď som študoval poľnohospodársku školu v Nitre a mal som čas, vždy som k nim zabehol, mali taký malý vinohradík. Jeho manželka mala zasa krásne skalky pred domom. Za tých päť rokov, čo som chodil do školy, vždy na jar som im už rezal vinohrad, dával odborné konzultácie, čo treba, jak treba, ak bolo treba štepy, aj tie som im zadovážil, takže x-krát, keď došiel Dr. Pavol Strauss z roboty, hovorí mi: „Tak poď, Petrik môj - tak mi hovoril, jak otec - poď si niečo zajesť, vypiť.“

Hovorieval s vami alebo pred vami o viere, židovských koreňoch?

- O viere hovoril, ale veľmi jemne, on mal vystupovanie veľmi distingvované a keď niečo povedal, tak tichučko, ale tie slová rezonovali. Malo to hĺbku. A koľ-

kokrát, keď som k nim došiel a keď bol unavený, sadol za klavír a preludoval si. Tak si ho pamätám.

Vy ste ho poznali z tej priateľskej stránky, čo nemôže povedať každý, lebo je rozdiel poznať ho z kníh a osobne. Čo ste si ňo najviac vážili a vážite aj s odstupom rokov? A čo s ním podľa vás odišlo navždy?

- Myslím si, že kus úprimného, pekného človeka. Bol veľmi skromný, tichý, seriózny. Ako je známe, nemohol roky písať verejne, ale až keď začali vychádzať jeho knihy, človek videl jeho rozmer, jeho hĺbku, duchovno, čo ho celého prežarovalo.

Postažoval sa niekedy pred vami, že nemôže písať, že má ťažkosti?

- Párkrát sa to stalo, ale v tom duchu, že potom dodal, že asi to tak má byť.

Ako prijímate úvahy o jeho blahorečení? Zaslúžil by si byť uctievaný na oltári?

- V podstate aj áno, lebo za tých okolností, v ktorých žil a to, že dokázal svojim neprajníkom a nepriateľom odpustiť, lebo hoci iní využívali svoje mocenské vplyvy, on si zachoval charakter človeka, charakter kresťana. Aj jeho život o tom napovedá.

+ + +

PhDr. Jozef Prokop zo Senca, 60 rokov, vyštudovaný psychológ:

- Keď sa povie meno MUDr. Pavol Strauss, vybaví sa mi v pamäti základná vec: že to bol veľmi čestný človek a striktné dodržiaval všetko. Oproti ostatným ľuďom bol mimoriadne oddaný presvedčeniu, že je katolík. A to vychádzalo z toho, že to presvedčenie mu na jednej strane zachránilo život a na druhej strane, on presne vedel, začo má byť vďačný. Celý život to hlásal a tak aj konal. Podľa toho, čo mi matka hovorila, keď bol primárom v Skalici, pred operáciou sa išiel najprv pomodliť, aby operácia dobre dopadla. Chodieval k nám hlavne za strýkom, lebo strýko (kňaz František Minarových - už vyššie spomínaný) najpodstatnejším podielom sa zaslúžil o to, že on prestúpil na katolícku vieru, bol mu mimoriadne vďačný, na druhej strane ho poslal do rodiny, kde spoznal dievčinu, ktorá bola neskôr jeho manželkou. Keď bol u nás, vždy spomínal: „Moji židovskí priatelia to veľmi ťažko znášajú, že som katolík.“

Jožko, spomínate si, ako sa Pavol Strauss spoznal s vašim strýkom Františkom?

„Viem to len z počutia: strýko bol profesor na gymnáziu v Trnave, v tých časoch bol veľmi prísny kantorom, prednášal latinčinu a vtedy bol veľmi známym človekom v Trnave a urobil všetko preto, aby P. Straussa zachránil, aby prestúpil na Katolícku cirkev. Tak mi napadá, že keď bol kar strýka (júl 1985) a on bol na pohrebe a jeho syn Pavol začal rozprávať, ako sa farári do všetkého montujú, ja si pamätám, ako zdvihol ťažké obrvy, pozrel na neho, ale syn ďalej vyprával. A on znovu zdvihol obrvy a povedal: „Synu a dosť. Keby ich nebolo, tak ty nie si na svete a už mlč.“

Hovorí vám niečo meno František a Tomáš Munkovci?

„Veľmi nie, len z počutia.“

Hovorí sa, aj to bolo zverejnené, že Dr. Strauss konvertoval pod vplyvom rodiny Munkovcov na katolícku vieru. Napokon, on sám o tom aj písal...

„To neviem, možno boli na konverzii zaangažovaní viacerí, ale on chodil za našim strýkom ako za duchovným sprievodcom, vždy keď išiel z Bratislavy, vždy sa zastavil.“

Hovoril pred vami o svojej konverzii, prípadne židovských koreňoch, vracal sa k tomu?

„On bol introvert, málokedy hovoril o takýchto veciach. Povedal však: „Moji židovskí priatelia mi to ťažko zabudnú.“

+ + +

„Bádanie“ po svedectvách ma v Skalici priviedlo aj priamo do ambulancie MUDr. Pavla Loveckého, stomatochirurga a bývalého riaditeľa skalickej nemocnice. K téme rád pripojil:

- Písal o tom, ale myslím si, že to bral ako intímnu vec, o viere rozprával skutkami: to bol jeho prístup k ľuďom a to, že denne chodil do kostola. Na sv. omši bol mimoriadne uzobraný a bol to človek, ku ktorému keď boli pacienti vďační, vždy povedal: Teta, to nie ja, dajte sviečku Panne Márii, lebo vtedy ešte bola v kostole „kaplička“, do nej mali prístup aj pacienti z oddelení. Keď mal ťažkú operáciu, išiel sa pomodliť.

V skalickej nemocnici Milosrdných bratov pôsobil desať rokov, ale jeho odchod bol bolestný...

- No, po roku 1948 sa začalo s takým

pomalým, tichým, potom aj agresívnym prenasledovaním Cirkvi, veriacich, čo sa odzrkadlilo na chode nemocnice Milosrdných bratov tým, že ich najprv odtiaľ zobrali aj so sestričkami. Ale bol to nepremyslený ťah, lebo potom zistili, že tam vlastne nemá kto pracovať. Tak ich museli „vrátiť“ a rehoľníci potom zo skalickej nemocnice odišli až v r. 1956, ešte sa školili sestry tzv. „civilky“, ktoré prišli prakticky z ulice. Tieto mali potom nahradiť tento personál. V Skalici bolo asi 13 primárov, títo boli predvolaní a bolo im oznámené, že musia prestať chodiť do kostola alebo aspoň v Skalici. Pri nemocnici bol kostol Milosrdných bratov. Tam tie primárske rodiny chodili a spravdila, keď bolo veľa ľudí, sedávali v „kapličke“, no po tejto akcii prestali chodiť do kostola v Skalici, okrem pána primára Straussa. Vtedy sa politické authority trošku zháčili, lebo vedeli o jeho odborných kvalitách a potrebovali ho, tak mu to do určitého času tolerovali, kým sa vyškolili, alebo už boli známi lekári, ktorí by boli schopní zastúpiť ho, alebo ktorí boli politicky oddaní, i keď jeho odbornú a etickú zdatnosť zďaleka nedosahovali. Keďže to bola nemocnica Milosrdných bratov, tak každá izba mala kríž. Tieto kríže sa postupom času likvidovali a zostal iba kríž na operačnej sále, kde operoval pán primár Strauss. Tak prišiel predseda strany a zmetákom tento kríž zrazil dole, korpus sa rozbil a vtedy si pán primár kľakol, pozbieral ho a povedal, že keď tu nebude ten kríž, nebude tu ani on. Kríž zlepil a mali ho doma v kuchyni. To viem zo spomienok, lebo ja som mal vtedy 12 rokov.

Zo Skalice ho teda násilne „odsunuli“?

- Jemu dali možnosť, že buď sa rozíde s Bohom - vtedy sa to hovorilo, že sa „vyrovná“ s vierou - alebo že tam nemá miesto. Nakoľko sme bývali na jednej ulici a operoval aj moju matku, boli sme v dosť úzkom kontakte, ja som sa aj s jeho synmi hrával, respektíve som im pomáhal pri nákupoch, keď jeho pani manželka niečo potrebovala. On mal v Skalici „zbudovaný“ aj zverinec s pokusnými zvieratami, kde trénoval, ako napr. šiť tenké cievy - na zajacoch, bol potom aj veľmi manuálne zručný. Už v r. 1947 bol jeho „repertoár“ chirurgických výkonov vyšší asi o sedem výkonov, ako v r. 1990. Keď mal toto zázemie v Skalici a bol v najlepších rokoch, radil sa s mojím otcom, čo má spraviť. On mu povedal: „Pán primár, viete, to je ako s tým Judášom - buď nám

ide o korunu, alebo nám ide o princíp.“ A on hovorí: „Ale bude to veľmi ťažké.“ A otec hovoril: „Bude to ťažké, ale Pán Boh na vás nezabudne.“ On vlastne na vrchole svojej kariéry odišiel do Nitry, kde dostal taký post, že z primára „išiel“ na ambulatného lekára. Ambulantný lekár na chirurgickej ambulancii sa dá prirovnať k banickej práci, je to taká namáhavá práca včeličiek robotníč, a tá kvalitnejšia práca pre kráľovnú, ktorú pán primár Strauss mal, tú odsunuli pre tých, ktorí neboli takí zdatní, čo ho muselo veľmi trápiť a ubíjať. Robili mu také veci, že mu dávali operovať ťažké prípady, keď mal službu. Boril sa s tým, postupom času sa vypracoval aj tam, lebo bol človekom schopným, rozhladeným, šikovným, ovládal reči. Len tá politická atmosféra intelektuálov ubíjala.

Počula som, že rodina Straussovcov dala vyrobiť v skalickom kostole vitráž, viete o tom?

- Áno. V skalickom kostole Milosrdných bratov je tzv. Loretánska kaplnka. Keď sa robila dostavba nemocnice, tak sa „obstavala“ aj tá kaplnka, alebo sa tam menili obloky. Vtedy sa tam dávali nové vitráže. Ľudia, ktorí boli na tom ekonomicky dobre, sa ponúkli, že tieto okná zafinancujú. Jedno dal vyrobiť aj lekár Strauss, dal tam motív „Lurdy“, tak sa vitráž volá, je na nej Lurdská Panna Mária s barlamami. Myslím si, že sa to zrealizovalo ešte po vojne, keď to bol kostol Milosrdných bratov.

Zaznamenala:

Mgr. Andrea Eliášová

(Písané pre Listy Pavla Straussa, Spolok priateľov MUDr. P. Straussa a Hospitálsku rehoľu sv. Jána z Boha - Milosrdných bratov a ich archívne využitie.)

Poznámka autorky:

Ďakujem respondentom za ochotu a Spolku priateľov P. Straussa za možnosť zverejniť tieto svedectvá, ako aj za trpezlivosť pri ich spracúvaní do tohto čísla. Treba oceniť, že „Spolok“ robí doslova priekopnícku robotu, ktorá, dúfajme, raz nájde „ozvenu“ aj v blahorečení tohto vzácneho človeka.

Poznámka: Pokračovanie ďalších spomienok aj v budúcom čísle...

Poznámka redakcie:

K niektorým miestam v uverejnených spomienkach, ktoré sú v rozpore s historicky overenými faktami, sa vrátíme na záver tohto cyklu spomienok v nasledujúcom čísle.

Jozef Šimončíč

Spomienka na MUDr. Pavla Straussa

1. V živote dr. Pavla Straussa zohrala svoju úlohu aj Trnava. Od začiatku Povstania až do príchodu frontu v roku 1945 zatýkalo gestapo aj tých Židov, čo mali prezidentskú výnimku. Vo Vojenskom psychiatrickom ústave v Trnave (dnešná budova Západoslovenského múzea) sa sústredilo niekoľko Židov – lekárov, ktorých chránili dôstojníci slovenskej armády. Priateľstvo dr. Straussa s profesormi trnavského gymnázia a kňazmi Františkom Minarovýchom a dr. Júliu Gábrišom (neskorším biskupom v Trnave) bolo vzdialeným dôvodom, prečo sa medzi týmito lekármi objavil aj dr. Pavol Strauss s manželkou Máriou, ktorá vtedy učila v neďalekých Budmericiach. Zosobášili sa v najväčšej tichosti na farskom úrade v Trnave. Ako svedok bol prítomný brat prof. Františka Minarových, poručík slovenskej armády Jozef Minarových, ktorý bol neskôr aj krstným otcom ich synov Pavla a Jozefa. Poručík Minarových sa pričínal o to, že vo Vojenskom psychiatrickom ústave zariadili manželom Straussovcom izbu, kde bývali počas týchto krutých mesiacov (z rozhovoru s Jozefom Minarovýchom v Trnave 27. októbra 1996).

2. MUDr. Pavla Straussa som prvý raz videl a počul v roku 1947. V Katolíckom kruhu v Ružomberku prednášal na tému *Eucharistia v našom živote*. Tmavý oblek, zlaté okuliare, čierne vlasy; mladý lekár, konvertita zo židovstva – to všetko v nabitej sále podčiarkovalo slávnostnú, neopakovanú atmosféru. Hovoril výrazne, pomaly, precítene. Doteraz som na túto tému počul hovoriť jedine kňazov, on pôsobil akosi ináč. Spomínal na tragické dni vojny, na bombardovanie, na silu zo stretnutia so živým Bohom v sviatosťnom chlebe. Pamätám si dobre, že z neho vyžarovala viera, vrúcnosť jeho prejavu prekvapovala a fascinovala. Jeho myšlienky prichodili nesúvisle, akoby z iného sveta, spájala ich však jednota vnútorného sprievodu, lepšie povedané konsonancia vnútra. Anticipoval II. vatikánsky koncil: *Gaudium et spes* a následne *Christi fideles laici*.

Potom prišli Straussove knihy: *Mozaika nádeje*, *Všetko je rovnako blízke i ďaleké* a preklad knihy Petra Lipperta *Človek Jób hovorí s Bohom*. Jób prekladal s Janom Silanom. Bola to jedna z posledných kníh, ktorú vydalo Verbum v Košiciach; žili sme z nej potom 40 rokov. Kniha premeditovaná a prediskutovaná, obšúchaná a prevážovaná, akoby písaná jedine a osobitne pre slovenskú dušu. Azda nikde na svete nenašiel Lippert takú spontánnu ozvenu – aj vďaka dr. Straussovi – ako na Slovensku.

3. V 60. a 70. rokoch som v Skalici častejšie navštevoval priateľa dr. Jána Buchtu, ktorého ako brigádnika v Mestskom archíve zamestnávala dr. Zora Viesťová. Obidvaja boli v úzkom kontakte s dr. Straussom. – Môj obdiv v týchto rokoch patrilo skôr dr. Straussovi ako lekárovi. Slúžil a v tejto službe človeku sa opotreboval. Neviem dobre odhadnúť, ako biografi zhodnotia tento úsek Straussovho života, ale aj dr. Július Rybák a doc. Jozef Melicher určite podčiarknu službu ako určujúci moment tohto obdobia.

4. V *Liste každému neznámemu bratovi* (už názov je pre dr. Straussa určujúci a typický) – v korešpondencii rozširovanej samizdatovo – ako lekár zdôrazňoval skutočnosť, že „náš život pozostáva z mozaiky malých smrtí“.

V seriáli deviatich listov, adresovaných rodine a dobrým priateľom k Vianociam v rokoch 1976-1984, analyzoval fenomén narodenia dieťaťa, noci, jasu, šťastia, bolesti. Sú to komorné meditácie na hranici teológie Vianoc.

V samizdatovej *Krížovej ceste* (podtitul znie *Mozaika meditácií*) má vlastné poradie zastavení: 1. Posledná večera Pánova; 2. Ježiš v getsemanskej záhrade; 3. Ježiš pred súdom židovskej veľrady; 4. Ježiš pred Pilátom; 5. Ježiša bičujú a trním korunujú; 6. Ježiš berie na seba kríž; 7. Šimon Cyrenejský pomáha Ježišovi niesť kríž; 8. Ježiš a nábožné ženy; 9. Ježiša vyzliekajú a pribíjajú na kríž; 10. Ježiš a kajúci lotor; 11. Panna Mária a Ján pod krížom; 12. Ježiš zomiera na kríži; 13. Ježiša pochovávajú; 14. Ježiš vstáva z mŕtvych.

Dr. Strauss nenechal Ježiša padnúť pod krížom! (Listy a Krížovú cestu vlastní doc. MUDr. Štefan Kopecký z Trnavy.)

5. Keď sme v Trnave začali vydávať revue Viera a život, potrebovali sme pre pripravované tretie číslo spracovať tému o potratoch v širšom kontexte: rodina, rodičovstvo, materstvo. Ako člen redakčnej rady som dostal poverenie požiadať o príspevok dr. Straussa. Ohlásili sme sa u neho (naraz traja od Dobrej knihy), prijal nás vo svojej vilke pod Zoborom v Nitre a stali sme sa svedkami rodinného zázraku: mladší syn-lekár mu práve prišiel oznámiť, že sa im narodila dcérka. Aj táto uvoľnená rodinná atmosféra prispela k tomu, že dr. Strauss ponuku prijal. Trochu sa síce poťažoval na oči, ale zakrátko dodal onú krásnu esej *Obloha rodiny*.

Potom sme zostali v intenzívnom kontakte. Niekedy som sa dozvedel podrobnosti z jeho literárnej biografie. Napríklad v roku 1965 bol na štipendij-

nom pobyte na chirurgickej klinike v Zürichu, kde ho priateľ lekár upozornil, že sedí na stoličke, na ktorej kedysi sedával P. Peter Lippert, už ako ťažký astmatický pacient, a dr. Strauss k tom dodal: „V mojom vývoji vďačím Lippertovi za mnohé. Mal som od neho skoro všetko. A najviac som vďačný, že som mohol Jób preložiť.“

V januári 1992 Dr. Strauss dokonca prisľúbil, že sa vyberie do Trnavy. O jeho smrti som sa dozvedel neskoro, bol som vtedy v nemocnici.

6. Namiesto toho, aby sme si pomáhali a uľahčovali si život neustálym pokojným a vecným dialógom, hľadaním pravdy a riešením najvhodnejších pre väčšiu, hádame sa, urážame sa, útočíme na seba, nevieme sa dohodnúť o najzákladnejších otázkach, ktoré sa týkajú prakticky každého z nás. Sťažujeme si na každodenné žitie. Kolík si takto zbabruj život, zabúdajúc, že je najväčšou hodnotou a že žijeme len jeden raz (Fakty, 1996, č. 44, s. 2).

Keď nás v lete 1994 opustil dr. Strauss, v tom roztrásenom vzduchu visela otázka: Prečo práve on? A prečo práve teraz, keď sme ho najviac potrebovali? Kto pozná odpoveď?

7. Za odpoveď možno pokladať kúsok zo Straussovho prekladu Lippertovho Jób, z kapitoly *Aj démon stojí pred Tvojou tvárou*:

„Pane, veď sa Ty pohrávaš aj s démonom, stojacim pred Tvojou tvárou; pohrávaš sa s hroznými silami a strašnými dianiami a nechávaš tohto démona pohrávať sa s ľuďmi, ktorých chytá do svojich pazúrov a vyhadzuje ich do výšky – takže zrazu sedia na trónoch a unáša ich do výšav tisícročia, kde títo ľudia, démonom vedení ľudia, utvárajú osudy zeme a národov. Tak stále dvíhajú sa z nesmiernej masy drobných ľudí zas a zas od storočia k storočiu Tvoji smelí orli. Všetličo môžeš, keď len chceš.“

Nemôžeš poslať anjela silného a krásneho, aby náš hriech, náš ľudský hriech, akokoľvek odporný, vzal do svojej ruky a niečo z neho urobil?

Ale už, tuším, nikto nič nemôže si počať s naším hriechom, ani anjel, ani démon a Ty najmenej. Je príliš prázdny, prišpinavý a príliš rozkúskovaný. Sú črepiny, s ktorými sa nechcú hrať ani Tvoje najúbohejšie deti.

Ach, Pane, keby si chcel vzhliadnúť na náš zločin, Pane, kto by obstál? Ako ničota a menej ako nič by sme boli pred Tebou. Lebo z tejto ničoty by si nemohol nič stvoriť ani Ty, veľký Stvoriteľ všetkých vecí“ (Lippert, 1948, s. 127-128).

(Prebrané zo zborníka *Duchovnosť ako princíp tvorby*, Nitra 2001, s. 145-148.)

Eva Kaplanová

Stretnutie s Pavlom Straussom v Považskej Bystrici

„Stretnutie s veľkými tvorcami je ako mikrozáblesk večna“.
(Pavol Strauss)

V čase totálneho úpadku hodnôt, ktorý žijeme, udalostiach, ktoré rezignovane prijímame alebo aj nie, do záznamu večnosti nezmazateľne vtlačíme svojimi skutkami viditeľnú i neviditeľnú pečať. Zo zodpovednosti za ne sa nevymaníme.

Predstavovať verejnosti skutočných velikánov slovenského národa je výstup strminou, plávanie proti prúdu. Považská knižnica v Považskej Bystrici i v sťažných podmienkach dáva priestor kultúrnej kultúre. Pri príležitosti stého výročia narodenia velikána slovenského národa **Pavla Straussa**, sprostredkovala stretnutie s literárnymi vedcami prof. Júliusom Rybákom, Dr. Jurajom Chovanom – Rehák, a s MUDr. Jozefom Straussom. Pozvaní hostia a zároveň osobní priatelia i syn doktora Pavla Straussa priblížili poslucháčom génia géniov, ako o ňom s úctou hovorí svätec nášho života, žalmista, básnik, spisovateľ, Mons. Jozef Tóth.

Profesor Rybák, neúnavný šéfiteľ posolstva MUDr. Pavla Straussa, sa zamyslel nad zvláštnou zhodou náhod. Uvedomil si totiž, že do Považskej Bystrice prišiel osláviť tridsiate výročie svojho stretnutia s Pavlom Straussom. Presne pred tridsiatimi rokmi mu priateľ v rozhovore spomenul neznáme meno autora P. Straussa a poslal mu do Gelnice jeho knižočku *Zákruty bez ciest*. Už po prvých prečítaných stranách nechápavo otváral oči v duchu sa sám seba pýtajúc: Čo to je? Kde, odkiaľ sa to vzalo? Do svojho zápisníka si zapisuje. „*Blažej Krasnovský mi poslal Straussove Zákruty bez ciest. Som šokovaný, že taký Slovák, chirurg existoval (existuje?) a ja o ňom nič neviem! Je skutočne nepochopiteľné, že takéto veci vypadajú z krvného obrazu národa!*“

Za nosný bod - nosný stĺp Pavla Straussa považuje J. Rybák pôsobenie SV. DUCHA v ňom. DUCH vane kade chce a vyberá si zo žijúcich ľudí takých, cez ktorých prehovorí. A jedným z nich bol aj Pavol Strauss, aby ako slovenský prorok tlmočil posolstvo o tejto dobe a o dobe, ktorá nás čaká. Už pred 70-timi rokmi P. Strauss prorocky všetko pomenoval.

Prorockým duchom je dané vidieť zhora do podstaty vecí. A to je často opak toho, čo vidíme na povrchu, čo je jalové.

Podstata, to je skutočná pravda. Lepom, tmelom pre ľudstvo je Boží princíp, ktorý tento svet opustil.

Július Rybák pripomenul Považskobystričanom dvoch ďalších veľkých Straussovi blízkych duchov, ktorí účinkovali v Považskej Bystrici. Otca Jozefa Porubčana SJ. (Mnohí mali šťastie zažiť ho ako kaplána počas jeho osemročného pôsobenia v Považskej Bystrici od 15. januára 1971. Od roku 1978 neúnavnne pracoval ako správca farnosti v Udiči. Počas pastorácie napísal a samizdatovo vydal do 30 rôznych publikácií, z ktorých mnohé po roku 1989 vyšli knižne.) – A Mons. Jozefa Tótha, ktorého Považskobystričanom, v rámci III. ročníka Harmónie súvislostí, v máji 2011 predstavil básnik, šéfredaktor Kultúry Teodor Križka. A práve Jozef Tóth je zo žijúcich Slovákov tým duchom, ktorý najhlbšie cíti veľkosť P. Straussa: „*Ide o evanjelizátora súčasného sveta, bez ohľadu na to, koľkí a kde ho počúvajú! Čas dozrieva a dozreje. I Kristus mal malinký zemský okruh a málo poslucháčov. Pavol Strauss je nielen evanjelizátorom Slovenska či Európy, ale celého sveta. Jeho dielo prerazí bariéry ľudskej ľahostajnosti, lenivosti a plytkosti súčasného životného štýlu! Vo svojich dielach a v živote prezentuje kresťanstvo, čiže život podľa Evanjelia ako jediné východisko pre naplnenie opravdivého ľudského života v súčasnej Európe, ale i vo svete; súčasne však zdôrazňuje skutočnosť, že tieto univerzálne pravdy Evanjelia sa v dejinách kultúry a techniky sveta, ktorý má svoje korene v kresťanskej Európe, naplnil iba čiastočne, a že aj tieto základné princípy života sa obchádzajú, neuznávajú, ba popierajú a utvára sa nový svet, svet projektovaný nie na princípe lásky k Bohu a k blížnemu, ale na princípe totálnej relativnosti, kde sa vytráca už aj elementárna násobilka človečenstva.*

A tam, kde sa nerešpektuje projekt skutočného Projektanta, padajú aj najvyššie budovy a prácou, bolesťou i samožertvou vybudované diela. Evanjelium je statika a rovnováha medzi telom a duchom, medzi pravdou a lžou, medzi nenávisťou a láskou. Strauss videl, predpovedal a potom s bolesťou konštatoval, že všetko ľudské a dejinné minulosti i minulého a tohto storočia bez rešpektu princípov, ktoré vyznával, skončia v troskách! A skončili, a tak skončia aj moderné dejiny i tých najvyšších štátov, ktoré zanedbajú statiku pri budovaní svojich egoistických mrakodrapov!

Dr. Chovan – Rehák ku konverzii Pavla Straussa uviedol, že vyplynula z veľkého bohatstva myšlienok, ktorými bola táto osobnosť plná. Ich osobné zoznámenie prebehlo tiež pred tridsiatimi rokmi, a to na pohrebe Jozefa Kútника Šmálova; od tejto doby sa stretávali.

Veľkosť myšlienok preniká všetkými jeho literárnymi prácami. Žiaľ, mnoho ľudí aj z odborných kruhov tomu nerozumeli, nerozumejú. Len vyvolení ľudia, ktorí sa vyznačujú ideovou kongeniálnosťou – môžu Pavla Straussa pochopiť. A všetci tí, ktorí túto myšlienku v srdci nosia, sú soľou tejto zeme. Hľadanie absolútna, tušenie bytia – tu sa treba trochu akomodovať - prispôbiť svoje dispozície, aby sme rozumeli kongeniálnemu daru a nadviazali na všetko, čo sa v diele P. Straussa skrýva, a tak apoštolsky šíriť posolstvo. Pavla Straussa priradujeme k veľkým svetovým kresťanským osobnostiam.

MUDr. Jozef Strauss – svojho otca vnímal viac ako lekára, lebo u nich doma boli vždy nejakí pacienti, a to i po príchode otca z nemocnice. Veľkú časť života strávil v Skalici pri otcovi na operačke. Už v štyridsiatych rokoch min. storočia jeho otec ako prvý na Slovensku robil exkluzívne neurochirurgické zákroky, operoval štítne žľazy, sklerotizácie varixu... Robil tiež pokusy s nervovým tkanivom, dnes málo známe, no už vtedy kooperoval s európskou lekárskou špičkou! Režim však z kádrových dôvodov tohto znamenitého chirurga, ktorý dokázal bravúrne operovať oboma rukami, vykonávať operácie, aké nebol schopný robiť nik v celej republike, hanebne pozbavil primariátu a preložil do Nitry. Odborníka svetového formátu, vzdelanca, človeka v rozlete, dali od operačného stola na polikliniku do Nitry. No aj tam už pred 50-timi rokmi bravúrne operoval. Robil také zákroky, ktoré sa dnes volajú jednodňová chirurgia.

Až pri otcovej šesťdesiatke si naplno uvedomil jedinečnú literárnu tvorbu svojho otca, a to pod vplyvom slov literárneho kritika Jozefa Félix, ktorý sa priznal, ako má rád lekárov – spisovateľov, ktorí obohacujú svoju tvorbu o iný rozmer.

Profesorka miestneho gymnázia pani Mgr. Anna Jančová viedla vskutku podnetnú debatu s osobnosťami dôverne poznajúcimi život P. Straussa. A celkom na záver, v duchu nasledujúcej myšlienky nášho velikána, zažadovala za spoločne prežité stretnutie:

„*I ten najbanálnejší deň vyústi do večnosti. Preto je každá chvíľa vzácna a všetko je dôležité.*“

(Redakčne krátené)

Pavol Strauss v Malackách

„Daj nám vychovať z mladých ľudí takých, čo zodpovedajú za seba, za kultúru a duchovné dedičstvo minulých čias, čo sa stanú budovateľmi budúceho sveta pokoja, lásky a pochopenia, čo môže byť iba Tvojím svetom, ktorý si, večná Pravda!“

(Pavol Strauss)

Koncom septembra 2011 sme dostali do redakcie list:

„...Dovoľte, aby som sa Vám úvodom môjho listu predstavila. Volám sa **Jana Pagáčová r. Tedlová**, učím na gymnáziu v Malackách predmety slovenský jazyk a literatúra a občianska náuka. Svoje rodné priezvisko som uviedla preto, lebo to súvisí s tým, ako som sa k Vám dostala.

MUDr. Ján Tedla je môj strýko a bol to práve on, ktorý ma prvý oslovil a priblížil mi osobnosť Pavla Straussa a aj činnosť vášho Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. Požičal mi niektoré vydania vašich Listov PS a niektoré z diel Pavla Straussa. Musím povedať, že to bolo pre mňa veľmi podnecujúce čítanie, ktoré naplňalo moju dušu. Veľmi ma mrzí a chcem to napraviť, že som o takomto vzácnom a múdrom človeku, ktorý žil tu medzi nami, vôbec nevedela. Dokonca som sa s ním „mohla“ aj stretnúť, lebo v rokoch 1982-1987 som študovala v Nitre Pedagogickú fakultu. Samozrejme, je mi jasné, že to bolo v rokoch totality a tie možnosti dozvedieť sa o ňom neboli, ale aj tak, keď sa zasnívam... a predstavím si, že možno sme spolu stáli na zastávke KHD...

Ale to som už dosť odbočila... Keď som si prelistovala vaše Listy a na internete si pozrela stránku o Pavlovi Straussovi, videla som, že ste vo vašom spolku urobili už veľa práce pre to, aby sa osobnosť a dielo tohto vzácného človeka sprístupnilo ľuďom. A hoci som zatiaľ iba málinko prečítala z jeho rozsiahlej tvorby, myslím si, že má čo povedať a oslovíť aj dnešných mladých ľudí. Chcela by som na našom gymnáziu pripraviť besedu o tomto vzácnom človeku, na ktorej by som chcela našim študentom priblížiť jeho osobnosť, tvorbu a niektoré myšlienky...

Prešiel mesiac a z gymnázia v Malackách sme dostali od pani profesorky Pagáčovej túto potešujúcu správu: 24. 10. 2011 sa na našej škole uskutočnila beseda s názvom **Známy neznámy Pavol Strauss** s podtitulom **Človek pre nikoho a pre všetkých**. Zúčastnilo sa jej 70 študentov malackého gymnázia. Ako hosť prijal pozvanie pán doktor **Ján Tedla**.

V úvode besedy prečítala študentka Mičhaela Gyurkovičová báseň z tvorby Pavla Straussa... Ja som potom študentom priblížila stručne dôvody, prečo sa táto beseda uskutočňuje a čo by malo „stretnutie s Pavlom Straussom“ priniesť nám všetkým. Pripomenula som blížiac sa okrúhle výročie jeho narodenia, jeho pôsobenie v Skalici, ktorá je nám blízko. Začali sme citátom o troch pilieroch jeho života, a keďže jedným z nich bola aj hudba, študent Viliam Miklovič nám zahrál krátku skladbičku na husliach...Potom nám v krátkej prezentácii priblížili základné faktografické údaje zo života Pavla Straussa študenti Miklovič a Fabuš. Ja som ešte prítomným priblížila niekoľko zaujímavostí zo života Pavla Straussa – jeho krásny vzťah so starým otcom v Liptovskom Mikuláši, jeho mamičku, roky štúdií, prestúpenie na katolícku vieru, jeho zážitky počas Povstania, po oslobodení, aj jeho nútený odchod zo Skalice...

Potom sa už slova ujal vzácny hosť MUDr. Ján Tedla, ktorý priblížil našim študentom, ako sa v skalickej nemocnici stretol a zblížil s primárom chirurgického oddelenia MUDr. Pavlom Straussom, hoci to bolo veľmi krátke stretnutie. Priblížil nám niekoľkými slovami dobu, ktorá spôsobila Straussov odchod zo Skalice. Jeho rozprávanie pokračovalo „druhým“ stretnutím so Straussom - hoci to už nebolo stretnutie fyzické, ale myšlienkové. Popísal nám, ako sa dozvedel o Spolku PS a o snahe priateľov Pavla Straussa o zachovanie a vydávanie jeho diel, ktoré počas rokov socializmu nemohli byť vydávané... Svoje veľmi zaujímavé a pútavé rozprávanie zakončil radosťou z toho, že vychádzajú zobrazené spisy Pavla Straussa...

Na jeho vystúpenie nadviazali dievčatá zo VII.O, ktoré si z diela P. Straussa vybrali určité myšlienky a úryvky, a prítomným ich zarecitovali.

V závere besedy som ešte prítomným priblížila posledné roky Pavla Straussa, jeho denníkové zápisky, aj ten z posledného dňa jeho života. Ďalej som im priblížila aj činnosť vášho Spolku a upozornila ich na web stránky, kde sa o Spolku aj o Pavlovi Strassovi môžu dozvedieť viac. Rozchádzali sme sa v nádeji, že študenti budú poznať meno Pavla Straussa, jeho pôsobenie, tvorbu, a že sa niektorí z nich možno stanú šíriteľmi myšlienok Pavla Straussa.

Sprievodnými akciami tohto podujatia bola výstavka jeho doteraz vydaných spisov a niektoré ďalšie knihy, ktoré nám zapožičal pán doktor Tedla. Na prezentačných paneloch sme pripravili prierez Straussovho života a množstvo citátov... Po čase sa nám listom ozval aj dr. Tedla a besedu na gymnáziu hodnotil ako „nad svoje očakávanie veľmi úspešnú“. Zároveň nám oznámil, že v podobnom duchu sa pripravuje aj beseda na cirkevnom gymnáziu vo februári 2012.

+ + +

Na Gymnázium sv. Františka Assiského sa beseda k storočnici Pavla Straussa uskutočnila 14. 2. 2012. „Pásmo o živote a diele Pavla Straussa“ pripravila prof. Mária Dršková. Ako nám napísala v liste: toto pásmo „bolo počtou obetavému a múdreému človeku a zároveň dôkazom toho, že aj súčasná mladá generácia nezabúda a vie si vážiť skutočné osobnosti. Preto aj pozvánka na toto podujatie mala motto od Pavla Straussa: „Každý človek, ale i každý národ žije z nezabúdania.“

V programe podujatia aktívne vystúpili študenti Magdaléna Hladíková, Denis Farkaš, Deana Ďurišková, Juraj Janotka, Magdaléna Vicianová, Eva Kollmanová, Zuzana Kollmanová, Juraj Kurtulík. – Aj na tomto podujatí sa s

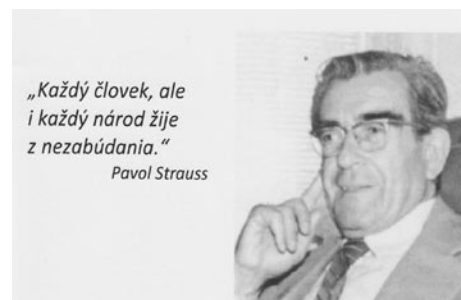

osobnými spomienkami na MUDr. Pavla Straussa podielil MUDr. Ján Tedla, ktorý bol priebehom stretnutia dojatý a vysoko hodnotil umelecké pásmo.

Prof. Mária Dršková svoj list končí slovami: „Pásmo silne zapôsobilo nielen na učiteľov, ale aj na študentov. Niektorí z nich napísali básne, ktoré venovali tejto slovenskej osobnosti – MUDr. Pavlovi Straussovi, pravej hviezde nášho života. Pravými hviezdami nášho života sú ľudia, ktorí dokázali správne žiť. Oni sú svetlami nádeje. (Benedikt XVI., Spe salvi) (Porov. tu str. 30.)

Poznámka. Pre mňa je priam neuveriteľné, že sa nájdu na Slovensku gymnáziá, kde sa k Straussovej storočnici pripraví nielen hodnotné kultúrne podujatie, ale ktoré sprevádza aj výstavka, kde pod dôstojným a vkusným panelom leží 8 zväzkov doteraz vydaných Zbraných literárnych a mysliteľských diel Pavla Straussa a celý rad jednotlivých čísiel našich Listov PS. Gymnáziá v Malackách akoby tým odpovedali na úpenlivé volanie Mons. Jozefa Tótha, ktoré tu uverejňujeme na s. 10-11. – Kiežby našli nasledovníkov!

(J. R.)

MUDr. PAVOL STRAUSS

(1912 – 1994)

LEKÁR, FILOZOF, SPISOVATEĽ

Pásmo o živote a diele

14. 2. 2012, 11.00 – 12.30 hod.
Gymnázium sv. Františka Assiského
Malacky
spoločenská miestnosť

Ludmila Rohoňová

Blízky i vzdialený Pavol Strauss

Biobibliografická skica

Kto by nepoznal Pavla Straussa? Môžeme si položiť túto otázku? Po preskúmaní literárnych slovníkov, internetových zdrojov, bibliografických databáz a knižničných katalógov mu môžeme vystaviť vizitku: slovenský lekár, básnik, esejista, prekladateľ, kresťanský humanista. Jeho meno nenájde v učebniciach literatúry, kompletizácia a odborné literárno-vedné spracovanie jeho diela sa začalo realizovať až v 90. rokoch 20. storočia a pokračuje dodnes. Od 70. rokov minulého storočia proscribovaný autor, utiahnutý až do roku 1989 do vnútornej emigrácie umlčaného tvorca. Píšuci lekár, ako sám seba označuje vo svojich dielach, sa však nikdy neodmlčal. Zanechal rozsiahle literárne dielo, ktorým vydáva svedectvo o sebe, svojej viere i o dobe a spoločnosti, v ktorej žil. Spytuje sa v ňom na človeka, oslovuje ho, pochybuje o ňom, verí mu, povzbudzuje ho, obáva sa o neho, hľadá pre neho východiská a modlí sa za neho.

Životné osudy a literárna tvorba

Pavol Strauss sa narodil 30. augusta 1912 v Liptovskom Mikuláši v rodine židovského advokáta Izidora Straussa (1881-1945) a Vilmy Straussovej, rodennej Kuxovej (1891-1933). Navštevoval maďarskú, neskôr židovskú ľudovú školu. V roku 1922 začal študovať na Hodžovom štátnom reálnom gymnáziu v Liptovskom Mikuláši, ktoré ukončil v roku 1931 maturitou. Na gymnaziálne časy spomína: „Mnoho pekného bolo v týchto gymnaziálnych rokoch, od prvého oboznámenia až po nábehy na intelektuálne radosti a zážitky v samovzdelávacom krúžku Hodžovom, kde som neraz hral na klavíri sám, alebo s priateľom huslistom Ervínom Smatekom. Pamätám sa ešte na vystúpenia Milana Pišúta, Ruda Brtáňa a Andreja Plávku. Nebolo oslavy bez našej muziky. Neraz tam recitoval mladý Martin Rázus.“¹

Silné väzby k Liptovu ho sprevádzali po celý život, bol hrdý na svoje rodisko a na jeho významné osobnosti. Retrospektívne sa vyznáva: „Každý nemá to šťastie,

že sa narodí na Liptove. Kto to šťastie mal, je opuncovaný pohľadom na od Poludnice po Baranec, Kriváň a z druhej strany po Choč. A to nielen pohľad vonkajší, ale i vnútorný. Veď z kolkých nadaných Liptákov to vytrysklo – z Plávku, Ráfusa, Alexyho a iných.“²

Aj keď chcel pôvodne študovať filozofiu, rozhodol sa nakoniec v roku 1931 pre štúdium medicíny na Lekárskej fakulte vo Viedni. Dôvod tohto kroku sa dozvedáme z rukopisu Staré smidky, kde hovorí: „No ja som nemal vzťah k jurisprudencii a prosil som otca, žeby mi umožnil štúdium filozofie vo Viedni. Ale keď sme tam došli, bola tam v popredí skupina neopozitivistov na čele s prof. Carnapom, bol tam aj Witgenstein. To boli všetko matematici a fyzici. Mal som sklon k poézii a hudbe. A mne to nesešlo.“³ Inklinácia k medicíne bola určite ovplyvnená aj lekárske povolanie jeho starého otca MUDr. Bartolomeja Kuxa, v dome ktorého prežil detské i študentské roky a spolu s bratom neraz pobudli v jeho ordinácii. Pre lekárske povolanie sa neskôr rozhodol aj Straussov o päť rokov mladší brat Juraj.

Na viedenskej univerzite absolvoval dva semestre a štúdium ukončil v roku 1937 na Nemeckej univerzite v Prahe. Počas štúdia medicíny vo Viedni sa venoval Strauss aj štúdiu hudby a prehľbil sa i jeho vzťah k literatúre a poézii, najmä nemeckej, čo mu umožňovala aj dokonalá znalosť nemeckého jazyka. Stal sa členom recitačného seminára profesora Martina Kirschnera pri Volkstheater vo Viedni. V diele Život je len jeden hovorí: „Súčasne som študoval klavír u slečny Feuermanovej – sestry slávneho čelistu Emanuela Feuermanna, ktorého stále sprevádzala v hre – a recitovať som sa učil u profesora Martina Kirschnera z Volkstheaterseminára“⁴

Vzťah k hudbe bol taktiež determinovaný silnou citovou väzbou na jemnú a citlivú matku a jej hudobný vkus. Musel sa s ňou rozlúčiť príliš skoro, zomrela totiž v roku 1933 ako štyridsaťdvaročná na endokarditídu. Strauss spomína: „V matkinej rodine bolo veľa muzikantov, dve speváčky, čelista, rodák z Detvy, sama matka bola dobrá klaviristka.“⁵ Hudba sa stala jedným zo základných pilierov Straussovho života a literárnej

tvorby, ktorého základy sa vytvorili už v detstve a v rodinnom prostredí a ďalej sa upevňovali v študentskej mladosti. Z jeho spomienok sa dozvedáme o stretnutí s Bénom Bartókom vo Viedni, ale i o literárnych pomeroch a umeleckej atmosfére v Prahe, o stretnutiach s Maxom Brodom a Vítězslavom Nezvalom, Oskarem Baumom a Franzom Werfelom.

Pražské obdobie Straussovho života bolo poznačené hľadaním istoty, vnútorným nepokojom, tápaním, koketovaním s marxistickým zmysľaním i bohémstvom. Prežíval túto životnú etapu na pozadí rastúcich sociálnych, spoločenských a morálnych problémov tridsiatich rokov 20. storočia a blížiacej sa vojny. Ako uvádza Leikert: „... v rokoch 1932 až 1937 sa Strauss v Prahe aktívne zapájal do študentského komunistického hnutia. Netreba sa čudovať, myšlienky marxizmu boli v tom čase obľúbené nielen medzi mladými a mnohí si mysleli, že tadiaľ vedie cesta a záchrana pre ľudstvo. Spociatku tomu veril aj Strauss.“⁶

Strauss toto obdobie neskôr triezvo zhodnotil takto: „Ale to všetko sa mi dnes zdá ako nálepka, ako náplášť na rozcapartené vnútro. Vonkajší nepokoj nad nepokojnejším hriechom vnútrom. Neujasnosť v morálnych ohľadoch, túžba vyniknúť a veľký hlad po pravde, čistote a istote, i mimo tie rozkričané sociálne problémy.“⁷

V období pražských štúdií píše poéziu a dominantným literárnym jazykom je pre neho nemčina. Vydáva dve básnické zbierky *Die Kanoë auf dem Ei* (1937) a *Schwarze Verse* (1937). Tieto zbierky vznikajú na pozadí sociálnych zmien, politických a hospodárskych kríz 30. rokov a s nimi korešpondujúcich osobných problémov autora.

K nemeckej poézii Pavla Straussa patrí tiež zbierka *Worte aus der Nacht* (1940), ktorá bola vydaná dvojazyčne ako *Slová z noci / Worte aus der Nacht* až v roku 2001. Štvrtá zbierka nemecky písanej poézie *Und der Bruder Abel lebt noch* zostala v rukopise doteraz považovanom za stratený.

Analýzou Straussovej poézie v kontexte nemeckej, českej a slovenskej moderny sa zaoberajú germanisti Ladislav Šimon a najmä Mária Bátorová v monografii *Paradoxy Pavla Straussa*. Z básnikov mal najbližší vzťah k Rilkemu, Holanovi a Rúfusovi. V neskorších Reflexiách hovorí: „Pre mňa sú takéto méty lyrična – tri osobnosti: Rilke, Holan a Rúfus. Vo všetkých mojich neuvěřených prácach sa na všetky tieto skutočnosti odvolávam.“⁸

Po ukončení štúdia zostal Strauss krátko pracovať v Prahe na I. internej klinike a v rokoch 1938-1939 absolvoval vojenskú prezenčnú službu a dôstojnícku školu v Prahe, Plzni, Ružomberku, Martine a Liptovskom Mikuláši.

Významným medzníkom v Straussovom živote sa stalo pôsobenie vo vojenskej nemocnici v Ružomberku, kde nadväzuje priateľstvo s manželmi Franzom a Gizelou Munkovcami, konvertitmi zo židovstva na katolicizmus. Rodina Franza Munka, riaditeľa továrne Solo v Ružomberku, mala vysokú kultúrnu a duchovnú úroveň a pobyt v nej hodnotí Strauss ako protiklad k životu v Prahe a svojej rodine. Munkovci zohrali významnú úlohu pri Straussovom rozhodnutí konvertovať na katolícku vieru. Pod vedením kanonika Jozefa Kožára sa pripravil na krst a v roku 1942 konvertuje na katolicizmus. Túto skutočnosť nepovažuje za žiaden kolosálny prelom, ale za svoj prirodzený sa vyvíjajúci rast a koniec starej cesty: „A tak ako ma Boh zaviedol do tejto rodiny, ma postupne – ako vo sne – zaviedol do veľkej rodiny katolíckej Cirkvi. Žiadne veľké prelomy, ale organický rast a vrastanie do ovzdušia, kde som našiel domov.“⁹

Bol si však vedomý toho, že „Každá forma konvertitstva je nástupom na heroickú cestu, ktorá sa končí vždy obeťou, bez ktorej sa mu nikdy celkom neverí“¹⁰ a ako ďalej hovorí: „Konverzia má stránku psychologickú, spoločensko-politickú, výrazne náboženskú a spôsobí prevrat vnútorného života a jeho usmerenie a upokojenie.“¹¹

Kresťanská viera sa stala primárnym meradlom jeho umeleckých, filozofických a ľudských postojov a na jej princípoch budoval svoj vnútorný život. Filozoficko-kresťanský aspekt a kresťanský humanizmus sa stali principiálnou a neoddeliteľnou súčasťou jeho tvorby. „Tým, že sa stal katolíkom, jeho vzťah k judaizmu nadobudol ekumenický rozmer a jeho viera dosiahla platnosť poznania“¹²

Od roku 1940 pôsobil v Štátnej nemocnici v Palúdzke. V roku 1944 pracoval ako vojak Slovenskej armády v nemocnici v Ružomberku a počas Slovenského národného povstania bol lekárom v poľnej nemocnici v Korytnici. Dvakrát upadol do nemeckého zajatia. Bol väznený Gestapom v Liptovskom Mikuláši a po eskortovaní do Ružomberka prepustený. Ukrýval sa v kláštore sestier Mariánok a krátko vo vojenskej nemocnici v Trnave, odkiaľ odišiel do Lubietovej, kde bol znova zajatý Gestapom a eskortovaný do bývalého židovského tábora v Novákoch. Tu sa zoznámil s Jozefom Felixom a toto priateľstvo ho sprevádzalo celý život.

V roku 1945 (4. apríla) uzatvoril manželstvo s Máriou Loydlovou (1910-2007). V povojnových rokoch pracoval ako zástupca prednostu chirurgického oddelenia v Onkologickom ústave sv. Alžbety v Bratislave a ako konzultant na neurochirurgii u doc. MUDr. Žuchu.

V rokoch 1946-1956 pôsobil ako primár chirurgického oddelenia, neskôr ako riaditeľ Nemocnice Milosrdných bratov v Skalici.

V roku 1946 absolvoval 3-mesačný študijný pobyt na chirurgickej a neurochirurgickej kantonálnej klinike v Zürichu, ktorý mal veľký význam pre jeho sľubne sa vyvíjajúcu kariéru chirurga. Po tejto študijnej ceste vydáva v košickom vydavateľstve Verbum kaleidoskop z cesty po Švajčiarsku *Všetko je rovnako blízke i vzdialené* (1947). O rok neskôr vychádza v Spolku sv. Vojtecha jeho kniha literárno-náboženských meditácií *Mozaika nádeje* a v tom istom roku vydáva vo vydavateľstve Lev v Ružomberku *Stĺpy – básne v próze* a preklad diela Ody Schneiderovej *Kňazstvo ženy*. Z nemeckého originálu preložil spolu s Janom Silanom tiež knihu Petra Lipperta *Človek Jób hovorí s Bohom* (Verbum, Košice; 1948).

V rokoch 1946-1959 publikoval tiež odborné medicínske články v časopisoch Slovenský lekár, Lekársky obzor, Bratislavské lekárske listy, Rozhľady v chirurgii

Chrániť, zachrániť a opatrovať umeleckohistorické dedičstvo, ktoré nám ako súbor nenahraditeľných duchovných hodnôt veky prozreteľnosť uštedrili – je zárukou úcty, lásky a úsilia zachraňovať európsku kultúru a západnú civilizáciu. Je aj odpoveďou na otázku, či sme v 21. storočí ešte súčasťou identity kresťanského štandardu života a jej morálky?!

(Mária Spoločníková)

gii a v zborníkoch z odborných medicínskych podujatí.

V Skalici sa Straussovcom narodili synovia Pavol (1946) a Jozef (1949). S radosťou uvítal tiež konverziu brata Juraja na katolícku vieru v roku 1954. Na jedennásť skalických rokov často a rád vo svojich dielach spomínal a mnohé z týchto spomienok sa vyznačujú humorom a vtipným šarmom. O živote na Záhorí píše: „Žilo sa tam synchronne s rytmom tohto bodrého záhoráckeho ľudu. Neobchádzali sme ani život v skalických búdach. Bol som rodinným lekárom rodiny Blahovcov, mamičky nášho veľkého tenoristu Dr. Janka Blaha, ktorého manželku som niekoľkokrát operoval. A s Jankom sme sa navštevovali cez prázdniny.“¹³

Pre svoje náboženské presvedčenie a neochotu pristúpiť v tomto smere na akýkoľvek kompromis musel Skalicu opustiť. Bol preložený do Nitry, kde pôsobil v rokoch 1956-1982 ako ambulatný chirurg na poliklinike a v dôchodkovom veku pracoval ešte na prosektúre (1984-1985). Nitra sa tak stala jeho doživotným domovom. Jeho život v meste pod Zoborom bol poznačený značnou umeleckou a spoločenskou izoláciou, osamotenosťou a nepochopením. Milan Rúfus o tomto období Straussovho života hovorí: „Nežilo sa mu vtedy dobre. Publikoval totiž niečo v Cyrilo-metodskom ústave v Ríme. Odporúčenie starej vrchnosti bola okamžitá: zákaz čokoľvek publikovať doma. Razantná „princiálnosť“ bola vtedy odznakom, ktorý sa nosil na klope dobových kabátov. Prevrátených i neprevrátených.“¹⁴

Zostala mu medicína a jeho lekárske poslanie, ktoré nemal možnosť vykonávať v rozsahu, v akom si želal a chcel. K operačnému stolu mohol pristúpiť iba zriedka, nedostal šancu poslúžiť pacientom svojimi operatérskymi skúsenosťami a kvalitami. Sám Strauss opisuje svoje pocity z tohto obdobia: „Dnes je to: nebyť v operačnom programe. Chirurgická smrť zažíva. A chodiť po uliciach, ustrnutých v pohybe, so živými bezduchými výrazmi v tvári výkladných skriň. Maskovité pozdravy, ktoré ešte registrujú život“¹⁵.

Vnímal nezdravú sterilnú atmosféru literárnych pomerov na Slovensku, narušenie kontinuálneho vývoja literatúry, ignorovanie dejinného vývinu kultúry, kultúrne a tvorivé vákuum, v ktorom „relatívny dobrobyt je usmievavým kepienkom nad duchovnou prázdnotou.“¹⁶ Toto obdobie Straussovho života je obdobím vnútornej emigrácie umlčaného

autora. Možno ho charakterizovať jeho vlastnými slovami: „A tak sa míňali dni, v ktorých som žil úrovňou polochromých penzistov v starobinci. Písal som. Prekladal som. A vedel som: tak to má byť. Túžil som síce potom skočiť do toku života, ale bol som šťastný, že sa smiem aspoň dotknúť tône jeho lemu. Je viac vedieť ospievať západ slnka, ako vlastniť státisícovú holandskú krajinku alebo Medňanského“¹⁷

V rokoch 1964 a 1965 vydáva v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme *Krížovú cestu pre chorých* a pod pseudonymom Jozef Augustín *Postilu dneška*.

V uvoľnenom ovzduší druhej polovice 60-tych rokov mu vychádza vo vydavateľstve Tatran v roku 1968 kniha aforizmov *Zápisky diletanta*.

V roku 1971 sa podarilo ešte vydanie diela *Zákruty bez ciest* vo vydavateľstve Smena Bratislava. Posledným Straussovým dielom publikovaným do roku 1989 bola *Rozhrnutá opona* s podnázvom *Pohľady do duše moderného človeka*, ktorú vydáva v roku 1972 znovu pod pseudonymom Jozef Augustín v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme.

Napriek zákazu publikovať, sa Pavol Strauss neodmlčal. Prijal samotu, ktorú mu život nadelil, a ticho, do ktorého sa uchýlil, vnímal ako živnú pôdu svojho rastu. Jeho „mravčí“ život stál na troch stĺpoch, ktorými boli: „slovo, inkorporované v myšlienke, medicína so subsumáciou lásky a hudba ako prejav najčistejšej cesty ducha krásy.“¹⁸ Písal poéziu, denníkové zápisky, eseje, meditácie, reflexie, aforizmy, modlitby pre rôzne liturgické príležitosti. Ako sám hovorí: „Nikdy som vo svojom chirurgickom povolaní nemal pocit uspokojenia, i keď som intenzívne, ba až na hranici únavy, pracoval. Vždy som mal potrebu niečo zachytiť na papieri a priblížiť sa hudbe, či aktívne, či pasívne. Nemal som potrebu uplatniť sa, len som sa chcel prejavíť, i keď som nikdy nebol akceptovaný a zachytil som to v rukopise.“¹⁹ Jeho diela z obdobia do roku 1989 sa dočkali vydania až v 90. rokoch 20. storočia a v 1. desaťročí nášho storočia.

Napriek profesionálnej a umeleckej izolácii však treba povedať, že žil v bezpečnom kruhu svojej rodiny, ktorá bola pre neho citadelou v nežičlivých a zložitých rokoch. Pohyboval sa v spoločenstve duchovne a umelecky spriaznených duší. Korešpondenciou i osobne udržiaval kontakty so slovenskými umelcami,

maliarmi, hudobníkmi, hercami, literátmi a prevažne kresťanský orientovanými intelektuálmi. Do albumu jeho priateľov a významných postáv života patrili také osobnosti ako Jozef Felix, Ladislav Hanus, Milan Rúfus, Július Koreszka, Mária Medvecká, Július Rybák, Vincent Hložník, Maša Haľamová, Janko Silan, Gustáv Valach, Janko Blaho, Jožko Kúttnik, Karol Strmeň, Bartolomej Urbanec. Ako sám hovorí: „Kontakty aj s inými umelcami boli viac príležitostné, ale vždy stimulojúce.“²⁰

Priateľstvo s romanistom, literárnym kritikom a vedcom Jozefom Felixom malo literárnu, ale aj hlboko ľudskú platformu. Strauss oceňoval Felixove humanistické postoje, objektivitu a nesmierny rozhľad. Spomína: „Prvý pohľad spečatil afinitu. Až potom sa to vyvinulo v blízkosť ľudskú a príbuznosť v kultúrnom zameraní. Však spoločenský ideál doviest' slovenskú kultúrnosť na európsku úroveň, zakorenenú vo výdobytkoch nemeckej a frankofónnej kultúry, nás zblížoval. Znalosť francúzštiny a nemčiny nás spojila.“²¹

Jozef Felix o svojom priateľovi Pavlovi Straussovi hovorí: „Slovom, je to človek, ktorý pozná a má rád umenie vo všetkých jeho prejavoch, intímne s ním žije a nič iné od neho nežiada, než práve to, čo človek od umenia žiadať má, ... aby mu poskytol pomoc pri správnom organizovaní vlastného života.“²²

Milana Rúfusa označil Strauss za jednu zo svojich „mét lyrična“. Styčné body ich vzťahu sa vykryštalizovali v súlade tvorivých ambícií, ľudských postojov, duchovných rozmerov a samozrejme aj na pozadí ich liptovských koreňov. Milan Rúfus pochopil naliehavosť v samote tvorených a nevypočutých Straussových slov adresovaných človeku: „... hneď od začiatku mi bolo jasné, že ide o autora, ktorý vo svojich zdanlivo samotárskych reflexiách ľudí náruživou oslovuje, varuje, a preto nevyhnutne potrebuje byť počutý. Nie z nejakej literárnej ctižiadosti, od tej bol vzdialený. Bol však ako kňaz, ktorého nepustili na kazateľnicu a ktorý sa potom sám nevyhnutne pýta, či kňaz je ešte kňazom, ale nemá komu kázať“²³

Oboch básnikov zblížovalo aj rovnaké vnímanie poézie. „Podľa nich sa poézia vyrovná modlitbe, čiže poézia môže vyniesť našu obraznosť do takých oblastí, kde môže preniknúť iba modlitba. Poézia a modlitba, modlitba a poézia! Tieto dva pojmy sú trebárs aj zastupiteľné: Strauss a Rúfus, Rúfus a Strauss.“²⁴ V očiach

a spomienkach Milana Rúfusa bol Pavol Strauss „... človek nielen nesmierne múdry. Bol to človek láskavý a ľudský. Človek, ktorý sa Bohu vydáril.“²⁵

Výnimočný vzťah Pavol Strauss – Július Rybák sa zrodil v roku 1982, keď sa dostala Rybákovi do rúk Straussova kniha *Zákruty bez ciest*. Tento vzťah vníma Rybák ako „dôležité etapy dotykov s dielom Pavla Straussa a s ním osobne“ a Straussov vstup do svojho života nepovažuje za náhodný. Rybák sa stal Straussovým analytikom a interpretom a nazýva ho „bijúcim zvonom tejto doby“. Osobný kontakt, korešpondencia so Straussom a dôverná znalosť jeho života, postojov a denníkových zápiskov ho viedla k príprave a publikovaniu pozoruhodných cyklov publikácií o Pavlovi Straussovi - *V dotyku s Pavlom Straussom, So Straussom – po Straussovi*. Blízky vzťah týchto dvoch mužov prerástol do rozmeru, keď „Rybák už nie je iba komentátorom, analytikom a interpretom obdivovanej, duchovne blízkej osobnosti, ale aktívnym (seba)reflektujúcim spolurozprávačom.“²⁶

Jazykovedec, prekladateľ a literát Július Rybák aj po Straussovej smrti aktívne spolupracuje pri vydávaní jeho diela vrátane dosiaľ nepublikovaných rukopisov, denníkových zápiskov a korešpondencie, upozorňuje na nutnosť reedície Straussových vydaných diel, iniciuje vydávanie tematických výberov z diel Pavla Straussa, poukazuje na absenciu odbornej literatúry o diele Pavla Straussa i na možnosť propagácie jeho diela v zahraničí. V roku 2004 stál pri zrode periodika *Listy PS*.

Udalosti roku 1989 Pavol Strauss uvítal, očakával od nich ozdravenie spoločnosti, nádej pre očistenie človeka, ale nepodliehal eufórii a naivným predstavám o ideálnom, bezproblémovom a bezbolestnom prechode k lepšiemu človeku a lepšej spoločnosti: „Lenže bez ilúzií vchádzame do zmenenej doby, defektné charaktery budú mať aj v novej dobe pole pôsobnosti. S tým treba rátať.“²⁷

Vedel, že pozitívna zmena spoločnosti je determinovaná pozitívnou zmenou človeka, ktorá nikdy nebola a ani teraz nebude vďaka zdedeným deformitám spoločnosti, absencii spolupatričnosti a tolerancie taká jednoduchá a priamočiara: „V takej prelomovej dobe, aká je u nás, treba najst čistých, slušných a charakterných ľudí do všetkých zastupiteľských funkcií. Ale kde ich nájsť, keď tento národ bol 40 rokov pod knutou hlúpych

a ochotne bezcharakterných ľudí. Tento národ je rozbitý. Každý sa každého bál. Už pomaly aj seba samého.“²⁸

Človek ktorý sa vydáva na cestu za hľadaním slobody, podstupuje cestu hľadania seba samého so všetkými rizikami, chybami, obavami, bolesťami a slabosťami a prenasledovaný apokalyptickými tieňmi, pretože: „Človek je križovatka minulých i budúcich nedokonalostí, zlyhaných pokusov a názakov ukončení. I zahmlené ciele sú výzvov budúcnosti. Nepriateľmi ľudských duchovných výbojov sú ideové schémy, do ktorých sa vtisnávajú objavujúce sa fenomény.“²⁹ V týchto intenciách uvažuje i o stave a vývoji slovenskej literatúry po novembri 1989. Vníma negatívne resty predchádzajúceho obdobia, „rozčesnutosť“ spisovateľskej obce a východisko vidí v tolerancii, svedomí a zodpovednosti všetkých literátov: „Nech si každý v tichu a samote vydoluje zo seba to najlepšie, čo môže. Osud a kvalita slovenskej literatúry sa nekonštituuje na organizačných formách, ale na spolunažívaní zodpovedných za slovenské slovo s myšlienkou.“³⁰

V 90. rokoch 20. storočia opustil Pavol Strauss svoju vnútornú emigráciu a verejnosť sa aj vďaka okruhu s ním duchovne a umelecky spriaznených ľudí začala dozvedať o ňom i jeho diele. Prvý rozhovor poskytol Marte a Tiborovi Žilkovcom v roku 1990 pre Literárny týždenník. Postupne začali vychádzať jeho dovtedy nepublikované diela.

V roku 1991 vydáva Slovenský spisovateľ Straussovu knihu esejí *Rekviem za živých*, ktorú literárna kritika hodnotí ako nevšedné a poetické videnie, úvahy o zmysle bytia, meditácie o človeku.

V roku 1992 vychádza 8 titulov: *Analýza dňa* (Okresná knižnica G, F. Belopotokého, Liptovský Mikuláš), *Kvety z popola* (Fatrín-Books, Martin), trilógia *Mozaika nádeje* (2. vydanie – SSV, Trnava), *Ecce homo* (SSV, Trnava) a *Tesná brána* (SSV, Trnava), *Nádhera nečakaného* (Kresťanská akadémia UPJŠ, Košice), *Úsmev nad úsmevom* (DAKA, Bratislava) a spoločne s Milanom Rúfusom *A slovo rozduchal duch* (UPJŠ, Prešov). V druhom rozšírenom vydaní vychádza v roku 1993 dielo *Zákruty bez ciest* (Verba, Bratislava), kniha meditácií *Križová cesta* (DAKA, Bratislava) a *Za mostom času* (Verbum, Košice).

Rok 1994 priniesol autobiografické úvahy *Kolíška dôvery* (Dobrá kniha, Trnava) v 1. a 2. nezmenenom vydaní

a denníkové poznámky z rokov 1984-1985 pod názvom *Odvrátený hlas* (Slovenský spisovateľ, Bratislava).

Začiatok 90. rokov bolo pre Straussa obdobím, v ktorom sa dočkal spoločenského uznania, oficiálnych pôct a ocenení. V roku 1990 bol členom skupiny významných osobností kultúrneho, umeleckého a vedeckého života, ktoré sa stretli v Prahe s pápežom Jánom Pavlom II. Za knihu *Rekviem za živých* mu bola v roku 1991 udelená Cena Vydavateľstva Slovenský spisovateľ. V roku 1992 ho poctila Vedecká rada UPJŠ Košice čestným doktorátom filozofických vied a Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie mu udelilo Cyrilometodskú putovnú medailu.

Umlčaný, no neodmlčaný Pavol Strauss sa vrátil. Nedokázal však viac vzdorovať štvrtstoročie trvajúcej nevyliciteľnej chorobe. Zomrel 3. júna 1994 v Nitre vo veku 82 rokov.

Pavol Strauss a jeho dielo dnes

Iniciatívy o znovuoobjavenie a priblíženie osobnosti a diela Pavla Straussa pokračovali i po jeho smrti. Posmrtné vychádzajú diela *Torzo ticha* (DAKA, Bratislava ; 1995), *Život je len jeden* (Nové mesto, Bratislava ; 1996), *Človek pre nikoho* (DAKA, Bratislava ; 2000), hodnotené literárnou kritikou ako memoáre o nerealizovaných možnostiach filozofa a metaforická sebareflexia. V roku 2001 bola dvojязыčne vydaná Straussova básnická zbierka z roku 1940 *Worte aus der Nacht* pod názvom *Slova z noci / Worte aus der Nacht* (DAKA, Bratislava), ktorú z nemeckého rukopisu preložil Teofil Klas.

V roku 2004 vychádzajú vo vydavateľstve CompuGraph v Košiciach Straussove denníkové zápisky a úvahy z roku 1970 – *Sám za sebou*, a Straussove a Rybákove zápisky z roku 1989 *Premožený čas* (1989).

Vydávanie denníkových zápiskov z roku 1989 pokračuje aj v roku 2005 knihou *Sme mocnejší než čas* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava). Zaujímavým zahraničným vydavateľským počínom bolo vydanie výberu Rúfusových a Straussových básní v maďarčine - *Liptói Lantosok – Liptovskí pevcí* v preklade Sándora Tótha v maďarskom vydavateľstve Siker* BT.

Prelomovým rokom vo vydávaní diel Pavla Straussa je rok 2009. Pod edi-

torskou taktovkou Júliusa Paštku začalo vo Vydavateľstve Michala Vaška v Prešove vychádzať v edícii *Zobrané literárne a mysliteľské diela* súborné dielo Pavla Straussa. V roku 2009 vyšli prvé tri zväzky s názvami *S výhľadom do nekonečna*, *Hudba plaší smrť*, *Rekviem za neumieranie*. Ďalšie tri zväzky: *Skalpelom i perom*, *Ozveny vnútorných hlasov*, *Aforistické iskrenie* vyšli v roku 2010, siedmy zväzok *Život je provizórium* a 8. zväzok *Slovenské básne* vyšli v roku 2011.

V tomto roku sa očakáva vydanie posledných dvoch zväzkov edície. Nielen pre germanistov, ale pre všetkých milovníkov poézie bude zaujímavý 9. zväzok nazvaný *Nemecké básne. Deutsche Gedichte*, ktorý prináša Straussovu nemecky písanú poéziu z raného obdobia jeho tvorby a paralelne jej slovenské preklady z pera Jána Buzássyho a Teofila Klasa, ktorý je zároveň zostavovateľom zväzku. Posledný – 10. zväzok *Pavol Strauss. Preklady, korešpondencia, bibliografia* obsahuje Straussove preklady diel Petra Lipperta a Ody Schneiderovej, korešpondenciu s Júliusom Rybákom, Máriou Medveckou, Jankom Silanom a bratom Jurajom Straussom. Zväzok uzatvára personálna bibliografia Pavla Straussa autoriek Ľudmily Rohoňovej a Márie Gašparovej zo Slovenskej národnej knižnice v Martine.

Postupné vydávanie diel Pavla Straussa sprevádzalo aj vydávanie odbornej literatúry o ňom a jeho diele. Patria k nej monografie, Jozefa Leikerta a kol. *(Ne)naplnený čas Pavla Straussa* (Kulturologická spoločnosť, Nitra; 2006), Márie Bátorovej *Paradoxy Pavla Straussa* (Petrus, Bratislava; 2006), zborník *Duchovnosť ako princíp tvorby* (UKF Nitra, 2001) ako aj zborník *Író a senki földjén* (Piliscsaba, 2002) z prvej konferencie o Pavlovi Straussovi v Pilíšskej Čabe v novembri 1996.

Cenným prínosom k literatúre o Pavlovi Straussovi sú taktiež cyklicky vydávané zápisníkové záznamy Júliusa Rybáka *So Straussom – po Straussovi I.-III.* a *V dotyku s Pavlom Straussom I.-VI.*, vydané v rozpätí rokov 1998-2009. Uvedené vydavateľské aktivity korešpondujú s iniciatívami a činnosťou občianskeho združenia Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa založeného v roku 2003 v Liptovskom Mikuláši. Jeho hlavným cieľom je zachovanie, propagovanie a sprístupňovanie diela Pavla Straussa, jeho humanistického, etického a duchovného posolstva.

Od roku 2004 začalo z iniciatívy Júliusa Rybáka vychádzať pod záštitou Spolku periodikum *Listy PS*. V tomto roku sa pripravuje dvojčíslo 18-19. Periodikum uverejňuje príspevky a dokumenty o Pavlovi Straussovi, úryvky z jeho diel a rukopisov, umožňuje publikovať spomienky a svedectvá ľudí, ktorí Straussa osobne poznali, informuje o iniciatívach Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. Prináša informácie o podujatiach venovaných Pavlovi Straussovi, o odbornej literatúre o ňom, publikuje recenzie jeho diel. Čitateľom je prístupné nielen v tlačenej, ale aj v elektronickej verzii. Národná bibliografická agentúra v Slovenskej národnej knižnici toto periodikum analyticky bibliograficky spracovala, vytvorila bibliografické záznamy všetkých článkov v ňom a pomocou elektronickej adresy ich prepojila s plnými textami elektronickej verzie periodika, čím umožnila čitateľom priamy prístup zo Súborného katalógu Články SR na texty článkov.

Od roku 2005 sa udeľuje na Slovensku Cena Pavla Straussa za trvalý prínos do oblasti kultúry a umenia. Vznikla z iniciatívy Jozefa Leikerta a Kulturologickej spoločnosti a Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. V roku 2010 udelil prezident SR Pavlovi Straussovi Rad Ľudovíta Štúra I. triedy za mimoriadne zásluhy o rozvoj v oblasti kultúry - in memoriam.

V tomto roku, roku stého výročia narodenia Pavla Straussa, sa uskutočňuje séria podujatí – výstav, prezentácií, literárnych besied nazvaná Rok Pavla Straussa v Liptove, organizátormi ktorej sú Liptovské múzeum v Ružomberku, Liptovská knižnica Gašpara Fejérpataky-Belopotockého a Múzeum Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši.

Vďaka všetkým spomenutým iniciatívam a vydavateľským aktivitám získal slovenský čitateľ možnosť zoznámiť sa s osobnosťou Pavla Straussa a s jeho literárnou a mysliteľskou tvorbou. Jej rozsah i obsah, myšlienkové a literárne spektrum je bádateľskou výzvou i pre odbornú verejnosť - literárnych vedcov, filozofov, teológov, sociológov, kultúrnych historikov i lekárov.

V závere diela *Človek pre nikoho* vyslovuje Pavol Strauss želanie i obavy: „*Nech tieto riadky poplávajú ako morská fľašková pošta morom novej budúcnosti. Možnože ich nik nedostane do rúk, že sa zničia, že sa stratia, alebo ich zhltnie morská obluda osudovej neživilosti.*“³¹ Ak jeho humanistické posol-

stvo a pozoruhodné myšlienky objavia a pochopia vnímaví čitatelia a stane sa objektom zodpovedného širokospektrálneho výskumu, pretrvá do budúcnosti a Straussove obavy boli zbytočné.

¹ STRAUSS, P.: Retrospektíva. In: Strauss, P.: *Život je provizórium*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2011, s. 202

² Tamže, s. 211

³ STRAUSS, P.: Staré smidky. In: *Listy PS*, 2009, č. 10, s. 25

⁴ STRAUSS, P.: *Život je len jeden*. Bratislava: Nové mesto 1996, s. 81.

⁵ STRAUSS, P.: Odmocnina ticha. In: *Literárny týždenník*, roč. 3, 1990, č. 15, s. 6

⁶ LEIKERT, J.: Životné zákruty Pavla Straussa. In: Leikert, J. a kol.: *(Ne)naplnený čas Pavla Straussa*. Nitra: Kulturologická spoločnosť 2006, s. 17

⁷ STRAUSS, P.: *Kolíška dôvery*. Trnava: Dobrá kniha 1994, s. 14-15

⁸ STRAUSS, P.: Reflexie. In: Strauss, P.: *Život je provizórium*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2011, s. 296

⁹ STRAUSS, P.: *Za mostom času*. Košice: Verbum 1993, s. 82

¹⁰ STRAUSS, P.: *Mozaika nádeje*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha 1992, s. 90

¹¹ STRAUSS, P.: *Kolíška dôvery*, s. 82

¹² KOMOROVSKÝ, J.: Ekumenický rozmer Pavla Straussa. In: *Listy PS*, 2004, č. 1, s. 4-5

¹³ STRAUSS, P.: *Retrospektíva*, s. 218-219

¹⁴ RÚFUS, M.: Ako sa to začínalo a prečo sa už skončené nekončí. In: *Listy PS*, 2007, č. 6, s. 10

¹⁵ STRAUSS, P.: *Človek pre nikoho*. Bratislava: DAKA 2000, s. 64-65

¹⁶ Tamže, s. 88

¹⁷ STRAUSS, P.: *Človek pre nikoho*, s. 119

¹⁸ Tamže, s. 77

¹⁹ STRAUSS, P.: *Kolíška dôvery*, s. 110

²⁰ STRAUSS, P.: *Retrospektíva*, s. 260

²¹ STRAUSS, P.: *Odvrátený hlas*. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1994, s. 160-161

²² FELIX, J.: Nad touto knižkou. In: *Zápisky diletanty*. Bratislava: Tatran 1968, s. 118

²³ LEIKERT, J.: Ako vznikla Cena Pavla Straussa. In: *Listy PS*, 2008, č. 8, s. 21

²⁴ ŽILKA, T.: Pavol Strauss a Milan Rúfus. In: Leikert, J. a kol.: *(Ne)naplnený čas Pavla Straussa*. Nitra: Kulturologická spoločnosť 2006, s. 162

²⁵ RÚFUS, M.: Ako sa to začínalo a prečo sa už skončené stále nekončí. In: *Listy PS*, 2007, č. 6, s. 10

²⁶ FARKAŠOVÁ, E.: Dva pohľady na prelomovú dobu. In: *Knižná revue*, roč. 14, 2004, č. 18, s. 5

²⁷ STRAUSS, P.: *Sme mocnejší než čas*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2005, s. 164

²⁸ STRAUSS, P.: Z denníka prelomových dní. In: *Listy PS*, 2009, č. 11, s. 14

²⁹ STRAUSS, P.: *Kolíška dôvery*, s. 126

³⁰ STRAUSS, P.: Nádhera nečakaného. In: Strauss, P.: *Rekviem za neumieranie*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2009, s. 530

³¹ STRAUSS, P.: *Človek pre nikoho*, s. 174

Príjemné prekvapenie k storočnici Pavla Straussa

V priebehu prípravy tohto dvojčísła Listov PS nám prišla do rúk nevšedná, pozoruhodná publikácia nestorky slovenského reštaurátorstva, zakladajúcej členky Spolku priateľov Pavla Straussa a spolutvorkyne nášho časopisu – akademickej maliarky Márie Spoločníckovej: **Corpus Christi (Poklady gotiky v sochárskom umení východného Slovenska)**. Táto práca „je plodom poznania nahromadeného počas šiestich desaťročí neúnavného bádania skoro nikdy nekončiacej mravčej práce odborne zdatnej reštaurátorky a hlavne jej celoživotnej láskyplnej práce a zanietenosti pre artefakty z oblasti sakrálneho umenia gotiky“ (D. Klincková, Katolícke noviny 2012, č. 40, s. 20).

Ak Pavol Strauss povedal, že náhody sú nutnosti, ktorých úzadie nepoznáme, môžeme považovať za nenáhodné aj to, že Mária Spoločnícková „vstupuje“ týmto dielom práve do tých Listov PS, ktoré majú v záhlaví napísané:

Rok viery – Jubilejný rok Pavla Straussa.

Ako by tak medzi tie dva vznešené pojmy „vsadila“ svoj *Corpus Christi* – toho Nazaretského Brata Pavla Straussa, ktorý spája túto „ľavú i pravú stranu“ do nerozlučnej jednoty.

A ešte jedna neodbytná asociácia: toto monumentálne, vrcholové dielo Márie Spoločníckovej vychádza práve v čase, keď vrcholí aj vydávanie monumentálnych desaťväzkových **Zobra-**

ných literárnych a mysliteľských diel Pavla Straussa!

A že tieto asociácie diela Márie Spoločníckovej s dielom Pavla Straussa nie sú náhodné, presvedčí nás ona sama v sprievodnom *Slove k publikácii „Corpus Christi“*, kde hovorí:

„Historické prepojenie tvorby s razantnou hĺbkou pre *sacrum* v umení, akú výtvarnú úroveň má sochársky prejav v plastikách Ukrižovaného v našich lokalitách, znamená... nielen materiálne obohatenie súboru umeleckých pamiatok, ale potvrdenie existencie niekoľkostoročných sakrálnych väzieb s duchovným základom. Napokon toto je upevnenie identity, rovnováhy, aj povznesenie ideí kresťanskej Európy, z ktorých sa môžeme a máme stále čo učiť. Ostať s vernosťou pri prameni a na horizonte Božích slov je hádam to najdôležitejšie, čo nás môže posilňovať pri chápaní spirituálneho stvárnenia artefaktov Ukrižovaného a samozrejme nie len jeho podoby.

Predkladanú publikáciu nemožno čítať ako román. Rok má 52 týždňov, monografia 26 podľa vzniku diel chronologicky usporiadaných titulov s výjavom ukrižovania a telom Ukrižovaného z rôznych lokalít. Jednotlivé state nevznikali kontinuálne, iba štúdiami, dlhodobými úvahami, zavše po niektorom závažnom prieskume. Akýsi návod naučiť sa dívať na rôznorodosť prejavov v dejinách umenia – a vidieť Ukrižovaného cez historické prepojenie s hĺbkou idey a všímať si to najdôležitejšie: smer rozjímania. Keď sa pred mnohými rokmi objavili úryvky z prác **Pavla Straussa**, mohla som urobiť bodku za všetkým tým mojím mudrovaním a priliehavo citovať Straussa tam, kde dozrel môj pohľad na „*Corpus Christi*“. Zásluhou obetavých duší vydaný komplex mysliteľskej spisby umelca Pavla Straussa má azda i tu priamu odozvu.“

Prijmime s bážňou nevšedné dielo Márie Spoločníckovej i Pavla Straussa, ktoré sa ako vysoké končiare vztýčili z nížinnej každodennosti tejto poklesnutej doby, aby sme mali k čomu hľadieť, keď sa nám po presýtení „chlebom a hrami“ zažiada nakoniec pozdvihnúť zraky nahor.

„Iba za pomoci kladných civilizačných a kultúrnych javov bude mať spo-

ločnost možnosť vytvárať podmienky pre významný prínos v myslení, pre nové prejavy a kvality umenia, ale aj pre posvätné ticho potrebné pre rozvoj ideí zašifrovaných v duchovných dimenziách, v kresťanskej etike, v sústredenom úsilí zbierať plody tradícií, upevniť ich poslanstvo, dotyky i nenahraditeľné vnuknutia prítomných faktorov *DUCHA*, ako súčasť identity Európy“

(Mária Spoločnícková).

Blahoželáme, pani Spoločnícková! Sté výročie narodenia Pavla Straussa ste dôstojnejšie ani nemohli privítať!

(J.R.)

Strauss je humanistom, ale v prvom rade – uvedomme si - darom lásky tvorcu, určeného do úlohy veľikána a prozreteľne poslaného do súčasnej kultúrnej situácie u nás, ktorú napriek pokusom niektorých nemôžeme uzavrieť pred svetom a svetlom. Kedy budeme pestovať kultúru obsiahnutú v učení o daroch Ducha Svätého, ak nie teraz, popri iných aj za pomoci odhalených vnútorných pohnútok Pavla Straussa, mysliteľa s meditatívnou sústredenosťou, ktorá vydolovala podstatu kresťanskej filozofie, priviedla ju k pochopeniu, priblížila kresťanské umenie dvoch tisícročí s nádejou posilniť vieru a odkryť tajomstvá nadreálna.

(Mária Slobodníková v článku Spomienka na osobnosť a ohlas k dielu MUDr. Pavla Straussa v časopise Universitas Šafarikiana 2012, č. 2, s. 4-5.)

Na úvod k vzájomnej korešpondencii s Pavlom Straussom

(K 30. výročiu nášho stretnutia)

„Ó, Pane, i na mňa si sa pozrel, tvoje ústa vyriekli moje meno.“

„Žasnem, ako všetko prichádza v pravý čas, a ako to nemožno ani urýchliť, ale ani zdržať“ (Rainer Maria Rilke).

Pred 30 rokmi mi prišiel do rúk prvý text Pavla Straussa – Zákruty bez ciest. (Blížšie o tom pozri J. R. V dotyku s Pavlom Straussom I., CompuGraph Košice, 2006.) I na mne sa potvrdili slová Ladislava Hanusa: „Dobrá knihu si prečítať je zvláštny zážitok. Sami na sebe môžeme pozorovať psychologické účinky toho: ako nám vchádza do mysle, ako opanúva a potom riadi náš myšlienkový svet, ako nás pretvára, dáva novú formu, svoju formu (podč. J. R.). Niekedy po prečítaní novej knihy prelomíme sa do celkom novej životnej fázy, obrátíme svoj smer, inak sa začíname pozerat' na veci. Ono je niečo ohromné, ako zapôsobí niekedy kniha“ (L. Hanus, Umenie a náboženstvo, s. 40).

Keď sa mi podarilo nájsť kontakt na autora tejto knižičky a osloviť ho (akým zázrakom, o tom v spomínanej publikácii), prišiel ku mne prvý Straussov list a za ním postupne ďalšie a ďalšie. Za 11 rokov nášho „spoluzitia na dialku“ sa ich nazbierala pekná kôпка (lenivý som ich zrátať). Starostlivo som ich uchovával, a ako to mám vo zvyku, prisvojoval som si ich aj prepísaním do Zapisníka. Čitateľ ich všetky nájde v 10. zväzku Zobrazených literárnych a mysliteľských diel Pavla Straussa.

Aké to boli listy! Ich povahu najlepšie vystihuje motto, ktorým Alena Bláhová uviedla svoju Poznámku k českému vydaniu „Korespondence“ Rainera Maria Rilkeho a Lou Andreas Salomé (Aula, Paha, 1996): „Dílo a dopis jsou u něj (u Rilkeho – J. R.) jako kabát a podšívka, avšak ta je ušita z tak drahocenného materiálu, že by snad mohli člověka občas napadnout, aby ten kabát obrátil a nosil ho podšívkou navrch“ (Rudolf Kassner).

Pripomeňme, že R. Kassner bol pre Rilkeho „vlastně jediný muž, s nímž trochu vím, co si počít“. „Už před lety ve Vidni, když jsem se s ním setkal poprvé, jsem nesmírně čistě a bezprostředně vnímal jasnou auru jeho bytosti, jež září jak světlo, jako jas prostoru. Má něco, co ostatním vedle něj chybí, muselo se mu podařit cosi, co se druhým nedaří.“ (Tamže, s. 213.)

Duševná blízkosť Rilkeho a Pavla Straussa (čo je téma na veľkú rozpravu!) sa prejavuje aj v povahe ich korešpondencie. I pre Straussa platí, čo napísal Wolfgang Leppmann, autor monografie o Rilke: „U Rilkeho, ktorý svoju korešpondenciu koncipuje tak starostlivo, ako iní autori knihu určenú do tlače, podlieha list nepochybne tomu istému zákonu čakania na „vhodnú chvíľu“ ako jeho vtedajšie básne. „Zo zámeru sa nikdy nedá napísať list. List musí v človeku skrsnúť ako prekvapenie a nesmie sa z neho dať zistiť, v ktorej časti duše vznikol“ (Rilke).“

„V každom písaní (aj v písaní listov – J. R.) sa obkresľujú rozmery vnútorných dimenzií pisateľa. Jeho vzdelanosť a rozhladenosť, jeho láska k ľuďom a myšlienkam, jeho odpor k typom ľudí, typom náhľadov. I polovedome sa tam zapletie a naznačí diagram jeho postoja a svetonázoru, jeho postoj k hudbe, filozofii a poézii. Lebo v konečnom výsledku všetko písanie je poézia.“ (P. Strauss, Za mostom času, s 62.)

„Stretnutie ľudí či osobne, či v listoch otvára vždy bolestivú otázku o zmysle prechodu dneška a možnostiach priblíženia ľudí napriek všetkým krízam, vyhrážkam a vojenským prípravám. Emanácia absolútna je pokoj.“

Všetky výdobytky ducha, všetka tvorba je cesta k pokoji. Ten nemožno získať ináč iba z hlbkových oblastí duše človeka. Kto sa vie oduševniť krásou, koho ona naplňa šťastím a plnosťou bytia, ten je na ceste pokoja. Pokoj, dobrota a harmónia jednotlivého človeka sú cestou za zblížením ľudí, za stmelením výdobytkov minulosti i dneška. To je duchovná chmára, z ktorej padne oplodňujúci a oživujúci dážď. I najhoršia doba je ťarchavá dobrom. Slušné myšlienky sú zárukou budúcnosti.“ (Odvrátený hlas, s. 28.)

„Styky medzi ľuďmi majú zmysel, keď zobudia v tom druhom myšlienky, otvorené svety myšlienok. Nie že sa rozpustia jeden v druhom, ale seba nájdu cez druhého. Veď nevieme, ak sa na dialku ovplyvňujeme, ako žijeme sen iného a ako premietame svoje predstavy a sny do iného bez toho, že by to sám tušil.“

Nevieme, za koľko z našich pocitov vďačíme bolesti alebo radosti svojho duchovného protinožca. Čo všetko z nečakaných, cudzích svetov vojde do

nás. Akoby v posthypnotickom rozkaze realizujeme niečo, po čom túžil iný.

Možno i naše lásky, odpory a strachy sú výplodom lásky, odporu a strachu iných okruhov ľudských predstáv. A tak urobíme niečo, čo iný chcel alebo mal vykonať. Tak sa cez nás buduje a doplňa svet.

Sme po okraj naplnení svetom, kde prestávajú byť protivity, ale aj príťažlivosti, kde sa dotvára nenahraditeľné a vylučuje samozrejme. Svet pozostáva z otáznikov, ktoré sa pospájajú v dvojici v paragrafy života.“ (Odvrátený hlas, s. 113.)

Po dotyku so Straussovými listami si nemožno s ľútosťou nepovzdychnúť nad tým, aká je škoda, že v modernej dobe sa tento „epistolárny žánr“ tak vytráca. Svojho času ma (v časopise Sovietska literatúra 1987, č. 7) zaujal rozhovor N. Samveljana s Dmitrijom Lichačovom, v úvode ktorého Samveljan poznamenal: „Dmitrij Sergejevič, priznám sa vám, na čo som si teraz pomyslel s istou dávkou melanchólie – na časy rozkvetu epistolárneho žánru, ktoré mali nepochybne svoje prednosti. Všetky listy totiž neskončili v ohni kozubov či, čo je mrzutejšia vec, v ohni požiarov. Netrhali ich a nevyhadzovali tak často. Naopak, úzkostlivo ich chránili, pre ďalšie a ďalšie pokolenia ako hodnotu osobitného druhu – ako duchovnú hodnotu. Dnes, keď sú listy prakticky vytlačené na okraj života operatívno-úsečnými telefonátmi, sa zjavuje svojrázna túžba po hlbšej, vyčerpávajúcejšej komunikácii, hoci navonok vládne svetu informačná explózia. A zjavuje sa v súčasnosti aj akási „chronologická obmedzenosť“ – ľudia väčšinou čítajú len módných spisovateľov, poznajú iba to, čo je módna, dostupné a populárne – a s tým súvisí aj úpadok takého druhu komunikácie, akým je seriózny, hlboký priateľský rozhovor, ktorý obohacuje intelekt obsahovo i formami vyjadrovania. Odvykli sme si diskutovať, počúvať sa navzájom, dobýjať sa pri diskusiách do podstaty, jadra problému.“

+

Osud mojich listov P. Straussovi ma nikdy nezaujímal. Prekvapilo ma preto, že sa v Straussovej pozostalosti našiel úplný súbor mojich listov – z rokov 1983-1994. To, že nejaké tri roky z tohto súboru chýbajú, si vysvetľujem jedine tým, že „zaviazali“ niekde po ceste, ako Straussova korešpondencia putovala z rúk do rúk. Našu vzájomnú korešpondenciu z r. 1983 publikujem zo zvedavosti, čo to spraví, keď sa Straussove lis-

ty „poprestýkajú“ listami jeho adresáta. Predpokladám, že tú zvedavosť zdieľa aj náš potenciálny čitateľ.

Keď som začal Hanusom, Hanusom aj skončím. V čase nástupu novej evanjelizácie, keď sa súčasne završuje vydanie monumentálnych Zobraných literárnych a mysliteľských diel Pavla Straussa I.-X., ktoré cítime ako „vklad slovenského ducha do novej evanjelizácie Európy“ (porov. str. 5) - nám Ladislav Hanus núka slová, ktorými akoby vyprevádzal na cestu apoštolov, vyzbrojených týmto Straussovým duchovným pokladom:

„V neviditeľnom priestore sa kľbčilo veľa ukrutných, smrteľne vážnych zápasov. Veľa bolo zmrŕtvychvaní na mladom

Slovensku. Mladí boli v boji osamotení, nepochopení duchovnými, ktorí si žili z barokovej pohodlnosti, boli podozrievaní z kacírstva. Nikomu nie dlžní vďakou za preporodenie, iba Bohu, **niektorým knihám a niektorým ľuďom** (podč. J. R.). Knihy vykonali vtedy viac ako ľudia. Boli priateľmi samoty a mlčanlivých chvíľ. To hľadanie zostrilo sluch a všetky zmysly pre zvesti nového života. Slová boli potrebné ako kus chleba pre hladnú dušu. Nie recenzie, ani odporúčanie priateľov, skôr náhodou a inštinktom Prozretelnosti sa tu spomenulo nejaké meno, tam ktorýsi autor, akási kniha. Knihy sa samy nadabli pod ruku, samy sa doplňovali. Budovali jedna na druhú.“ (L. Hanus, Umenie a náboženstvo, s. 43.) (J.R.)

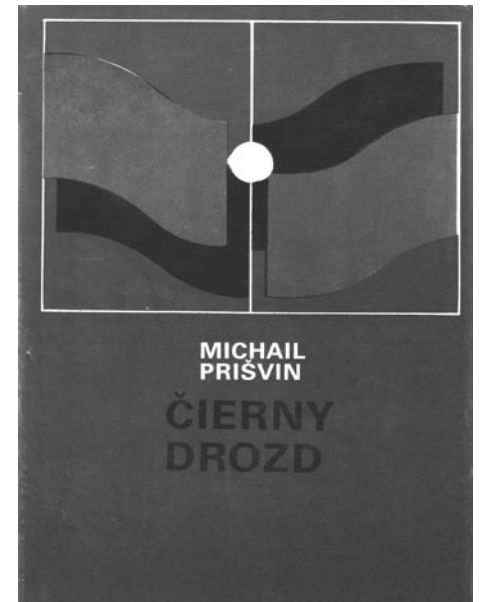
ku“ s jedným francúzskym maliarom. Bez jeho listov si už neviem svoju schránku ani predstaviť.

Ešte by som sa rada vrátila k téme Goethe! Tiež som podrobne a s ceruzkou v ruke preštudovala jeho myšlienky a názory v tej malej knižočke, ktorá teraz vyšla. Ten životopis mám rozčítaný a neviem to bližšie definovať, ale niečo mi tam takisto škripe a prekáža. Mannova „Lota ve Výmaru“ ma ešte len čaká, pretože som ju zakúpila tesne pred odchodom a nemala som čas ju ešte prečítať.

„Kapitolky o prekladaní“ sa mi veľmi páčili. Je to taká milá, úprimná knižka, napísaná jasným, čistým štýlom s mnohými vzácnymi myšlienkami – najmä v tej úvahovej časti.

Pri čítaní „Doslovu“, ktorý Vydavateľstvo neprijalo, sa mi úplne tajil dych. Myslím, že predbieha našu dobovú zrelosť – ešte budeme musieť hodne premýšľať sami nad sebou, aby sme dokázali také hlboké a nad časové myšlienky stráviť a prijať, pretože zatiaľ toho nie sme schopní. Naše uvažovanie je príliš malicherné a uzavreté do nášho egoistického mikrosveta, ktorý sa zatiaľ vysmieva z ideálov všeludskej vzájomnosti ohlasovaných Prišvinom. Možno raz!! Kiežby bolo takýchto doslovov viac – namiesto tých zbytočných fráz.

Teda, zatiaľ toľkoto. Môj pobyt v týchto krásnych miestach sa kráti a čaká ma tvrdá práca. Ak budete mať niekedy čas, poteším sa Vašmu listu.

Spomínaná „Vaša kniha“. A venovanie v nej: „Vážený pán Strauss! Šokovaný (v tom najlepšom slova zmysle) Vašou knižkou Zákruty bez ciest Vám z hlbokej vnútornej potreby posielam túto knižku môjho „druhého otca“ Michaila Michajloviča, ktorý by si Vás prečítal s nemenším pôžitkom a porozumením – a dopredu sa teším, predstavujúc si v duchu toto vaše stretnutie.

23. aug. 82

Julo Rybák

Posol dobrých správ: Vierka Bednáríková

(List zo 7. januára 1983)

...Plne súhlasím s Vami, že dobré veci by sa nemali odkladať na dlhé lakte, ale žiaľ, niekedy preváži to známe: Človek mieni, a... mení (tu si každý doplní podľa ľubovôle). Zažila som toho za uplynulé obdobie veľmi veľa. Ťažko o tom písať, najmä ak sme prežili v rodine smutnú udalosť (zomrel nám deduško).

Nezabudla som na sľub daný v Prahe, že vyhladáam MUDr. Straussa a odovzdám „Vašu knihu“ s prosbou o stretnutie. Podarilo sa mi sľub splniť až nedávno – v ovzduší Vianoc, sviatkov pokoja a lásky, kedy je každý doma a náchylnejší prijímať a počúvať tých druhých.

Vyhľadať ho v nemocnici a odovzdať mu knihu tam, bolo priam nemožné (i keď som sa o to viackrát pokúšala), pretože jeho dvere boli vždy okupované záľahou pacientov. Realizovala som to cez svoju priateľku a kolegyňu, ktorá je s touto rodinou spriaznená a ktorá bola veľmi ochotná sprostredkovať moje stretnutie s Dr. Straussom.

Tu musím poďakovať okolnostiam, že mi umožnili spoznať v Prahe Vás a prostredníctvom „Vášho Prišvina“ zase Dr. Straussa. Z videnia som ho poznala už dávno (ba som od neho aj čo-to prečítala), ale človeka jeho hĺbky a širokého duševného obzoru treba počuť a zažiť osobne. Je úžasný. On o Vás tiež už dosť počul (ba myslím aj čítal) a veľmi rád by sa s Vami stretol. Sľúbil predovšetkým, že Vám napíše, ale ja som bohužiaľ nemala pri sebe vtedy zápisník s Vašou adresou, takže mu ju musím poslať poštou. Teraz sa až do konca januára nachádzam v Bardejovských kúpeľoch – teda neďaleko, ale neviem ako by sa mi podarilo prísť aspoň na chvíľu do Košíc a stretnúť sa s Vami osobne. Prečítala som Vašu knižočku, aj Prišvina, ktorého som hneď po návrate domov zakúpila do vlast-

nej knižnice. Na rozdiel od vžitej predstavy, že človek-čitateľ hľadá (a niekedy nájde!) „svojho“ autora, Dr. Strauss má odvážny názor, že autor, resp. kniha si nájde svojho čitateľa. Je v tom kúsok mystiky, ale stojí za to sa nad tým zamyslieť. Je to veľmi vzácny človek, s ktorým sa rozpráva tak ľahko, ako keby ste ho poznali už celé veky. (Hovorí krásne francúzsky.)

Ak sa nám nepodarí teraz sa skontaktovať (o čom silne pochybujem), dovoľte mi, aby som predniesla svoju (možno príliš zjednodušenú) predstavu o realizácii Vášho stretnutia s Dr. Straussom. Keď bude teplejšie a počasie prívetivejšie – máj, jún, urobte si malý výlet aj so svojou manželkou do Nitry. Príďte si pozrieť kraj Velkomoravskej ríše, možno ho poznáte a možno nie, ale vždy je tu čo obdivovať. Rezervovala by som Vám apartmán v našom rezortnom doškolovacom ústave, len by som potrebovala vedieť Váš názor trochu skôr. Pri Vašom pobyte by sa mohli uskutočniť stretnutia s Dr. Straussom, ktorý bude v tom čase už na dôchodku. Pracuje na novej knihe. Verím, že obaja by ste vzájomným stretnutím veľa získali. (...)

List z 27. januára 1983

...Keď tak porovnávam oba listy (ktoré mi prišli v jeden deň) – Vás i Dr. Straussa, musím sa v duchu usmievať nad tou veľkou skromnosťou a zbytočnými obavami zo stretnutia, ktoré obaja vyjadrujete. Zaujímavé, že veľkí a duchovne bohatí ľudia poznajú tieto mučivé pocity vlastnej nedokonalosti, kým mnohým prázdny bytostiam nežide ani na um, aby v sebe občas zapochybovali.

Dr. Strauss má podobné obavy z Vášho stretnutia, ale zároveň sa na to veľmi teší. Nemali by ste ho nechať čakať prídlho.

Myslím však, že uvažujete správne – je dobre, ak sa dvaja ľudia zblížia najprv listovne, pretože v listoch dokáže byť človek otvorenejší a úprimnejší, (pretože) je chránený vzdialenosťou. Ja udržiavam už dlhé roky takéto „duchovné priateľstvo na dial-

Pavol Strauss – Július Rybák

Vzájomná korešpondencia

(14. 5. 1983) *Má korešpondencia svoje opodstatnenie? Má. Najmä u vytríbenejších duchov, kde si zdelujú svoje myšlienkové postupy, atmosféru, v ktorej žijú, i tá ľudská problematika sa tu skonfrontuje.*

Považujem – staromódny ako som – list za určitý literárny zámer. Má svoje kúzlo s nánosom momentálnej vnútornej situácie pisateľa, môže dávať impulzy, môže pomáhať riešiť problémy a skonfrontovať sa s nimi. Je v nich aj odraz doby, v ktorej je toľko frustrácie, práve u mysliačov a tvorivých ľudí. Doba nerastie len v oficiálnej oblasti. I najskrytejšia myšlienka má svoj odraz.

(Pavol Strauss. Za mostom času, s. 42)

1983

Vážený pán docent!

Len nedávno, po Vianociach som Vašu knihu dostal od prof. Bednárikovej. A ešte som ju nedočítal, ale chcem sa za ňu poďakovať. Nečudujte sa, že pred jej dočítaním píšem. Ale videl som u nebohého priateľa prof. Felixa, že písal kritiku o hrubej knihe, ktorú ešte nemôhol prečítať. A keď som sa ho na to pýtal, povedal: „Keď chcem vedieť, aké je víno, musím vypiť celý sud?“

Každý máme vnútornú affinitu k niekomu, k niektorému autorovi. U Vás to bol Prišvin, u mňa Rilke, Musil, Broch. To je živelný prejav nasmerovania našich vnútorných radarov. A tie stretania, v oblasti ducha, nie sú nahodilé. Spomínam, čo som si o tom poznamenal.

Najkrajšie stretania sú v živote duchovné svety autorov. Mnohých sme milovali. Niektorí v nás smrťou narástli. Ich stvárnenie myšlienky vstúpilo do sveta stálych platností aj nutností a potreby. U iných sa zas uplatňuje úkaz, akoby sa ich dikcia stala dýchavičnou a mnohovravnou. Akoby sa svet ich postáv, stvárnení a formulácií pomútil, a tento kal akoby ich z nás vysúval. A človek je vďačný za jedinú vetu – i keď olemovanú päťsto stranami zbytočného diania a popisovania.

Či sme vrástli do svetov duchovných rozhodnutí, kde sa kolísavý chod vyprávačstva pociťuje ako blabotavý a neaktuálny prepych. Či človek už po určitej dobe potrebuje len rýdzi obrys myšlienky a pociťuje všetko, čo je okrasou a olemovaním, čo nepribližuje podstatám a podstatným vzťahom, ako balast? Alebo sa v nás ukryla túžba po zdelovaní a premenila sa v akt poznávací?

Ale veď každé veľké umenie ním je. A musí ním ostať. Ináč by neobstálo. Pravda je jediná radosť.

Toto píšem, pretože i v tej Vašej interpretácii Prišvina vnímam mnohovrstevnatosť a hĺbku Vášho životného duchovného pocitu.

Vďaka, že ste si všimol tú moju knižočku. Nebude vari od veci ostať v kontakte, a keď budete v atrakčnom rajóne Nitry, zakerovať k nám.

Trpíme všetci na duchovné bezvetrie v tejto (nečit. slovo; spervertovanej? – J. R.) zime nášho veku.

Od srdca Váš

P. Strauss

Nitra 18. I. 83

19. jan 83

Vážený pán Strauss!

Mám takú chorobu, že keď nereagujem na list hneď, potom sa mi čoraz ťažšie píše.

Vaša úvaha je krásna, a tak nádherne prišvinovská, že sa nebudem môcť dočkať, kedy vyjde v Slov. spisovateľovi môj výber z Prišvina Z osamelosti k ľuďom (plánovaný na 1984) – tú knižku budete pociťovať, akoby Vám ju Prišvin „vybral z úst“. Ako často sa vracia aj k Vašej téme z listu!

Túžim po knižke „rozhovorov s Prišvinom“ (aj som poslal taký návrh do Smeny), len neviem, či to bude niekto ochotný vydať. (Zaujímavé: neviem robiť nad knižkou, o ktorú nikto neprejavil záujem.) Vybral by som si ju zo zošitov Zapisníka; boli by v nej Prišvinove texty, ktoré ma najviac zaujali, a súčasne všetko, čo mi pri ich čítaní šlo hlavou. Prvé, čo by som spravil: rozbehol sa s touto knižkou do Nitry za Vami.

Nie je vylúčené, že som Vás už v živote (niekde na ulici) stretol. Maturoval som v Mikuláši (1952), pochádzam z Part. Lupče.

Vybral som si 46. zošit Zapisníka, v ktorom mám z veľkej časti prepísanú Vašu knižočku – a dačo Vám z toho vypíšem.

14. júl 82

B. Krasnovský mi poslal knižočku Pavla Straussa Zákruty bez ciest.

Som šokovaný, že taký Slovák, chirurg existoval (existuje?), a ja o ňom nič neviem.

Je skutočne nepochopiteľné, že takéto veci vypadajú z krvného obehu národa...

Aforistická sila Straussovho umu je úžasná. Jediné, čo mne v porovnaní s Prišvinom chýba, je obraznosť. Ako by to všetko ináč vyzeralo, keby to bolo posiate príbehmi, prírodnými pozorovaniami – slovom zobrazením tej c e s t y , ktorou by čitateľ s autorom spolu mohol prísť k nevšednej pravde.

Skúsím si niektoré veci povypisovať. (Toto dielko by však malo stáť celé na čestnom meste v knižnici.)

Mimočodom: knižočku doteraz nevlastním, a keby ste mohli jeden exemplár postrádať....

15. júl

Najdojemnejší sa mi zdá byť Strauss tam, kde hovorí o chirurgovej láske a obdive k tkanivu.

Akokoľvek je to paradoxné, ale práve toto by mohlo zo mňa urobiť dobrého chirurga.

Týchto ľudí nemôžu nepútať problémy žiarenia! („Koľko dosiaľ nepoznaných účinkov...“ – citát zo str. 14.)

Návrat k mojej dávnej úvahe o tom, že v Slnku je všetko, k čomu život len postupne dospieva.

Život teda mieri ako k cieľu – stať sa slnkom!

A teda čím vyššia forma života, tým viac začína vyžarovať – človek, prirodzene, najviac!

Nižšie Strauss hovorí: „Treba si uvedomiť, že človek je najžiarivejší bod vo vesmíre...“

+ + +

„Je to fantastický muž – Pavol Strauss!“ – volám pri čítaní kapitoly Tribunál prírody.

Veď je to heroický život, ktorý by si zaslúžil zaradenie do Žizni zamečateľných ľudí!

Veď uňho musí byť rozsiahle rukopisné dielo! Denníky! Poznámky! Korešpondencia!

Slovensko! Vari naozaj nemáš o to záujem?

Pravda, pomedzi to idú dlhé strany výpiskov bez komentáru, nanajvýš s pozn.: Skvelé! Výborné! Mne blízke! Krásne povedané!

Som rád, že som Vás našiel. Budem Vás obťažovať všetkým, čo napíšem (a zardá sa mi, že to stojí za to) – a súčasne sa Vám núkam za pokorného, vďačného čitateľa. Dúfam, že dakedy prekonám ostych a zájdem za Vami.

Váš Juló Rybák

25. jan. 83

Vážený pán Strauss!

Je síce fúra naliehavých robôt, ale chcelo sa mi zasadiť do tohto dňa sviatočnú chvíľu, tak som sa rozhodol, že Vám napíšem.

Znova som si listoval výpisky z Vašej knižky, až som prišiel k Vašej fantastickej, záratnej úvahe o smrti („Život nie je za cenu smrti, ale smrť stojí každého život“); naraz ma napadne: čosi som v tomto zmysle posledné časy písal. Chvíľu trvalo, kým som prišiel na to, že by to mohlo by rozhlasové pásmo Paralely (posielal som ho do Košíc, ešte nič neviem o jeho osude; ten istý text som posielal aj do „Stretnutí“ v Slov. pohľadoch).

Prečítal som si pásmo, a vtedy som pochopil, že je to vlastne ten list, ktorý sa mi žiada Vám poslať (s prosbou o vrátenie, lebo je to môj jediný exemplár).

Obrázkami, obsiahnutými v pásmo, naväzujem na Vašu úvahu (v liste) o literatúre „zbytočného diania a opisovania“; tieto obrázky sú totiž jedinou možnou podobou „prózy“, ktorej som schopný. (Na ponuky spraviť takúto knižičku sa nijaké vydavateľstvo nedalo nahovoriť).

Je však ešte jedna oblasť, ktorú prijímam bez výhrad, hoci nie je spojená s myšlienkou: výstižný obraz a presné básnické slovo. Tieto dve veci (aforizmus myšlienky a „aforizmus“ básn. obrazu) musia mať spoločnú podstatu (pravda?), keď ich človek totožne vníma a precituje.

Taký obraz, ako je Hviezdoslavova (mám ho práve pred sebou) hravá myseľ, čo *zmladenej duše prez dúbravu / tak strie sa, ako dúhy pás.*

Možno však povedať, že to nie je spojené s myšlienkou? Nevie.

Váš Rilke, ku ktorému som ja ešte nenašiel cestu. Myslím, že pre vnímanie duchov tohto druhu je znalosť jazyka originálu nevyhnutná. (Paradox, že to musí tvrdiť prekladateľ.) S veľkým pôžitkom som si posledné časy čítal Goetheho Vo vlastnom zrkadle, ale ako úboho v tej knižke vyznievajú básnické texty, predovšetkým úvodné Venovanie, za ktorým len v akýchsi náznakoch človek tuší veľkosť.

Lutujem však, že redaktorka mojich Kapitoliiek z časti o Svojom autorovi odrezala záver, v ktorom som hovoril, že „Svoj autor svojmu prekladateľovi túto vernosť vynahradí. Dokonca v takom vysokom, vznešenom zmysle, ako to cítila Marina Cvetajevová po preklade Rilkeho listov do ruštiny, keď napísala:

„A ešte som presvedčená, že keď budem umierať, príde za mnou. (Ďalej musím v záujme zachovania slovnej hry citovať v origináli.) Переведет на тот свет, как я сейчас перевожу его /за руку/ на русский язык.“ – Iba takto chápem preklad.

Netušila redaktorka, že som tým hovoril o Prišvinovi a o sebe?

S úprimným pozdravom

Váš Juló R.

Znova čítam list a pri Vašich slovách o „poznávacom akte“ v umení som sa rozhodol poslať Vám aj moje Kapitoly o jazyku a prekladaní, kde sa mi v kapit. Poznať prekladaný svet rozpadá jednota umel. textov na poznávajúce a nepoznávajúce (str. 20).

Pravda, tam je len náznak toho, o čom som neraz na stránkach Zápisníka uvažoval.

A keby Vám náhodou v utorok 1. febr. o 13, 30 vyšla chvíľka času, v rozhlasovom rozhovore (na Blave) sa dotýkam tej istej témy.

J. R.

Váž. p. docent! (Preškrtnuté: Milý Julko!)

Tá Vaša živelná affinita k Prišvinovi je pochopiteľná. Štruktúra Vašich vnútorných oblastí je vari podobne vrstvená. Konečne v každom z nás rezonujú mnohé minulosti, vlastné, dotknutie sa cudzích, ba i z tých celkom zadných priehrad archetypov, na ktoré pasuje Faberova veta: „Naša minulosť je kniha prorociev.“ Slovom je to kongenialita, ktorá Vás zviazala, duševná príbuznosť. Nie my nájdeme knihu, ale kniha nás.

Na začiatku som Vás skoro oslovil Milý Julko. Veď sme temer z jedného hniezda, Vy z Ľupče a ja z Mikuláša. Do Ľupče som chodil, mám tam priateľa – muzikanta Ervína Smateka. Za tých starých gymnaziálnych čias sme saturovali všetky oslavy. (Som skrachovaný klavírista.) V Hodžovom samovzdelávacom krúžku sa poschádzali na slovenskej kultúre interesovaní ľudia: Pišútovci, Plávkovci, Dušan Pálka a iní. Neskôr som bol kultúrnym referentom spolku podtatranských akademikov. No, darmo je, som už z tých, čo pozostávajú len z minulosti.

No, ale ad rem. Rukopis sa mi páči. Je to vizitka Vášho vnútra, i s tým, čo je medzi, pod a nad riadkami. Nie som si istý a nie som ani schopný tvorivú, inšpirujúcu kritiku povedať. Každé umelecké dielo je artefakt. A kritické slovo sa pohybuje v inej úrovni a nemožno sa ním dotknúť podstaty umeleckého výtvoru. A tak sa mi zdá, že každá kritika je inteligentnejšie alebo menej inteligentné nerozumenie.

Ostaňte v tej Vašej vitálnej dynamičnosti.

V stálej bratskej žičlivosti

Váš Paľo Strauss

Nitra 28. 1. 83

Vážený pán Strauss!

Či ste ma len potešili! Padli všetky prekážky nášho stretnutia – okrem vonkajškových (ktorých je nemálo). Spoločný rodný kraj nás vždy prenesie ponad „plytčiny“. (Myslel som, že Mikuláš bol pre Vás len prechodnou štáciou.) A pán Smatek – to je jednoducho neuveriteľné! Najsvetlejším okamihom našich zriedkavých návštev v Lupči sú náhodné stretnutia s ním v autobuse. (Pred časom som mu posielal Čierneho drozda, čakám od neho fotografiu Lupče.) To by bola ideálna pôda na stretnutie – i s prechádzkou do lupčianskeho chotára.

A ešte jedno spájajúce ohnivo: manželka je mikulášanka (Viera Rückschlossová), s ktorou nájdete nejednu spoločnú spomienku. (Detská lekárka, šéfuje gelnickému oddeleniu.)

Potešili ste ma aj tým úplne zákonným „Julkom“, ktorý mi je milší o to viac, že hádam nepoznám zvukovo odpornejšie slovo ako je „docent“.

Je vôbec zaujímavé, ako som v procese sebanájdenia prešiel od Júliusa k Julovi. Zrejme sú nie náhodní tí Jankovia v slovenskej literatúre (i Kostra by bol určite Jankom, nebyť toho nežiadúceho spojenia –ko Ko-), nie je náhodný Laco Novomeský, Vilo či VilkoTurčány, a Hviezdoslava si tiež často volám Paľkom Vyšňanovic.

Včera som (pri listovaní Zápisníka) znova natrafil na Gorkého myšlienku: „Vážni ľudia musia preto vytvoriť tichú, takmer zahriaknutú cirkev, pretože by bolo daromné stavať sa na odpor obrovskej záplave dneška.“ (Vo vl. Zrkadle, 17)

Táto tichá cirkev potrebuje nielen myšlienky, ale aj činy. Navrhujem prvý: pripravte pre košický rozhlas pásmo Vašich myšlienok, úvah (pár tematických „blokov“); v rozhlasovej úprave (s hudbou) tieto veci veľmi dobre vyznievajú. Nech je toho 13-15 strán textu, aby som sa ešte aj ja zместil s úvodom o našom nečakanom stretnutí. (A netrápte sa s rozhlasovou úpravou, pošlite mi jednoducho text.) Nezáleží pritom, či už tie veci boli uvěřené alebo nie.

Zo Zápisníka si vyberám ešte jeden motív z čítania Vašej knižičky – motív „radostnej, tvorivej manuality“, „šťastia rúk“ (s. 44) Napísal som si k nemu:

V tom je aj čosi z mojej cesty od jazykovedy k literatúre. Ale stále je to ešte nie to „ono“ – a to, čo (ako dávno podvedome cítim) tomu chýba, je práve „tvorivá manualita“, „šťastie rúk“, ktoré – o čom som hlboko presvedčený – by dalo krídla mojej mysli.

(V pravom slova zmysle teda nie ruky sú to, čo túžia po ňom, ale myseľ!)

To urobilo šťastným Exupéryho i Tolstého.

To je to „sochárske svrbenie“, ktoré často cítim v prstoch.

Áno, v tom je Vaša veľká prednosť. Mňa učiteľský chomút dlhé roky omína (nútiť niekoho, aby robil, čo sa mu nežiada), ale už to asi nezmením.

S úprimným pozdravom

Váš Juló R.

1. febr. 83

Vážený pán docent! Milý Juló!

Až dnes reagujem, adapovanejší, na Váš list z 1. 2. 83. Ale in medias res.

Chytil som sa Vašho návrhu s tým pásmom. Nič takého som nerobil. Kedysi robila manželka pásma do bratislavského rozhlasu. –

Nuž vybral som esej z knižky „Nežiť a žiť“, ktorá je v „Osvete“ v Martine a o ktorej som dostal správu, že ju na

rok hodlajú vydať. Zvyšok je z nevydanej knihy. Pri prepisovaní zabudli urobiť pomlky medzi jednotlivými časťami. Naznačil som ich krížikom.

Či je to upotrebitelné, ponechávam Vášmu vkusu a Vašej šikovnosti.

Som Vám povďačný za ochotu, i za to, že môžeme komunikovať, za tvorivú intenzitu, v ktorej žijete a ktorú cítim.

Ale v konečnom dôsledku sa k podstate tvorivej práce nedostane človek len rozumom a kritikou. Najviac sa jej priblížime láskou.

Srdečne Vás pozdravujem i manželku. Syna mám jej kolegu pediatra.

Váš Paľo Strauss

Nitra 11. 2. 83

Vážený pán Strauss!

Strávil som pár dní s materiálom, ktorý ste mi poslali. Úprimne povedané – nedúfal som, že sa mi dáte (že sa Vám to „bude dať“) nakriatnuť. O to viac som Vám vďačný.

Pravda, nezaobišlo sa to bez prekvapenia. Stalo sa mi to, čo sa nám, hriechom, vždy stáva pri dotyku s dielami mysliteľov: prispôsobíme si ich na svoje rozmery (čo je logické, ináč by sme nemohli s nimi komunikovať) – ale potom zabudneme na tú prispôbovaciu procedúru, a začneme si s nimi „tykať“ ako rovný s rovným.

Tak to bolo aj so mnou. Zostal som ohúrený, bezradný, ničomu som nerozumel, ba ozval sa aj náznak akéhosi odpudzujúceho pocitu – potom som si ho do Zápisníka zachytil takto:

Nikdy sa tak v dejinách nevolá „Ukrižuj!“, ako vo chvíli, keď nám niekto ukazuje, čo by z nás mohlo byť.

Potom som sa pustil pomaly brodiť textom (počnúc druhou časťou), lúskajúc slovo za slovom, prepisujúc si do Zápisníka (je zaujímavé, ako moja ruka pritom „myslí“!), a tak sa mi pomaly začali vynárať aj kontúry pásma. Na okraj vznikali poznámky, ku ktorým sa možno niekedy v liste alebo pri stretnutí vrátim.

Pravda, musel som cítiť:

- najprv to, čo sa mne samému nepoddalo, čomu doteraz nerozumiem;

- potom veci, ktoré (ako odhadujem) nemôže poslucháč vnímať na prvé (a jediné) počutie.

Súčasne som si prezrel výpisky z Vašich „Zákrut“, a vybral, čo sa mi hodilo.

Zatiaľ (sám neviem prečo) necítim potrebu Vám to pásmo poslať. (Dnes som ho dokončil.) Možno potom, keď ho rozhlas prijme, ak sa nezľaknú tej náročnosti.

K mojim neporozumeniam (textu): považujem ich za logické, a vôbec nemám preto hlavybôľ. Predstavujete tak ďalekobudúci stupeň ľudského vedomia, že skôr opaku by sa bolo treba čudovať. K tomu som si do Zápisníka poznačil:

Ako málo bude tých, čo sa budú môcť – slovo za slovom – vydať po Straussových stopách!

A nie vedenie či nevedenie im bude hlavnou prekážkou, ale život – neživot.

Hodne som uvažoval o forme, akou by bolo treba vydať tieto veci: predsa je jasné, že každá myšlienka či úvaha vyžaduje

samostatnú stránku, a ešte ako starostlivo by bolo treba zväziť typ a veľkosť písma, veľkosť medzier, dĺžku radku – žiadajú sa mi úzke stĺpce, iniciály, kvalitu papiera... Keby sa toho čím skôr chytili Česi a po nich zahraničie! „Lekársky kanál“ v svetovej spisbe by mohol vyvolať priam lavínu.

Pôvodne ma lákalo dať pásmu názov K svojim prišiel... Ale čím viac som si uvedomoval Vašu budúcnosť, tým viac mi pripadalo prirodzené Vaše dnešné nepochopenie, a tým viac mi bolo zrejme, že Vaši „svoji“ sú ďaleko – ďaleko pred nami.

Potom som chvíľu pracoval s názvom Filozofia reálneho optimizmu, a nakoniec som zostal pri: „Stretnutie s budúcnosťou“.

Pri čítaní Vašich aforizmov ma naplňa uspokojením pocit, že v mojom Zápisníku tiež leží knižočka myšlienok a aforizmov, a že mám teda morálne právo na ten rozhlasový rozhovor s vami. (Malú ukážku z nich v zborníku V krajine Vám priloženou posielam.)

I ja potvrdzujem Vaše poznanie, že najviac sa zaoberáme nepriateľmi; píšem stále o neporozumení, ale koľko by sa dalo napísať o textoch, v ktorých som sa cítil ako v slnečnom kúpeli, a vďaka ktorým som priam fyzicky cítil, že som podrástol. Ale práve o tom sa nedá písať...

Čítam práve zaujímavú knižku – autobiografiu (nechajte po sebe autobiografiu!): A. Lurija: Etapy projdennogo puti. Zaujal ma tam podrobný opis jednej etapy ľudského vedomia (ako to aspoň ja hodnotím) – ale o tom inokedy. Vám som chcel vybrať citát:

„Врачи – великие наблюдатели и мыслители – постепенно исчезают.“

Neprestanem sa čudovať, že ste sa mohli na tomto fliacku zeme zjaviť, a ako sa to dá uniesť!

Úprimne si Vás zdravím vďačný

Julio R.

20. febr. 83

Vážený pán docent! Vážený priateľu!

Dovoľte, aby som si Vás tak tituloval, veď náš vzťah sa ináč nedá charakterizovať.

Prosím Vás, prepáčte mi, ak som Vám tou písaczkou spôsobil rozpaky a ťažkosti. Mal som vari poslať iné veci. Ale mačka padne vždy na nohy a ja do abstrakcie.

Ak sa chce človek niečomu celkom priblížiť, musí to vtiahnuť do vlastnej atmosféry. I ja si báseň pritulím najviac tak, že si ju odpíšem, alebo do seba premietnem, i keď neraz virtuálne.

Obdivoval som Vašu knižku o prekladaní. Ste v tom suverén. Doteraz som najviac obdivoval preklad Rilkeho starofrancúzskych veršov Louise Labé, ktorý je skoro doslovný, rytmicky i náladou úplne adekvátny. Felixov a Turčányho Dante je obdobný. Nemecky a francúzsky čítam v originále. Sám som v tej oblasti popáchal, ale len málo hriechov, dve nemecké knihy a pre televíziu niečo od Sartra a od Giraudouxa. Z úcty k dielam sa o to nikdy

viac nesprobujem. Rád by som ešte dokončil knihu próz z lekárskeho prostredia. Potom sa vari nadobro vypnem zdravotníckej problematike.

Keď bol Rilke v Paríži Rodinovým tajomníkom, prešiel s mladou priateľkou námesť, kde sedávala žobráčka, s prosebne vystretou rukou a so strnulou tvárou. Na nikoho nepozrela. Dáma jej denne dala peniaz, ale ona ani len na ňu nepozrela. Rilke jej nedal nič.

Keď sa ho dáma opýtala prečo, povedal jej: „Tá žena potrebuje dar pre srdce.“ A na druhý deň sa objavil s krásnou bielou ružou. Dáma sa už potešila prejavu priazne veľkého básnika. Ale keď prišli k žobráčke, vložil jej nežne ružu do ruky. Žobráka zažiarila, bozkala mu ruku a zmizla. Týždeň jej nebolo. Asi keď ruža zvädla, sedela znovu so strnulým výrazom na námestí.

Ako zriedka obdarúvame srdce, nehou, priateľstvom. Preto Vám vždy ostávam vďačný za Vašu ochotu.

Váš

Paľo Strauss

Nitra 14. 3. 83

Vážený pán kolega!

Včera sme mali (s priateľom Milčákom, tiež lekárom) besedu v okresnej ľud. knižnici v Sp. N. Vsi na skvelú tému „Kniha v živote človeka“. V rozhovore o knihách – priateľoch, ktoré pre mňa veľa znamenali, zašla reč, pravdaže, aj na „Zákruť bez ciest“ – len škoda, že som ju nemal, a ani v okresnej knižnici (!) sa nedala nájsť. Preto by som ešte raz zopakoval prosbu: ne-nájde sa u Vás jeden „prebytočný“ exemplár?

Zaujímavé: pred časom ma vo vlaku napadlo, že som Vám dávno nepísal, a rozhodol som sa budúci deň začať listom, kde by v úvode stálo: „Dávno som Vám nepísal. Zrejme po tieto dni zle žijem, keď ma nepotiahlo napísať Vám.“ Prídem domov – a na stole bol Váš list.

O osude nášho pásma v rozhlase zatiaľ neviem nič, ale je čas, aby som si prekonzultoval a dal schváliť – neschváliť niektoré „redaktorské“ zásahy, ktoré som v texte robil. Posielam ich na zvláštnom papieri, aby som sa potom mohol ľahko orientovať.

Pokúša ma vrátiť sa postupne v listoch k tým miestam Vašich úvah, ktoré idú ponado mňa – so žiadosťou o bližší komentár. Bojím sa však, že by Vám to zabralo veľa času, a možno by to bolo aj formou listu beznádejné. Ponechám si to teda zatiaľ na naše stretnutie.

Priznám sa Vám k husárskemu kúsku: predvčerom som do Východosl. vyd. odniesol knižku veršov (!) – V zjeseň. Redaktorke M. Zamborovej sa páčila, chce ju dať recenzovať Turčánymu, J. Števcíkovi a Plintovičovi – no, som zvedavý! Ale hlavná vec, že som to dal dokopy, a že to nejaká budúca nevesta nestrčí spolu s ostatnými papiermi do pece..

Mám ešte jedno predsavzatie (ktorým odpovedám na Vášho Rilkeho): pribaliť Vám do každého listu jednu Prišvinovu myšlienku – a tak ani nebudem vedieť, ako sa mi pomaličky nazbiera tých zápisov na novú knižku. Dnes teda posielam prvý.

S úprimným pozdravom

Váš Julko R.

24. 3. 83

Vidím, že do zavretia pošty by som nestačil spraviť prehľad tých úprav rozhl. pásma, tak to pošlem zvlášť.

Vážen pán docent! Milý Julko!

Všakové starosti mi zadržali ruku. (Poškodené srdce manželky, choroba a smrť švagrova.) No, život v človeku spadne vždy na nohy, ako mačka.

Teším sa vždy znovu Vašej tvorivej intenzite, tej novej knihe básní. Všetko je poézia, život sám je hymnus. Dá sa odhaliť v odhalených prírodných vied. Werfel bol veľký básnik a hovorieval, že poézia 20. storočia je i román, napr. Brochova Smrť Vergilova.

Všetko, čo má korene v neznámu, čo má presah z vlastnej oblasti, teda i veda (čo teda nevieme), má nádych poézie.

A preto mám rezervu, ba rezervovanosť voči kritikom. Rilke hovorieval, že „kritika povie najviac o kritikovi“. Určite by kritizované nedokázali urobiť lepšie. I tí najväčší objektivisti produkujú len subjektívne sudy. A nakoľko sú dnes zásady kritiky úradne kodifikované, sú duplom dubiozne.

Chcem sa Vám poďakovať za pozornosť s Prišvinoými myšlienkami a za starostlivosť okolo toho pásma. Dúfam, že sa mi podarí zdefraudovať „Zákruty“. Myslím vždy na Vás. Sám mám v rodine jediný zvyšný exemplár. Rád by som u Vás videl i „Zápisky diletanta“, ktoré vydal Tatraň. Skladateľ Berco Urbanec si do svojej I. symfónie, do štvrtej vety zobral texty odo mňa.

Ináč sme si podobní v tom, že špiníme papier. Neraz si myslím, že to písanie bez konca by malo mať koniec. Ale veď ani mačka neprestáva chytať myši. A muzika je na to, aby ju počuli. Nevie, či na tú moju narástli uši. Ale veď láska je vec milujúceho a nie milovaného. A moja láska patrí slovenskej myšlienke a slovu.

Julko môj drahý, ostaňte zdravý a tvorte.

Od srdca si Vás pozdravujem

Váš
Paľo Strauss

Nitra 11. 4. 83

Vážený pán docent! Milý Julko!

Keď sa dlho zbytočne hľadá a potom predsa nájde, je v človeku smutno, akoby stratil životnú úlohu.

Posielam Vám svoj jediný exemplár knižky, rezervný som skonfiškoval rodine.

No, všetko starne, i knihy, o ľuďoch nehovorím, i kvety a stromy, skaly pomalšie. A myšlienky nestarnú, ale vy-túchnu. Starne aj slovo.

Oživa občas v poézii a ako všetko v človekovi, oživa akosi slnkom. Prelína sen, ale v ňom nežije. Keby ho nebolo, bolo by ho treba vynájsť.

Žije, starne, opadáva a v novom cykle sa znovu objaví. Je ako živé striebro, ťažko sa chytí, skôr, keď zapadne myšlienkou, ako prachom, ktorý mu sťažuje pohyb. Ale keď bolo na počiatku, vŕsti do konca všetkého. Ale konce sú len začiatky s obráteným predznamenaním.

Svet poézie a myšlienky, aj hudobnej, sú tým, prečo hodno žiť. Sú typom vzkriesenia, lebo vedia umierať a znovu ožijú.

Tak je to vari so všetkým. I po chorobe, alebo po bolestnom strese sa môže v človeku všetko vynoviť, môže si začať svet oznovej objavovať, tešiť sa z jeho krásy, z jeho tvarov, z princípov tvarov, z večne nožnej obnovy všetkého. To je vari Danteho myšlienka, že len ten, čo vŕjde do podsvetia, vyslobodí milenkú.

Som rád, že Vám môžem konečne ťažšiu listovú zásielku poslať.

Váš Paľo Strauss

Nitra 4. 5. 83

Vážený pán Strauss!

Musím sa priznať, že mám pri vašich listoch často pocit zahanbenosti – že nežijem, ako by bolo treba. Akoby som bol rozdvojený. Vy sa kdesi tam vysoko na kopci zhovárate s mojím dvojníkom – s tým najlepším, čo vo mne je, a ja – horší dvojník pozerám na vás z hlbokkej doliny a je mi všelijako. Zrejme takto nejakú vôbec ľudia rastú, dvíhajú sa, že sa obraciame k tomu najlepšiemu, čo v nás je, a ostatné nevnímame.

Som Vám hlboko vďačný za Zákruty. Budem si ich chrániť ako oko v hlave. Včera som sa znova s pôžitkom začítal (môj zvyk: čítať od konca) do „Na okraj kartoték“. A Zapisník mi znova zaplesal.

Som rád, že aj ja mám pre Vás nachystaný darček, a že sa Vám tiež odvdáčim ťažšou zásielkou. Posielam Vám knihu N. Fiodorova Sočinenija.

S týmto menom som sa v literatúre už stretal. A vždy za takých okolností, že sa mi zachcelo ho poznať. A pred dvoma týždňami ho sčista-jasna objavím zastrčeného na policičke v Sovietskej knihe. Hneď som kúpil tri knižky.

Ešte som si ho len veľmi povrchno rozčítal – nehovoriac o premyslení a o „prevtelení“ do Zapisníka – a už vonkoncom o dovedení do životných postojov.

Predstavujem si však, ako to môže – nielen vďaka podobnosti, ale aj vďaka rozdielom – nádherne iskrať, keď sa stretnú tieto dve mysle: Fiodorov a Vy. Rád by som Vás nejakú zbokou – nepozorovaný – pozoroval.

Napríklad čo mi hneď iskrilo v tej Vašej poslednej kapitole.

Píšete o štrnástich miliardách buniek našej mozgovej kôry ako o „takej priepasti závratných novôt, že všetko doterajšie poznanie a vedomie je len sľubný náznak“. Jedinec teda dnes ešte ani len netuší, čo z neho môže byť. A Fiodorov svoju víziu budúceho ľudstva stavia na tom, čo sa môže stať s ľudstvom, keď sa celé prenikne jednou veľkou myšlienkou, keď sa celé upriami za tým, čo je najľudskejšie.

Akú netušenosť vytvorí spojenie nateraz netušených jedincov!

Preto sa aj celý projekt Fiodorova vymyká rozumovej kritike; nateraz vôbec niet kritérií, ktorými by ho bolo možné merať.

Sila tohto mysliteľa z hľadiska dnešných dní nie je ani tak v perspektíve, ale v jeho pohľade na dnešok, na tú slepú uličku, do akej sa dostala civilizácia.

Rozhodne neprijíma recept, podľa ktorého žijeme: „Všetko, čo je, musí byť už len preto, lebo je.“ Človek sa podľa neho doteraz nevymanil z pôsobenia slepých, chaotických prírodných zákonov – a ľudské vedomie je tu na to, aby sa vztýčilo proti

tomuto samočinnému prúdu a začalo postupne „obracat' vody nazad“ (v rozmeroch kozmu).

Alebo píšete o tom, že „Život je teda dobro a zlo – smrť“ – a tento Fiodorov (v týchto úvahách sa mi akosi vzdialuje) sa prenikol takým odporom k smrti, že kým ona existuje, je život nezmyselný – a stavia pred žijúce pokolenia jediný cieľ: vzkriesiť svojich otcov až do najďalšieho pokolenia, a prekonať tak smrť načisto.

Opakujem: môj praktický, len okolo seba sa motajúci rozum sa vzpiera takým víziám. S pôžitkom som si vypísal Vaše: „Objektívizácia je vedecká skromnosť...“ Škoda, že som včera už mal naklepaný článok, kde by sa mi to bolo výborne hodilo.)

Ale dosť hádam k Fiodorovovi.

Keď som pred časom dostal do roboty Váš list, tak som sa potešil, že som hneď zdvihol telefón a volal do rozhlasu – a tu máš! Vraj sa im to nepozdáva, na polhodinovku rozhodne nie, keď dačo vyberú do Lit. spektra... ostal som ako obarený a nezmohol som sa ani na odpor, ani na to, aby som to požiadal nazad úplne.

Nermúťme sa, a nechajme, nech to samo dozrie – v nádeji, že „život nezastane. Pred ničím, pred nikým.“

Posielam Vám ďalšiu ukážku z môjho Prišvina. A rozhodol som sa, že Vám budem po troche posielat' moje Zjesenenie – je vo hviezdach, či to dakedy vyjde.

Úprimne si Vás z Gelnice zdraví

Julio Rybák

7. máj 83

Milý Julko!

Predom sa mi prichodí ospravedlniť, že Vám tak neskoro píšem. Už od februára som laboroval s nohou: skočil som zo schodov a natrhol som si sval. Pridružila sa trombóza. Sádru som si žiaľ nedal, a tak som donedávna pokrívkaľ. Na dôvažok ma uhryzol psík do boľavého lýtka a tam sa vyvinul veľký a bolestivý infiltrát, recidíva trombózy. Okrem toho som mal problémy so zdravím manželky. Ale, keď vidí človek svet ako veľkú nemocnicu, je vari jedno, akú úlohu v tom zahráme.

Za pozornosť s knihou som Vám veľmi vďačný, i keď sa Vám musím priznať, že som starý košťal a ruský plynuť čítať neviem. Bol som orientovaný na nemeckú a francúzsku literatúru. A ten vzťah trvá doteraz. S ruskou literatúrou som bol v styku pomocou nemeckých prekladov. Budem Vám vďačný, keď mi niekedy preložíte zvláštnu myšlienku.

Tá myšlienka o smrti sa ponáša na obrátený Conéizmus. To bol lekár začiatkom 19. storočia, ktorý liečil tak, že si pacient stále musel hovoriť a vsugerovať: „Už som zdravý“ – kým ozaj neozdravel. Problém smrti sa týmto štýlom riešiť nedá. To sa bez bytostných a ontologických koreňov človeka analyzovať nedá. Zdá sa mi to trochu na hranici veľmi komplikovaného existencializmu.

Čo sa týka problémov s rukopismi, je to všelijaké. V „Osvete“ mám rukopis 6 rokov. Vtedy stálo v recenzii, že je to hamletovský dekadentizmus a skepticizmus (rukopis má nadpis „Nežiť a žiť“). Z toho to (1 nečiť slovo). Ide o eseje o zdravotníckej problematike, lekár a humor, medicína a hudba, štúdia o umení a patológii a iné. Keď som

si vyžiadal rukopis, pretože si vindikujem právo hodiť ho vlastnoručne do papierového koša, napísali mi, že sa situácia zmenila, a že je to práca hodnotná. Že na rok by môhla vyjsť.

A v tejto relativite sa ocitá naša kultúrna situácia. Tá veľká hlásaná objektivita sa triešti na subjektivitu malých dušičiek. Lenže tí, čo majú pravdu moci, nemajú často moc pravdy.

Kritikom a cenzorom má byť čitateľ. Čo chce poznať, za tým siahne a v intelektuálnom jedálnom lístku nemá byť popredku všetko povyškrávané.

Ale to sú aberácie našej, ako každej, doby. Keď sa hodí kameň do vody, nasadá vlnka na vlnku, kým sa hladina neupokojí a kameň padne na dno, bez stopy.

Preto si nerobte starosti, čo s tým rukopisom v rozhlase. Mám rukopis v trezore v Tatrane, iný v Smene u Šmatláka. Končím pomaly zbierku menších próz so zdravotníckou tematikou, ktorú pošlem zas do Osvety, ktorou by som tento okruh záujmu skončil. Mne je to v podstate ľahostajné, čo sa s mojimi písacami stane. Pre mňa to malo tú úlohu, že som to môhol napísať.

Na žiadnu prácu neslobodno siahat' hrubými a nezgrabnými prstami nechotného alebo i neschopného pochopu. Na všetko treba siahat' i s kúskom srdca. No, to v terajšej situácii vyšlo z módy.

A preto som Vám duplom zaviazaný Vašou ochotou udržať kontakty so mnou, predsa len out siderom.

Váš oddaný

Paľo Strauss

V Nitre 31. 5. 83

Vážený môj Učiteľu – Priateľu!

(Budúcnosť si iste vymyslí pojem-slovo, ktorým to súhrnne vyjadrí; nateraz to ľudia nepotrebujú.)

Váš dnešný list „vstúpil“ do môjho rozpisaneho listu Vierke Švenkovej, ktorej posielam moje „Zjesenenie“. Vrátili mi ho z vydavateľstva s hrozným posudkom, nuž si ho takto rozpošlem po priateľoch – a nájdem si aj tak čitateľov, o ktorých mi vlastne jedine ide. (Vám si tú knižku pošlem v každom liste po veršíku.)

Vaše slová o trampotách s rukopismi mi prišli teda vhod. Vlastne hneď po vrátení tej knižky som si – vzápätí! – uvedomil, že to má jednu výhodu: nemusím mať pred Vami mindráky (a ja som na ne majster!), že Vám ani rozhlasové pásmo neprijali, a mne prijmú dokonca knižku. Ba čo viac: cítim sa hrdý, že som kvôli tomu aj ja tak trochu „Strauss“.

Opíšem Vám jednu chutnú príhodu. V Košiciach nastúpila do vlaku jedna študentka posledného ročníka Filozof. fakulty (slovenčina – angličtina), s ktorou ma pár dní predtým zoznámil kolega Janko Sabol. (Meno jej neviem.) Pozval som ju k sebe a napodiv (čo je odo mňa výkon!) sa mi podarilo rozprúdiť rozhovor. Zašla reč aj na jej diplomovku, robí S. B. Hroboňa. (Ja začnem hrabať v mojej slovenčinárskej pamäti, čo viem o ňom – nič!) Dal som si teda porozprávať o Hroboňovi, a čím viac sa ona rozhňovala, tým viac som jej vstupoval do reči – s Prišvinom, s Fiodorovom, so slavianofilami... – Ukázalo sa, že je to všetko Hroboňovi veľmi blízky svet. Nakoniec došlo aj na Straussa, a keď mi hovorila, ako Hroboň žil kdesi v kolibe nad Sielnicou roky v samote, vytiahol som Zápisník, kde mám výpisky zo „Zákrut...“ (tá náhoda, že som ho mal pri sebe!) – a

našiel som jej Vaše výroky o samote. Hneď vyťahovala papier a prepisovala si to – no, málo chýbalo, že som nezabudol v Margecanoch vystúpiť. (Ona šla do Levoče.)

Také veci sa teda stávajú a budú dlho - dlho stávať, milý pán Strauss, len škoda, že je to tak zariadené, že to nemôžete nejako z výšky sledovať.

Fiodorova som Vám posielal s tým zámerom, aby som ho mal po ruke, keby sme dakedy o ňom spolu diskutovali, aj pre ten prípad, keby sa mi zažiadalo dačo preložiť. Musím sa priznať, že je pre mňa „nákazlivý“ a začínam vidieť jeho očami aj to, čo sa mi predtým zdalo ináč.

Trochu ste ma poľakali Vašími chorobami, viem ja dobre, ako zľahčujúco môžete (keď ide o Vás) o nich písať. Veľmi ich prosím, aby pozohveli do tých čias, kým sa zraky Vám bytostne blízkyh čitateľov neobrátia k Vám; bolo by kruté to na vrchole života nepocítiť.

V jeseni má byť v Nitre nejaká prekladateľská konferencia, na ktorú som sa prihlásil. Ale privítal by som náhodu, ktorá by ma ešte predtým zaviala do Nitry.

Trochu čerstvého vzduchu z liptovských dolín Vám do tej rozhorúčenej Nitry praje

Váš Julo R.

3. jún 83

Vážený pán kolega!

Zázrak týchto listov je už v tom, že sa mi vždy zažiada napísať Vám niečo p e k n é . (Obyčajne sa v listoch sťažujeme, hundreme, frfleme...)

Dnes som sa ráno vybral na prechádzku. Pred šiestou motorkou do Matildy Huty, a odtiaľ 2-3 hodinky pešo horou do Gelnice. So zápisníčkom. Vyberiem Vám pár z dnešných zápisov:

+ + +

Z môjho chodníka som sa obrátil k náprotivnej hore – „Bože môj!“

A zaliali ma slzy.

+ + +

Smreký tak čudne pozahýnali tie koncové mladé výhony, akoby sa ešte neprebrali z nočných driemot.

+ + +

Akokoľvek si mi, Bože,

v osud vpísal hodne horkých chvíľ,

zúfať, ťažkať si nemôžem.

Ba naopak: slávim Tvoje chodníky.

+ + +

Všetko má v prírode tolko prirodzených nepriateľov, že sa mi zazdalo celkom ľahké dosiahnuť, aby sa živé tvory začali k človeku utiekať, nie utekať od neho.

(Je čosi vzrušujúce v tom, že také polárne, protichodné významy sú vyjadrené takými príbuznými slovami.)

+ + +

Pravý zmysel toho zamietavého recenzného posudku : on nie je básen.

Tak by sa to malo napísať.

+ + +

Nič ma možno tak nepovznáša ako šum lístia v korunách nado mnou.

Po návrate domov som si sadol k prekladu Rasputinovej poviedky Nataša (pre rozhlas), a akosi na okraj sa mi zložil veršík, ktorý Vám prikladám k listu.

V novej Rasputinovej knižke je pár poviedok z poslednej doby, kde R. vystupuje ako hrdina sám, necháva voľne pretekať perom vlastné duchovné stavy (vzlet, pád, úžas, pomedzie neba

a zeme....) – je fantastický. Predpovedám, že nie je ďaleko doba, keď začne jednoducho publikovať svoj zápisník (došiel k hranici, kde je príbeh zbytočný).

Nedávno som pre RSL prekladal kapitolu z novej knihy V. Šklovského. – Pošlem Vám z toho pre zaujímavosť úvod (s prosbou o vrátenie) – hlavne pre ten Šklovského obraz „útočných rebríkov“, v ktorom sa mi zazdal výstižne vyjadrený aj osud a zmysel Vášho diela.

Hoci – musím sa priznať – pri preklade som mal neraz pocit: ako tento Šklovskij (a to už nie je hocikto!) bledne v konfrontácii so straussovským textom! Ako my prekladáme, zháňame po svete (a čo som už aj ja poprekladal) – a vlastné pod nosom nevidíme. Ale to je už naša slovenská bieda, a predsavzal som si, že tento list bude len o peknom.

Mám pocit, že by bolo načase (z mojej strany) urobiť ďalší krok v poznaní Vášho diela.

Neviem, kde hľadať, za čím siahnuť.

Nepomôžete mi v tom?

(Vynorila sa mi taká neskutočná predstava: prídete na pár dní s rukopisom do Gelnice, budete chodiť na prechádzky do lesa – za desať minút ste v hore! – a ja si za ten čas všetko prejdem, povypisujem, predebatujem s vami nejasné...)

Úprimný pozdrav Vám posielam

Julo R.

22. jún 83

Milý Julo!

Dobre, že tá naša korešpondencia nie je list za list, lebo veď je výrazom spojov vnútra, ktoré zavše môžu vyústiť v krátke spojenie a ináč sú len zvýraznením stavu, ako v spojitých nádobách.

V kom je poézia, pre toho je všetko poézia. Je to stav vnútra, v ktorom všetko splýva, nie niečo chcené, navodené, ale forma života, kde je anténa i prijímačka i vysielacia, kde sú sklbené myšlienková i emotívna oblasť. Ide o situáciu človeka, ktorú nevystihne žiadna etiketa, lebo je vsadený do živného média ani jemu samému ani iným nepostrehnuteľným nadobro. Byť je tu viac ako žiť.

S výňatkami zo Šklovského ste zobudil vo mne, čo už roky rezonuje, že sú cesty pravdy lemované mílnikmi omylov. To je tá „felix culpa“ v duchovnej, estetickej a etickej úrovni. Veľmi mi to lahodí, život, i spisovateľský, ako otvorený systém. A večnosť je za dverami.

Teším sa, že sa zídeme v čase Vášho zjazdu, iste tu bude aj Janko Ferenčík. Hádam sa tvorivo poškrípate.

Volal ma Rúfus, aby sme sa stretli so Šmatlákom, má môj rukopis „Torzo ticha“. Pre iný „Nežiť a žiť“ sa rysuje na rok perspektíva v „Osvete“. Končím knižočku próz so zdravotníckou tematikou „Amalgám“.

Z tých vecí by sa vari dalo ľahšie urobiť pásmo pre tých do seba chrbtom obrátených ľudí v rozhlase. To sú len živé (1 nečit slovo) vývoja.

No, ale to na veci nič nemení. Každý má vlastnú cestu vonkajšieho i vnútorného usmernenia. Ja a papier. Všetko ostatné sú rušivé momenty.

Končím, aby Vaše preklady čím skôr odišli a vyšli.

Od srdca Váš

Paľo Strauss

Nitra 28. 6. 83

Vážený pán Primár!

(To „Primár“ je krásne slovo, hneď robí poriadok v našom svete prevrátených hodnôt.)

Včera som sa pri extrakcii zuba trochu poskladal, a to mi dalo morálne oprávnenie, aby som si do večera polebedil s Dumbadzeovým Zákonom večnosti. (Dávnejšie ma naň upozornil Janko Horecký, ja – ruštinár som ostal zahanbený, že to nepoznám.) Je to kniha, ktorá mi je z duše napísaná, i keď si aj tu myslím, že to isté (ak nie lepšie) sa dá povedať aj formou zápisníka. Aspoň pre čitateľa môjho typu. (Asi najradšej čítame to, čo by sa nám najviac žiadalo písať, keby sme písali.)

Dumbadze mi ponúkol aj takýto rozhovor spisovateľa po infarkte s primárom, ktorý ho liečil:

- Odchádzam od vás s pocitom najhlbšej spokojnosti... Tieto dva mesiace majú pre mňa hodnotu celého doterajšieho života.

- Nechápem...

- Človek by mal aspoň raz v živote prekonať ťažkú chorobu... To mu umožní triezvo, pokojne rozanalyzovať a zhodnotiť celú doterajšiu dobu... V tomto smere mi nemocnica preukázala neoceniteľnú pomoc.

- Podľa mňa vaša životná cesta nepotrebuje prehodnocovanie.

- Myslíte? – usmial sa Bačana.

- Aspoň navonok to tak vyzerá.

- Dva mesiace vo vašej nemocnici boli pre mňa obdobím ohromujúcich objavov.

- Čo také ste objavili?

- Zákon večnosti! (210)

(Teraz pri písaní mi napadlo, aký by mohol byť krásny rozhovor s Vami o tejto knižke – v rozhlase, v televízii -, ako zhlboka by si vydýchlo pár poslucháčov, že je takéto dačo ešte možné.)

Veľmi ma vzrušila predstava Rúfusa, ktorý drží v rukách Vaše „Torzo ticha“. Už sa uskutočnilo to stretnutie? Šmatlák sa iste nedomyslí, že v tejto chvíli kladie história na jeho plecía úlohu „makovickovským“ spôsobom svedčiť, nezažiada sa mu urobiť z vás obrázok... Osud je predsa len štedrý, keď umožnil, aby ste sa vy dvaja stretli. V mojom Zjesení mám cyklus venovaný mojim obľúbeným autorom, a môj pocit z Rúfusa tam vyjadruje veršík, ktorý Vám prikladám. Súčasne si dovoľujem poslať ešte jeden z posledného obdobia – Kto vie, ako sa skladá... Prečosi sa mi veľmi páči.

Dávno mám pocit, že je Rúfus v slovenskom literárnom (alebo vôbec v duchovnom) spoločenstve s á m , že nemá partnera, že všetci jeho druhovia ho chtiac – nechtiac vnímajú ako jedného z n á s („on píše to, ja píšem toto“, „on píše tak, ja píšem takto“), nie n a d n a m i , alebo lepšie s n a m i , ale v zmysle nekonečne dozadu a nekonečne dopredu rozklenutej perspektívy. A tak sa môžete stať aj pre Rúfusa šťastím. (A to všetko vyvrie z jednej a tej istej kotliny – krása!)

Rozhodne mi pošlite nejaké poviedky – prózy z „Amalgámu“. I ja si ich s pôžitkom prečítam, i v rozhlase sa nájde pre ne priestor.

Vlastne by som mal dokončiť ten Dumbadzeho Zákon večnosti. Hovorí: „Podstata tohto zákona tkvie v tom, že... duša človeka je stokrát ťažšia ako jeho telo... Je taká ťažká, že človek ju sám neunesie... A preto by sme sa mali my ľudia, kým žijeme, usilovať navzájom si pomáhať, usilovať sa navzájom o nesmrteľnosť našich duší: vy o moju, ja o druhú, druhý o tretiu a tak ďalej, donekonečna... Aby nás smrť človeka neodsudzovala na osamelosť v živote...“ (211)

To nepotrebuje komentár.

Úprimne si Vás zdraví

Julo R.

Gelnica 14. júla 83

Drahý priateľu!

Do našich kontaktov vniklo vakuum. Mal som starosti s chorým synom, detskárom. To sú stavy, v ktorých, pri všetkej vyrovnanosti, zarazí človeku dych. No, už sa to upravilo. A môžeme pokračovať, kde sme prestali.

Od 1. 1. 83 už nepracujem. Ale pohľad na všetko mi diktuje presvedčenie, že choroba sveta je do nás premietnutá a že každý jav a kon percipujem z aspektu patológie. Buď ako aberáciu alebo ako živý a žitý experiment. Aj riešenia sa ponúkajú z tejto perspektívy. „Zákon Večnosti“ poznám. Je to obdivuhodný závan žitej múdrosti. Len nevdojak sa natíska otázka, či by to mohlo vyjsť ako dielo slovenského autora. Rozhodne, že sú sovietske kultúrne inštitúcie širšieho srdca ako naše.

Píšete o Rúfusovi, o jeho osamelosti. To je zásadná situácia tvorivého ducha. A najmä v našej atmosfére všeobecnej neúprimnosti, nežičlivosti a nedôvery. Tvorba ako akt krajnej vnímavosti pre doteraz nevy povedané, je oscilácia medzi túžbou zachytiť neznáme, ale podstatné, a objektivizáciou našej ľudskej situácie. Rúfus sa pohybuje v tomto duchovnom hraničnom pásme. Sme stále v intímnom styku a tak viem o jeho osobných bôloch i o fyzických. (Teraz je v Dudinciach na liečbe ťažkej loxartrózy po vlnajšom úrazovom vyklbení.) Ale každý sme úplne sami, jednak v určitej oblasti nášho vnútra, ale i vo všetkých kritických polohách života, od všelijakých bežných problémov až po bolesť, chorobu a smrť.

Ale september sa blíži i Váš prekladateľský zjazd. Teším sa, že si budeme môcť pozrieť do očí. V oddanosti Váš

Strauss

Nitra 18. 8. 83

Vážený pán Strauss!

Dávno som dostal Váš list, dávno som sa zberal napísať...

Znova som sa pozrel do Vášho listu – a úplne ste ma vyľakali: ja žijem v presvedčení, že nitriansky prekladateľský seminár je niekedy v novembri, a vy píšete o septembri. Neprepásol som to už? Dúfam, že nie – a že nás teda stretnutie len čaká.

Svojho času som čítal spomienky na N. Asejeva, v ktorých bola aj korešpondencia Asejeva s Lichačovom, a Lichačov pred ich chystaným prvým osobným stretnutím veľmi sympaticky (a mne z duše) píše:

„Lenže vás musím upozorniť, že ja som vôbec nie taký, ako si ma predstavujete. Vyrástol som v rokoch, keď sa ľudia málo stýkali navzájom. Nedokážem sa zbližiť s ľuďmi a cítim sa s nimi nesvoj. Stretnutia s Vami sa bojím – bojím sa práve pre tieto moje vlastnosti.“

Spomínali ste synovu chorobu. Práve na to som myslel, keď som písal veršík (ktorý som Vám, myslím, posielal) „Báseň na volá / vypit kalich do dna...“ Áno: všetko, len nie to!

Mal som toho roku výborný prázdninový poťah:

a/ Zamakali sme si spolu so synmi pri dokončovacích prácach na stavbe domu.

b/ Litfond mi pripomenul dlh, že nemám „vyúčtované“ vlnajšie štipendium na Kapitoly o jazyku a prekladaní II – tak som to musel dať do kopy a knižka je (v hrubých rysoch) hotová.

c/ Pustil som sa do práce nad knižkou Zázrak reči (Záznamy zo zápisníka), z ktorej som Litfonda predložil 90 strán – žiadam na nov.-január štipendium.

Tou knižkou teraz žijem, a keby mi všetko dobre išlo, mohla by byť do konca roku hotová. Čerstvý päťdesiatnik tak za jeden rok núka vydavateľstvám tri knižky (so „Zjesenením“) – to nie je zlé! Aspoň jedna by sa z toho mohla ujať.

Pravda, „Zázrak reči“ – to je predovšetkým téma pre Vás, a krásne by sa dala z Vašich myšlienok spraviť. Ja si aspoň schuti citujem, kde sa mi čo hodí (a od koho sa mi hodí). Pošlem Vám na ukážku (s trochu okuňavosti, ale odháňam ju preč) kapitolku V snahe previdieť.

Veľmi ste ma potešili, že ste s Rúfusom v takom blízkom styku. Nedávno mi syn doniesol z Bohúňovej galérie fotografiu Martinčeka (krásna tvár) – a tak som si uvedomil, aký je to zázrak, že ste sa na takom kúsku zeme v jednej a tej istej dobe zišli: Martinček, Strauss, Rúfus. Život je k nám naozaj oveľa štedrejší, ako si to my súčasníci uvedomujeme.

Potešili ste ma. Rúfusom o to viac, že som si kedysi pri čítaní materiálu, ktorý ste mi poslali, do Zápisníka poznamenal:

„Ste tak ďaleko vpredu sám, že na nijaké vaše „Žiznim!“ nemôže prísť zo žijúcich nikto, čo by vám zvlažil ústa.“

Teraz som spokojný, že je tu Rúfus. I keď máte pravdu, že v kritických situáciách sme vždy sami. Vybavil sa mi jeden môj veršík:

*Vášnou tiel nás strhlo do víru,
aby si nás odstredivou silou
vzápäť vrhol v rôzne sveta strany.*

*Rozplynutí v sebe na chvíľu
zostali sme znova sami, sami...*

Aj v tej novej knižke by mala byť za kapitolou o zázraku slova kapitola o samote a zázraku mlčania.

S úprimným pozdravom

Váš Julio R.

20. sept. 83

Vážený pán docent! Milý Julio Rybák!

Stretania sa realizujú v tých vyšších etážach nášho bytia. Zísť sa možno, vždy, ale bez chvíľkového krátkeho spojenia je to len stretnutie a nie stretnutie. Ale ako za každým fenoménom sú aj hlbšie hnutia, nutnosti, ktorých korene sa stávajú zrejmy, niekedy hneď, niekedy až v dobe dozretého času. Základ, z ktorého sa vyčleňujú, sú náchylnosť, ba láska.

Nutnosti sú nedefinované a nespoznané priemety sveta vo svete, ktorých ostatné súvisy niekedy tušíme, vždy ich predpokladáme a sme ich dobrovoľnými obeťami. Veď naše životy sú umiestnené za zátvorkami všednosti. Tu vie byť všetko krásne, niekedy, že je hrozné, inokedy, že je jedinečné a rozplývavé a zladené s hĺbkovým prúdením. Zrakový vním nevyvolá spomienky na realitu mitochondrií a symbiontov v biologickom dianí, ani na subatomárnu štruktúru za ním, ale na nový svet vo svete, obšťastňujúci svet duševnej radosti a extázy z umenia, po zázemie abstrakcií.

Teším sa, že sa môžeme tešiť napriek priepastným utrpeniam telesným i duševným vo svete hrubej reality. Te-

ším sa z Vašej duševnej dynamiky a tvorivosti. Mať plány, to je mladosť. Teším sa z Vášho nového domu. Poznám úskalia a stresové situácie okolo toho. Mal som hodne vyše päťdesiatky, keď som sa do toho pustil. Ináč je to s domom, ako s umeleckým dielom, nikdy to nie je hotové. Všetci majstri – remeselníci to robili s heslom: Ten doktor je sprostý, tomu je to dobré. No, ale dobre je mať strechu nad hlavou.

Vaša konferencia je vari okolo 4. októbra. O organizačných detailoch neviem. Len jedno viem, že sa zídeme.

Srdečný pozdrav liptácky

P. Strauss

Nitra 28. 9. 83

Drahý priateľu!

Vošiel si do mojej osamelosti ako lúč dychu mladých a zahŕňaš ma toľkou nezvyčajnou pozornosťou i tými knihami.

Ale čo je podstatné. Duša človeka je galaxia, so všetkými galaktickými atribútmi nekonečných hviezdnych priestorov. Stretania v týchto duševných oblastiach sú zriedkavosťou, svet so svetom. V kráľoch neznámych nutností. Jemné prelety zašlých hviezd sú spomienky na prelestné stavy prešlých svetov.

To je duševná zväčšenina ľudských stretaní, pri príbuznosti vnútorných štruktúr ako medzi nami a Prišviňom.

Život je ako nepochopený sen, riadený vyššími štruktúrami a vôľe v ústraní. Áno, vždy sme boli a sme žití.

Všetko vzniká z ničoho. A do toho ničoho šľahne lúč z človeka. A je tu niečo, možno ohnivko radosti, možno skulina láskou, možno zárodok šťastia.

I za plotom bolesti sa ozve duch.

I za hranicou smútku zasvieti úsmev.

I za koncom smrti hlási sa život.

Sú spojené nádoby života, kde sa prelievajú kontrastné elementy. Ale u každého je len jedna dvojdielna nádoba.

To na margo nášho stretnutia. Ale veď to sa stále stáva. I svet sa v každé ráno zobudí nový.

Som povďačný za každé hrejivé gesto a od srdca pozdravujem celú rodinu. Už mi odklepali tie prózičky. Neviem či ich poslať, alebo počkám do najbližšieho stretnutia.

Tvoj

Paľo S.

Nitra 14. 10. 83

Vzácnny môj Pavel!

Chrípka si ma uložila do postele a urobila mi hlavu načisto nepráceschopnou, takže tento list bude kostrbato vyzeráť.

Neviem, aká prozreteľnosť viedla moju ruku, keď som si bral na prvý raz „Zápisky diletanta“. Moje „sú-myslenie“ s nimi zachytávajú stránky Zápisníka, a teraz sa toho nechcem dotýkať.

Prekvapili ma (svojou akousi „náhodnou zákonitosťou“) dve veci:

a/ že ja dnešný a Strauss tých Zápiskov sú vrstovníci (v priamom zmysle slova);

b/ a prekvapila ma denníková forma. V momente sa mi vybavil môj dávny sen pripraviť knižku zápisov z mojich prechádzok, vrstviť ich jednu ku druhej ako rastie strom (marila sa mi idea akýchsi letokruhov, „Od Slnovratu ku Slnovratu“ a pod.). Čo nevidieť, už som mal na stole zošity Zapisníka, a z Letokruhu 49 (časove najbližšiemu Tvojim Zápisom) som stvoril aspoň prvý cyklus – Január.

Cítim túto formu ako ideálnu pre publikovanie podobných vecí. To je tá diletantská forma ideálne súzvučná s úvahami diletanta. Všetko iné – kompozícia podľa tematických cyklov, spájajúca „vata“, natahovanie na nejaký príbeh a pod. – teda všetko, čoho pri ich vzniku nebolo – je umelosť, je v rozpore s Pravdou (nech si to akokoľvek náš čitateľ či náš vydavateľ praje).

Dokonca si myslím, že „Zákruty bez ciest“ by v tejto forme boli ešte silnejšie.

Prišvin sa dal raz nakriatnuť na nejaké umelé pospájanie zápisov – a zapovedal sa, že to už nikdy nespraví.

(Pokračujem až o dva dni v nedeľu.)

Problém tej denníkovej formy sa ma hlboko dotýka; tej – ako som hlboko presvedčený – ďalekoperspektívnej formy, na ktorú súčasná naša literatúra tak z vysoká a s takým prezieravým úsmevom hľadí.

Pri listovaní Zapisníka som natrafil na myšlienku, ktorá sa mi tu teraz hodí:

„Pri písaní textu o Ondrejevovi mi napadla dôležitá myšlienka: že slovenská literatúra a slovenský čitateľ žije zatiaľ hrdinami, nie tvorcami literatúry, že Slováč má (či chce mať) do činenia len s Adamom Krtom, nie s Kukučínom apod.“

A že v tejto oblasti musí duchovný vývin Slovenska prejsť revolúciou, v ktorej miesto hrdinov zaujmú autori. To je prerod, ktorého rozsah si absolutne nedokážeme uvedomiť.“

Dnešná literatúra vychádza z tajného či jasného presvedčenia, že múr, ktorý oddeľuje profesionálny svet literatúry od „konzumentov“ sa podarí navždy udržať – hoci tým popierame samotný princíp budúceho rozvoja tvorivých schopností každého.

Som presvedčený, že človek, v ktorom sa (nech pracuje v akejkoľvek sfére) prebudí tvorca, začne spievať sám od seba ako vtáča – vari to sám na sebe nepoznám! A denník vtedy zletí k nemu ako forma, v ktorej si najlepšie bude podávať ruky s priateľmi, staviteľmi exupéryovskej katedrály.

Nech bude takýmto mojím spevom, ktorým sa obraciam k Priateľovi, aj Letokruh - 49; čas od času si spravím z neho mesačnú „výseč“ a pošlem do Nitry (nepýtajúc sa dopredu ani na dovolenie). Nič lepšie v sebe nenájdem, s čím by som mohol k Pavlovi Straussovi prísť – a tak smelo vykračujem, bez strachu, že by som mohol „stúpiť medzi kaktusy“. (Ten nešťastný kaktusík, ktorého aj touto cestou odprosujem, sa mi už navždy stal symbolom „stupenia vedľa“.)

Pred pár dňami som sa v Košiciach stretol na ulici s priateľom Karolom Horákom a chvíľu sme spolu debatovali. Pravdaže, ja som sa raz-dva ocitol pri Straussovi, o ktorom Karol tiež nikdy nepočul. Poslal som mu potom naše rozhlasové pásmo. Ak Karol naberie v sebe odvalu a pošle do Nitry knižku, vrele ho odporúčam do pozornosti „pána pod Zoborom“ (či je to „na“?).

Hádam dosť nateraz. Tolko som sníval dostať Pavla Straussa na moje lesné chodníky – a hľa, už je na nich!

Úprimne si ho vítam

Julo R.

14.-16. okt. 83

Drahý priateľ Julko!

Nestačím obdivovať vlnobitie Tvojej duchovnej aktivity, keď zavše dochádzajú niektoré tie vlnky až ku mne. Som za ne vďačný. Je to akoby jarovizácia mojich starnúcich dní. Pomáha mi to udržiavať turgor nádeje a Tvoje perspektívy sú mi radosťou.

Každé ľudské úsilie túži po dokonalosti. Netúžiť po nej znamená apriórne a defetistické vzdanie sa možnosti plného života. Beda zabudlivým, lebo sa zabudli sami. Kto sa nezabudne, nájde svoj primeraný čas. A všetko skapalnie v súradí večnosti v toku absolútnej lásky. To je naša malá blaženosť.

Z tej mojej oblasti Ti posielam tú knižočku „Amalgám“. Pýtali to z „Osvety“. Aj tým som to poslal. Uvidíme, čo z toho bude.

Zatiaľ Teba i rodinu od srdca pozdravujem v očakávanej radosti z Tvojho listu.

Tvoj Paľo S.

Nitra 3. 11. 83

Vážený Paľko!

Za Amalgám sa chcem revanžovať niekoľkými priloženými veršíkmi z posledných čias. Možno Ti „trafím do nôty“. Kvôli rozhlasovému pásmu som prekladal dačo zo Ščipačova (čo sa mi žiadalo), tak aj to je tu.

O Amalgáme bude dlhý a návratný rozhovor na pokračovanie, teraz len pár dotykov.

Priať tú knižku bude pre mňa znamenať odraziť sa od akéhosi naivného brehu (len si všimni, ako som bodro privítal 50-ku!) a prejsť na druhú stranu rieky.

Nie som na to ešte pripravený, a ako vždy neviem, či má zmysel sa do toho nútiť. Verím, že keď si Život zmyslí, že je tá chvíľa tu, dá mi pokyn.

Preto som pri prvom listovaní cítil akýsi odpor, akoby som sa odrážal od boxerovej rukavice. Ako však prešiel čas a vrátim sa ku tej knižke (kde sa mi otvorí) znova, začínaš sa mi roztvárať skrze detaily, a ten zázračný pocit z detailu sa potom ako z pramienka rozlieva na celý text – a ja nadobúdam zreteľný pocit, že sa dvíham (i tam, kde sa mi predtým zdalo, že som gniavený).

Neviem, či som dosť zreteľne zachytil tieto neurčité pocity. Jedno je isté: aj na mojich prvých rozpakoch som pocítil, aký ďaleký je čas, keď bude tvoja práca „náležite ocenená a pochopeňá“ (ako povedal Gorkij o Prišvinovi). Na to sa veľmi veľa musí zmeniť u nás, ale niet inej cesty (v tom je jediná nádej); alebo sú dve, ale len jedna ústi v život.

Nečudujem sa teda redaktorom. Nechápem len, prečo to nezobralo Avicenum.

Manželka ďakuje za Mikulášske spomienky. Čítal som jej ich nahlas, a tak sa schuti smiala, prerušujúc text svojimi vysvetleniami (mne neznámemu pomerov), ako už dávno nie.

Robota nad knižkou sa mi pomaly rozbieha – stále ešte doháňam iné dlhy, ktoré sa mi nazbierali. Ale malo by to ísť.

Zdravotného stavu sa nechcem ani dotýkať. Keď je reč o chorobe, hneď mi bezmocne opadnú ruky, pochyť ma taký pocit: „Povedz mi, kam až mám zísť a vrátiť sa nazad, aby to pomohlo. Idem!“ Ale práve to vtedy nič nepomáha. Hádam to mrazivé počasie bude zdravšie.

Úprimne si zdravím Straussovcov

Julo R.

6. dec. 83

Až teraz som si uvedomil, že tie veršičky, to je mikulášsky darček

Vážený pán docent! Milý Julko!

Prvé väčšie intermezzo v našich vnútorných kontaktoch spôsobil môj chorobný stav. Až doteraz som vlastne laboroval. A to deprimovalo, že prišlo veľké umieranie na starých chirurgov z Nitry. Jednoho sme už pochovali. Najstarší z nás je už v žalostnom stave a ten najmladší je tiež biedny. No a ja som už tiež odmocnina seba samého.

Ak by bol život zlozvyk, chcem sa ho držať. I keď viem, že vždy ostávame podlžníkmi života. Čo už vieme o vzťahoch a súvzťažnostiach. Ako sa zmenil názor na obeh slnka okolo zeme, musíme skorigovať pohľad na to, čo je v nás a čo vchádza do nás. Kolko z vecí, ktoré sme zdanlive získali, ktoré do nás vošli, sa nás nikdy nedotkli, boli jednoducho v nás a časom sa ukázali a vyliezli z nás. A kolko vecí prechádza nami, aby v nás vyvolali niečo nové, ktoré pomocou nich dospelo a nebolo nič nové, len niečo, čo už bolo v našom vnútornom inventári. Ale priestor v nás a neznáme priestory mimo nás sa občas prelínajú. A tu sú stanice našich premien, nášho vývoja. A život stále prechádza nami. Bez úbytku.

A tak sme ako trosečníci. Vynárame sa a o chvíľu sa zas stratíme. Tu sme viditeľní a o chvíľu sme ďaleko, skoro sa nezbadáme. Len nech sme scentrovani na to podstatné.

Z tých roztratených priestorov ticha sa občas pozbierame a zanecháme stopu, ako keď v zime dúchneme na sklo. Nelútostný závan noci, noci duší, skosí každodenné svetlo, a čo zvýši, sú čriepky našich snažení. A ak len nám pomôhli žiť, mali tiež funkciu. Tie chladné veľké torzá zatienili obal sveta, ale i to, čo je zostavené z malej abecedy citu, dojatia z poznania a veľkého jasu chvíľky, má svoje miesto.

Žičím Tvojej knihe pokojný a intenzívny rast. Treba jej.

Teba i Tvojich milých od srdca pozdravujem.

Tvoj Paľo S.

Nitra 7. 12. 83

Drahý náš Paľko!

Nechcel som, aby manželku zobudil budík, tak som vstal pred ním, a ukázalo sa, že sú len dve hodiny. Tak som si v toto včasné ráno sadol k Tvojmu listu, prepísal ho do Zapisníka, a čím viac som ho čítal, tým viac ma dojímalo. Iste si netušil pri písaní, ako hlboko sa ma osobne dotýkajú Tvoje slová o veciach, ktoré sme zdanlivo získali, ale nikdy sa nás nedotkli, a o iných zas, pomocou ktorých dospieva v nás, čo už v nás bolo.

Tak bude straussovský potôčik natrvalo pretekať mojim životom, drobiť navrstvené kamenie a vyplavovať čisté zrnká, v ktorých som najviac sám sebou. Čím ďalej, tým intenzívnejšie.

Stále sa podchvíľou navraciam k pondelňajšej rúfusovskej relácii... Pokúša ma napísať Chudíkovi. Jediné, čo som tým hercom okolo Milana „vyčítal“, a čo sa nevzťahuje len na nich, ale na celú našu literárnu kritiku: že ho (pri všetkom obdive a úcte) vnímajú ako jedného z nás, nie nad nami. Že netušia ten dlhánsky ruženec pokolenia, ktorý sa s Milanom „vyrovnáva“ (ktorým sa „premýva“). Len v niektorých očiach, po ktorých šla kamera ku koncu, bolo badať, že sa chvejú z tohto pocitu dotyku s nekonečnom.

Listujem si posledný zošit Zapisníka, chcem prísť k úvahám o „fyzike duše“, s ktorými by som sa rád podelil, a naraz som prišiel k zápisu pred časom z Blavy:

V noc som sa – po tom sklamaní z prednášky – zhováral v duchu s P. Straussom – asi v tom smysle:

Čím viac idem do podstaty, tým viac zostávam sám. A cítim, že kdesi na samom konci je napísané:

„Som ako volajúci na púšti.“

Teda k tým úvahám:

Rozvíjal som myšlienku, že jazykovedný a literárnoviedny prístup k prekladu sa nakoniec zídu, ale obe tieto disciplíny sa musia najprv „preporodiť“, nájsť svoj vlastný predmet, ktorým je človek.

Po čase som čítal úvahu o fyzike, ktorá sa stala (ako veda o štruktúre hmoty) stržňom prírodných vied (geofyziky, astrofyziky, fyzikálna chémia...)

A vtedy preskočila iskra: veď ak je fyzika jadrom všetkých vied o prírode, musí sa jadrom všetkých humanitných vied stať veda o štruktúre ducha...

A keďže svet – materiálny i duchovný – je jednotný, musia sa tieto dve fyziky („fyzika“ a „psychika“) navzájom v sebe zrkadliť, z jednej sa musí dať mnohé vyčítať o druhej.

Tu som si spomenul na tvoje úvahy, že slovo má možno atómovú štruktúru...

A ak nás prvá fyzika presvedčila, že všetko má materiálny základ (i duch je funkcia matérie), možno nás druhá rovnako presvedčí, že všetka matéria je duchovná. (Atď.)

A ako fyzika našla v atóme celý vesmír, nájde aj „psychika“ v človeku všeludského ducha. A ako fyzika smeruje k riadenej termonukleárnej reakcii... – a som pri dávnej myšlienke, že naším konečným cieľom je stať sa Slnkom.

Knižka pokračuje slimačím tempom. Som v štádiu čítania zošitov Zapisníka a vypisovania potrebného materiálu, a to ma vždy po chvíli začne veľmi otravovať (ten pocit iste poznáš); o čo radšej by som šiel do hory a písal nové, ako prepisoval staré.

Mám takú zvláštnu prosbu (cítim sa ako dievčatá, keď píšu hercom): rád by som mal tvoju fotografiu, lebo si zo stretnutia nemôžem nijako vybaviť tvár; celkový dojem áno, ale tvár sa mi tráti.

A okrem toho: rád by som si medzi moje malé súkromné sviatky zaradil tvoje narodeniny, a všetky encyklopédie, čo mám po ruke, o tom mlčia.

Benčíkovi do Blavy som poslal pár kapitoliiek z Amalgámu, a pribalil aj pásmo, ktoré nám v Košiciach neprešlo.

Do Vianoc už budem mať sotva príležitosť sa ozvať, tak si ich prežite, milí Straussovci v pokoji a držte sa mi pri zdraví, aby som ešte neraz mal možnosť okoštovať z vášho domáceho vínka.

Váš Juló R.

13. dec. 83

(Pohľadnica, nečitateľný dátum.)

Milí Rybákovci!

V onú betlehemskú Noc vnikla do skutočnosti sveta vyššia skutočnosť absolútnej Lásky a chcela naveky rozduchať zvyšky pahreby. Nech i Vás naplní jej teplý závan.

Pokoj, ochranu a požehnanie do Nového Roku Vám želá

Paľo S. s rodinou

Zo slávnostnej sv. omše (31. 8. 2012) pri príležitosti storočnice narodenia Pavla Straussa

• Jozef Strauss (vľavo) a Ladislav Vrábek

• Obraz Pavla Straussa

• Alexander Slafkovský

• Zľava: Jozef Šišila, Alexander Slafkovský, Martin Jančuška, Enzo Passerini, Gerhard Weag

• Zľava: M. Koleják, Š. Sečka, S. Culka

• Zľava: A. Slafkovský, V. Lazar, Š. Sečka, L. Raši

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 18-19, október 2012. Pripravili: Ľubomír Raši, Július Rybák a Jozef Šišila. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk, číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751, tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com. Počet výtlačkov: 1000.

 Telink